

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA AASTARAAMAT

XXXI (58)

2025

Facta non solum verba

EESTI TEADUSTE
AKADEEMIA
AASTARAAMAT

ANNALES
ACADEMIAE SCIENTIARUM
ESTONICAE

XXXI (58)

2025

TALLINN 2026

Koostajad ja toimetajad: Piret Suurväli, Krista Tamm, Terje Tuisk

Küljendaja: Ulla Säre

Keeletoimetaja: Karol Rummi

Koostajad tänavad: Jaak Aaviksoo, Erik Abner, Marit Alas, Kaur Alasoo, Agnes Aljas, Mai Beilmann, Dan Bogdanov, Martin Eessalu, Angela Ivask, Marin Jänes, Marko Kass, Kalle Kirsimäe, Maarja Kruusmaa, Liina Kulu, Merike Kurisoo, Urmas Kõljalg, Helen Kästik, Jakob Kübarsepp, Maris Laan, Margit Lehis, Jüri Lember, Ando Leppiman, Grete Lepvalts, Margus Lopp, Piret Lukkanen, Ülo Mander, Andres Metspalu, Mihkel Mäesalu, Peeter Mütürsepp, Miina Norvik, Urmas Nõmmik, Martin Oja, Hannes Palang, Indrek Peedu, Ivo Pilving, Jüri Plado, Marju Raju, Kerdi Raud, Ana Rebane, Kaido Reivelt, Tarmo Soomere, Antti Tamm, Marek Tamm, Kristi Toomson, Elli Marie Tragel, Marja Unt, Toomas Vaimann, Andre Veskioja, Ly Villo, Piret Villo, Jaak Vilo, Piret Voolaid.

Akadeemia eestseisus

13 liiget:
president, asepresidendid,
peasekretär, osakondade
juhatajad ja vabaliikmed

Akadeemia liikmed

jagunevad nelja osakonna vahel:
astronoomia ja füüsika osakond,
informaatika- ja tehnikateaduste
osakond, bioloogia, geoloogia ja
keemia osakond, humanitaar-
ja sotsiaalteaduste osakond

Ekspertkogud

on akadeemia juures
tegutsevad valdkondlikud
nõukogud ja komisjonid, mis
koondavad Eesti parimaid
sõltumatuid eksperte

Uuriija-professorid

institutsioon on loodud selleks,
et oma erialal rahvusvaheliselt
tunnustatud teadlased
saaksid mõneks ajaks rohkem
keskenduda oma teadustööle

Riigiõiguse sihtkapital

arendab riigiõigust ning
edendab ja arendab
riigiõiguse alast teadustööd

Underi ja Tuglase kirjandusinstituut

on teadus- ja arendusasutus, mis
teostab interdistsiplinaarseid ja
innovatiivseid alusuuringuid eestikeelse
ja Eesti ala mitmekeelse kirjanduse
kohta keskajast kuni tänapäevani,
paigutades selle Läänemere regiooni,
Euroopa ja maailma kultuuri konteksti

Teaduste akadeemia kirjastus

annab välja
7 eelretsenseeritavat
rahvusvahelise toimetus-
kolleegiumiga avatud
juurdepääsuga teadusajakirja

7 assotsieerunud asutust

on teadus-, arendus- ja kultuuriasutused ning
teadusseltsid, mille tegevus ja eesmärgid on
kooskõlas akadeemia tegevuse ja eesmärkidega.
Assotsieerumine toimub kahepoolsete lepingute
alusel, milles sätestatakse assotsieerumise
eesmärgid, vastastikused ülesanded ja kohustused

25 assotsieerunud organisatsiooni

7 rahvusvahelist organisatsiooni,

kuhu akadeemia kuulub:
rahvusvaheline teadusnõukogu ISC,
akadeemiate koostöökoogu IAP, Euroopa
teaduste akadeemiate ühendus ALLEA,
Euroopa teaduste akadeemiate teadusnõukoda
EASAC, rahvusvaheline akadeemiate liit UAI,
Euroopa riikide peateadurite forum ESAF,
Euroopa põllumajandusteaduste,
toidu-uuringute ja loodusteadustega
tegelevate akadeemiate ühendus UEAA

SISUKORD

SAATEKS	5
EESTI TEADUSTE AKADEEMIA AASTAL 2025.....	7
Üldkogu istungid	7
Akadeemia eestseisuse istungid.....	8
Teaduste Akadeemia üritused 2025. aastal	8
Akadeemia meedias	9
Medalid, preemiad, konkursid	16
Paul Ariste ja Karl Schlossmanni medalid	16
Akadeemia kuldmärk	16
Mihhail Bronšteini nimelised majandusteaduste preemiad.....	16
Eesti teaduse populariseerimise auhind.....	17
Balti riikide „Naised teaduses“ stipendiumid.....	17
Konkurss „Teadus kolme minutiga“	17
Lindau kohtumine 2025.....	18
Teaduste akadeemia presidendi eripreemiad ehk π -preemiad õpilaste ja üliõpilaste teadustööde riiklikel konkurssidel	18
Riigiõiguse sihtkapitali Uno Lõhmuse nimelised eripreemiad üliõpilaste teadustööde riiklikul konkursil ...	19
Eesti Teaduste Akadeemia fond.....	19
Riiklikud teaduspreemiad.....	19
Teaduste akadeemia uurija-professorid	20
AKADEEMIKUTE TEGEVUS	22
Liikmeskond	22
Uued akadeemikud	22
Palju häid raamatuid ja muu loometegevus	31
AKADEEMIA JUURES TEGUTSEVAD EKSPERTKOGUD	31
RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ.....	44
Toetus teadlaste rahvusvahelisele koostööle.....	44
Rahvusvahelised erialaliidud	44
TEADUSTE AKADEEMIA KIRJASTUS	46
UNDERI JA TUGLASE KIRJANDUSINSTITUUT	53
EESTI NOORTE TEADUSTE AKADEEMIA	59
RIIGIÕIGUSE SIHTKAPITAL.....	62
AKADEEMIAGA ASSOTSIEERUNUD ASUTUSTE TEGEVUS.....	64
AKADEEMIAGA ASSOTSIEERUNUD ORGANISATSIOONIDE TEGEVUS	75
JUUBELID	95
IN MEMORIAM	97
FINANTSTEGEVUS.....	98
INIMESED JA KONTAKTID	99

SAATEKS

Foto: Reti Kokk

Eesti Teaduste Akadeemiat asus 2025. aastal juhtima uus 13-liikmeline eestseisus. Juhtkond eesotsas presidendi, asepresidentide Marek Tamme, Jaak Vilo ja peasekretär Anne Kahruga otsustas alustada rea ettevõtmistega, millest olulisimad on püsiva koostöö alustamine Riigikoguga, uute komisjonide loomine, tiheda koostöö alustamine ettevõtjatega ning Nobeli auhinna laureaaside töö tutvustamine.

24. veebruaril hakkas kehtima ajakohastatud ja lihtsustatud Eesti Teaduste Akadeemia seadus, millega kaotati mitmed akadeemia sisemistele otsustusprotsessidele kehtivad protseduurilised piirangud.

Kevadisel üldkogu aastakoosolekul arutati tehisaru arendamise ja rakendamise võimalusi Eestis. Tõdeti, et lähitulevikus on tehisaru mõju teadusele, haridusele, kultuurile ja majandusele erakordselt suur.

Aasta lõpus toimunud üldkogu istungil esines avakõnega peaminister Kristen Michal, rääkides Eesti majanduse olukorrast ning teadlaste ja akadeemia rollist rakendusteaduste arendamisel. Innovatsiooniteemalistes ettekannetes ja arutelustes osalesid ka Eesti süvatehnoloogia ettevõtete juhid.

Samal istungil valiti seitse uut akadeemia liiget, kes esindavad kõrgetasemelist teaduslikku uurimistööd ja Eesti ühiskonnale tähtsaid rakendusi: Rainis Haller (matemaatika), Heikki Junninen (füüsika), Ivari Ilja (muusika interpretatsioon), Veronika Kalmus (sotsioloogia), Meelis Kull (tehisaru), Joel Starkopf (kliiniline meditsiin) ja Maarja Õpik (mullateadus). Uued akadeemikud on aidanud akadeemiat ja selle sotsiaalset mõju oluliselt tugevdada.

Kuna üha enam on vaja tähtsate poliitiliste otsuste tegemisel tugineda teadusele ja tunda uusi tehnoloogiaid, pidas akadeemia vajalikuks regulaarse sideme loomist valitsuse ja Riigikoguga, et aidata poliitikutel teadlaste abil mõista keerulisi probleeme ja teha tarku otsuseid. See eeldab, et Riigikogu saadikutele tutvustatakse teadusuuringute trende ja teiste riikide kogemusi valdkondades, mis on täna või tulevikus olulised Eesti arengule. Kindlasti pole vähem tähtis ka isiklike kontaktide loomine poliitikutega ja teadlaste vahel. 17. juunil toimus esimene kohtumine sarjast „Vaimu ja võimu dialoog Toompeal“, kus allkirjastasime Riigikogu esimehe Lauri Hussariga ühiste kavatsuste protokoll, milles väljendatakse veendumust, et teadlaste kaasamine Riigikogu aruteludesse aitab leida läbimõeldud lahendusi Eesti elu küsimustes. Esimese, tehisaruteemalise arutelu käigus jõuti ühisele arusaamale, et tehisaru võimaldab pea kõigi elualade probleeme kiiremini lahendada.

Teine dialoogide sarja üritus toimus septembris energeetika teemal. Lisaks Eesti esinejatele oli seekord ettekanne ka väliskülaliselt – Soome Energiatööstuse Liidu tegevdirektor Jukka Leskelä andis kaasahaarava ülevaate Soome energeetikast. Loodame, et need väga heas õhkkonnas toimunud dialoogid Riigikoguga muutuvad traditsiooniks ja aitavad kaasa Eesti arengule.

Akadeemia juures töötab hulk komisjone. Selleks et oluliselt aktiveerida akadeemia osa teaduspoliitika kujundamisel

ja tugevdada koostööd ettevõtjatega, lõime eestseisuse otsusega viis uut komisjoni: ettevõtluse ja innovatsiooni, globaalmuutuste, teaduse ja kõrghariduse, maapõueressursside ning tehisaru ja aju komisjon. Ühtlasi tehti muutusi ka olemasolevates komisjonides. Ekspertkogude peamine eesmärk on pakkuda teaduslikku ja tehnoloogilist kompetentsi Eesti rahva ja riigi ees seisvate probleemide lahendamiseks. Mitmed praegused komisjonid – näiteks energeetika-, haridus- ja küberturvalisuse komisjon – on teinud väga head tööd ning pakkunud olulist abi meie riigi otsustajatele.

Sidemete loomiseks tippteadlastega ja tippteaduse tutvustamiseks alustasime kahe uue üritusega. Oktoobris, vahetult pärast Nobeli auhindade väljakuulutamist korraldas akadeemia teaduspäraselõuna „Nobeli auhinnad 2025“, kus akadeemikud ja valdkonnaga seotud teadlased tutvustasid värskete nobelistide teadustööd ning avasid kirjandus- ja rahuauhindade tausta.

Lisaks andsid akadeemia liikmed Nobeli auhindade väljakuulutamise nädalal kiireid kommentaare, kus nad selgitasid lühidalt ja lihtsas keeles värskete nobelistide tööde sisu, olulisust ja kasu tulevikus ning töid välja sideme Eesti teadusega. Need kommentaarid pälvisid meedias laialdast tähelepanu ning levisid hästi ka väljaspool akadeemia enda kanaleid.

Akadeemia alustas ka nobelistide avalike loengute sarjaga, millele andis avalöögi meie akadeemia välisliige ja Nobeli auhinna laureaat Svante Pääbo. Tema ingliskeelne loeng „About Neandertals, and how they live on in many of us today“ („Neandertallastest ja sellest, kuidas nad paljudes meist edasi elavad“) oli inspireeriv ja tekitas väga suurt huvi. Mõlemad Nobeli auhinnaga seotud üritused on plaanis muuta regulaarseteks.

Aasta oli dünaamiline, täis põnevaid sündmusi ja meeldivaid hetki. President Alar Karis tunnustas vabariigi aastapäeva eel riigi teenetemärgiga kolme akadeemia liiget: Hando Runnelit, Richard Villemsit ja Krista Fischerit.

Neist kaks esimest pälvisid Riigivapi I klassi teenetemärgi, millega seni on tunnustatud vaid 11 inimest. Novembris toimunud majanduskonverentsil „Tööstuse äriplaan 2026“ pälvis akadeemik Mart Ustav, AS Icosageni asutaja ja tegevjuht, aasta töösturi 2025 tiitli, mis on akadeemia ajaloos unikaalne. Juba teist aastat järjest andsime koos teiste Balti riikide teaduste akadeemiate ja UNESCO rahvuslike komisjonidega Haridus- ja Teadusministeeriumi toel välja „Naised teaduses“ stipendiume.

11. juunil kohtus Euroopa Teadusnõukogu (ERC) president Maria Leptin Eesti teadlaste, poliitikute ja ülikoolide esindajatega. Aruteludest ja kohtumistest koorusid selged sõnumid: Eesti teadlased on ERC konkurssidel küll edukad, aga potentsiaali on enamaks.

Akadeemikute Ülo Manderi ja Jüri Engelbrechti toimetamisel ilmus sarjas „Teadusmõte Eestis“ Eesti juhtivate teadlaste ja mõtlejate esseekogumik „Globaalprobleemid“, mis aitab teadvustada globaalprobleeme ühiskonnas ning suunata need ka poliitikute fookusesse.

Järgmisel aastal on üks olulisemaid eesmärke luua akadeemia eestvedamisel teadus- ja arendustegevust toetav fond. Skandinaavias toetavad sellised fondid teadust ja iduettevõtteid miljardite eurodega aastas, aga Eestis märkimisväärset toetust pakkuv fond puudub. Pean väga oluliseks ka diskussiooni alustamist akadeemia laienemise küsimuses. Kuna meil on vaid üks teaduste akadeemia, peaksime tõsiselt arutama inseneride, leiutajate ja süvatehnoloogia ettevõtete innovaatorite kaasamist akadeemiasse. Usun, et see on kasulik nii akadeemia kui ka Eesti arengule.

Täna kõiki akadeemikuid, akadeemia töötajaid ja koostööpartnereid ülikoolides, Riigikogus, ettevõtluses ja riigiasutustes meeldiva koostöö eest.

Mart Saarma
30. märts 2026

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA AASTAL 2025

ÜLDKOGU ISTUNGID

2025. aastal toimus kaks üldkogu istungit – 23. aprillil ja 3. detsembril. Mõlemal istungil käsitleti akadeemia strateegilisi arengusuundi, organisatsiooni töökorraldust ning olulisi personaliküsimusi.

23. aprilli üldkogu aastakoosoleku avalik osa keskendus tehisaru arengutele ja mõjudele. Peeti ettekandeid ning toimus paneeldiskussioon tehisintellekti mõjust teadusele, turvalisusele, töökohtadele ja haridusele. Ettekannetega esinesid akadeemik Jaak Vilo (sissejuhatav ettekanne tehisarust), akadeemia uurija-professor Meelis Kull („Masinõpe ja selle kvaliteet“) ning TalTechi keeletehnoloogia laboratooriumi juhataja Tanel Alumäe („Tehisintellekti agendid ja aruteluoskus“). Ühele kõigi aegade nimekamaile Eesti humanitaarteadlasele Jaan Puhvelile anti üle Paul Ariste nimeline medal väljapaistvate saavutuste eest indoeuroopa võrdlevas keeleteaduses ja mütoloogias. Tema mastaapsem teaduslik saavutus on 11-kõiteline hetidi keele etimoloogiline sõnaraamat, mis ilmus aastatel 1984–2021. Üldkogu

23. aprilli üldkogu aastakoosoleku paneeldiskussioonis arutleti tehisaru mõju üle teadusele, turvalisusele, töökohtadele ja haridusele. Fotol vasakult: akadeemik Jaak Vilo, Tallinna Tehnikaülikooli keeletehnoloogia laboratooriumi juhataja Tanel Alumäe, akadeemik Dan Bogdanov, akadeemia uurija-professor Meelis Kull ja Tallinna Tehnikaülikooli kaasprofessor tenuuris Anu Masso.

kinnises osas esitas president ülevaate akadeemia 2024. aasta tegevusest, teaduse kvaliteedi, rakendusuuringute ja rahastamise trendidest ning akadeemia rollist teaduspõhise poliitikakujundamise toetamisel. Üldkogu kinnitas 2024. aasta tegevusaruande ja eelarve täitmise, 2025. aasta eelarve ja finantsplaani ning otsustas akadeemikutasude suuruse perioodiks 2025–2026. Koosoleku avalik osa on järelvaadatav [Youtube](#)'is.

3. detsembri istungil esines tervitusega Eesti Vabariigi peaminister Kristen Michal. Peaminister keskendus oma sõnavõtus majanduskasvu seosele teaduse ja tehnoloogia arenguga. Üldkogu istungil anti akadeemik Toomas Asserile üle Karl Schlossmanni medal.¹ Akadeemia tunnustas professor Asserit silmapaistva panuse eest Eesti arstiteaduse arengusse, Eesti kõrghariduse jätkusuutlikkusse ning teaduse ja ühiskonna vahelise dialoogi edendamisse. Üldkogu avalik osa jätkus kõnekoosolekuga, mis keskendus innovatsioonile. Ettekannetega esinesid president Mart Saarma („Akadeemia roll rakendusteaduste edendamisel“), akadeemik Margus Lopp („Ülikoolid ja ettevõtted innovatsioonis“), Ettevõtlike ja Innovatsiooni Sihtasutuse juhatuse esimees Ursel Velve („Klaaslaest läbi: avaliku sektori roll teadmismahuka ettevõtluse arendamisel“), AS Nortali tegevjuht Priit Alamäe („Teadlasest sirgub ettevõtja?“), akadeemik Mart Ustav („AS Icosagen – eraõiguslik teadusasutus“) ja Repligeni korporatsiooni asepresident Madis Unt („Innovatsioonid biofarmatseutilise tootmise protsessitehnoloogias ja seadmetes“). Konverentsi juhatas akadeemik Dan Bogdanov.

Istungi kinnise osa keskmes olid akadeemia organisatsioonilised ja personalialased otsused. Üldkogu valis akadeemiasse 7 uut akadeemikut, kinnitas uuendatud põhikirja, eestseisuse töökorra, uurija-professori statuudi ning mitmed teised akadeemia tegevust reguleerivad dokumendid. Samuti kinnitati Underi ja Tuuglase Kirjandusinstituudi uus nimi ning põhimäärus. Presidendi sõnavõtt andis ülevaate 2025. aasta tegevusest, koostööst Riigikoguga ning tuleviku-suundadest teadus- ja innovatsioonipoliitika kujundamisel.

Istungi avalik osa on järelvaadatav [Youtube](#)'is.

¹ [Lähem info](#)

AKADEEMIA EESTSEISUSE ISTUNGID

2025. aasta oli eestseisuse jaoks strateegiliste ja struktuursete muudatuste aasta, kus

- pandi paika uued strateegilised eesmärgid,
- uuendati komisjonide süsteemi,
- kohaneti eelarveliste piirangutega,
- tugevdati teaduse rolli ühiskondlikus ja poliitilises dialoogis.

2025. aastal keskendus Eesti Teaduste Akadeemia eestseisus akadeemia strateegilise arengu suunamisele, juhtimis- ja töökorralduse ajakohastamisele ning teaduse rolli tugevdamisele ühiskonnas. Aasta jooksul toimus 12 eestseisuse istungit, mitu otsust tehti küsitluse korras. Kokku võeti vastu 117 otsust.

Aasta esimesel poolel kinnitati akadeemia strateegilised eesmärgid aastateks 2025–2029, jaotati juhtkonna tööülesanded ning kavandati üldkogude temaatika. Olulisel kohal olid uue põhikirja ettevalmistamine, 2025. aasta tegevuskava ning eelarve ja finantsplaani kinnitamine.

Ulatuslikult korrastati ja arendati komisjonide süsteemi: loodi uusi komisjone (ettevõtluse ja innovatsiooni komisjon, globaalmuutuste komisjon, maapõueressursside komisjon, teaduse ja kõrghariduse komisjon, tehisarua ja aju komisjon) ning kinnitati nende koosseisud, eesmärgid ja tööplaanid. Samuti võeti teadmiseks osakondade mitmeaastased tegevuskavad. Mais asutati humanitaarteaduste aastapremia.

Eestseisus tegeles aktiivselt Underi ja Tuglase Kirjandusinstituudi² edasise tegevuse ja juhtimise küsimustega, samuti teaduste akadeemia kirjastuse arendamisele suunatud teemadega. Tähelepanu pöörati teaduse ja poliitika dialoogi edendamisele, sh koostööle Riigikoguga ja avalikele aruteludele.

Rahvusvahelise tegevuse raames nimetati esindajad Euroopa teadusorganisatsioonidesse ning otsustati liituda COARA teadushindamise põhimõtetega. Eelarveliste piirangute tingimustes otsustati rahvusvahelises koostöös eelistada veebipõhiseid osalusvorme. Lisaks käsitleti akadeemikute ja välisliikmete valimisi, uurija-professori, tunnustusavaldusi ning akadeemia medalite ja preemiade statuute.

Juhatuse otsused leiab akadeemia dokumendiregistrist.

TEADUSTE AKADEEMIA SÜNDMUSED 2025. AASTAL

Eesti Teaduste Akadeemia korraldatud ja akadeemia kaas- korraldusel toimunud üritused:

- 3. jaanuar** – konverents „Noorteadlased välismaal 2025“
- 8. jaanuar** – teaduste akadeemia presidendi Mart Saarma inauguratsioon
- 15. jaanuar** – akadeemik Mihhail Bronšteini nimeliste majandusteaduste preemiade pidulik üleandmine
- 19. veebruar** – eestikeelse konkursi „Teadus kolme minutiga“ 2024/25. hooaja gala
- 24. märts** – teaduspäraselõuna (XXX) „Kuidas terviseandmed aitavad haigusi ennetada ja ravida?“ koostöös Eesti Noorte Teaduste Akadeemiaga
- 8. aprill** – teaduspäraselõuna (XXXI) „Kuidas ohjata kliimamuutusi teaduspõhiselt?“ koostöös Eesti Geofüüsika Komitee, Tartu Ülikooli, Tallinna Tehnikaülikooli ja Tallinna Ülikooliga
- 23. aprill** – Eesti Teaduste Akadeemia üldkogu aastakoosolek
- 16. aprill** – õigusteadlase Uno Lõhmuse mälestusele pühendatud riigiõiguse konverents
- 29. mai** – teaduspäraselõuna XXXII „Energeetika aastaseminar 2025“
- 10. juuni** – „Riigiõiguse aastaraamat 2024“ esitlus
- 11. juuni** – Euroopa Teadusnõukogu (European Research Council, ERC) presidendi Maria Leptini avalik loeng ERC teadusgrantide süsteemist ja selle rollist tippteaduse edendamisel ning sellele järgnenud paneeldiskussioon

Foto: Reiti Kõkk

Maria Leptini visiidi aruteludest selgus, et Eesti teadlased on ERC konkurssidel küll edukad, kuid potentsiaali on enamaks. Selleks on vaja nii teadlaste suuremat ambitsiooni kui ka ülikoolide, riigi ja rahastajate tugevamat toetust. Pildil on loengu järel toimunud arutelu, kus osalesid (vasakult) Eesti Teadusagentuuri juhatuse esimees Anu Noorma, Haridus- ja Teadusministeeriumi asekancler Renno Veinthal, Tartu Ülikooli arheokeemia professor, ERC alustava teadlase grandide saaja ning Eesti Noorte Teaduste Akadeemia (ENTA) liige Ester Oras, Maria Leptin, Tartu Ülikooli rahvusvahelise õiguse professor, ERC alustava teadlase grandide saaja akadeemik Lauri Mälksoo, Tartu Ülikooli molekulaar-immunoloogia professor, akadeemik Pärt Peterson ja ENTA president Toomas Vaimann. Arutelu juhtis akadeemia president Mart Saarma (paremal).

² Kuni 3. detsembrini 2025 Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus.

Foto: Sven Tupits

Akadeemia president Mart Saarma ja Riigikogu esimees Lauri Hussar allkirjastasid sarja „Vaimu ja võimu dialoog Toompeal“ avakohtumisel ühiste kavatsuste protokoll, milles väljendati veendumust, et teadmispõhine parlamentaarne arutelu ja otsustamine on tugeva ja kestliku demokraatia alussammas.

17. juuni – „Vaimu ja võimu dialoog Toompeal“ avaüritus teemal „Tehisar: teooriast praktikani“

13.–15. august – õpilaste teadusseminar „Kirjeldamine ja tegelikkus“ Viitnal

16. september – rahvusvaheline konverents „Vladimír Macura Praha ja Tallinna vahel“ PEN-klubi Tšehhi Keskuse ja Tšehhi-Eesti Klubi Tšehhi Vabariigi suursaatkonna egiidi all ning koostöös Tšehhi Teaduste Akadeemiaga ja Tallinna linna toetusel

22. september – Eesti Teaduste Akadeemia küberturvalisuse komisjoni konverents „Usaldusest ja usaldatavusest 2025: iseseisva e-riigi tulevikust“

23. september – „Vaimu ja võimu dialoog Toompeal II“ teemal „Energia – ühiskonda liikuma panev jõud“

24.–26. september – Eesti Teaduste Akadeemia ja Heidelbergi Teaduste Akadeemia interdistsiplinaarne ühiskonverents „Recht und Religion im Baltikum aus historischer Perspektive“ Heidelbergis

10. ja 15. oktoober – teaduspärastlõuna (XXXIII) „Nobeli auhinnad 2025“

4. november – Eesti Teaduste Akadeemia keskkonnamisjoni ja Eesti teaduse taristu teekaardi objekti NATARC konverents „Eesti looduse ühtne andmeruum II: harrastusteaduse andmed“

5.–6. november – Eesti Teaduste Akadeemia hariduskomisjoni konverents „Eesti hariduse arengusuunad: teadusuuringutest tarkade otsusteni“

10. ja 11. november – akadeemikukandidaatide konverents Tallinnas ja Tartus

20. november – professor Jan Rosenow ettekanne teaduste akadeemias

27. november – Balti riikide „Naised teaduses“ stipendiumide pidulik üleandmine Riias koostöös Läti ja Leedu teaduste akadeemiatega ja Balti riikide UNESCO rahvuslike komiteedega

Foto: Sven Tupits

Svante Pääbot oli kuulama tulnud saalitäis publikut, teiste seas ka president Alar Karis.

1. detsember – Antarktika päev „Polar Science, Environment and Politics“ koostöös Välisministeeriumi, Kliimaministeeriumi ja Eesti Polaarklubiga

2. detsember – teaduste akadeemia välisliikme ja Nobeli auhinna laureaadi Svante Pääbo avalik loeng „About Neandertals, and how they live on in many of us today“ („Neandertallastest ja sellest, kuidas nad paljudes meist edasi elavad“)

3. detsember – Eesti Teaduste Akadeemia üldkogu istung

9. detsember – Eesti Teaduste Akadeemia uurija-professorite konverents

Lähema info 2025. aasta sündmuste kohta leiab akadeemia veebilehelt

AKADEEMIA MEEDIAS

Teaduste akadeemia meediakajastuste arv 2025. aastal oli 1032 (võrreldes 2024. aastaga kasv ligi 14%).

Kanalite lõikes ilmusid akadeemiaga seotud kajastused enim Novaatoris, Kuku raadios, Vikerraadios, ERR-i portaalil ja Postimehes.

Mitmed akadeemikud olid ajakirjanduses regulaarselt nähtavad

Igal aastal tavapäraselt enim kajastusi pälvinud akadeemik Arvo Pärdi nähtavusele lisas 2025. aastal veelgi hoogu juurde tema 90 aasta juubel, mida tähistati nii Eestis kui ka mujal maailmas mitmete kontsertide ja teiste tähtsündmustega. Arvo Pärt oli üks viieteistkümnest Eesti meedias enim mainitud inimesest 2025. aastal.

Värskelt akadeemia presidendina alustanud Mart Saarma oli sageli meediapildis aasta esimestel kuudel, rääkides mitmes intervjuus lähemalt oma plaanidest ja peamistest fookusteemadest akadeemia juhina, Eesti teadusest ja oma teadustööst. Detsembris käis ta koos Riigikogu esimehe

Lauri Hussariga Kanal 2 „Telehommikus“ rääkimas 2025. aastal alanud akadeemia ja Riigikogu koostööst vaimu ja võimu dialoogi vormis.

Ühiskondlikus arvamuspildis oli juba traditsiooniliselt nähtaval kohal Jaak Aaviksoo, kes võttis sõna nii Eesti arengu jaoks oluliste poliitiliste valikute kui ka ülikoolide ja kõrgharidusega seotud teemadel.

Urmas Varblane oli muude tegemiste hulgas regulaarne külaline Vikerraadio „Reporteritunnis“, kus ta selgitas kuulajatele aktuaalseid teemasid ja olukorda Eesti majanduses.

Lauri Mälksoo oli hinnatud kommenteerija rahvusvahelise õigusega seotud teemadel, võttes sõna nii Ameerika Ühendriikide poliitiliste sammude kui ka Venemaa-Ukraina sõjaga seoses. Muu hulgas tõi ta esile, et rahvusvahelises õiguses on toimunud ja toimumas sellised muutused, kus vanad reeglid ja institutsioonid ei tööta enam sellisena, nagu nad loodud olid, aga uusi veel välja mõeldud ei ole.

Jarek Kurnitski jagas avalikkusele oma eksperditeadmisi nii varjumiskohtade rajamise, sisekliima, hoonete renoveerimise kui ka energiatarbe vähendamise kohta.

Mitmes kanalis rääkis Anu Realo oma juhitavast teadusprojektist SustainERA, kus uuritakse inimeste kestlike valikute tagamaid. Ta arutles selle üle, miks on eestlased Euroopa suurimad kliimaskeptikud. Lisaks aitas ta avada ja mõtestada erinevate ühiskondlike protsesside tagamaid. Nii näiteks tõi ta augustis Vikerraadio hommikuprogrammi intervjuus esile, et Eesti rahva protestivalmidus on võrreldes teiste Euroopa riikide inimeste omaga olnud väga madal, ning avas protestide algpõhjuseid. Ta rõhutas ka vajadust olla äärmiselt ettevaatlik protestijate ja teisitimõtlejate sildistamisel, et vastandumist mitte suurendada.

Kalle Kirsimäe rääkis maavarade kaevandamisest nii meil kui laiema, öeldes muu hulgas, et tema hinnangul ei ole fosforiidi kaevandamine Eestis praegu majanduslikult otstarbekas, kui arvestada tervikpildi, keskkonnakaitse ning sotsiaalsete kompensatsioonimeetmete hinnaga.

Tiit Tammaru esines sõnavõttudega Eesti demograafiliste trendide, rände ja tööränne ning Euroopa jõukusepõhise eraldumise aeglustumise kohta.

Dan Bogdanov ja Jaak Vilo arutlesid aktuaalsetel tehisaruga seotud teemadel selle üle, kes ja kuidas peaks tehisaru kontrollima, kuidas vältida tsensuuri ja ideoloogilisi hoiakuid, millised on Eesti positsioonid ja huvid ning kuidas tehisaru mõjutab tuleviku tööd ja tehnoloogiasõltuvus Eesti pikaajalist suveräänsust.

Veiko Uri ja Tarmo Soomere sulest ilmus nii eraldi kui koos kirjutatult mitmeid arvamusi seoses pärandniitude taastamise plaani, metsade majandamise ja taassoostamisega. Artiklites öeldakse muu hulgas, et inimese soov metsas protsesse tagasi pöörata võib teha hoopis karuteene.

Anne Kahru rääkis aasta jooksul antud intervjuudes keskkonnatoksikoloogiast, plastisaastest ja üleilmse plastileppe sõlmimise takistustest ning sellest, kuidas keemilise saastatuse keskkonnariskid on jäänud kliimaprobleemide varju.

Palju tähelepanu ja viitamisi pälvis Vikerraadio intervjuu Marek Tammega novembri lõpus. Juttu tuli väärtusruumist ja selle kujunemisest ning ühiskonda lõhestavatest kultuurikonfliktidest. Marek Tamm tõi esile, et me oleme liikumas klassikaliste majandus-, sotsiaal- ja maksupoliitika teemade juurest väärtuste ja identiteedipoliitika teemade juurde.

Nii eesti- kui ingliskeelses meedias pälvis suurt tähelepanu Jüri Alliku, Anu Realo ja Mart Saarma teadusartikkel Eesti teaduse mõju erakordselt kiirest kasvust viimase kümnendi jooksul. Praegu ületab meie teadlaste artiklite viidatavus maailma keskmist lausa 81,7% ning asetab Eesti teadlased maailmas kolmandale kohale.

Akadeemikud kommenteerisid Nobeli auhindade töid 2025. aastal alustas akadeemia vahetult pärast Nobeli auhindade väljakuulutamist nende kohta kiirete kommentaaride andmist. Eesmärk oli avada lühidalt ja võimalikult lihtsas keeles värsketel nobelistide tööde sisu, selgitada nende olulisust ja kasu tulevikus ning tuua välja side Eesti teadusega. Kõik akadeemikute kommentaarid jõudsid lisaks akadeemia enda kanalitele ka ajakirjandusse ja seeläbi laiema lugejaskonnani.

Akadeemia komisjonide soovitus ja arutelud jõudsid ajakirjandusse

Mitme akadeemia komisjoni seisukohad jõudsid aasta jooksul ajakirjandusse.

Nii andis mais värskest akadeemia **energeetikakomisjoni** juhtima asunud Jaak Aaviksoo intervjuu ETV saates „Esimene stuudio“, öeldes, et tuumaenergial on Eestis tulevikku ja see muutub ühel hetkel siin energiatootmise osaks. See aga juhtub pigem 15 aasta perspektiivis ning senikaua peaks Eestil olema valmidus toota ka põlevkivielektrit.

Septembris andis Dan Bogdanov „Vikerhommikus“ intervjuu seoses akadeemia **küberturvalisuse komisjoni** värskest avaldatud Eesti valimiste tehnoloogiaga seotud riskide analüüsiga. Ta selgitas, et analüüs aitab valimiste tehnoloogia ehitajatel ja valimiste korraldajatel paremini valmistuda tulevikuks.

Novembris toimunud **hariduskomisjoni** konverentsi arutelude kohta ilmus meedias mitu arvamust. Komisjoni aseesimees Margus Pedaste rääkis intervjuus Delfile aktuaalsetest haridusvaldkonna probleemidest ning komisjoni esimees Jakob Kübarsepp tutvustas Vikerraadios konverentsil koostatud soovitusi Eesti hariduse arendamiseks.

Eesti polaaruuringu komisjoni osalusel korraldatud Antarktika päeva eel ja järel ilmus korraldajatelt samuti eri kanalites mitmeid arvamustlugusid ning tele- ja raadiointervjuusid, kus käsitleti polaaralade mõju Maa kliimale, ilmale ja ookeanide ringlusele, Antarktikas tehtava teadustöö olulisust, Antarktika leppe tähendust ja tähtsust ning Eesti rolli polargeopoliitika keerukas maastikus.

Aasta lõpus kajastati mitmes meediakanalis ka **teaduse ja kõrghariduse komisjoni soovitusi** valitsusele ja Riigi-

kogule seoses kõrghariduse ja teaduse plokkrastusega ülikoolides.

Kohtumisele EKRE-ga järgnes meediatorm

Pärast Mart Saarma jt akadeemia esindajate kohtumist Riigikogu Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna (EKRE) fraktsiooniga akadeemia juhtkonna tulevikuplaanide tutvustamiseks ja koostöövõimaluste arutamiseks ilmusid 19. ja 20. veebruaril Uutes Uudistes (edaspidi UU) kohtumist kajastavad artiklid. Neis omistati Mart Saarmale kliimamuutuste, koroonapiirangute ja vaksineerimisega seoses väiteid, mida ta tegelikkuses sel viisil ei esitanud. Artiklitest nähtus, justkui eitaks president kliimakriisi inimtekkelisust ning tauniks koroonaaegseid piiranguid ja laste vaksineerimist.

21. veebruaril avaldas akadeemia selgituse kohtumise kohta, kus oli muu hulgas välja toodud, mida täpsemalt Mart Saarma kliimakriisi, koroonakriisi ja vaksineerimise kohta ütles, ning lisatud, et president ei esitanud ei enda ega akadeemia arvamust, vaid vahendas maailma eri teadlaste erinevaid seisukohti.

22. veebruaril ilmus Delfi [artikkel](#), kus väideti, et Mart Saarma esitas kohtumisel EKRE-ga vastuolulisi väiteid koroonaviiruse ja kliimakriisi kohta. Algses pildiallkirjas oli ekslik viide, et Mart Saarma keeldus selgitustest, kuid hiljem see eemaldati. Tegelikkuses ei keeldunud president selgituste andmisest, kuid ajakirjanik ei saanud teda telefonis kätte ja hiljem ei olnud lisaküsimuste esitamisest enam huvitatud.

Teemaga seotud sotsiaalmeedia postitustes ja nende aruteludes avaldati Mart Saarmale nii toetust, leides, et akadeemia selgituses on kõik arusaadavalt kirjas, kui ka nõuti vastust, mida täpselt Mart Saarma kohtumisel kliima- ja koroonakriisi kohta ütles ning millises osas on UU kajastused eksitavad. Kriitilistes sõnavõttudes leiti, et akadeemia selgitus on ebapiisav ja kritiseeriti ka selgituses viidatud Mart Saarma väiteid.

28. veebruaril ilmus Delfis ja 1. märtsil Eesti Päevalehe paberlehes Tuuli Jõesaare [intervjuu](#) Mart Saarmaga, kus president muu hulgas rõhutas dialoogi vajadust ühiskonnas ja erinevate arvamuste ärakuulamise olulisust. Teiseks selgitas Mart Saarma, et temal kui teadlasel on õigus ja kohustus edastada uusimat teaduslikku informatsiooni, sealhulgas ka sellist, mis tingimata ei ole kooskõlas enamiku arvamusega. Kolmandaks selgitas president oma isiklikke seisukohti seoses kliimamuutuste ja koroonakriisiga.

Juhtumi peamised õppetunnid akadeemia jaoks olid järgmised: eksitava info vältimiseks tuleb vajadusel eelnevalt sõlmida avaldamiskokkulepe, olla avalikus kommunikatsioonis proaktiivsem ning reageerida kriitikale kiiremini. Tõenäoliselt oleks tekkinud olukorda paremini aidanud maandada see, kui enne Delfi artikli ilmumist oleks toimunud telefonivestlus, mitte pelgalt sms-ide vahetamine ajakirjaniku ja Mart Saarma vahel.

➤ Olulisemad aasta meediakajastused on kogutud akadeemia veebilehe alarubriiki „[Päevik](#)“.

Veerus „Teadlase pilguga“ ilmus 43 lugu

Postimehe igalauapäevases veerus³ „Teadlase pilguga“ ilmus 2025. aastal 43 lugu 29 akadeemiku ja 11 kaasautori sulest.

Alates 2021. aasta augusti lõpust ilmuvas veerus toimus 2025. aastal mitu olulist muutust.

1. **Lood hakkasid veebruari keskpaigast ilmuma teemaplokkidena**, kus eri valdkondade akadeemikud ja nende kaasautorid avasid sama raamteemat erinevate aspektide ja teadmiste kaudu. Aasta jooksul käsitleti nelja teemat: tehisaru, innovatsioon, energeetika ning eestlaste tervis ja tervishoid, millest viimane jätkub ka 2026. aastal. Teemaplokkide lugude sekka ilmus aga ka arvamusi teistel teemadel.
2. **Oluliselt ehk 11-ni kasvas mitteakadeemikutest kaasautorite arv**. See viitab nii akadeemia kasvanud dialoogile teiste ekspertidega kui ka arvamuste ampluaa avardamisele. Veeru ilmumisest 2021. aastal kuni 2024. aasta lõpuni oli artiklitesse kaasatud kolm kaasautorit.
3. **Veebilugudel kadus maksumüür** ja need on nüüd kõigile tasuta loetavad. Lisaks on kõik lood Postimehe veebis koondatud arvamusrubriigi teemaplokki „[Teadlase pilguga](#)“.

Tehisaru teemaplokk

Akadeemik **Mart Saarma** [kirjutas](#), et tehisaru on üks suuremaid innovatsioone, mida Eesti ei tohi maha magada. Ta leidis, et Eestil on tehisaru arendamiseks vaja uut tüüpi riiklikku programmi, kus ülikoolide, teadusasutuste ja firmade tihedas koostöös rakendatakse kiiresti tehisaru saavutusi eestlaste elujärje tõstmiseks.

Akadeemik **Jaak Vilo** tõi oma [arvamuses](#) esile, et kui teiste riikide rahaline rikkus on meie omast suurem ja ka andmeid on neil rohkem, siis Eesti jaoks on inimesed need, kellesse reaalselt panustada saame, et majanduskonkurentsis ettepoole trügida. Ta leidis, et vajalike oskustega inimeste nappuse ületamiseks tuleks käivitada senisest laiem tehisaru arendamist ja uute rakenduste loomist toetav doktoriõppe programm, mis toetaks esmalt 50 uue ja järgmise viie aasta jooksul kokku 250 uue konkurentsipõhise tehisaru arendusprojekti käivitamist.

Akadeemik **Eero Vasar** ja **Jaan Aru** [avasid](#) lugejale, kuidas ajuteadus ja tehisaru toetuvad üksteisele juba aastakümneid. Me elame põneval ajal, kus iga uus neuroteaduslik tõdemus võib viia parema tehisintellektini ning iga parem tehisintellekt võib võimaldada meil veelgi paremini aju saladusi lahti muukida.

Akadeemik **Maarja Kruusmaa** [kirjutas](#), et tehisaru kiire areng ei ole piisav, et robotid inimestele kehalises võimekuses järele jõuaks. Lisaks tehisintellekti arengule on vaja suuri läbimurdeid ka muudes tehnoloogiaavaldkondades:

³ Veerg ei ilmu suvel ja suuremate pühade ajal.

materjaliteaduses, mikrokiipide tehnoloogias ja salvestus-tehnoloogiates.

Akadeemik **Marek Tamm** ja **Krister Kruusmaa** leidsid, et tehisaru keelelise ja kultuurilise joendamise puhul on võtmetähtsusega leida mõistlik tasakaal kahe eesmärgi vahel: tagada heatasemeline eestikeelne ja -meelne tehisaru, kindlustades samal ajal, et ei rikutaks mõtlematult kellegi autoriõiguseid. Kui see õnnestub, võib tehisarust saada eesti kultuuri uus oluline väljendusvorm ja suure tähtsusega keelehoidja.

Innovatsiooni teemaplokk

Akadeemik **Mart Saarma** ja **Indrek Tammeaid** kirjutasid, et Eesti edu võti peitub innovatsioonis, eelkõige ettevõtete teadus- ja arendustegevuse märgatavas kasvus. Nad tõid esile, et Eestis vajavad erilist tähelepanu kolm teemat: 1) rakendusuringud ja arendustegevus, eriti ettevõtetes. Rakendusuringutesse tuleb jõuliselt panustada ja nende ülesanne peaks olema ühiskonna suurte väljakutsete lahendamine; 2) ülikoolide ettevõtlussuhted; 3) süvatehnoloogilised iduettevõtted. Eesti ettevõtlussektor peaks tehnoloogiate kasutajast muutuma üha enam nende loojaks ja omanikuks.

Akadeemik **Enn Lust** tõi oma arvamuses esile, et Eesti on Euroopa Liidus üks suurimaid saastajaid, mistõttu on taastuvate energiaallikate rakendamine meie jaoks eriti oluline. Tuule- ja päikeseenergia toodang kõigub erinevalt, mistõttu tuleb neid kombineerida, sest nende madalaima tootlikkuse hetked ei kattu. Kogu Eesti potentsiaali ärakasutamiseks tuleb meil palju rohkem rakendada salvestusseadmeid tsentraalselt või vahetult tuule- ja päikesepeakides – nii tõstame oluliselt energiajulgeolekut ja vähendame kulutusi vesinikustranspordile.

Akadeemik **Mart Ustav** tõdes, et kuna enamik ülikoolide teadlasi tegeleb alusuuringutega, peavad nad ainsaks tõeliseks mõõdikuks bibliomeetriat, kus arvestatakse artiklite arvu ja hea renomeega ajakirjades. Samas vajaksid ettevõtted – ja Eesti majandus üldisemalt – teadlastelt mitte niivõrd artikleid, kui pigem avastusi ja leiutisi. Riigi ja rahva rikkuse suurendamiseks on vajalik kõrgtehnoloogiline ettevõtlus, mida toidab teaduslik innovatsioon, leidis akadeemik Ustav.

Akadeemik **Mati Karelson** ja **Sigrid Selberg** kirjutasid, et ravimiarenduses on viimastel aastatel muutunud järjest olulisemateks RNA-de epigeneetikal põhinevad avastused, mis võivad tuua murrangulisi läbimurdeid ennekõike neurodegeneratiivsete, metaboolsete ja psühhiaatriliste haiguste raviks.

Akadeemik **Pärt Peterson** avas lugejale, kuidas pikendada eluiga. Lihtne praktiline vastus on, et tuleb vältida vananemisega seotud haigusi. Kui kaua keegi elab, see sõltub mitmest asjaolust – nii geenidest, elukvaliteedist kui ka ravimitest.

Akadeemik **Andres Metspalu** tõdes, et meil on vähe näiteid, kus teaduslik avastus või mõni uus tehnoloogia oleks

pannud aluse uuele tootmisharule ja edukale ettevõttele. Tänapäeval võtab igasugune teaduse praktikasse juurutamine liiga palju aega. Näiteks Geenivaramu arendamiseks on kulunud ligi 25 aastat tööd ning alles nüüd hakkab selle käigus loodud teadmine ja ekspertiiis jõudma igapäevasesse tervishoidu.

Akadeemik **Margus Lopp** kirjutas, et projektipõhine käsitlus on teravas vastuolus teaduse põhiolemusega, milleks on uue teadmise loomine. Uute innovaatiliste teemade ja vastloodud ettevõtete alustamise toetuseks oleks Eestis vaja veel ka heategevuslikke erafonde. Samuti tuleks luua ülikoolidele võimekus rahastada mõnda perspektiivset ja uuenduslikku teemat oma vahenditest. Finantseerimise mitmekesistumine on edasise arengu ja innovatsiooni üks allikaid.

Akadeemik **Maris Laan**, **Pille Taba** ja **Külli Kingo** kirjutasid, et tervist ja sotsiaalset heaolu elu jooksul mõjutavate tegurite keeruliste vastasmõjude hindamisel ei ole ükski teine uuringumeetod nii tõhus kui longituudsed ehk pikilõikeuringud. Eestis aga süsteemseid sünnikohortide põhiseid ja üle elukaare ulatuvaid terviseuuringuid ei ole. Riiklik pikilõikeuuringute strateegia aitaks suurendada meie elanikkonna tervelt elatud aastate arvu ja vähendada vana-nea rahvastikuga seotud sotsiaalmajanduslikke riske.

Akadeemik **Anne Kahru** ja **Kaja Kasemets** tõid oma arvamuses esile, et Euroopas nakatub igal aastal ligikaudu 3,5 miljonit inimest haiglanakkustesse, mille tagajärjel sureb hinnanguliselt üle 90 000 inimese. Umbes 70% neist nakkustest on põhjustanud ravile allumatud ehk resistentsed bakterid. Üheks paljulubavaks suunaks selle tõsise meditsiiniprobleemi lahendamisel on nanotehnoloogiate innovatiivne rakendamine.

Akadeemik **Dmitri Vinnikov** ja **Indrek Roasto** tõdesid, et inimkond on viimased 130 aastat kasutanud vahelduvvoolu, mida looduses ei esine. Kunstlikult loodud energia-kandjal on palju probleeme, mida on tänapäeval võimalik vältida. Ka alalisvool ei ole kuhugi kadunud ja tegelikult on seda meie ümber üha rohkem. See ei ole enam pelgalt nišivalik, vaid tänapäevane, kestlik ja tulevikukindel lahendus, mis sobitub hästi meie energiasüsteemide arengusuundadega.

Akadeemik **Toomas Rõõm** kirjutas sellest, kuhu on jõutud kvantarvutitega. Neid ehitatakse lahendamaks ülesandeid, mis tavaarvutitel võtaks liiga kaua aega, näiteks salasõnade lahtimuukimiseks või uute ravimite ja materjalide ennustamiseks. Ent siin on üks suur aga – praktilise väärtusega ülesannete lahendamisel jäävad kvantarvutid praegu veel tavaarvutitele alla, sest nad on väikesed ja kipuvad tegema palju vigu.

Akadeemik **Maarja Grossberg-Kuusk** tutvustas lugejale innovatsiooni päikeseenergiatehnoloogiate arendamises. Ehitistesse integreeritud päikesepaneelides – näiteks Eestiski valmistatavates päikeseelektrit tootvates katustes – kasutatakse praegusajal töökindlaid räni päikeseelemente. Siiski

arendatakse ka uusi materjale, mis võimaldavad valmistada erikujulisi, painduvaid, osaliselt valgust läbilaskvaid ja kergeid päikesepaneelid – selliseid, mida rüühi nii hästi ei võimalda. Nende eesmärk on laiendada päikeseelektri tootmisvõimalusi väga erinevatele hoonete ja ka linnamööbli pindadele, nagu näiteks aknad, hoonete fassaadid, bussiootepaviljonid või pingid jalgade sirutamiseks.

Akadeemik **Raimond Ubar** ja Tallinna Tehnikaülikooli professor **Jaan Raik** võtsid fookusesse selle, miks on oskus kiipe luua Eesti jaoks oluline. Meie elu valitsema asunud massiivne tehnoloogia põhineb imepisikestel, kuid ülikeerukatel kiipidel. Kiipe luua oskavate riikide jaoks on avanenud uued võimalused eduks paljudes eluvaldkondades. Geopoliitilised kriisid näitavad, et riigi turvalisus ja kaitsevõime on otseselt seotud kiibivõimekusega. Samuti eeldab kaitse küberrünnakute eest korralikku kiibikompetentsi, kuna sageli on ründed sihtitud just riistvarale.

Akadeemik **Jakob Kübarepp** arutles, et tänapäeval, kui materjalide ja energia kasutamine koormab meie planeeti üha rohkem, tõukab see tagant teadusuuringuid ja innovatsiooni, et leida alternatiive nii materjalidele kui ka energia- tehnoloogiatele. Inimkonna arengu kestel on vanu materjale asendatud uutega, mis teevad ära sama töö, aga on paremate omadustega, odavamad, kergemini kättesaadavad või keskkonna- ja tervisesõbralikumad. Paremad omadused ja madalam hind on olulised ka tänapäeval, kuid fookus on selgelt nihkunud kättesaadavusele ja keskkonnamõjule.

Akadeemikud **Tiina Randma-Liiv** ja **Anu Realo** kirjutasid sama teemaplokiga seoses Sirbis ilmunud pikemas arvamuses sellest, et just sotsiaalteadused pakuvad erinevaid katalüsaatoreid, mis teevad mõne uudse idee, praktika või toote võimalikuks, edukaks või ühiskonnas väärtuslikuks. Autorid leidsid, et ülikoolid ja poliitikakujundajad peaksid senisest tõhusamalt kaasama sotsiaalteadlasi tehnoloogia- ja teadusuuringute ning innovatsiooni strateegiasse, samuti mõistma, et innovatsiooni edendamine vajab kogu teadmiste spektri – sealhulgas sotsiaalteaduste – arendamist ja rahastamist.

Energeetika teemaplokk

Akadeemik **Jaak Aaviksoo** tõdes, et kõik, mis me ette võtame, kulutab head energiat ja toodab korratust ehk heitmeid, st saastab. Saastevaba tootmine, tehnoloogia ja ühiskond ei ole võimalik. Iga tulemusliku arenguga kaasneb energia kogutarbimise paratamatu kasv ning aeg-ajalt kõlavad üleskutsed tasaarenguks või siis suisa kestlikuks kahanemiseks, põhimõtteliseks ringmajanduseks, rääkimata saastevabast majandusest, on utoopilised.

Akadeemik **Jarek Kurnitski** kirjutas Eesti energia- vajadusest järgmisel kümnendil. Ta tõdes, et kuigi kümne aasta pärast on elektri tarbimine kõigis sektorites mõõdukalt kasvanud, siis energiatõhususe parandamine ja elektrifit-

seerimine vähendab soojuse ja kütuste tarbimist. Küsimuseks jääb, kuidas elektrimahukam tootmine välja veab. Olukord, kus kodumaist elektritootmist on oluliselt vähem kui tarbimist, ei lisa kindlust energiamahukatesse ettevõtetesse investeerimiseks. Samas on elekter muutumas vägagi konkurentsivõimeliselt puhtaks. Praegune taustsüsteem tundub soosivat puhast, aga kallist elektrit, millele saab koos säästliku tarbimisega samuti majanduskasvu üles ehitada.

Akadeemik **Martti Raidal** tõi esile, et Eesti jaoks on lahendus minna Skandinaavia teed ning õppida Rootsilt ja Soomelt, kelle tasakaalustatud energiapoliitika põhineb stabiilsetel juhitavatel allikatel, kuid kaasab samal ajal ka piisava hulga taastuvenergeetikat. Ta leidis, et Eesti loodulikes tingimustes on praegu ainsaks süsinikuvaba juhitava energia tootmise võimaluseks tuumaenergeetika. Kuna pikas perspektiivis ei ole sellest nagunii pääsu, siis peaks tuumaenergeetika arendamisele õla alla panema ka riik – nii tuumatehnoloogiate arendamisele ja spetsialistide kasvatamisele ülikoolides kui ka tuumajaamade rajamisele Eestis.

Akadeemik **Maarja Grossberg-Kuusk** kirjutas, et Eestis on päikeseenergeetika jaoks veel ruumi küll – seda eelkõige suurtööstuse varustamiseks taastuvelektriga hübriidparkide abil. Niimoodi loome soodsama pinnase tööstuse suurinvestinguteks Eestisse ja elavdame meie majandust. Päikeseenergeetikal on üha kasvav roll ka transpordisektori rohepöördes, varustades prognooside järgi kasvavat rohevesiniku tootmist taastuvelektriga.

Akadeemik **Ülo Niinemets** tõdes, et üks praeguse aja tõsisemaid globaalseid väljakutseid on rahvastiku suurenemisest tulenev põllumajanduse kasvav jalajälg ja toidukalorite väga ebahühtlane jaotus. Ta tõi esile, et eeldatavalt on tuleviku põllumajandustaimede päikesevalguse kasutamise efektiivsus 20–40% kõrgem kui praegu. Kui lahendatakse päikesepaneelide toodetud energia talletamise küsimus, ei ole kuidagi õigustatud väärtusliku põllumajandusmaa raiskamine biokütuste tootmiseks, eriti kui tahame üha kasvavat inimkonda ära toita.

Akadeemik **Urmas Varblane** ja **Einari Kisel** kirjutasid, et Maailma Energeetikanõukogu on riike juba aastaid võrrelnud energiatrilemma⁴ alusel ning Eesti oli 2024. aastal selle indeksi põhjal maailmas seitsmendal kohal. Odavat elektrit ei ole enam nii palju saada ning prognoosid näitavad, et Põhjamaade elektrihinnad võivad põhja pool lähiaastatel oluliselt tõusta ja lõuna pool alaneda. See lähendab meie ettevõtete elektrihinda põhjanaabrite omale. Ka võrgukulude jaotuse ja maksuerisuste läbivaatus peidavad endas võimalusi Eesti eksportivate ettevõtete konkurentsivõime parandamiseks, leidsid autorid.

Eestlaste tervise ja tervishoiu teemaplokk

Akadeemik **Mart Saarma** ja **Toomas Toomsoo** tõdesid, et Eesti tervishoid on jõudnud pöördepunkti. Vananev

⁴ Hea energeetikasektor peab samaaegselt ja võrdväärselt tagama varustuskindluse, taskukohasuse ja keskkonnasäästlikkuse; sellist kolmikvaadet kutsutakse trilemmaks. Vt ka: <https://www.worldenergy.org/transition-toolkit/world-energy-trilemma-framework>

rahvastik, tervishoiutöötajate puudus ja kasvavad kulud nõuavad teaduspõhisele lähenemisele tuginevat süsteemset muutust. Meil on neli eelist: head arstid, toimiv e-tervise infrastruktuur, maailma üks parimaid geenivaramuid ja haritud rahvas. Tehisaru ja andmeteadus muudavad meditsiini. Meie teadusasutused ja Eesti Teaduste Akadeemia peavad olema nende arengute suunajad.

Akadeemik **Andres Metspalu** kirjutas sellest, kuidas meid võiks aidata personaalmeditsiin. Meil on liiga palju haigeid, mistõttu on probleemi lahendamise võtmekoht haigusriskide varajane avastamine enne sümptomite ilmumist. Kuigi arstid juba kasutavad haigusriskide hindamist, siis kõige võimsamat haigusrisiki, mis tuleneb inimese individuaalsest genoomist, ei kasutata veel üldse. Kõige innovaatilisem ja tulemuslikum meditsiiniline tehnoloogia haigusriskide varajaseks avastamiseks on paljude geenivariantide koosmõju analüüsi kasutamine populatsiooniülevalt.

Akadeemik **Eero Vasar** ja **Küllli Kingo** tõdesid, et Eesti arstikoolitus on jõudnud pöördepunkti. Personaalmeditsiini, genoomika ja tehisintellekti võidukäik toob uue tööloogika: me ei ravi enam üksnes nähtavaid sümptomeid, vaid juhime riske enne haiguse avaldumist. Saame alustada kohe, et luua kultuur, kus genoom ja tehisaru on arsti loomulikud tööriistad – kuid ükski neist ei asenda arsti inimlikku kohalolu.

Akadeemik **Raivo Uibo** avas lugejale viimasel ajal toimunud immunoloogia tormilise arengu põhjuseid. Sellel on meditsiinis järjest olulisem roll – ka haiguste varajases avastamises ja ennetamises.

Akadeemik **Pärt Peterson** kirjutas sellest, kuidas koroonapandeemia ajal üleöö maailmas rambivalgusesse tõusnud mRNA-tehnoloogiale leitakse täna rakendust kaitseks teistegi nakkushaiguste eest. Nii on värske uuring näidanud mRNA-vaktsiinide efektiivsust ka näiteks gripi- viiruse vastu ja neid vaktsiine testitakse praegu ka Epstein-Barri viiruse vastu. Lisaks liigub mRNA-tehnoloogia ka vähiravisse ning esialgsed uuringud melanoomi ja kõhunäärnevähiga näitavad häid tulemusi. On lootust, et tuleviku vähiravi võib muutuda sama täpseks ja kiirelt kohandatavaks nagu arvuti tarkvara värskendamine.

Teemaplokivälised arvamused

Akadeemik **Dan Bogdanov** tõdes, et elu üha kasvava digiteerumise tõttu on turvalisuse tagamiseks vaja head krüptograafiat, mille puhul on pealtkuulajal lihtsam ja odavam veenda sõnumi saatjat või saajat saladust ise avaldama kui krüpteeringut murda. Need matemaatikaülesanded on nii rasked, et ka kõige võimsamate arvutite või tehisintellektiga ei saa neid lahendada ega saladust kätte saada.

Akadeemik **Maarja Kruusmaa** kirjutas Antarktika päeva eel sellest, kuidas geopoliitika kujundab polaarteadust ja miks see peaks Eestit huvitama. Arktika ja Antarktika on meie planeedi kõige vähem uuritud piirkonnad, kuid kõigel, mis toimub polaaraladel, on mõju ka sellest palju kaugemal, sealhulgas Läänemere ääres.

Akadeemik **Jarek Kurnitski** kirjutas veebruari alguses Eesti energiamajanduse tulevikuväljavaadetest seoses tol ajahetkel koalitsiooni kokku lepitud energiavarustuse pika plaaniga. Ta tõdes, et kuigi plaan võib näida kiirustades tehtuna, on tegelikkuses sellega hiljaks jäädud vähemalt kümme aastat. Uuringud näitavad vajadust toetusteks, et turule tekiksid uued tootmis- ja salvestusvõimsused. Uuringutest ja energiamajanduse arengukava eelnõust ei leia aga infot meretuule tasuvuse ja majandusmõjude kohta. Autori sõnul on selle puudumine ka kõige suurem etteheide energiavarustuse plaanile.

Akadeemik **Lauri Mälksoo** avas lugejale, kuidas Veneetsia komisjon kaitseb demokraatiat. Eestil pole selle komisjoniga seni kuigi palju otsust kokku puudet olnud, kuid meie demokraatia edasisele arengule võib välismaiste juriidiliste ekspertide kõrvalpilk teinekord kasuks tulla.

Akadeemik **Ülo Niinemets** arutles, et plaanid ja strateegiad nurjuvad siis, kui tegeletakse soovmõtlemisega ega olda valmis võimalikeks ootamatusteks tulevikus. Lisaks liigsele optimismile ja soovmõtlemisele on teaduskirjanduses leitud, et avalikus sektoris on strateegia riiulisse jäämise peamisteks põhjusteks selle eluviimiseks vajalike ressursside puudus ja ebapiisav protsesside juhtimine. Seni pole näiteks mitte ühtegi Eesti teadus- ja arendustegevuse strateegiat plaanitud kujul ellu viidud.

Oma teises loos kirjutas **Ülo Niinemets** bürokraatia hinnast. Ta tõi esile, et meie riigiparaat on kinni kiilunud ja ülereguleerimine poob ka avalikku sektorit. Raha on kõikjalt puudu, kuid erakordselt suur hulk riigieelarvelisi vahendeid kantakse igal aastal edasi järgmise majandusaastasse. Seadusandja tahe jääb täitmata ja „üle jääb“ raha, mis on tihti seotud investeringutega ja riigi arenguks vajalike tegevustega. Iga venitatud päeva hind on aga mõõdetav väiksemas majanduskasvus. Suur osa meie majanduskasvust ei ole kinni ainult reeglite rägastikus, vaid ka avaliku sektori lojaalsuskriisis, leidis autor.

Akadeemik **Karl Pajusalu** avas lugejale eesti raamatu ja kirjakeele juuri seoses nende 500-aastaseks saamisega 2025. aastal. Ta tõi esile, et tänu eesti keeles endas talletunud andmetele saame olla kindlad, et eestikeelne kirjasõna on vähemalt 500 aastat vana, pigem vanemgi. Ka sõna raamat tuli eesti keelde palju varem. Põguski eesti raamatu ja kirjakeele juurte otsimise katse näitab, et neid juuri ja lätteid on leida nii idast kui läänest, nii lõuna kui ka põhja poolt.

Akadeemik **Mart Saarma** nentis aastalõpukommentaaris, et Eesti teadusel on 2025. aastast ette näidata mitmeid saavutusi. Samas on meie tulemused veel tagasihoidlikud leiutiste ja avastuste patenteerimisel ning rakendamisel. Samuti on Eesti süvatehnoloogiliste ettevõtete panus majandusse veel väike.

Akadeemik **Tarmo Soomere** kirjutas sellest, et akadeemik Mihhail Bronšteini nimelised preemiad meenutavad tema panust majandusteaduse arengusse ja Eesti taasiseseisvumisse. Paljusid asju, mida tõesti tasub teada, ei saa

õpetada. Küll aga saab neid uurida, läbi tunnetada ja teistele rääkida. Akadeemia ülesanne on need üles otsida ja rambivalgusesse tuua.

Teises loos arutles Tarmo Soomere selle üle, et inimkond meie planeedil võtab üha rohkem ruumi. Inimkonna kiired arenguetapid on saanud võimalikuks tänu loodusvarade mõõdotundetule ekspluateerimisele ja iga tehnoloogiline läbimurre on suurendanud nende arvu, kelle heaolu on küsitav ja mugavus olematu.

Aastalõpu arvamusloos tõdes **Tarmo Soomere**, et Eesti teadusel on olnud head aastad. Pole üldse välistatud, et Eesti teaduse need aspektid, mida oleme pidanud nõrkuseks – väikesed teadusrühmad, killustunud teadusmaastik või meeletult konkurents teadusrahale –, on hoopis meie tugevused, leidis ta.

Akadeemik **Marek Tamm** kirjutas sellest, kuidas suured keelemudelid mõjutavad teadlase igapäevast tööd. Ta näeb terendamas kahte stsenaariumi: tehisaru on teadlase abiline, kes võimestab tema senist tööd, või tehisaru on teadlase asemik, kes jätab teadlase enda assistendi rolli. Autori sõnul on selge vajadus leppida võimalikult kiiresti ja üleilmselt kokku tehisaru kasutamise reeglid teadustöös, alustades läbi- paistvuse põhimõttega, mis lubab lugejatel mõista, millist rolli on tehisaru konkreetsetes teadustöös etendanud. Samuti tuleb laiemas teaduseetika raamistuses välja töötada tehisaru eetika.

Akadeemik **Tiit Tammaru** arutles selle üle, kas kodukontor on tulnud, et jääda. Kiire areng infotehnoloogia valdkonnas, mida koroonapandeemia veelgi hoogustas, on avanud uusi võimalusi ja kujundanud ümber meie suhtluse ning töö-, õppimise ja vaba aja veetmise korralduse. Üks olulisemaid muutusi on olnud kaugtöö levik. Erinevaid paindlikke ja hübriidseid töötamise vorme kasutab Euroopas 100 miljonit inimest ning kõrgharidusega inimeste jaoks on selline töötamine muutunud standardiks. Juba toimunud muutusi on raske tagasi pöörata. Lisaks on paindlikku töötamist pakkuvates organisatsioonides ka töötajate rahulolu suurem ja tööjõu voolavus väiksem.

- Kõik veeru lood leiab nii Postimehe veebist kui akadeemia võrgukodust.

55 ENIM KAJASTATUD AKADEEMIKUT⁵

Arvo Pärt	2786
Elmo Nüganen	743
Hando Runnel	552
Jaak Aaviksoo	278
Tarmo Soomere	260
Anu Raud	228
Mart Saarma	226
Toomas Asser	176
Mart Kalm	160
Urmas Varblane	137
Marek Tamm	92
Ivari Ilja	90
Krista Fischer	90
Jarek Kurnitski	80
Ene Ergma	70
Jaan Undusk	68
Tiit Tammaru	68
Jaak Vilo	67
Mart Ustav	64
Meelis Kull	64
Karl Pajusalu	59
Mare Kõiva	57
Dan Bogdanov	52
Richard Villems	52
Ülo Niinemets	52
Anu Realo	50
Joel Starkopf	45
Jaan Einasto	41
Lauri Mälksoo	38
Andres Metspalu	37
Jüri Allik	35
Tõnu-Andrus Tannberg	35
Jüri Martin †	32
Enn Lust	30
Kalle Kirsimäe	29
Urmas Kõljalg	27
Margus Lopp	26
Maarja Öpik	20
Ülo Mander	20
Eero Vasar	19
Maris Laan	19
Veiko Uri	19
Martti Raidal	18
Maarja Grossberg-Kuusik	17

⁵ Andmed kajastavad Eestis ilmuvaid suuremaid eesti- ja venekeelseid veebi-, raadio- ja telekanaleid ning trükimeediat.

† 21.01.2025

Pärt Peterson	16
Tiina Randma-Liiv	16
Veronika Kalmus	16
Jaak Järv	15
Jüri Engelbrecht	15
Maarja Kruusmaa	14
Anne Kahru	13
Mati Karelson	13
Jakob Kübarsepp	12
Heikki Junninen	11
Jaan Ross †	11

Eesti meedias pälvisid märkimist vääriva arvu kajastusi ka kolm akadeemia välisliiget: Svante Pääbo (21), Cornelius Theodor Hasselblatt (19) ja Jaan Valsiner (17).

AKADEEMIA KOMMUNIKATSIOON ARVUDES

4422 jälgijat Facebookis*

596 jälgijat Instagramis*

460 jälgijat LinkedInis*

351 uudistelisi lugejat*

2025. aasta kokkuvõte:

1032 meediakajastust tavameedias (2024. aastal 890).

18 864 korda vaadati otseülekanneid ja/või ülekannete salvestisi akadeemia Youtube'i-kanalis. Võrdluseks: 2024. aastal oli vaatamisi 24 225 (2023. aastal 11 597).

Suurima vaatajate arvu – **2199** – kogus kahel novembrikuu päeval toimunud akadeemikukandidaatide konverents. Sellele järgnes traditsiooniliselt suure vaatajaskonnaga doktorantide koolituse „Teadus kolme minutiga“ 19. veebruaril toimunud finaalgalal, mida vaadati **1912** korda.

Suure huvi tõttu kliima- ja energeetikateemade vastu kogus 8. aprillil toimunud teaduspäraselõuna „Kuidas ohjata kliimamuutusi teaduspõhiselt?“ **1662** vaatamist ning 29. mail energeetikakomisjoni korraldatud „Energeetika aastaseminar 2025“ **1529** vaatamist.

Akadeemia kodulehele jõuti Google Analyticsi andmetel **87 384** korral (2024. aastal 64 208 korral) ning selle käigus külastati **187 200** lehte (2024. aastal 163 589 lehte) ehk 2,14 lehte külastuse kohta. Kolm kõige enam vaadatud lehte olid Uudised, Liikmeskond ja Riigiõiguse sihtkapitali blogi.

Kodulehele jõuti enim orgaanilise otsinguga (otsingumootorite kaudu) – 43 582 külastust; otsinguribale akadeemia veebiaadressi sisestades – 26 954 külastust; sotsiaalmeedias jagatud linkide kaudu – 8622 korral.

*Arvud on toodud seisuga 1. veebruar 2026

MEDALID, PREEMIAD, KONKURSID

Peatükis kajastame preemiaid, mida annab välja, mille väljaandmises osaleb või mille väljaandmist korraldab akadeemia.

PAUL ARISTE JA KARL SCHLOSSMANNI MEDALID

2025. aastal tunnustati teaduste akadeemia nimeliste medaalitega märkimisväärsete saavutuste eest oma teadusvaldkonnas kahte teadlast.

- Akadeemik Paul Ariste nimelise medali pälvis California Ülikooli Los Angeleses emeritprofessor ning Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli audoktor **Jaan Puhvel** väljapaistvate saavutuste eest indoeuroopa võrdlevas keeleteaduses ja mütoloogias. Lähem info [siin](#) ja [siin](#).
- Akadeemik Karl Schlossmanni nimelise medali pälvis akadeemik, neurokirurgiaprofessor ja Tartu Ülikooli rektor **Toomas Asser** silmapaistva panuse eest Eesti arstiteaduse arengusse, Eesti kõrghariduse jätkusuutlikkuse ning teaduse ja ühiskonna vahelise dialoogi edendamisse. [Lähem info](#).

AKADEEMIA KULDMÄRK

Eesti Teaduste Akadeemia kuldmärgi pälvis akadeemia välisliige ja Nobeli auhinna laureaat **Svante Pääbo**. President Mart Saarma andis talle tunnustuse üle 2. detsembril, mil Svante Pääbo pidas akadeemias avaliku loengu.

MIHHAİL BRONŠTEINI NIMELISED MAJANDUSTEADUSTE PREEMIAD

Akadeemik Mihhail Bronšteini nimelised majandusteaduste preemiad 2025. aastal

- 10 000 euro suuruse preemia oluliste ja juba rakendust leidnud majandusteaduslike saavutuste eest said Tartu Ülikooli rakendusliku majandusteaduse professor ja rahvusvahelise ettevõtluse ja innovatsiooni õppetooli juhataja **Priit Vahter** ning sama ülikooli juhtimise professor **Maaja Vadi** artiklite seeria „Sünergia ja õppimisefektid innovatsiooniprotsessis“ eest.
- 5000 euro suuruse preemia tähelepanu väärivate uuenduslike majandusteaduslike arenduste eest pälvis Tallinna Tehnikaülikooli vanemlektor ja Eesti Panga ökonomist **Natalia Levenko** artiklite seeria „Ebakindlus ja mõõtmine makroökonoomikas“ eest.

[Lähem info](#)

EESTI TEADUSE POPULARISEERIMISE AUHIND

- Tiiu Silla nimelise elutööpreemia (13 500 eurot) pikaajalise süstemaatilise teaduse ja tehnoloogia populariseerimise eest sai Tartu Ülikooli matemaatilise statistika emeritprofessor **Ene-Margit Tiit**, kes on matemaatilise statistika suuna rajaja ning pikaajaline eestvedaja Eestis. Tema käsitlused on muutnud keerulise statistika ühiskonnale arusaadavaks ja kasulikuks.
- Teaduse ja tehnoloogia populariseerimise eest audiovisuaalse ja elektroonilise meedia abil pälvis peapreemia (2500 eurot) ERR-i Raadioteatri teaduslik lühikuldemängusari „**Reis loomariigis**“, mis vahendab lugusid loomade elust nii noortele kui vanematele kuulajatele.
 - Teise preemiaga (2000 eurot) tunnustati meetrikonventsiooni 150. juubelile pühendatud videosarja „**Möödetud maailm**“, mis tutvustab metroloogiat ehk mõõtmisteadust, mis mõjutab igapäevaelu igal sammul.
- Teaduse ja tehnoloogia populariseerimise eest trüki-sõna abil pälvis peapreemia (2500 eurot) Raivo Mänd kahe raamatusarja eest: „**Elusolendite käitumise evolutsioonilis-bioloogilised põhiprintsiibid, nende roll inimkäitumises ja seos ühiskonna ees seisvate eksistentsiaalsete probleemidega**“, kus tutvustatakse käitumise evolutsioonilist päritolu ja selle mõju inimühiskonna probleemidele, ning „**Noppeid ühe Eesti loodusteadlase eluteelt**“, milles autor räägib oma teekonnast teadlaseks saamisest ning kutsub noori üles asuma teadusteele.
 - Teise preemia (2000 eurot) sai Erik Abneri raamat „**Eesti kivistised. Algaja fossiiliküti abiline**“, mis täidab Eesti paleontoloogia populariseerimises pikaajalise tühimiku ja innustab noori teadust avastama.
 - Samas kategoorias pälvis teise preemia (2000 eurot) ka Ilmar Tomuski lasteraamat „**Paul hakkab inseneriks**“, mis tutvustab inseneeriat mänguliselt ja lihtsas keeles.
- Teadust ja tehnoloogiat populariseerivate tegevuste ja sarjade seas pälvisid peapreemia (2500 eurot) **15 aastat Tartu Ülikooli väärivate ülikooli** ja selle eestvedajad – elukestva õppe keskuse juhataja **Tiia Ristolainen**, programmi algataja **Mari Suurväli** ja programmijuht **Viire Sepp**.
- Parima teaduse ja tehnoloogia populariseerija peapreemia (2500 eurot) sai 2026. aastal oma 80. sünnipäeva tähistav **Koit Timpmann**, kes vaatamata kõrgele eale tegutseb jätkuvalt aktiivselt Tartu Ülikooli füüsika instituudis, kus ilmestab ettekandeid demonstratsioonkatsetega ning peab põhikooli ja gümnaasiumi õpilastele arvukalt huviloenguid.
 - Teise peapreemia (2500 eurot) pälvis samuti karismaatiline teadlane **Maria Murumaa-Mengel**, kes

arendab digikirjaoskust, loob uuenduslikke teaduskommunikatsiooniformaate ja koolitab erinevaid sihtrühmi.

- Sama kategooria teise preemia (2000 eurot) pälvis **Eero Uustalu**, kes on üle 20 aasta inspireerinud tuhandeid noori avastama füüsika ilu.
- Samuti sai teise preemia (2000 eurot) teadusajakirjanik **Airika Harrik**, kes on viie aastaga panustanud oluliselt Eesti teaduskommunikatsiooni, vahendades teadust vilunult nii veebis, raadios kui ka teles ning jõudes aastas 130–150 teadlaseni.

Rohkem infot leiab Eesti Teadusagentuuri [veebilehelt](#).

BALTI RIIKIDE „NAISED TEADUSES“ STIPENDIUMID

Balti riikide teaduste akadeemiate ja UNESCO rahvuslike komisjonide „Naised teaduses“ stipendiumide konkursil pälvisid 7000-eurosed stipendiumid kolm Eesti teadlast.

- Eesti Maaülikooli metsanduse ja inseneeria instituudi biotehnoloogia nimetatud nooremprofessor **Renu Geetha Bai** pälvis stipendiumi loodusteaduste, tehnika ja tehnoloogia, arsti- ja terviseteaduste või põllumajanduste ja veterinaaria doktorikraadiga teadlaste kategoorias.
- Tallinna Tehnikaülikooli materjali- ja keskkonnatehnoloogia instituudi doktorant-nooremteadur **Katriin Reedo** sai stipendiumi samade valdkondade doktorantide kategoorias.
- Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi keelepoliitika ja eesti keele teise keelena kaasprofessor **Kerttu Rozenvalde** pälvis stipendiumi humanitaar- ja sotsiaalteaduste doktorikraadiga teadlaste kategoorias.

[Rohkem infot](#)

[Videod](#), kus laureaadid oma teadustööd tutvustavad

KONKURSS „TEADUS KOLME MINUTIGA“

2024/25 eestikeelse konkursi „Teadus kolme minutiga“ laureaateks valiti:

- **Aljona Gineiko**, ehitusinsener ja Eesti Kunstiakaademia muinsuskaitse doktorant-nooremteadur
- **Liis Lutter**, Eesti Maaülikooli toiduteaduse doktorant
- **Natjan-Naatan Seeba**, Tallinna Tehnikaülikooli doktorant-nooremteadur
- **Indrek Seire**, kirurg ja Tartu Ülikooli doktorant
- **Jaan Vihalemm**, tööstusdoktorant Tartu Ülikoolis ja teadur ettevõttes BiotaTec

[Lähem info](#)

Konkursi viis parimat. Vasakult: Indrek Seire, Natjan-Naatan Seeba, Liis Lutter, Aljona Gineiko ja Jaan Vihalemm.

2024. aastal toimunud esimese välisdoktorantidele mõeldud ingliskeelse konkursi „Teadus kolme minutiga“ laureaateks valiti:

- **Francis Gracy Arockiaraj** (Tartu Ülikool, päritolumaa India)
- **Baiba Brumele** (Tartu Ülikool, päritolumaa Läti)
- **Mehruha Shabaab Haque** (Estonian Business School, päritolumaa Bangladesh)
- **Sharib Khan** (Eesti Maaülikool, päritolumaa India)
- **Lucía Mariel Arana Peña** (Tallinna Tehnikaülikool, päritolumaa Guatemala)

Lähem info

Viis parimat. Vasakult: Sharib Khan, Mehruha Shabaab Haque, Francis Gracy Arockiaraj, Lucía Mariel Arana Peña, Baiba Brumele.

LINDAU KOHTUMINE 2025

Järjekorras 74. Lindau kohtumine ehk noorte teadlaste kokkusaamine Nobeli preemia laureaatega oli pühendatud keemiale ja toimus 29. juunist 4. juulini.

Eestist osalesid Tartu Ülikooli analüütilise keemia nooremteadur ja doktorant **Marta-Lisette Vares** ja sama ülikooli bioorgaanilise keemia teadur ning teadus- ja arendusasutuse ProtoBios järel doktor **Tõnis Laasfeld**.

Loe lähemalt nende [muljetest](#)

TEADUSTE AKADEEMIA PRESIDENDI ERIPREEMIAID EHK π -PREEMIAID ÕPILASTE JA ÜLIÕPILASTE TEADUSTÖÖDE RIIKLIKEL KONKURSSIDEL

Õpilaste teadustööde riiklik konkurs

- I preemia $\pi \times 200$ eurot (628,32 eurot) – Tallinna Prantsuse Lütseumi 12. klassi õpilane **Moorits Lill** tööga „YOLO objektivastusmudelite treenimine ja võrdlus mageveekalade seire näitel“ (juhendajad Marge Oopkaup ja Jürgen Soom)
- II preemia $\pi \times 150$ eurot (471,24 eurot) – Tallinna Saksa Gümnaasiumi 12. klassi õpilane **Laureen Kalvet** tööga „Elektriliste tõukeratastega juhtunud õnnetustega kaasnevad kehavigastused Pärnu maakonna näitel“ (juhendajad Jane Idavain ja Liisa-Marie Lääne)
- III preemia $\pi \times 100$ eurot (314,16 eurot) – Hugo Treffneri Gümnaasiumi 12. klassi õpilane **Ralf Robert Paabo** tööga „Veebipõhise füüsikamootori ja kasutajaliidese programmeerimine“ (juhendaja Julia Polikarpus)

Loe lähemalt

Fotol vasakult: Moorits Lill, akadeemik Kalle Kirsimäe, Laureen Kalvet ja Ralf Robert Paabo AHHAAs teaduskeskuses toimunud autasustamisel.

Üliõpilaste teadustööde riiklik konkurs

- Elegantseima üliõpilastöö eripreemia $\pi \times 1500$ eurot (4712,39 eurot) – **Kenneth Tuul** (Tartu Ülikool, juhendajad Rasmus Palm, Enn Lust ja Jeff Dahn) doktoritöö „Liitiumioonakude ja vesinikuhoiustusmaterjalide karakteriseerimine ekstreemsetes keskkonnatingimustes kõrgtehnoloogiliste vahenditega“
- Ebatraditsioonilise üliõpilastöö eripreemia $\pi \times 1000$ eurot (3141,59 eurot) – **Mattia Bellini** (Tartu Ülikool, juhendajad Marina Grišakova ja Frank Nack) doktoritöö „Videomängud, narratiivid ja kompleksus“

Kenneth Tuul ja Mattia Bellini koos akadeemik Ülo Manderiga Rahvusraamatukogus toimunud autasustamisel.

- Lootustandvate sähvatuste üliõpilastöö eripremia $\pi \times 500$ eurot (1570,80 eurot) – **Birgit Veldi** (Tartu Ülikool, juhendaja Kristo Väljako) bakalaureusetöö „Globaalsete moodulite kategooria osaliste moodulite kategoorias“

RIIGIÕIGUSE SIHTKAPITALI UNO LÕHMUSE NIMELISED ERIPREEMIA ÜLIÕPILASTE TEADUSTÖÖDE RIIKLIKUL KONKURSIL

- **Daniil Bardõbahhin** (Tartu Ülikool, juhendaja Aaro Mõttus) – 2200-eurone eripremia magistratöö „Individaalne põhiseaduslik kaebus Eesti õiguskorras: probleemid ja perspektiivid“ eest
- **Karl Kristofer Alp** (Tartu Ülikool, juhendaja Marju Luts-Sootak) – 1500-eurone eripremia bakalaureusetöö „Kiriklik kohtupidamine Eesti Vabariigi algusaegadel“ eest

[Loe lähemalt](#)

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA FOND

2025. aastal määrati Eesti Rahvuskultuuri Fondi juurde loodud Eesti Teaduste Akadeemia fondi stipendiumid 2026. aastaks kolmele noorele teadlasele.

3000-eurose noore teadlase preemia pälvisid Eesti Kunstiakadeemia vanemteadur ja dotsent **Kristina Jõekalda** loominguliseks tegevuseks ja teadustööks ning Tallinna Tehnikaülikooli Ragnar Nurkse innovatsiooni ja valitsemise instituudi järel doktor-teadur ja Vilniuse Ülikooli külalisprofessor **Peeter Vihma** teadustöö läbiviimiseks kestlikusepöörde juhtimise alal.

2000-eurose Tiit Talpsepa nimelise doktorandi stipendiumi sai Tartu Ülikooli farmaatsia instituudi nooremteadur **Kelli Randmäe** doktoritööks ja uurimustööks teadus- ja arenduslaboris.

[Loe lähemalt](#)

RIIKLIKUD TEADUSPREEMIA

Riiklike teaduspreemiate laureaadid 2026

ELUTÖÖPREEMIA (65 000 eurot)

Martin Zobel – akadeemik ja Tartu Ülikooli taimeökoloogia emeritprofessor

Foto: Etlend Štaub

Martin Zobel 18. veebruaril 2026 riiklike preemiate üleandmisel.

Martin Zobeli elutöö on viinud Eesti ökoloogiateaduse maailma tippu. Tema panus on eriti märkimisväärne nii Eesti loopealsete taimekoosluste ökoloogia edasiarendamisel kui ka ökoloogilise teooria arendamisel laiemalt. Akadeemik Zobeli arendatud liigifondi kontseptsioon on oluliselt mõjutanud ökoloogilise teooria arengut globaalses teadusruumis ning leidnud rahvusvahelist tunnustust ja kasutamist. Tema käsitus taimede ja nende mikroobsete partnerite, eelkõige

mükoriisaseente koosmõjust on avanud uusi vaatenurki taimekoosluste mõistmisel. Ta tõi ökoloogiatesse molekulaarse, DNA-analüüsil põhineva lähenemise, mis oli omal ajal ökoloogide seas uudne ja murranguline. Martin Zobeli teaduslik pärand elab edasi nii tema teadustöodes kui ka arvukates õpilastes.

TEADUSPREEMIA VÄLJAPAISTVA AVASTUSE EEST (50 00 eurot)

Higgsi bosoni avastamine 2012. aastal Euroopa Tuumauringute Organisatsioonis CERN oli selle sajandi fundamentaalfüüsika kõige olulisem tulemus. Märkimisväärse panuse eest sellesse avastusse andis Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudi teadlaste tööühm

Martti Raidal – akadeemik ja juhtivteadur

Mario Kadastik – vanemteadur

Kristjan Kannike – vanemteadur

AASTAPREEMIAD (á 20 000 eurot)

- Preemia loodusteaduste valdkonnas tööde tsükli „Inimtekkelise õhusaaste põhjustatud pilvede lumestumise avastamine“ eest

Tartu Ülikooli füüsika instituudi kliimauuringute keskuse teadlaste tööühm

Hannes Keernik – kliimafüüsika kaasprofessor

Piia Post – kliimateaduste professor

Jorma Rahu – kliimafüüsika spetsialist

Velle Toll – kliimafüüsika kaasprofessor

Heido Trofimov – kliimafüüsika teadur

Tanel Voormansik – radarkaugseire teadur

- Preemia loodusteaduste valdkonnas tööde tsükli „Uudsed nanostruktuursed elektrokatalüsaatorid madalatemperatuursetele kütuseelementidele ja tsink-õhk akudele“ eest

Tartu Ülikooli keemia instituudi kolloid- ja keskkonnankeemia õppetooli teadlaste tööühm

Srinu Akula – kolloid- ja keskkonnankeemia teadur

Heiki Erikson – kolloid- ja keskkonnankeemia teadur

Jaana Lilloja – kolloid- ja keskkonnankeemia teadur

Marek Mooste – kolloid- ja keskkonnankeemia teadur

Ave Sarapuu – kolloid- ja keskkonnankeemia kaasprofessor

Kaido Tammeveski – kolloid- ja keskkonnankeemia professor

- Preemia tehnika ja tehnoloogia valdkonnas tööde tsükli „Elamufondi tervikrenoveerimine ja niiskusturvalisuse tagamine inimeste elukvaliteedi parandamiseks ja hoonete keskkonnamõju vähendamiseks“ eest

Targo Kalamees – Tallinna Tehnikaülikooli ehituse ja arhitektuuri instituudi täisprofessor tenuuris

- Preemia arsti- ja terviseteaduste valdkonnas tööde tsükli „Naiste tervise geneetika“ eest

Triin Laisk – Tartu Ülikooli genoomika instituudi genoomse epidemioloogia professor

- Preemia põllumajandusteaduste ja veterinaaria valdkonnas tööde tsükli „Kvaliteetne saak keskkonnasõbralikult ja Eesti maad hoides“ eest Eesti Maaülikooli põllumajandus- ja keskkonnainstituudi teadlased

Evelin Loit-Harro – säästva taimekasvatuse tenuuri-professor

Liina Talgre – taimekasvatuse ja maaviljeluse kaasprofessor

- Preemia sotsiaalteaduste valdkonnas tööde tsükli „Haavatavus hädaolukordades: analüüs ja lahendused“ eest Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi teadlased

Sten Hansson – kommunikatsiooniuuringute kaasprofessor

Kati Orru – riskisotsioloogia professor

- Preemia sotsiaalteaduste valdkonnas tööde tsükli „Euroopa muutumise makroökonomilised põhjused ja tagajärjed“ eest

Karsten Staehr – Tallinna Tehnikaülikooli majandusanalüüsi ja rahanduse instituudi täisprofessor tenuuris

- Preemia humanitaarteaduste ja kunstide valdkonnas tööde tsükli „Eesti keele kasutuspõhine mitmekesisus ja selle kujunemine“ eest

Helle Metslang – Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi emeritprofessor

TEADUSTE AKADEEMIA UURIJA-PROFESSORID

2025. aastal alustasid oma kolmeaastast perioodi teaduste akadeemia uurija-professoritena:

- Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudi vanemteadur **Gert Hütsi**, kelle uurimistöö „Mustad augud kosmoloogias“ fookuses on ülimate mustade aukude teke ja areng, ürgsed mustad augud ning universumi suuremastaabiline struktuur

Foto: Krista Tamm

- Tallinna Tehnikaülikooli biopolümeeride tehnoloogia labori juhataja **Andres Krumme**, kes pakub oma uurimistööga „Termoplastsed tselluloosi derivaadid kohalikust toormest: selle saamine ja rakendused“ keskkonnasäästliku lahenduse tselluloosipõhise bioplasti tootmise laiendamiseks

Foto: Krista Tamm

- eesti keele ja selle õpetamise uurija-professori projektiga „Vene dominantkeelega lastevanemate keelehoiakud eestikeelsele õppele ülemineku protsessis II“ (2024–2026) jätkas Tartu Ülikooli eesti keele võõrkeelena professor **Birute Klaas-Lang**

Foto: Ruudu Rahumäru

- Tallinna Ülikooli inimgeograafia professor **Hannes Palang**, kelle uurimisprojekti „Maastikuline identiteet ja selle väljendumine keeles“ eesmärk on välja selgitada, kuidas linnastumine ja linlik elustiil ühelt poolt ning aina ingliskeelsemaks muutuv argikultuur teiselt poolt on mõjutanud ja muutnud maastikuteemalist sõnavara, mõisteid ja mõistmist

Foto: Krista Tamm

- 2025. aastal lõpetas tehisintellekti uurija-professori juhina oma üheaastase projekti „Määramatuse formaalne raamistik tehisintellektis“ Tartu Ülikooli tehisintellekti professor ja akadeemik **Meelis Kull**. Loe [kokkuvõtet](#) tema juhitud uurimistööst.

Foto: Undercliff Creative

- 9. detsembril 2025 toimus uurija-professorite konverents, kus oma teadustöö tulemusi tutvustasid kõik nimetatud uurija-professorid. Vaata konverentsi [salvestust](#).

AKADEEMIKUTE TEGEVUS

LIIKMESKOND

Seisuga 31. jaanuar 2026 oli Eesti Teaduste Akadeemias 77 liiget, neist 12 naised. Eelmisel aastal lahkus akadeemik Jüri Martin, 2026. aasta jaanuaris lahkusid akadeemik Jaan Ross ja akadeemik Ain-Elmar Kaasik.

77 akadeemikust oli alla 75-aastaseid 46, vanemaid liikmeid oli 31. (Akadeemia seaduse järgi tohib akadeemias

olla kuni 60 alla 75 aasta vanust liiget.) Alla 75-aastaste akadeemikute keskmine vanus oli 60. Kõige noorem akadeemik oli 42-aastane ja kõige vanem 97-aastane.

Akadeemia eestseisuse 13 liikmest 5 on naised ning 7 naisakadeemikut kuulub akadeemia komisjonidesse.

UUED AKADEEMIKUD

3. detsembril 2025 valis akadeemia üldkogu Eesti Teaduste Akadeemiasse seitse uut liiget. Kokku oli üheksas valdkonnas 29 akadeemikukandidaati. Tootmistehnika ja innovatsiooniuringute valdkondade akadeemikute valimine luhtus, sest ükski kandidaat ei saanud vajalikku hulka hääli.

Matemaatika valdkonna akadeemikuks valiti Tartu Ülikooli matemaatika ja statistika instituudi matemaatilise analüüsi professor **Rainis Haller**, kelle teadustöö keskendub funktsionaalanalüüsile ehk lõpmatumõõtmeliste vektorruumide omaduste ja nendevaheliste seoste uurimisele. Funktsionaalanalüüs on algebra ja analüüsi kohtumispaik, kus olulist rolli mängivad geomeetria ja topoloogia. Selle põhiline uurimisobjekt on Banachi ruum, mille osas on Rainis Haller

uurinud eelkõige selle geomeetria ja mõju. Aastatel 2018–2022 oli ta Eesti Matemaatika Seltsi president.

- Loe akadeemik Rainis Halleri vastuseid Rahvusringhäälingu portaali Novaator küsimustele.

Muusika interpretatsiooni valdkonna akadeemikuks valiti Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia (EMTA) rektor, klaveriprofessor, pianist, kammermuusik ja pedagoog **Ivari Ilja**, kes on üks rahvusvaheliselt tuntumatest Eesti interpretidest. Tema aastakümnetepikkune lai tegevusampluaa solisti ja kammermuusikuna hõlmab soolokontserte ja pikaajalist koostööd selliste legendaarsete lauljatega nagu Irina Arhipova, Dmitri Hvorostovsky ja Maria Guleghina. Ta on esinenud maailma mainekaimatel lavadel, sealhulgas Milano La Scalas, New Yorgi Carnegie Hallis ja Londoni Wigmore Hallis. Alates 2017. aastast on ta EMTA rektorina tugevdanud

Fotod: Reti Kokk x 2

akadeemia teadus- ja loomepõhist arengumudelit ning süvendanud rahvusvahelist koostööd. Ta on rahvusvaheliselt hinnatud klaveriõppejõud ja vokaalkammermuusika ekspert, juhendanud kümneid noori pianiste ning osaleb regulaarselt rahvusvaheliste pianistide konkursside žüriides. 2001. aastal tunnustati teda riigi kultuuripreemiaga 2000. aasta kontserttegevuse eest.

- Loe akadeemik Ivori Ilja vastuseid Rahvusringhäälingu portaali Novaator [küsimustele](#).

Füüsika valdkonna akadeemikuks valiti Tartu Ülikooli füüsika instituudi atmosfääri- ja keskkonnateaduste labori juhataja ning keskkonnafüüsika professor **Heikki Junninen**, kes keskendub atmosfääri protsesside uurimisele, mis mõjutavad kliimasüsteemi, kliima kujunemist ja selle muutumist inimtegevuse tagajärjel. Heikki Junnineni viimaste aastate tegevus on olnud suunatud kvaliteetsete atmosfääri püsimõõtmiste tagamisele Eestis ning rahvusvahelisele tipp-teadusele. Ta juhib Tartu Ülikooli meeskonda Euroopa Tuumauuringute Organisatsiooni CERN CLOUD eksperimendis, kus uuritakse osakeste- ja pilvetekkega seotud protsesse kontrollitud laboritingimustes. Aastatel 2023–2024 oli ta Eesti Teaduste Akadeemia uurija-professor Arktika uuringu valdkonnas.

- Loe akadeemik Heikki Junnineni vastuseid Rahvusringhäälingu portaali Novaator [küsimustele](#).

ühiskondlikes muutustes. Oluline on olnud tema töö ka sotsiaalteadusliku metodoloogia arendamisel. 2022. aastal tunnustati teda riigi teaduspreemiaga sotsiaalteaduste valdkonnas tööde tsükli „Eesti ühiskonna transformatsioon: analüüs ja mõtestamine“ kaasautorina. 2019. aastal valiti ta Academia Europaea liikmeks.

- Loe akadeemik Veronika Kalmuse vastuseid Rahvusringhäälingu portaali Novaator [küsimustele](#).

Tehisar valdkonna akadeemikuks valiti Tartu Ülikooli arvutiteaduse instituudi andmete aduse õppetooli tehisintellekti professor **Meelis Kull**, kelle uurimistöö keskmes on usaldusväärse tehisar alused: määramatuse modelleerimine, ennustuste kalibreerimine ja mudeli pädevuspiirkonnast väljumise tuvastamine. Tema eesmärk on luua meetodeid, mis teevad otsustajale nähtavaks, millal tehisar süsteemi vastus on põhjendatult kindel ja millal tuleks toimida ettevaatusega. Meelis Kulli teadustöö üks eesmärke on ennustuste kalibreerimine, mis viib mudeli tõenäosusliku väljundi statistiliselt kooskõlla tegeliku maailma sagedustega. Ta on arendanud välja rahvusvaheliselt tunnustatud kalibreerimismeetodid, näiteks beeta-kalibreerimise ja Dirichlet' kalibreerimise. Nii aitab Kulli teadustöö luua masinõppel põhinevat usaldusväärset tehisar riskitundlike rakenduste jaoks. Ta on ka Euroopa tehisintellekti tipp-teaduse võrgustiku ELLIS liige. Aastatel 2024–2025 oli ta

Fotod: Reti Kokk x 3

Sotsioloogia valdkonna akadeemikuks valiti Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi sotsioloogia professor ja sotsioloogia doktoriõppekava programmijuht **Veronika Kalmus**. Ta on rahvusvaheliselt tunnustatud sotsioloog ja meediateadlane, kes uurib ühiskondlikke ja tehnoloogilisi muutusi. Tema interdistsiplinaarne teadustöö keskendub sellistele teemadele nagu mediastumine, andmestumine, tehisar levik, jälgimisühiskonna kujunemine, sotsiaalse ja personaalse aja kiirenemine, väärtushinnangute muutumine, inimeste elumaailma ja heaolu aspektid jt. Peamise panusena teadusse on Veronika Kalmus mõtestanud põlvkondade rolli

Eesti Teaduste Akadeemia tehisintellekti valdkonna uurija-professori juht.

- Loe akadeemik Meelis Kulli vastuseid Rahvusringhäälingu portaali Novaator [küsimustele](#).

Kliinilise meditsiini valdkonna akadeemikuks valiti Tartu Ülikooli kliinilise meditsiini instituudi anestesioloogia ja intensiivravi kliiniku juhataja ning anestesioloogia ja intensiivravi professor **Joel Starkopf**. Tema teadustööd iseloomustab lai haare kliinilise uurimistöö eri valdkondades alates loomkatsetest kuni kliiniliste sekkumisuuringute, jälgimisuuringute, süstemaatiliste ülevaadete, meta-analüüside ja rahvusvaheliste ravijuhendite koostamiseni. Tema teadustöö fookuses on olnud seedetrakti puudulikkus, südamelihase eelkohastumus ning antibiootikumide farmakokineetika intensiivravis. Ta lõi ka Eestis nüüdisaegse anestesioloogia ja intensiivravi koolitussüsteemi ning juhtis 20 aastat Tartu Ülikooli Kliinikumi (TÜK) anestesioloogia ja intensiivravi kliinikut. COVID-19 pandeemia ajal juhtis ta TÜK-i kriisistaapi ja Lõuna meditsiinistaabi tööd. Joel Starkopf pälvis 2018. aastal koos Annika Reintam Blaseriga riigi teaduspreemia arstiteaduse alal teadus-arendustöö „Kõhuõõnesise rõhu tõus ja seedetrakti puudulikkus intensiivravi haigetel“ eest.

- Loe akadeemik Joel Starkopfi vastuseid Rahvusringhäälingu portaali Novaator [küsimustele](#).

miseks ja mullaökosüsteemide taastamiseks. Maarja Öpikut koos kolleegidega tunnustati 2016. aastal riigi teaduspreemiaga geo- ja bioteaduste valdkonnas tööde tsükli „Taime- ja seenekoosluste mitmekesisust ning nende omavahelisi seoseid mõjutavad tegurid“ eest.

- Loe akadeemik Maarja Öpiku vastuseid Rahvusringhäälingu portaali Novaator [küsimustele](#).

Foto: Peeter Paaver

AKADEEMIA 78 AKADEEMIKUT JA 19 VÄLISLIIGET JAGUNESID OSAKONDADE VAHEL JÄRGMISELT:

ASTRONOOMIA JA FÜÜSIKA OSAKOND (17 akadeemikut, 5 välisliiget)

Akadeemikud: [Jaan Aarik](#), [Jaak Aaviksoo](#), [Jaan Einasto](#), [Ene Ergma](#), [Krista Fischer](#), [Arvi Freiberg](#), [Rainis Haller](#), [Vladimir Hižnjakov](#), [Heikki Junninen](#), [Marco Kirm](#) (osakonnajuhataja), [Martti Raidal](#) (juhatuse vabaliige), [Toomas Rõõm](#), [Enn Saar](#), [Peeter Saari](#), [Mart Saarma](#) (president), [Elmo Tempel](#), [Richard Villems](#).

Välisliikmed: [Jonathan \(John\) R. Ellis](#), [Markku Kulmala](#), [Charles Gabriel Kurland](#), [Jaan Laane](#), [Alar Toomre](#).

INFORMAATIKA- JA TEHNİKATEADUSTE OSAKOND (16 akadeemikut, 5 välisliiget)

Akadeemikud: [Olav Aarna](#), [Dan Bogdanov](#), [Jüri Engelbrecht](#), [Maarja Grossberg-Kuusk](#) (osakonnajuhataja), [Ülo Jaaksoo](#), [Maarja Kruusmaa](#), [Meelis Kull](#), [Jarek Kurnitski](#) (juhatuse vabaliige), [Jakob Kübarsepp](#), [Enn Lust](#), [Leo Mõtus](#), [Tarmo Soomere](#), [Raimund-Johannes Ubar](#), [Tarmo Uustalu](#), [Jaak Vilo](#) (asepresident), [Dmitri Vinnikov](#).

Välisliikmed: [Steven R. Bishop](#), [Michael Godfrey Rodd](#), [Gábor Stépán](#), [Esko Ukkonen](#), [Margus Veanes](#).

BIOLOOGIA, GEOLOOGIA JA KEEMIA OSAKOND (23 akadeemikut, 5 välisliiget)

Akadeemikud: [Toomas Asser](#) (juhatuse vabaliige), [Jaan Eha](#), [Jaak Järv](#), [Anne Kahru](#) (peasekretär), [Dimitri Kaljo](#), [Mati Karelson](#), [Kalle Kirsimäe](#) (osakonnajuhataja), [Urmas Kõljalg](#), [Maris Laan](#) (juhatuse vabaliige), [Agu Laisk](#),

Foto: Reti Kokk

Mullateaduse valdkonna akadeemikuks valiti Tartu Ülikooli ökoloogia ja maateaduste instituudi direktor ning botaanika osakonna taimeökoloogia õppetooli molekulaarse ökoloogia professor **Maarja Öpik**. Tema teadustöö keskendub mullaökosüsteemidele, uurides molekulaarsete meetodite abil mükoriisat moodustavate mullaseente (eriti krohmseente) elurikkust ja rolli. Tema loodud DNA-põhiste virtuaaltaksonite käsitus ja tema juhitud avalik andmebaas MaarJAM on aidanud muuta selle valdkonna uurimistöö ülemaailmselt võrreldavaks ja standardiseerituks. Lisaks alusuuringutele juhib ta rakendusprojekte põllumuldade säästvaks kasuta-

Margus Lopp, Ülo Mander, Andres Metspalu, Ülo Niinemets, Pärt Peterson, Valdur Saks, Joel Starkopf, Martin Zobel, Raivo Uibo, Veiko Uri, Mart Ustav, Eero Vasar, Maarja Öpik.

Välisliikmed: Ülo Langel, Pekka T. Männistö, Svante Pääbo, Matti Saarnisto, Helmut Schwarz.

HUMANITAAR- JA SOTSIAALTEADUSTE OSAKOND
(21 akadeemikut, 4 välisliiget)

Akadeemikud: Jüri Allik, Ivari Ilja, Mart Kalm, Veronika Kalmus, Mare Kõiva, Valter Lang, Lauri Mälksoo, Elmo Nüganen, Karl Pajusalu, Arvo Pärt, Tiina Randma-Liiv (osakonnajuhataja), Anu Raud, Anu Realo (juhatuse vabaliige), Hando Runnel, Huno Rätsep, Marek Tamm (asepresident), Tiit Tammaru, Tõnu-Andrus Tannberg, Jaan Undusk, Urmas Varblane, Haldur Õim.

Välisliikmed: Juri Berezkin, Cornelius Theodor Hasselblatt, Raimo Raag, Jaan Valsiner.

2025. aastal jätkas valdav osa akadeemikutest juhtivate erialateadlastena teadus-, loome- ja õppetööd.

Põhitöö kõrval tegutsesid paljud akadeemikud ekspertide ja nõuandjatena, nad kuuluvad rahvusvahelise ja üleriigilise tähtsusega kogudesse ja nõukogudesse.

Jaan Aarik: ajakirjade *Advanced Materials Technologies*, *Applied Surface Science*, *Applied Surface Science Advances*, *International Journal of Hydrogen Energy*, *Physica Scripta*, *Physica Status Solidi (RRL) – Rapid Research Letters* artiklite retsensent

Olav Aarna: akadeemia hariduskomisjon, riikliku programmi „Ühiskonna väärtusarendus 2021–2026“ juhtühm, Tallinna Tehnikakõrgkooli nõunike kogu, OSKA programmi akadeemiline toimetaja (SA Kutsekoda), EL-i projekti DARYA (kvalifikatsioonisüsteemide ja kvalifikatsiooniraamistike arendamine Kesk-Aasia riikides) rahvusvaheline ekspert

Jaak Aaviksoo: akadeemia energeetikakomisjoni esimees, energiamajanduse arengukava ENMAK juhtkomisjonis osalemine, Euroopa Teaduste Akadeemia (Academia Europaea), Ukraina kõrgharidusreformi toetamine kolme ülikooli pilootprojekti kaudu, Ukraina ülikoolide nõukogude nimetamiskomisjoni esimees

Jüri Allik: Euroopa Teaduste Akadeemia (Academia Europaea), Eesti Psühholoogide Liit, ajakirja *Trames. A Journal of the Humanities and Social Sciences* toimetaja

Toomas Asser: akadeemia eestseisus, akadeemia arsti-teaduse ja tervishoiu innovatsiooni komisjon, akadeemia teaduse ja kõrghariduse komisjon, Euroopa teadusülikoolide organisatsiooni The Guild juhatuse aseesimees, teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni poliitika nõukogu TAIP, Eesti Tööandjate Keskliidu volikogu, Central European Universities (CE7), League of European Research Universities (LERU), International Advisory Board of University of Ljubljana, European Association of Neurosurgical Societies (EANS) treeningukomitee, L. Puusepa nimelise Eesti Neuroloogide ja Neurokirurgide Seltsi ase-

president, Eesti Liigutushäirete Seltsi töögrupp, insuldi töögrupp, retsensent teadusajakirjadele *European Journal of Trauma and Emergency Surgery*, *Acta Neurochirurgica*, *Acta Neurologica Scandinavica*. Ajakirjade Eesti Arst ja Akadeemia kolleegiumid, ajakirja *Trames. A Journal of the Humanities and Social Sciences* nõuandekogu

Dan Bogdanov: akadeemia küberturvalisuse komisjoni esimees, Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse rakendus-uuringute programmi ekspertkomisjoni asendusliige, Eesti Teadusagentuuri (ETAG) hindamiskogu nimetamiskogu liige eraõiguslike teadus- ja arendusasutuste esindajana, teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni poliitika nõukogu TAIP, Creative Destruction Lab Estonia teadlane-mentor, peaministri teadus-arendusnõukogu liige ettevõtjana, Justiits- ja Digiministeeriumi andmekaitseõukoda, Moldova riigi küberturvalisuse ning valdkonna hariduse küpsuse hindamise ja tõstmise projekt koostöös Tony Blair Institute for Global Change ekspertidega

Jaan Eha: Tartu Ülikooli nõukogu, European Board for Accreditation in Cardiology, Eesti Kardioloogide Seltsi auliige

Jaan Einasto: Rahvusvahelise Astronoomiauniooni galaktika- ja kosmoloogiakomisjon, Euroopa Teaduste Akadeemia (Academia Europaea), Inglise Kuninglik Astronoomiaselts, USA Astronoomia Selts

Jüri Engelbrecht: akadeemia kirjastusnõukogu, akadeemia välisvahetusfondi nõukogu juht, Euroopa Teaduste Akadeemia (Academia Europaea), Haridus- ja Teadusministeeriumi teaduse rahvusvahelistumise tööühm, teaduse rahvusvahelistumise programmi juhtkomitee, Eesti Rahvuslik Mehaanikakomitee, Eesti Rahvuskultuuri Fondi nõukogu, Tartu Ülikooli eetikakeskuse rahvusvaheline nõukoda, Eesti Humboldti Klubi president, akadeemia esindaja Euroopa Akadeemiate Teadusnõukoja EASAC raporti „Changing Wildfires – Policy Options for a Fire-Adapted and Fire-Literate Europe“ koostamisel, ajakirja *Trames. A Journal of the Humanities and Social Sciences* nõuandekogu

Ene Ergma: akadeemia naisakadeemikute kogu, Eesti teaduse populariseerimise auhinna hindamiskomisjoni esimees, ETAG-i tuumiktaristu komisjon, kosmoseasjade nõukogu, Rahvusvaheline Astronoomiaühing (IAU) ja Euroopa Astronoomiaühing (EAS), Inglise Kuninglik Astronoomiaselts, Rootsi Kuninglik Inseneriteaduste Akadeemia

Krista Fischer: akadeemia naisakadeemikute kogu, akadeemia küberturvalisuse komisjon, riigi teaduspreemiate komisjon, üliõpilaste teadustööde riikliku konkursi akadeemia alakomisjon, stipendiumikonkursi „Naised teaduses“ hindamiskomisjon, Eesti StatistikaSeltsi president, Rahvusvahelise Biomeetriaühingu (IBS) kommunikatsioonikomitee, Tartu Ülikooli senat

Arvi Freiberg: COST programmi sektsiooni D35 (keemia ning molekulaarsed teadused ja tehnoloogiad) juhtkomitee,

Lasers4EU Eesti kontaktisik, rahvusvahelise konverentsi „Photosynthesis and Hydrogen Energy Research for Sustainability“ organiseerimiskomitee, 16. Põhjamaade ja Balti femtokeemia konverentsi nõuandev kogu, stipendiumikonkursi „Naised teaduses“ hindamiskomisjon

Maarja Grossberg-Kuusk: akadeemia eestseisus, akadeemia informaatika ja tehnikateaduste osakonna juht, naisakadeemikute kogu, akadeemia ettevõtluse ja innovatsiooni komisjon, akadeemia energeetikakomisjon, riigi teaduspreemiate komisjon, stipendiumikonkursi „Naised teaduses“ hindamiskomisjon, ETAG-i hindamiskomisjon, sihtasutuse Vabariigi Presidendi Kultuurirahastu nõukogu, European Energy Research Alliance – Joint Programme in Photovoltaics (EERA-PV) kontaktisik Eestis

Vladimir Hižnjakov: Eesti Looduseuurijate Selts, Eesti Füüsika Selts

Jaak Järv: akadeemia kirjastusnõukogu esimees, Eesti Teaduste Akadeemia Toimetiste peatoimetaja, Euroopa Teaduste Akadeemia (Academia Europaea), ajakirja Bioorganic Chemistry (Elsevier) toimetuskolleegium, Eesti Keemiaseltsi asepresident, Tartu Ülikooli raamatukogu nõukogu, Eesti Looduseuurijate Selts

Anne Kahru: akadeemia eestseisus, akadeemia peasekretär, naisakadeemikute kogu, akadeemia keskkonnakomisjon, akadeemia esindaja EASAC-i nõukogus, stipendiumikonkursi „Naised teaduses“ hindamiskomisjoni esimees, ETAG-i hindamiskomisjoni nimetamiskogu, Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudi teadusnõukogu aseesimees, Rahvusvahelise Teadusnõukogu (ISC) plastileppe ohjamise lepinguga seotud ekspertgrupp, Eesti Toksikoloogia Seltsi juhatus, Eesti Mikrobioloogide Ühendus, rahvusvahelise teadusajakirja Nanomaterials toimetuskolleegium, rahvusvahelise teadusajakirja Environmental Science: Nano (RSC) nõuandev kolleegium, COST CA21139 võrgustiku „3RS Concepts to Improve the Quality of Biomedical Science“ (IMPROVE) juhtkomitee

Mart Kalm: akadeemia teaduse ja kõrghariduse komisjon, humanitaarteaduste aastapreemia komisjon, Euroopa Kunstiinstituutide Liiga (ELIA) täitev- ja esindajate kogu

Mati Karelson: üliõpilaste teadustööde riikliku konkursi akadeemia alakomisjon, Rahvusvaheline Matemaatilise Keemia Akadeemia (Academy of Mathematical Chemistry), Ameerika Keemiaselts (American Chemical Society), Rahvusvahelise Kvantbioloogia ja Kvantfarmakoloogia Ühing (International Society of Quantum Biology and Pharmacology)

Marco Kirm: akadeemia eestseisus, akadeemia astronoomia ja füüsika osakonna juhataja, akadeemia energeetikakomisjon, akadeemia ettevõtluse ja innovatsiooni komisjon, akadeemia kirjastusnõukogu, akadeemia välisvahetusfondi nõukogu, Euratomi teaduse ja tehnoloogia komitee (Euratom STC) ekspert, Euroopa sünkrotronide ja vaba elektroni laserite kasutajate organisatsiooni (ESUO) Eesti esindaja, Eesti-Soome kiirekanali FinEstBeAMS

(MAX IV Lab, Lund, Rootsi) kõneisik, Tartu Ülikooli füüsika instituudi nõukogu

Kalle Kirsimäe: akadeemia maapõueressursside komisjoni esimees, akadeemia keskkonnakomisjon, akadeemia ettevõtluse ja innovatsiooni komisjon, õpilaste teadustööde riikliku konkursi akadeemia alakomisjon, ETAG-i hindamiskomisjon, International Union of Geological Sciences (IUGS), Euroopa Teaduste Akadeemia (Academia Europaea), Eesti Geoloogiateenistuse nõukogu, rahvusvahelise kontinentaalse puurimisprogrammi (International Continental Drilling Program – ICDP) teadusnõukoja liige/ekspert

Maarja Kruusmaa: naisakadeemikute kogu, akadeemia polaaruuringute komisjoni juht, akadeemia kaudu Eesti teadlaste esindamine Euroopa Polaarnõukogus, Euroopa Horisondi teadusprojekti PIPEON (Robotics and AI for Sewer Pipe Inspection and Maintenance) koordinaator

Jarek Kurnitski: riigi teaduspreemiate komisjon, akadeemia energeetikakomisjon, Haridus- ja Teadusministeeriumi teaduse rahastamise töörühm, Kliimaministeeriumi ehitusvaldkonna arengukomisjon, Eesti teaduse tippkeskuse „Energiaühenduse tippkeskus“ juht, standardiseerimiskomitee CEN TC 156 Ventilation for buildings sisekliimastandardi EN 16798-1:2019 uustöötamise töögrupi WG25 Indoor Air Quality ekspert ja Health töörühma juht, Euroopa Liidu Kliima-, Infrastruktuuri- ja Keskkonnaagentuuri (CINEA) LIFE projekti „6th Concerted Action supporting Member States and participating countries in implementing the Energy Performance of Buildings Directive“ Kliimaministeeriumi esindaja ja arvutusmeetodite töögrupi juht (Central Team Manager), REHVA tehnoloogia- ja teaduskomitee juht, Nordic Ventilation Group

Mare Kõiva: akadeemia naisakadeemikute kogu, õpilaste teadustööde riiklik konkursikomisjon, Kultuuriministeeriumi teadusprojektide komisjoni ekspert, Euroopa Teaduste Akadeemia (Academia Europaea), Rahvusvahelise Rahvajutu-uuringute Seltsi ISFNR kolm töörühma: Committee on Charms, Charmers and Charming; Belief Narratives; Rahvusvahelise Etnoloogia ja Folkloori Seltsi SIEF töörühma The Ritual Year juht (kuni mai 2025) ja Ethnology of Religion liige, Folklore Fellows Network; Finnish Literary Society juhtkomiteed, ajakirjade Folklore: Electronic Journal of Folklore, Mäetagused ja Incantatio. An International Journal of Incantations peatoimetaja, ajakirja Yearbook of Balkan and Baltic Studies toimetaja, teadusajakirjade Cosmos. Traditional Society of Cosmology, Studia Mythologia Slavica, Belaruskii falklor, Bulgarian Folklore. Journal of Folkloristics, Ethnology, Anthropology and Arts SATOR jm toimetuskolleegiumi liige, Eesti Kirjandusmuuseumi teaduskirjastuse kolleegiumi esimees ja sarjade „Monumenta Estoniae Antiquae II: Muistendid“ ja „Monumenta Estoniae Antiquae VI: Eesti loitsud“ peatoimetaja

Urmas Kõljalg: akadeemia keskkonnakomisjoni esimees, riigi teaduspreemiate komisjon, Eesti Looduseuurijate

Seltsi president, Eesti esindaja Euroopa taksonoomia taristu konsortsiumi ja Global Biodiversity Information Facility (GBIF) aastakoosolekutel, Eesti GBIF delegatsiooni juht, stipendiumikonkursi „Naised teaduses“ hindamiskomisjon

Jakob Kübarsepp: akadeemia hariduskomisjoni esimees, ETAG-i teadustaristu komisjon, Rahvusvahelise Inseneripedagoogika Ühingu IGIP seirekomitee president, Kristjan Jaagu stipendiumiprogrammi nõukogu, Haridus- ja Teadusministeeriumi kõrghariduspoliitika töörühm, rahvusvahelise teaduskonverentsi „Modern Materials and Manufacturing 2025“ teaduskomitee esimees

Maris Laan: akadeemia eestseisus, akadeemia naisakadeemikute kogu esinaine, akadeemia arstiteaduste ja innovatsiooni komisjon, akadeemia teaduse ja kõrghariduse komisjon, Sotsiaalministeeriumi viljatusravi infosüsteemi loomise juhtrühm, Tartu Ülikooli akadeemiline komisjon (kuni veebruar 2025), Tartu Ülikooli senat, ETAG-i hindamiskomisjoni asendusliige (kuni 2025), stipendiumikonkursi „Naised teaduses“ hindamiskomisjon

Agus Laik: ajakirja Photosynthesis Research (Springer, Holland) tegevtoimetaja, Ameerika Taimefüsioloogide Seltsi valitud kirjavahetajaliige, ajakirjade Photosynthetica (Tšehhi Vabariik) ja Photosynthesis Research (Holland) toimetuskolleegium

Valter Lang: akadeemia kirjastusnõukogu, Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituudi nõukogu esimees, Tartu Ülikooli humanitaarteaduste ja kunstide valdkonna nõukogu, Tartu Ülikooli arheoloogia, geneetika ja lingvistika sidusuuringute kolleegium, ajakirja Estonian Journal of Archaeology peatoimetaja, väljaande „Muinasaja teadus“ peatoimetaja, ajakirja Fennoscandia Archaeologica toimetuskolleegium, ajakirja Lietuvos Archeologija toimetuskolleegium, ajakirja Archaeologia Lituana toimetuskolleegium, ajakirja FUF: Finnisch-Ugrische Forschungen (Helsingi) toimetuskolleegium

Margus Lopp: akadeemia ettevõtluse ja innovatsiooni komisjoni esimees, akadeemia maapõueressursside komisjon, Eesti geoloogiateenistuse nõukogu, Leksuba OÜ juhatus, Eesti Keemiaseltsi president

Enn Lust: akadeemia energeetikakomisjon, akadeemia maapõueressursside komisjon, EASAC-i energeetikapaneele ekspert, Eesti teaduse tippkeskuse „Jätkusuutliku rohevesiniku ja energiatehnoloogia tippkeskus“ juht, Ida-Virumaa õiglase ülemineku fondi projekti õÜF12 „Haruldaste muldmetallide ekstraheerimine ioonsete vedelikega“ juht

Ülo Mander: akadeemia globaalmuutuste komisjoni esimees, üliõpilaste teadustööde riikliku konkursi hindamiskomisjon, eripreemiate komisjoni esimees, Euroopa Teaduste Akadeemia (Academia Europaea), Märgalauurijate Selts sws (Society of Wetland Scientists), Eesti Looduseuurijate Selts, Eesti Geograafia Selts, ajakirja Ecological Engineering (Elsevier) kaastoimetaja, ajakirja Ecological (Elsevier) toimetuskolleegium, ajakirja Erdkunde (University of Bonn) nõukogu liige, Genti Ülikooli (Belgia) audoktor

Andres Metspalu: akadeemia arstiteaduse ja tervishoiu innovatsiooni komisjoni esimees, riigi teaduspreemiate komisjon, üliõpilaste teadustööde riikliku konkursi akadeemia alakomisjon, Euroopa Teaduste Akadeemia (Academia Europaea), genoomika tippkeskuse juhtkomitee liige, Vilniuse Ülikooli Life Sciences Center teadusnõukogu, Sotsiaalministeeriumi sõeluuringute juhtrühm, Tartu Ülikooli molekulaar- ja rakubioloogia instituudi nõukogu, teadusnõukoja EU I+MG Initiative koordinatsioonigrupp, teadusnõukoja EU I+MG WG10 kaasjuht (Erasmus MC)

Leo Mõtus: Eesti Rahvuskultuuri Fondi Eesti Teaduste Akadeemia allfondi halduskogu, Elektri- ja Elektroonika-inseneride Ühing, ajakirja Integrated Computer-Aided Engineering toimetuskolleegium

Lauri Mälksoo: akadeemia globaalmuutuste komisjon, Eesti polaaruuringute komisjon, üliõpilaste teadustööde riikliku konkursi hindamiskomisjon, eripreemiate komisjon, riigiõiguse sihtkapitali nõukoda, Eesti riigiõiguse aastaraamatu toimetuskolleegium, riigiõiguse aastaraamatu (V) peatoimetaja, Eesti esindaja Euroopa Nõukogu Veneetsia komisjonis

Ülo Niinemets: akadeemia globaalmuutuste komisjon, Haridus- ja Teadusministeeriumi teaduspoliitika komisjon, Eesti teaduse tippkeskuse „Agroökoloogia ja uued kultuurid tulevikukliimas“ juht, Eesti Maaülikooli senat, Eesti Maaülikooli põllumajandus- ja keskkonnainstituudi nõukogu, European Forest Genetic Resources Programme (EUFORGEN) Adaptation to climate change workgroup Eesti esindaja, raamatusarja „Tree Physiology book series“ (Springer) toimetaja, ajakirja Oecologia (Springer) peatoimetaja, toimetuskolleegiumide liige ajakirjades European Journal of Forest Research (Springer) ja Metsanduslikud Uurimused (Forestry Studies)

Elmo Nüganen: Eesti Lavastajate ja Dramaturgide Liit

Karl Pajusalu: akadeemia kirjastusnõukogu, Eesti keelenõukogu, Läti Ülikooli liivi instituudi teadusnõukogu, Eesti raamatu ja kirjakeele 500. juubeliaasta peakomitee, rahvusvahelise soome-ugri kongressi korraldav töörühm

Pärt Peterson: akadeemia arstiteaduse ja tervishoiu innovatsiooni komisjon, Sotsiaalministeeriumi bioetika ja inimuuringute nõukogu, ajakirjade Immunology Letters ja Frontiers in Immunology toimetuskolleegiumide liige

Arvo Pärt: Serbia Teaduste ja Kunstide Akadeemia ja paavsti kultuurinõukogu liige, Rootsi Kuningliku Muusikaakadeemia auliige, Ameerika Kunstide ja Kirjanduse Akadeemia auliige, Belgia Kuningliku Teaduse, Kirjanduse ja Kaunite Kunstide Akadeemia auliige, Rooma Püha Cecilia Rahvusliku Akadeemia auliige, Rahvusvahelise Nüüdismuusika Ühingu (ISCM) auliige, autismifondi „Toetan erilist elu“ auliige, Estonia Seltsi auliige

Martti Raidal: akadeemia eestseisus, akadeemia energeetikakomisjon, akadeemia teaduse ja kõrghariduse komisjon, Haridus- ja Teadusministeeriumi teaduspoliitika komisjon, Eesti teaduse tippkeskuse „Fundamentaalne

universum“ juht, KBFi nõukogu esimees, Eesti CERN-i nõukogu

Tiina Randma-Liiv: akadeemia eestseisus, akadeemia humanitaar- ja sotsiaalteaduste osakonna juhataja, naisakadeemikute kogu, akadeemia ettevõtluse ja innovatsiooni komisjon, riigi teaduspreemiate komisjon, Euroopa Teaduste Akadeemia (Academia Europaea), globaalse avaliku halduse teadlasi koondava ühenduse International Research Society for Public Management asepresident, stipendiumikonkursi „Naised teaduses“ hindamiskomisjon, Tallinna Tehnikaülikooli nõukogu, auditikomitee, majandusteaduskonna teadusprodekaan ja majandusteaduskonna nõukogu, Western Balkans' Enabling Project for Civil Society Monitoring of Public Administration Reform nõuandev kogu, 12 teadusajakirja toimetuskolleegiumide liige

Anu Raud: naisakadeemikute kogu, Eesti Tekstiilikonstrikunstnike Liit

Anu Realo: akadeemia eestseisus, naisakadeemikute kogu, akadeemia küberturvalisuse komisjon, Euroopa Teaduste Akadeemia (Academia Europaea), ERA Chair in Sustainable Futures (SustainERA) uurimisrühma juht, Tartu Ülikooli võrdse kohtlemise strateegia komisjon, The Warwick Wellbeing, Culture, and Personality uurimisgrupi juht, Academia Europaea The Human Mind and its Complexity sektsiooni komitee, maailma väärtuste uuringu (World Values Survey) teaduskomitee, maailma väärtuste uuringu (World Values Survey) Eesti koordinaator, Falling Walls Foundation 2025 teadusliku läbimurde preemia hindamiskomisjoni liige humanitaar- ja sotsiaalteaduste valdkonnas

Toomas Rõõm: akadeemia energeetikakomisjon, stipendiumikonkursi „Naised teaduses“ hindamiskomisjon, Euroopa magnetlaboratooriumi selektsioonikomitee, Euroopa Magnetismi Ühenduse (The European Magnetism Association) üldkogu Eesti esindaja

Peeter Saari: Eesti Rahvuskultuuri Fondi Eesti Teaduste Akadeemia allfondi halduskogu, Euroopa Teaduste Akadeemia (Academia Europaea), Eesti Füüsika Selts, Rotary International, Optical Society of America (Optica)

Mart Saarma: akadeemia president, akadeemia ettevõtluse ja innovatsiooni komisjon, akadeemia teaduse ja kõrghariduse komisjon, akadeemia tehisaru jaaju komisjon, riigiõiguse sihtkapitali nõukoda, Euroopa Teaduste Akadeemia (Academia Europaea), Kopenhaageni Ülikooli Neuroteaduste Instituut – Scientific Advisory Board (SAB), Heidelbergi Neuroscience Center – SAB esimees ja Human Frontiers teadusnõukogu, Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudi rahvusvaheline nõuandev kogu, teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni poliitika nõukogu TAIP, Metroserdi ja GeneCode Oy nõukogu, Inglismaa rahastatava projekti Cure Parkinson's Trusti juht, Taani projekti Novo Nordisk Distinguished Innovation Awardi projektijuht, Soome Sigrid Juséliuse Fondi juht, Soome Akadeemia rahastatud projektide ja ühe tööstusega sõlmitud lepingulise

tegevuse juht, ajakirjade Experimental Neurology, Cell and Tissue Research ja Journal of Biological Chemistry toimetuskolleegiumid, mitmete rahvusvaheliste teadusajakirjade retsensent, ajakirja Trames. A Journal of the Humanities and Social Sciences nõuandev kogu

Tarmo Soomere: akadeemia mereteaduste komisjoni esimees, akadeemia globaalmuutuste komisjon, akadeemia teaduse ja kõrghariduse komisjon, Euroopa Teaduste Akadeemia (Academia Europaea) rahvusvahelise teadusnõukoja (ISC) Euroopa sektsiooni eesistuja, EASAC-i keskkonnapaneeeli ekspert, Euroopa Merekomitee Eesti esindaja, NATO mereteaduse ja tehnoloogia eksperdikomitee, ETAG-i hindamisnõukogu nimetamiskogu liige ja teadustaristu komisjoni esimees, Eesti Maatülikooli nõukogu (esimees alates 29. jaanuar 2025), Riigikogu juures asuva arenguseire keskuse nõukoja esimees, Tallinna Tehnikaülikooli loodusteaduskonna küberneetika instituudi teadusnõukogu, Tallinna Tehnikaülikooli senati teaduskomisjon, Rahandusministeeriumi ühtekuuluvuspoliitika rakenduskava seirekomisjon, Eesti Geoloogiateenistuse nõukogu (asendusliige), portaali Novaator nõukoda, Postimehe fondi nõukoda, ajakirjade Journal of Marine Systems, Oceanologia, Boreal Environment Research, Journal of Marine Science and Application (Transactions of the Chinese Society of Naval Architects and Marine Engineers; antakse välja koostöös kirjastusega Springer), Energija un Pasaule (Energia ja Maailm, Läti) ja Safety in Extreme Environments (Springer) toimetuskolleegiumide liige, rahvusvahelise initsiatiivi Baltic Earth teadusnõukoda (Science Steering Committee), initsiatiivi Baltic Earth 6. konverentsi juhtkomitee liige

Marek Tamm: akadeemia eestseisuse liige, akadeemia asepresident, akadeemia teaduse ja kõrghariduse komisjoni esimees, akadeemia hariduskomisjon, akadeemia kirjastusnõukogu, humanitaarteaduste aastapreemiate komisjon, Euroopa Teaduste Akadeemia (Academia Europaea), Tallinna Ülikooli nõukogu, Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudi nõukogu, kultuuriteaduste ja kunstide doktorikooli nõukogu esimees, Eesti Kunstiakadeemia kunstiteaduse ja visuaalkultuuri uuringute eriala doktorinõukogu, Rahvusvahelise Ajalookirjutuse Ajaloo ja Teooria Komisjoni juhatus, Rahvusvahelise Ajalooteooria Võrgustik (Eesti esindaja), ajakirja Acta Historica Tallinnensia peatoimetaja, ajakirjade Journal of the Philosophy of History, Revue d'histoire nordique ja Vikerkaar toimetaja, Tallinna Ülikooli kirjastuse üldkolleegiumi esimees, Loomingu Raamatukogu toimetuskolleegium, Acta Semiotica Estica toimetuskolleegium, raamatusarjade „Bibliotheca mediaevalis“ ja „Gigantum Humeris“ (Tallinna Ülikooli Kirjastus) sarjakolleegiumi esimees, raamatusarja „Bibliotheca controversiarum“ sarjakolleegium (Tallinna Ülikooli Kirjastus), „Bloomsbury Cultural History“ raamatusarja toimetuskolleegium (Bloomsbury kirjastus), raamatusarja „Acta Humaniora“ (Tallinna Ülikooli kirjastus) sarjakolleegium

Tiit Tammaru: akadeemia globaalmuutuste komisjon, riigi teaduspreemiate komisjon, Tallinna Ülikooli nõukogu, ERC stardipaneeli SH7 juht

Tõnu-Andrus Tannberg: Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituudi nõukogu, Acta Historica Tallinnensia toimetuskolleegiumi, Eesti Meremuuseumi teadusnõukogu, Eesti Mälu Instituudi nõukogu, Eesti sõjaajaloo aasta- raamatu toimetuskolleegium, Tartu Ülikooli ajaloo komisjon, Eesti Arhivaaride Ühing, „Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi“ toimetuskolleegium, Riigikantselei „Eesti riigivanemad 1918–1944“ stipendiumikomisjoni esimees, Justiitsministeeriumi vanglate ajalooramatu komisjon, ajakirja Forschungen zur baltischen Geschichte toimetuskolleegium, Õpetatud Eesti Seltsi juhatuse liige ja seltsi aastaraamatu peatoimetaja, Eesti Sõjamuuseumi – kindral J. Laidoneri muuseumi nõukogu aseesimees, koguteose „Sõja ja rahu vahel“ toimetuskolleegium, Eesti Akadeemiline Ajalooselts, Rahvusarhiivi toimetiste peatoimetaja, ajakirja Tuna toimetuskolleegium, sariväljaande „Uurimusi ja allikmaterjale Eesti sõjaajaloost“ peatoimetaja, Ajaloolise Ajakirja toimetuskolleegium, Heino Ainso nimelise rahvusvahelise ajaloo fondi haldusnõukogu, üliõpilaste teadustööde riikliku konkursi hindamiskomisjoni akadeemia alakomisjon

Elmo Tempel: riigi teaduspreemiate komisjon, õpilaste ja üliõpilaste teadustööde riikliku konkursi akadeemia alakomisjon, artiklite retsenseerimine erialajakirjades

Raimund Ubar: Eesti Automaatikute Selts, Balti Tehnoloogiateaduste Akadeemia (Baltic Academy of Technological Sciences) asutajaliige, Eesti Elektroonikaühing, Saksamaa Informaatikaselts (GI, Gesellschaft für Informatik), USA Elektri- ja Elektrotehnikaühing (IEEE, Institute of Electrical and Electronics Engineers), USA Arvutustehnika Assotsiatsiooni Disaini Automatiseerimise Selts, Euroopa Testitehnoloogia Tehniline Komitee (ETTTC, European Test Technology Technical Committee), USA Rahvusvaheline Teaduste ja Kunstide Akadeemia

Raivo Uibo: Euroopa teaduste akadeemiate ühenduse ALLEA alaline teaduse ja eetika töörühm, Tartu Ülikooli bio- ja siirdemeditiini instituudi nõukogu, Tartu Ülikooli meditsiinivaldkonna doktoritööde kaitsmisnõukogu, Tartu Ülikooli sihtasutuse Valda ja Bernard Õuna mälestusfondi komisjon, Euroopa Biomeditsiini Liidu (Biomedical Alliance in Europe) ja Euroopa Immunoloogiaseltside Föderatsiooni (European Federation of Immunological Societies) esindaja ning hariduse töögrupi liige, *in vitro* diagnostikaseadmete (In vitro Diagnostic Devices) töögrupp, Immunoloogiaseltside Föderatsioon FOCIS (Federation of Clinical Immunological Societies), Euroopa Meditsiinispetsialistide Liidu (UEMS) allergoloogia ja kliinilise immunoloogia sektsioon (European Union of Medical Specialists in Allergology & Clinical Immunology), Euroopa Autoimmuunsuse Standardimise Algatuse (European Autoimmunity Standardisation Initiative) töörühm, Skandinaavia Immunoloogiaseltsi (Scandinavian Society

for Immunology) auliige, Henry Kunkeli Ühing (Henry Kunkel Society) (Rockefelleri Ülikool), Euroscience, Euroopa Diabeediühingute Ühing (European Association for the Study of Diabetes), Diabeedi Immunoloogia Selts (Immunology of Diabetes Society), ajakirja BMC Immunology kaastoimetaja, ajakirja Eesti Arst toimetuskolleegium, Eesti Immunoloogide ja Allergoloogide Selts, mitmete rahvusvaheliste teadusajakirjade *ad hoc*-retsensent

Jaan Undusk: riikliku üliõpilaste teadustööde konkursi akadeemia alakomisjon, ajakirjade Keel ja Kirjandus, Akadeemia ning Methis kolleegiumid, teadusasutuste koostöökogu, Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu ja Eesti Rahvusraamatukogu teadusnõukogu, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia doktorinõukogu

Veiko Uri: akadeemia ettevõtlus- ja innovatsioonikomisjon, riigi teaduspreemiate komisjon, kliimanõukogu, Eesti Maaülikooli metsanduse ja inseneria instituudi nõukogu, Eesti Maaülikooli senat, Eesti Maaülikooli akadeemiline komisjon

Mart Ustav: akadeemia arstiteaduse ja tervishoiu innovatsiooni komisjon, akadeemia ettevõtluse ja innovatsiooni komisjon, teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni poliitika nõukogu TAIP, Eesti Rahvuskultuuri Fondi Eesti Teaduste Akadeemia allfondi halduskogu

Tarmo Uustalu: akadeemia küberturvalisuse komisjon, Tallinna Tehnikaülikooli tarkvarateaduse instituudi nõukogu, tarkvarateaduse instituudi akadeemilise komisjoni juht, Eesti-poolne esindaja juhttoimkonnas COST-i aktsioon- nis Connecting Education and Research Communities for an Innovative Resource Aware Society, CERCIRAS, COST-i aktsiooni European Research Network on Formal Proofs, EuroProofNet juhttoimkonna Islandi-poolne esindaja, Tallinna Tehnikaülikooli ETAG-i rühmagrandi „Automata in Learning, Interaction and Concurrency“ (2021–2025, juht Paweł Sobociński) põhitäitja

Urmas Varblane: akadeemia ettevõtluse ja innovatsiooni komisjon, Eesti Panga nõukogu esimees, ETAG-i hindamisnõukogu (ajutiselt peatatud seoses granditõulemisega), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi rakendus- uuringute programmi nõukoda, Tartu Ülikooli nõukogu, Tartu Ülikooli Aasia keskuse nõukogu esimees, õpilaste ja üliõpilaste teadustööde riikliku konkursi akadeemia alakomisjon

Eero Vasar: akadeemia arstiteaduse ja tervishoiu innovatsiooni komisjon, Kliimaministeeriumi geenitehnoloogia komisjon, American Association for the Advancement of Science, European College of Neuropsychopharmacology, European Behavioural Pharmacology Society, SA Tartu Ülikooli Kliinikum nõukogu, Tartu Ülikooli bio- ja siirdemeditiini nõukogu, ajakirja Frontiers in Neuropharmacology kaastoimetaja, ajakirja Eesti Arst kolleegium

Jaak Vilo: akadeemia eestseisus, asepresident, akadeemia tehisaru ja aju komisjoni esimees, akadeemia ettevõtluse ja innovatsiooni komisjon, akadeemia teaduse

ja kõrghariduse komisjon, Euroopa Molekulaarbioloogia Laboratooriumi (EMBL) nõukogu Eesti teaduslik delegaat, Eesti esindaja Euroopa eluteaduste bioloogiliste andmete haldamise taristu (ELIXIR) nõukogus, Tartu Ülikooli senat, Tartu Ülikooli arvutiteaduste instituudi nõukogu, andmeteaduse õppetooli juht, ülikoolide võrgustiku The Guild tehisingintellekti poliitika töörühm, Tartu Ülikooli arvutiteaduse instituudi juhataja

Dmitri Vinnikov: akadeemia ettevõtluse ja innovatsiooni komisjon, ETAG-i hindamisnõukogu, IEEE Eesti sektsiooni esimees, CIGRE WG B4.91 (Power electronics-based transformer technology, design, grid integration and services provision to the distribution grid), Student and Young Professionals Activity Committee Chair of the IEEE Industrial Electronics Society (IEEE IES SYP-AC), European Spallation Source (ESS) Accelerator (ACCSYS) koostöökoogu, IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineers)

2025. aastal tunnustasid mitmed ühingud ja organisatsioonid paljusid akadeemikuid erinevate autasude, aunimetuste või auliikmeks valimisega.

Jaak Aaviksoo pälvis Tartu Ülikooli suure medali

Toomas Asser pälvis Eesti Teaduste Akadeemia Karl Schlossmanni medali silmapaistva panuse eest Eesti arstiteaduse arengusse, Eesti kõrghariduse jätkusuutlikkusse ning teaduse ja ühiskonna vahelise dialoogi edendamisse

Jaan Eha pälvis Tartu Ülikooli Kliinikumi preemia

Jüri Engelbrechtile omistati Tallinna Tehnikaülikooli tiitel Honoris Universitatis 2025, mida saavad vaid need õppejõud, kes on ülikoolis tegutsenud vähemalt 50 aastat

Krista Fischer pälvis Valgetähe III klassi teenetemärgi

Maarja Grossberg-Kuuske tunnustas Tallinna Tehnikaülikool aasta õppejõu tiitliga

Anne Kahru kuulub Stanfordini Ülikooli / Elsevieri koostatud maailma 2% enim viidatud teadlaste hulka aastatel 2020–2025

Kalle Kirsimäe pälvis Tartu Ülikooli suure medali. See on teenetemärk, millega ülikool tunnustab ülikooli liiget eriliste teenete eest

Jarek Kurnitski valiti Jaapani kütte-, ventilatsiooni- ja jahutusinseneride ühenduse SHASE auliikmeks

Mare Kõivale omistati eriliste teenete eest Tartu linna teenetemärk Tartu Täht

Jakob Kübarsepp pälvis Tallinna Tehnikaülikooli teenetemärgi Honoris Universitatis 2025, mida saavad vaid need õppejõud, kes on ülikoolis tegutsenud vähemalt 50 aastat

Margus Loppi tunnustati projekti KEROX III „Täiustatud tehnoloogiline platvorm lahustatud karboksüülfraktsiooni ja dikarboksüülhapete saamiseks põlevkivi oksüdeerimise teel“ eest Tallinna Tehnikaülikooli 2024. aasta arendustöö konkursil I kohaga ja Tallinna linna ettevõtlusauhinnaga „Eriauhind: Rakenduslik teadustöö 2025 (koostöös TalTechiga)“

Enn Lust pälvis Tartu Ülikooli teenetemärgi „100 semestrit Tartu Ülikoolis“

Ülo Mander sai autasu INTECOL Wetlands 2025 konverentsi (300 osavõtjat 45 riigist) organiseerimise eest (väljaandja Society of Wetland Scientists)

Andres Metspalu pälvis Euroopa biopankade nädala ürituse raames tänukirja kümneaastase töö eest Eesti rahvusliku BBMRI-ERIC keskuse direktorina

Elmo Nüganen kuulutati ajalehe Postimees kultuuri-veduriks

Karl Pajusalu sai Kihnu valla aukodanikuks

Arvo Pärt pälvis Opus Klassiku (Saksamaa) elutööpreemia. Klassikalise muusika veebilehe Bachtrack andmete põhjal on maailmas enim esitatud nüüdishelilooja taas Arvo Pärt

Anu Raud pälvis EELK Viljandi Jaani koguduse tänu-medali

Hando Runnelile omistati Riigivapi I klassi teenetemärk

Peeter Saari artikkel „Wave pulses with unusual asymptotical behavior at infinity“ nimetati Optica Publishing Groupi detsembrikuu ajakirjade tosina artikli seast kahe silmapaistvaima hulka.

Tõnu-Andrus Tannbergi raamat „Ajalugu ei ole kunagi liiga palju“ (Eesti mõttelugu. Ilmamaa, 178) esitati parima ajalooraaamatu preemia nominendiks; artikkel „„Nigol Andreseni langus paistab olevat nüüd täielik““ (Looming 2024, nr 10) nomineeriti Eesti Kultuurkapitali kirjandus-auhindade artiklipreemia kategoorias; artikkel „„Noorsõdureid, kes ei oska vene keelt, ei tohi laevastikku määrata.“ Keele- ja rahvusküsimus Vene sõjalaevastiku komplekteerimisel impeeriumi lõpuperioodil“ (Ajalooline Ajakiri) nomineeriti Henrik Sepa sõjaajaloo preemia parima sõjaajaloolase teadusartikli kategoorias.

Raimund Ubar sai 30. juubelikonverentsi „IEEE European Test Symposium 2025“ IEEE Computer Society aukirja tänutäheks aktiivse korraldustöö eest aastatel 1996–2025.

Mart Ustav pälvis aasta töösturi 2025 tiitli. Lähem info

Tarmo Uustalu sai kutse kaheks seminariettekaneks Macquarie Ülikoolis, mis on maailma prestiižikaim kategooriateooria keskus; lisaks võitis akadeemik Uustalu doktorant Cheng-Syuan Wan üliõpilaste teadustööde riiklikul konkursil 3. preemia

Martin Zobel pälvis Tartu Ülikooli teenetemärgi „100 semestrit Tartu Ülikoolis“

Valiku akadeemikute olulisematest publikatsioonidest leiab akadeemia veebilehelt.

PALJU HÄID RAAMATUID JA MUU LOOMETEGEVUS

Jaan Einasto (teised autorid Gert Hütsi, Istvan Szapudi, Peeter Tenjes). Monograafia **Spinning the Cosmic Web**. World Scientific, 2025

Monograafia avab kosmilise võrgustiku kujunemise ja arengu tervikliku pildi. Selles käsitletakse, kuidas galaktikad, parved ja superparved moodustavad filamente ja tühikuid ühendava hiiglasliku struktuuri, mille karkassi loob tumeaine. Raamat rõhutab, et galaktikate ja tumeaine jaotused ei lange täpselt kokku – nähtav Universum peegeldab vaid osaliselt kogu aine jaotust. Selle erinevuse mõistmiseks on kasutusele võetud analüüs, mis kirjeldab galaktikate ja tumeaine suhtelist paiknemist, ning ühenduvusanalüüs, mis võimaldab kvantitatiivselt iseloomustada võrgustiku kuju ja sidusust. Monograafia eripära on ajalooline perspektiiv: see näitab, kuidas kosmoloogia on liikunud varastest galaktikaloendustest tänapäevaste kolmemõõtmeliste vaatlusteni ja arvutisimulatsioonideni.

Monograafia eristub teistest kosmoloogia käsitlustest ühe uuendusliku joone poolest: see ei piirdu pelgalt faktide ja teooriate esitlemisega, vaid seab otse fookusesse küsimused, mida tuleb esitada meie „kosmoloogia standardmudeli“ kohta. Oleme valinud triloogi ehk kolme inimese vahelise vestluse vormi. Selles triloogis osaleb kolm kosmoloogia uurijat: vanamoeline professor, ametisse kinnitamist ootav järel doktorant ning entusiastlik doktorant. Igal neist on oma isiklikud eelarvamused, mis tulevad vestluses esile ja mida teised kaks kommenteerivad. Nii saavad lugeja kahtlused, ebakindlus ja uudishimulikud mõtted justkui hääle ning neile otsitakse vastuseid. See lähenemine avab, kuidas kosmoloogias tegelikult uurimistööd tehakse: kuidas tekivad küsimused, milliseid samme astutakse probleemide lahendamiseks ja millised ideed väärivad sügavamat uurimist. Just seetõttu sobib raamat suurepäraselt õppevahendiks – küsimused ja vastused on esitatud lugeja vaatepunktist, muutes keerulise teema arusaadavaks ja kaasahaaravaks.

Jüri Engelbrecht. **Puuduvad leheküljed**. Postimees Kirjastus, 2025

Autor lisab sellesse raamatusse puuduvaid lehekülgi oma varem kirja pandud mõtetele, mis on ilmunud õige mitmes raamatus. Nende kaante vahelt leiab ka muljeid, mis on elu jooksul hinge soojendanud, ja raamatuid, mis on huvi pakkunud. Mis tehtud, saab sõnadeks ja sõnadel on tähendus.

Raamatule on kirjutanud saatesõna poetess Doris Kareva: „Veeta mõned tunnid haritud inimese seltsis, kes saab aru maailma probleemidest ja oskab tegutseda nii lokaalselt kui ka globaalselt, kes ise on innukas, aga ka valiv lugeja, kes toetab teadlasena ennekõike kvaliteeti ja noori inimesi ja

kelle eruditsioon ja keelenõtkus võimaldab lugejal lustida ühtaegu mitmel olemise tasandil, on puhas luksus.“

Raamatu esitlus toimus Eesti Teaduste Akadeemias 5. detsembril 2025.

Artiklite kogumik **Globaalprobleemid. Teadusmõte Eestis (XI)**. Koostajad Ülo Mander ja Jüri Engelbrecht. Eesti Teaduse Akadeemia Kirjastus, 2025

Kogumiku kaante vahele kogutud esseed käsitlevad üsna laia küsimuste ringi, pakkudes omamoodi kokkuvõtet meie teadmistest globaalprobleemide paljudest tahkudest ja võimalikest lahendustest. Kolm peatükki kirjeldavad esiteks globaalprobleemide üldisi omadusi ja alustõdesid, teiseks Maa looduskeskkonda ja kolmandaks inimtegevusi.

Raamatu esitlus toimus 4. detsembril 2025 Tartu Lydia hotelli sündmuskeskuses.

Lauri Mälksoo. Monograafia **Russia, the Soviet Union, and Imperial Continuity in International Law**. Oxford University Press, 2025

Akadeemik Mälksoo monograafia näitab järjepidevust impeeriumimeelsete doktriinide ja tõlgenduste kasutamisel tsaaririigis, Nõukogude Liidus ja osaliselt ka 1991. aasta järgsel Venemaal.

Raamatut esitleti Eesti Teaduste Akadeemias 16. detsembril 2025.

Elmo Nüganen lavastas 2025. aastal kaks näidendit.

Marius Ivaškevičiuse näidend „**Jumalad**“ Südalinna teatris Tallinnas. Lavastus liigutava ja mõjusa looga armastuse võimalikkusest sõja ajal jõuab publikuni kahes koosseisus – nii vene kui ka eesti näitlejatega. Ivaškevičiuse näidendi maailmaesietendus toimus 30. mail 2025 Südalinna teatri suures saalis vene keeles, kuid oli juba enne seda pälvinud teatrikriitikutelt kõrgeid hinnanguid. Rahvusvahelisel näidendivõistlusel Eurodram tunnustati Marius Ivaškevičiuse sõja taustal armastusest ja naiste saatusest kõnelev lavatekst „Jumalad“ üheks Euroopa parimaks näidendiks ning 2024. aasta parimaks saksa keelde tõlgitud näidendiks.

Tom Stoppardi „**Arkaadia**“ Endla teatris Pärnus. Teravalt vaimukas ja liigutav näidend balansseerib teaduse ja poeesia, ratsionaalsuse ja kirglikkuse, ajaloo ja oleviku vahel ning toob meieni loo igatsusest mõista maailma – ja inimest selle sees.

Karl Pajusalu (toimetaja). **Mulgi suur veebisõnaraamat**. Seni suurim eesti murdesõnaraamat, sisaldab üle 20 000 märksõna

Karl Pajusalu (teised autorid Ahto Raudoja ja Helen Alumäe). Koguteos Setomaa 3. Keel ja uuem kultuur. Seto Instituut, 2025

Akadeemik Pajusalu oli keeleosade toimetaja ning ka mitme osa (sh ajaloolise ülevaate, fonoloogia ja morfoloogia) autor. Raamat esitab esmakordselt ajaloos seto keele ajaloolise kujunemise ja struktuuri süstemaatilise kirjelduse.

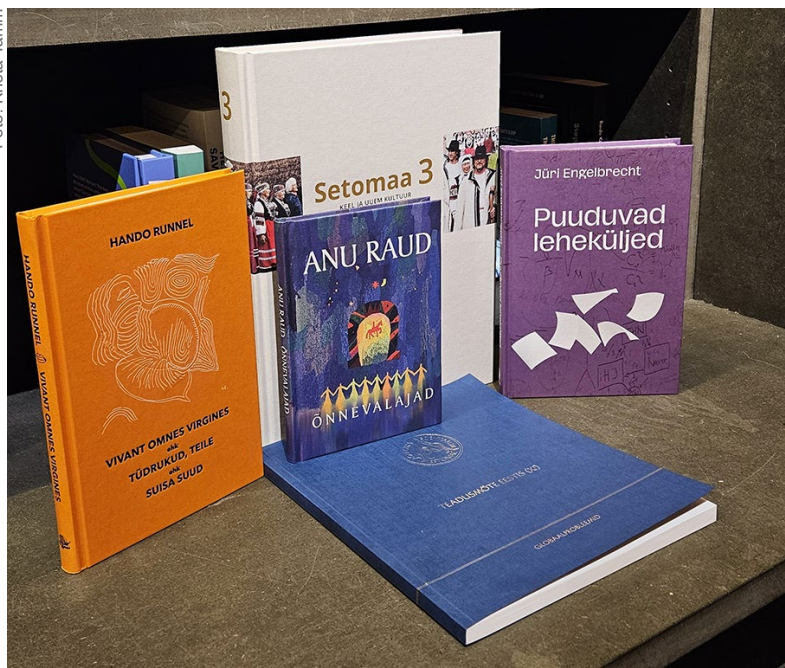
Foto: Krista Tamm

Arvo Pärt ei ole enam loominguliselt aktiivne, kuid sellest hoolimata toimus 2025. aastal kolm esiettekannet. Arvo Pärdi keskuse ja ansambli Vox Clamantis koostöös valmis teose „Silouan's Song“ seade segakoorile *a cappella*, mille esiettekanne toimus 12. jaanuaril 2025 Arvo Pärdi keskuses. Samuti tuli Arvo Pärdi keskuse arhiivitöö tulemusena ja koostöös ansambliga Vox Clamantis 4. mail 2025 Tallinnas Niguliste kirikus esiettekandele teos „Prayer to the Holy Trinity“, mille Arvo Pärt oli kirjutanud 1976. aastal isikliku muusikalise tervitusena ja mida varem polnud ette kantud. Valmis ka Tauno Aintsi seade Arvo Pärdi teosest „Meie aed“ lastekoorile ja kammeransamblile. Esiettekanne toimus 10. oktoobril 2025 Utrechtis Hollandis.

2025. aastal tähistati Arvo Pärdi 90. sünnipäeva. Arvo Pärdi keskuse andmetel toimus juubeliaastal üle maailma vähemalt 1130 kontserti, kus esitati tema muusikat, nende seas kuus Arvo Pärdivile pühendatud muusikafestivali. Arvo Pärdi teoste esitust oli eelmisel aastal 2413. Samuti on Arvo Pärdi looming New Yorgis asuva maineka kontserdimaja Carnegie Halli 2025–2026 hooaja programmi keskmes ning Leipzigi Gewandhaus nimetas ta aastatel 2025–2027 Gewandhausi heliloojaks. Veebilehe Bachtrack andmete põhjal oli Arvo Pärt möödunud aastal taas maailmas enim esitatud nüüdishelilooja.

Hando Runnel. Vivant omnes virgines ehk Tüdrukud, teile ehk Suisa suud. Ilmamaa, 2025

Akadeemik Runneli kokku pandud luulekogu „Vivant omnes virgines“ on nagu aastakümnete metsa alt korjatud korvitäis marju. Kokkupuutes ääretu naisilmaga on meeshing tallele pannud hulganisti vaatlusandmeid ja tundmuste ülestähendusi. Naiskujud on siin enamasti nimeta. Osa mudeleid ehk modelle, nagu maalikunstis öeldakse, on nimelised. Niisiis võib naislugeja kasutada luulekogu peegelduste, meeslugeja aga rikkalike entsüklopeediliste teadmiste hankimiseks. Raamatust saab luulehuviline kosutust oma heale tujule, teravdab oma keelemeelt ja eesti kultuuri tunnetust.

Valik akadeemikutelt ja nende osalusel 2025. aastal ilmunud raamatutest.

Anu Raua sulest ilmus kaks raamatut.

Õnnevalajad. SE&JS, 2025

Raamatus on kaksteist juttu õnnest. Anu Raud teab, kuidas saada õnnelikuks tavalises, sageli üsna rutiinselt kulgevas igapäevaelus. Ta jagab lahkesti oma teadmist ka meile. Kirjutab sellestki, kuidas olla siis, kui õnne elus justkui üldse ei olegi. „Õnn ja õnnetus pidid olema lausa kaksikvennad,“ loeb jutust „Õnnelik õnnetus“.

Kes ta võiks olla – õnnesärgis sündinud inimene? Küsimusele leiab vastuse loost „Õnnesärgis sündinud“, kus Anu Raud räägib oma 106-aastaseks elanud ristiemast Lindast, „kes oli helge ja rõõmus ning kelle elu kulges ladusalt ja rõõmsalt justkui leppe reega“.

Enamik lugusid on sündinud autori enda elu põhjal. Ta kirjutab sündmustest, mis on juhtunud, ja inimestest, kellega on kohtunud. Ja küllap on hea teada, et „iga laps sünnib oma õnnega“. Anu Raua jutukogu kannab helge meeoleu, seda ka siis, kui ta kirjutab nukrategi asjadest.

Kodutuled. Anu Raud, 2025

Unikaalne teos, mis ühendab endas kunsti ja kirjanduse, pakkudes lugejale sügavat ja mitmetahulist kogemust.

Raamat pakub rikkalikku dialoogi pildi ja sõna vahel, kus üks täiendab teist, luues tiheda ja mitmekihilise sisu. „Kodutuled“ kutsub mõtlema, kuidas iga vaiba vaataja muutub kaasautoriks, lisades omalt poolt sõnalisi kihte ja tõlgendusi. Anu Raud usub, et kunst ei pea alati iseenda eest rääkima; sõnaline seletus võib avada uusi perspektiive ja sügavusi.

AKADEEMIA JUURES TEGUTSEVAD EKSPERTKOGUD

METEORIITIKA KOMISJON

Moodustatud 1954

Esimees dr Jüri Plado

Meteoriitika komisjoni põhiülesanded on meteoriidikraatrite ja kosmilise aine alaste uurimistööde edendamine, koordineerimine ning meetodiline juhendamine, Eesti meteoriitikaobjektide säilivuse ja looduskaitse eest hoolitsemine, meteoriitikaalaste teadmiste populariseerimine ning elanikkonna kaasatõmbamine meteoriitide langemise vaatlusele, meteoriitide otsimisele ja kogumisele muuseumikogudesse.

Juulia-Gabrielle Moreau (Tartu Ülikooli geoloogia osakond) ja kaasautorid publitseerisid Kaali kraatrite uuringutest alguse saanud teadustöö ajakirjas Icarus. Töö käsitleb meteoriidikraatrite teket settekivimites. Selles tõestati mudelite kaudu, et settekivimid mõjutavad plahvatusel tekkiva kraatri kuju oluliselt poorsuse ja veesisalduse kaudu. Uuring näitas, et karbonaatkivimite poorides esinev vesi vähendab plahvatusel tagajärjel kivimites tekkivaid temperatuure ning pooride kuju mõjutab deformatsioone.

Jätkati asteroidide lööktumenemise uuringuid. Ajakirjas Meteoritics & Planetary Science publitseeriti artikkel, mis käsitleb rauasulfiidi (troiliidi) levikut kapillaarjõudude mõjul asteroidi simuleerivas duniitse koostisega kivimisi.

Kaidi Karro ja Argo Jõelet (Tartu Ülikooli geoloogia osakond) lõpetasid Riesi kraatri (Saksamaa, läbimõõt 22 km, vanus 14,8 miljonit aastat) morfoloogia ja suuruse täpsustamise, publitseerides tulemused ajakirjas Meteoritics & Planetary Science.

Jüri Plado esines 15. augustil astronoomiafestivalil 2025 populaarteadusliku ettekandega „Kui taevas tabab Maad: meteoriidikraatrite geoloogia“.

Tartu Ülikool on jätkuvalt Euroopa Astrobioloogia Instituudi (European Astrobiology Institute) liige – see on Euroopa teadus- ja kõrgkoolide võrgustik, mis tegeleb astrobioloogiliste uuringutega. Koos Tõravere observatooriumiga on Tartu Ülikool korraldanud noorteadlastele suvekoole ja koolitusüritusi, käsitledes üldist astrobioloogiat ning kosmosemissioonide planeerimist.

Poola meteoriidiküttide poolt 2024. aastal leitud Kaali meteoriidid läbisid ekspertiisi ja saadeti Muinsuskaitseameti poolt leidjatele. Komisjoni liikmed vastasid kümnekonnale meteoriitikaalasele päringule (juhuleidude võimalik seos meteoriitidega, ümarstruktuuride võimalik seos meteoriidikraatritega). Ühtegi meteoriiti ega kraatrit saabunud vihjete alusel ei tuvastatud.

EESTI POLAARUURINGUTE KOMISJON

Moodustatud 1993

Esimees akadeemik Maarja Kruusmaa

Eesti polaaruuringu komisjon (EPUK) on sõltumatu ekspertide kogu, mis koondab parima Eestis olemasoleva kompetentsi polaaruuringu vallas, on kursis valdkonna arengutega maailmas, panustab Eesti polaaruuringu arengustrateegia kujundamisse, nõustab vajadusel riigi juhtstruktuure ning räägib kaasa rahvusvahelisel tasemel, võimaldamaks Eesti polaaruurijatel kasutada rahvusvahelist polaaruuringu infrastruktuuri. EPUK esindab Eesti Teaduste Akadeemiat Euroopa Polaarkomitees (EPB).

2025. aastal on EPUK pidanud kaks korralist koosolekut. Regulaarselt oleme vahendanud teadlastele infot üksteise teadustulemuste, projektide, publikatsioonide, teaduskoostöö ja rahastamisvõimaluste kohta.

Kati Lindström esindas Eestit kahel Euroopa Polaarõukogu istungil, kevadel Umeås ja sügisel Istanbulis. Maarja Kruusmaa võttis suvel osa Euroopa teaduste akadeemiate tihenduse ALLEA üldkogust ja selle polaaruurijatele pühendatud sessioonist. Info Eesti polaaruurijatele jõuab regulaarselt EPUK-i kaudu Euroopa Polaarõukogusse ning sealne info omakorda Eesti teadlasteni.

Antarktika lepingu liikmena peab Eestil olema Antarktika teadustööd koordineeriv asutus ning praegu täidab seda rolli EPUK. Kati Lindström esindas suvel Eesti Vabariiki Antarktika lepingu konsultatiivkohtumisel ja Keskkonnakaitsekomitee kohtumisel Milanos. Enne konsultatiivkohtumist koordineerib Lindström Eesti poolt Antarktika lepingule esitatavate dokumentide kinnitusringi Välis-

ministeeriumis ja Kliimaministeeriumis, osaleb sessioonidevaheliste töörühmade istungitel (nt turismiinstrumentide läbirääkimised, foorum National Competent Authorities) ja nõuandjana ministeeriumi briifingutel. EPUK koordineerib ka infovahetust Antarktika lepingu süsteemiga, kuhu Eesti on kohustatud iga aasta esitama aruandeid Antarktikat puudutavast teadustööst Eestis ning teatama kavatsetavatest töödest järgmisel hooajal. Info Antarktika lepingu kohtumistest tõstatatud teadusküsimustest edastatakse Eesti teadlastele.

Suhtleme Eesti Meremuuseumi juures asuva Polaarklubiga, kellel on aastate jooksul välja kujunenud oma võrgustik ning suhtluskanalid polaaralasil puudutava info edastamiseks.

Aasta teises pooles tihenes veelgi koostöö Välisministeeriumiga, kuhu sel aastal määrati tööle Arktika erisaadik Toomas Lukk. Samuti oleme tugevdanud koostööd Kliimaministeeriumiga, eelkõige eesmärgil, et Eesti kaaluks Antarktika lepingu keskkonnakaitseprotokolliga liitumist.

EPUK korraldas koos Polaarklubi, Välisministeeriumi ja Kliimaministeeriumiga Antarktika päeval 1. detsembril teaduste akadeemias minikonverentsi „Polar Science, Environment and Politics“, kus käsitleti Antarktika lepingu ja selle keskkonnakaitseprotokolliga seonduvaid küsimusi nii teaduse, keskkonnakaitse kui ka geopoliitika vaates. Poolepäevasel konverentsil esinesid ettekannetega kutsutud külalised, näiteks Norra Antarktika programmi juht Birgit Njåstad. Paneelides võtsid diskussioonidest osa nii mitmed väliskülalised, näiteks Tšiili suursaadik Eestis ja Soomes H. E. Belén Sapag Muñoz de la Peña ja Euroopa Polaarnõu-

kogu täidesaatev sekretär Maria Grigoratou, kui ka Eestiga seotud esinejad, sealhulgas Euroopa Parlamendi liige Urmas Paet ja Marko Mihkelson, EPUK-i liikmed Priit Tisler, Jonne Kotta ja Kati Lindström ning teaduste akadeemia liige Tarmo Soomere.

Konverentsiga samaks ajaks kavandatud meediakajastus arvamuskirjete, raadiointervjuude ja sotsiaalmeediapostituste abil jõudis Eesti lugejate ja kuulajateni.

Konverentsi raames võrustus EPUK ka Euroopa Polaarnõukogu sekretäri Maria Grigoratout. Eraldi kohtumisel teaduste akadeemias Maria Grigoratou ja Eesti teadlaste vahel avaldati arvamusi ja vahetati infot Euroopa polaar-teaduse uurimisteede ja korralduse kohta ning arutati ka polaar-teaduse ees seisvaid väljakutseid pingestavas geopoliitilises olukorras.

ENERGEETIKAKOMISJON

Moodustatud 1998

Esimees akadeemik Jaak Aaviksoo

Eesti Teaduste Akadeemia energeetikakomisjoni visioon on Eesti riigi kestlikkusele suunatud teaduspõhine, innovatiivne ja konkurentsivõimeline energiamajandus ning missioon erapooletu kompetentse ekspertide koguna anda soovitusi ja hinnanguid riigi teaduspõhise ja konkurentsivõimelise energiapoliitika kujundamiseks.

Energeetikakomisjoni (EnKom) tegevus jätkus pärast eestseisuse asjakohaseid ümberkorraldusi akadeemia komisjonide töökorralduses 2025. aasta esimese kvartalis.

Uuenenud EnKomi esialgse koosseisu esimene koosolek toimus **2. aprillil**. Arutati eelkõige komisjoni edasise tegevuse perspektiive, sh koosseisu laiendamist. Otsustati jätkata kahetasandilise koosseisuga – liikmed ja alalised eksperdid, kellest viimased ei osale hääletustel ega ole seotud EnKomi ametlike seisukohtadega. Kavandati edasist tegevust.

EnKomi juhtimisel korraldati **29. mail** „Energeetika aastaseminar“, mis akadeemia tegevuses sulandus teaduspärlõuna sarja selle XXXII üritusena. Seminar andis tuntava panuse valitsuses ettevalmistatava energiamajanduse arengukava (ENMAK) valmimisse.

Teise, **9. juunil** toimunud koosoleku peateemadeks olid ENMAK-i küsimused ja komisjoni töö planeerimine. Otsustati korraldada viis koosolekut aastas – kolm kevadisel ja kaks sügisel poolaastal. Järgmise koosoleku peateemaks sai rahvusliku energeetikakompetentsi olukord ja perspektiivid.

Kolmas koosolek toimus **15. septembril**, peateemaks rahvuslik energeetikakompetents. Arutati võimalikku seisukohavõttu ENMAK-i uue versiooni suhtes ja leiti, et EnKomi täiendav seisukoht ei lisa midagi olulist varem väljendatud seisukohtadele.

EnKom osales akadeemia presidendi algatatud Riigikogu ja teaduste akadeemia „Vaimu ja võimu dialoogi“ sarjas **23. septembril** toimunud ürituse „Energia – ühiskonna liikumapanev jõud“ korraldamises.

Foto: Rene Riisalu

Konverentsi teises paneelis arutlesid Antarktika keskkonnakaitse ja kliimamuutuste ning Euroopa konteksti üle (vasakult) Norra Polaaruuringute Instituudi Antarktika programmi juht Birgit Njåstad, akadeemik Tarmo Soomere, polaar-teadlane Priit Tisler, Tartu Ülikooli mereökoloogia professor Jonne Kotta ning vestluse juht, Eesti esindaja Antarktika lepingu süsteemis ja Rootsi Kuningliku Tehnikaülikooli teadur Kati Lindström.

Ühisseminaril Riigikoguga arutlesid akadeemik Jaak Aaviksoo juhitud paneeldiskussioonis Eesti energiapoliitiliste valikute üle Riigikogu koalitsiooni- ja opositsioonierakondade esindajatena Mario Kadastik, Marek Reinaas, Lauri Laats, Riina Sikkut ja Aivar Kokk.

Samuti osales komisjon tunnustatud energiapoliitika eksperti, Oxfordi ülikooli professori Jan Rosenow ettekande korraldamises **20. oktoobril** teaduste akadeemias.

Komisjoni tegevuse materjalid leiab akadeemia kodulehelt.

MERETEAJUSTE KOMISJON

Moodustatud 2007

Esimees akadeemik Tarmo Soomere

Mereteaduste komisjon (MTK) moodustati Eesti Teaduste Akadeemia juhatuse otsusega 25. septembril 2007 ning alustas tööd 2008. aasta jaanuaris.

MTK missioon on olla merede ja muude suurte veekogude ning nende ökosüsteemi funktsioneerimisega seotud valdkondades töötavate teadlaste ühise platvormi ja sõnumi kujundaja.

MTK esmased eesmärgid on esindada Eesti mereteadust Euroopa Merekomitees (European Marine Board, EMB), vahendada Euroopa tasemel liikuvat infot Eestisse ning toimida riigisisese nõustava koguna. MTK liikmeskonnas on esindatud Tallinna Tehnikaülikool, Tartu Ülikool, Eesti Maaülikool, Tallinna Ülikool, Eesti Geoloogiateenistus ja Kliimaministerium.

EMB siht on olla Euroopa mereteaduse juhtiv mõttekoda, aga ka foorum, sünergia, strateegia ja häääl, koondades mereteadust finantseerivate organisatsioonide, teadusorganisatsioonide ja merealase kõrgharidusmaastiku soovid ja visioonid tasakaalustatud kujul poliitikasoovitustena Euroopa Komisjoni nõustamiseks.

Eesti Teaduste Akadeemia on EMB asutajaliige.

Tarmo Soomere osales mõlemal EMB plenaaristungil: 3. aprillil Brüsselis ja 7.–8. oktoobril Poolas Sopotis.

EMB publitseeris 2025. aastal traditsioonilise aasta-raamatu, ülevaate EMB 9. foorumist Brüsselis, ühe täismahus visioonidokumendi (Future Science Brief), kaks teaduspoliitika lühivisiooni ning neli varasemate visioonidokumentide mõjukuse analüüsi.

Täismahus visioonidokument „Monitoring, Reporting and Verification for Marine Carbon Dioxide Removal“ (Future Science Brief 13) käsitles süsihappegaasi eemaldamist merekeskkonnast. Kuna Eesti mereteaduses ei ole see valdkond kuigivõrd esindatud, siis MTK liikmed sellesse ei panustanud. Dokument annab ülevaate eksisteerivatest ja perspektiivsetest meetoditest süsiniku ja süsihappegaasi eemaldamiseks, rõhutades valdkonna arendamise vajalikkust, kuid samas nentides, et tegemist on suures osas veel lapsekingades, kuid kiiresti arenevate ja tulevikus väga tõenäoliselt ülivajalike tehnoloogiatega.

Üks teaduspoliitika lühivisioon vaatles kodanike arusaamu ja eelistusi ökosüsteemipõhisest kalanduse haldamisest („Citizens’ views and preferences for Ecosystem-Based Fisheries Management“). Analüüsi eestvedajad olid Malta teadlased. Tulemused peegeldavad kaheksa testala kogemusi kolmes riigis: Maltal, Ühendkuningriigis ja Bulgaarias. Läänemeri ei ole analüüsi kaasatud. Teine lühivisioon keskendus Mustale merele („Advancing Black Sea Research and Innovation for a Sustainable Blue Economy“). Selle töörühm oli mõistetavalt komplekteeritud selle piirkonna spetsialistidest.

Jätkavad töörühmad, mis keskenduvad ookeani rollile süsiniku sidumisel (Marine Carbon Dioxide Removal) ja biomolekulaarsetele tehnoloogiatele (Biomolecular Approaches). Alustab veealuste kaablite võimaluste analüüsile keskenduv töörühm.

Tarmo Soomere esindas Eestit NATO mereteaduse ja tehnoloogia (Science and Technology Organization) ekspertikomitee (NATO STO MSTEC, Maritime Science and Technology Experts Committee) kevadisel koosolekul Itaalias La Spezias ja sügisel koosolekul Belgias Haagis.

MTK-s esindatud ülikoolides töötavad Eesti mereteadlased esitasid Läänemere mereteaduse tippsündmusel (15. kongress, 26.–30. mail Sopotis) 16 suulist ettekannet. Urmas Lips, Tarmo Soomere ja Piia Post olid igäiks ühe sessiooni juhataja. Seonduvalt mereteadusalaste doktoriväitekirjade kaitsmisega korraldati tehnikaülikoolis 29. septembril mereteaduse intensiivpäev.

Traditsiooniliselt pidasid MTK liikmed mitmeid avalikkusele suunatud ettekandeid, esinesid palju kordi televisioonis ja raadios ning avaldasid rohkem kui tosina populaarteaduslikku mere-, ranniku- ja/või kliimateadust käsitlevat kirjutist.

Komisjoni tegevuse materjalid leiab akadeemia kodulehelt.

ARSTITEADUSE JA TERVISHOIU INNOVATSIOONI KOMISJON

Moodustatud 2011

Esimees akadeemik Andres Metspalu

2025. aastal uuendati arstiteaduse ja tervishoiu komisjoni (ATIK). Uuendus algas nimest⁶, aga värskendati ka komisjoni koosseisu. Esimeheks valiti akadeemik Andres Metspalu. Aasta esimesel poolel alanud töö keskendus eesmärkide seadmisele ja kaheaastase tööplaani loomisele.

2025. aastal toimunud koosolekud ja käsitletud teemad:

12. mai – ATIK-i tutvustus ja lähteülesanne;

30. mai – arutelud innovatsiooni võimalustest ja teedest, lähtuvalt komisjoni eesmärkidest;

28. oktoober – esitatud ideede ja edasiste koosolekute kava arutelu ning selle kinnitamine;

16. detsember – Riigikogu ja teaduste akadeemia koostööseminari „Vaimu ja võimu dialoog Toompeal“ teemal „Eestlaste tervis ja tervishoiu tulevik rõhuga personaalsel meditsiinil ja haiguste ennetusel“ ettevalmistamine.

HARIDUSKOMISJON

Moodustatud 2022

Esimees akadeemik Jakob Kübarsepp

Hariduskomisjoni tegevuse peamine eesmärk on tegutseda laiapõhjalise ja sõltumatu, haridusvaldkonna parimal kompetentsil baseeruva ekspertide koguna, anda hinnanguid ja soovitusi haridusvaldkonna probleemkohades ning osaleda seeläbi Eesti haridusvaldkonna poliitika kujundamisel, tehes koostööd Haridus- ja Teadusministeeriumi ning teiste Eesti haridusvaldkonna institutsioonidega.

Aastal 2025 korraldati kaks korralist koosolekut: kevadine 28. aprillil ning sügisene 20. oktoobril. Lisaks koosolekutele korraldas komisjon akadeemia hariduskonverentsi „Eesti hariduse arengusuunad: teadusuuringutest tarkade otsusteni“ (5.–6. november). Komisjoni koosolekutel olid fookuses alljärgnevad haridusvaldkonnas aastal 2025 olulised küsimused:

- koolivõrk,
- hariduslepe,
- eestikeelsele haridusele üleminek,
- hariduskomisjoni konverents 2025.

1. Koolivõrk

Koolivõrk oli koosoleku päevakorras jätkuteemana. Kuulati ära kaks ettekannet, mis käsitlesid õpilaste sotsiaalmajanduslikku tausta jt koolivõrku mõjutavaid tegureid (dr Eneli Kindsiko, Tartu Ülikool, Arenguseire Keskus) ja koolivõrgu arengut rände ja rahvastiku prognooside vaates (akadeemik Tiit Tammaru). Hariduskomisjonis 28. aprillil toimunud arutelu järeldused on leitavad akadeemia veebilehel.

2. Hariduslepe

Hariduslepe teemal tegi haridus- ja teadusminister Kristina Kallas 28. aprillil ülevaate leppe koostamise protsessist aastal 2024 ja selle põhimõtetest. Aastateks 2025–2027 sõlmitud hariduslepe eesmärk on anda üldhariduskoolide õpetajatele kogu ametiaega läbiv kindlus karjäärivõimaluste, töötasu, ja -koormuse küsimustes. Samas tuleks vältida riiklikku ülereguleerimist ning säilitada Eesti haridusele seni edu toonud paindlikkus ning koolide autonoomia.

3. Eestikeelsele haridusele üleminek

Eestikeelsele haridusele üleminek oli komisjoni sügisel koosolekul arutluse all jätkuteemana. Varem oli sama teemat käsitletud 2. mail 2022 ja 29. aprillil 2024. 20. oktoobril 2025 toimunud koosolekul tegid ettekanded Irene Käosaar (Narva Eesti Gümnaasiumi direktor) ning Andero Adamson (Haridus- ja Teadusministeeriumi keelepoliitika osakonna juhataja). Irene Käosaar tutvustas Kantar Emori 2023. aasta lõimumismonitooringut ning professor Birute Klaas-Langi uuringutes tuvastatud probleeme. Irene Käosaar keskendus peamiselt eestikeelsele haridusele üleminekule Narvas. Andero Adamson tutvustas eestikeelsele haridusele ülemineku hetkeseisu Eestis üldiselt, samuti seda, mis saab määravaks järgmisel, 2025/26. õppeaastal.

4. Akadeemia hariduskomisjoni konverents

5.–6. novembril 2025

Akadeemia hariduskomisjoni esimese konverentsi teemaks oli „Eesti hariduse arengusuunad: teadusuuringutest tarkade otsusteni“. Ettevalmistusi konverentsi korraldamiseks hakati tegema 2024. aasta lõpus. Korralduskomisjoni esimees oli hariduskomisjoni aseesimees professor Margus Pedaste.

Konverents oli väga populaarne – kohapeal osales ligi 100 teadlast, õpetajat, koolijuhti ja poliitikakujundajat, konverentsi salvestust on veebis vaadanud ligi 2000 inimest.

Ühise arutelu tulemusena toodi välja ettekannete põhisõnumid ja anti kuuel võtmeteemal kokku 17 soovitud haridus- ja teaduspoliitika kujundajatele ning koolidele.

Foto: Kristina Tamm

Konverentsi teisel päeval arutati võtmesuukohti ja soovitusi esmalt rühmades ja seejärel ühiselt.

⁶ Varasem komisjoni nimi oli arstiteaduse ja tervishoiu strateegia alaline komisjon.

Konverentsi soovitude kuus võtmeteemat olid:

- õpetajate puudus,
- õpilaste ja õpetajate akadeemiline läbipõlemine,
- kooliarenduse juhtimine ja jätkusuutlikkus,
- digitehnoloogiate ja tehisarude kasutamine koolides ja ülikoolides,
- loodusteaduste ja matemaatika õpetamine,
- teadustöö jätkusuutlikkus ja rahastamine.

Konverents leidis laialdast kajastust ka meedias.

Komisjoni tegevuse materjalid leiab akadeemia [kodulehelt](#).

KÜBERTURVALISUSE KOMISJON

Moodustatud 2022

Esimees akadeemik Dan Bogdanov

Komisjonist üldiselt

Teaduste akadeemia küberturvalisuse komisjon loodi 2022. aasta detsembris ja see töötab alates 2023. aastast. Küberturvalisuse komisjon tegeleb e-riigi tehnoloogiate usaldusväärsuse uuringutega ning pika eesmärgina Eesti riigi teenuste küberturvalisuse tõstmisega. Komisjon uurib konkreetsete teenuste riske ning otsib viise, kuidas riskianalüüsi efektiivsust tõsta. Komisjoni kuuluvad teadlased ülikoolidest ja erasektorist ning Eesti riigi e-teenuste juhid. Komisjoni kutsutud teadlased katavad nii süvatehnoloogilisi kui ka ühiskondlikke aspekte. Tegevuse jooksul on kõigil komisjoni liikmetel olnud võimalik kutsuda ka külalisliikmeid, kes on komisjoni tööd täiendava kompetentsiga toetanud.

Fookuses on Eesti e-riigi teenuste parem turvalisus

Küberturvalisuse komisjon jätkas oma tööd riigi jaoks oluliste e-teenuste riskide analüüsimise ning analüüsimetoodika arendamisega. 2025. aasta alguses tegeles komisjon erinevate hääletamisviisidega seotud riskide analüüsiga. Käsitleti valimisi nii paberil jaoskonnas, posti teel kui ka internetivalimisi.

Komisjoni meetodika muutus teisel tööaastal küpsemaks. Rakendati uut riskide hindamise ja klassifitseerimise meetodit. Kõigi hinnete sõltumatu kogumisega vähenes oht, et komisjoni liikmed teineteise riskitaju mõjutavad. Ohtude jagamisega tähelepanuväärseteks ja mittetähelepanuväärseteks sai komisjon võimaluse suunata keeruka riskianalüüsi lugejate tähelepanu neile ohtudele, millega tuleks hakata tegelema esmajärjekorras.

Komisjon panustas aktiivselt ühiskonna aruteludesse

Aasta alguses koostas komisjon riskianalüüsist kokkuvõtva aruande Vabariigi Valimiskomisjoni (VVK) jaoks. Aruandes võttis komisjon kokku nutiseadmetel esinevad internetivalimisega seotud riskid. VVK otsustas 2025. aasta suvel, et sätisel kohalike omavalitsuste valimistel veel nutiseadmetega valida ei saa. Siiski arendustöö jätkub ning uue tehnoloogilise platvormi kasutuselevõtuga võib tulevikus nutiseadmetega valimistel osalemine võimalik olla. Komisjoni esimees ja liikmed kohtusid veel ka OSCE/ODIHR

delegatsiooniga, kes saabus Riigikogu kutsel Eestisse koostama valimistega seotud auditit. Komisjon pidas nõu andmiseks arutelusid ka justiits- ja digiminister Liisa Pakostaga, Riigi Infosüsteemi Ameti esindajatega ning osales ka Riigikogu korruptsioonivastase erikomisjoni istungil.

Komisjoni esimees kutsuti 2025. aastal uue koalitsioonilepingu koostamisele eelnenud kaasamisistungitele. Akadeemik Bogdanov rõhutas komisjoni riskianalüüsis esile tõusnud olulisi teemasid, ennekõike küberturvariskide ja tehiskõiguste süsteemide turvalisuse küsimusi.

Komisjon sai valmis valimiste tehnoloogiate riskianalüüsi

Komisjon avaldas riskianalüüsi 7. septembril. Avaldati 20 ohu analüüsid ja hinnad. Neist ohtudest üheksat luges komisjon tähelepanuväärseks. Tähelepanuväärne oli ka avaldatud materjal ise – tänu küpsemale meetodikale oli aruanne palju visuaalsem, rohkemate skeemide ja joonistega, mis aitavad tulevastel põlvkondadel komisjoni tööd mõtestada ja tõlgendada. Hinnete jaotuse skeemidest saab näha, milliste ohtude osas olid komisjoni liikmed üksmeelsed ja mille puhul arvamused lahknesid.

Komisjoni esimees soovib pöörata avaldatud analüüsis tähelepanu veel mitmele aspektile. Esiteks, komisjon katsetas esmakordselt ohtude paarisanalüüsi. Selleks et hinnata, kas valijarakenduse lähtekoodi peaks avaldama või suletuna hoidma, koostas komisjon mõlema ohu kirjeldused ning hindas neid sõltumatult. Tulemusena selgus, et valijarakenduse lähtekoodi avalikustamine oleks pikas plaanis väiksema riskiga.

Teiseks märkis komisjon tähelepanuväärseks krüptograafiliselt olulise kvantarvuti ehitamise mõju internetivalimistele. Komisjoni hinnangul on oht väga kõrge mõju, kuid väga madala võimalikkusega (sellist kvantarvutit meil lihtsalt veel ei ole ja me ka ei tea, kas seda ehitada saab). Küll aga on selle ohu realiseerumine piisavalt kõrge mõjuga, nii et valmistuda tuleks igal juhul. Ning kui näiteks ID-kaardi RSA võtmetega seotud turvanõrkuse parandamine oli võimalik teha kiirelt, siis internetivalimiste postkvantkrüptograafia üleviimine võtaks aastaid süsteemset tööd.

Uus teema ja uus koosseis digitaalset suveräänsust ohustavate riskide uurimiseks

2025. aasta kevadel toimunud konsultatsioonides Justiits- ja Digiministeeriumi ning Riigi Infosüsteemi Ametiga otsustas komisjoni esimees, et komisjoni uueks uurimiseks saab digitaalset suveräänsusega seotud ohtude hindamine.

Tegemist on ääretult ambitsioonika teemaga, mille alla kuuluvad nii infotehnoloogia tarneahela, pilvtootluse, tehiskõiguste, globaalsete platvormide mõjuvõimu kui ka hariduse ja sotsiaalsete aspektiga seotud ohud.

Uue teemaga tegelemiseks kinnitas akadeemia eestseisus ametisse uue koosseisu, kuhu kuuluvad lisaks akadeemikutele, ülikoolide ja erasektori teadlastele ka Andmekaitse Inspektsiooni, Justiits- ja Digiministeeriumi ning Riigi Infosüsteemi Ameti esindajad. Aasta lõpu poole liitus ka Õiguskantsleri Kantselei esindaja. Esimesel istungil loetlesid

kõik komisjoni liikmed ohte, mida komisjon uurima peaks. Kokku koguti üle 20 ohu, millega tööd alustada.

Komisjoni ootab veel üks töö. Esimese kahe tööaasta jooksul kasutas komisjon riskide hindamiseks ohtude skaalat, mis keskendus konkreetselt demokraatlike valimistega seonduvale (häälte laialdane leke, muutmine). Digitaalse suveräänsusega seotud riskide analüüsiks on vaja hoopis teistsugust skaalat. Komisjon hindas ka, et ühest skaalast ei piisa – sotsiaalmajanduslike, teenuse käideldavuse ja põhiõigustega seotud ohtude jaoks on vaja luua eraldi skaalad.

2025. aasta sügisel alustaski komisjon tööd nii uute ohukirjelduste kui ka paralleelselt uute skaalade väljatöötamisega.

Teatapulga üleandmine konverentsil „Usaldusest ja usaldatavusest“

Komisjon korraldas teaduste akadeemia majas kolmandat korda konverentsi „Usaldusest ja usaldatavusest“. Konverents alustas digitaalse suveräänsuse teema tutvustamisega, sest see polnud kõigile sugugi selge. Avakõne pidas akadeemia president Mart Saarma. Sellele järgnes justiits- ja digiminister Liisa Pakosta ettekanne. Suurtest tehnoloogiaplattformidest sõltumisega seotud ohte kirjeldas komisjoni liige ja Tartu Ülikooli meediauuringute professor Andra Siibak. Paneelarutelus analüüsiti, kuidas ehitada digitaalseid teenuseid olukorras, kus on vaja tasakaalustada Eesti kohaliku taristu käideldavusriski väljaspool Eestit asuva taristu käideldavuse, konfidentsiaalsuse ja terviklusriskidega. Päeva teises osas tehti kokkuvõtte valimiste tehnoloogiliste riskide analüüsist ning arutati tulevikuplaane. Esinesid nii Riigi Infosüsteemi Ameti kui Riigi Valimisteenistuse esindajad. Arne Koitmäe Riigi Valimisteenistusest avaldas komisjonile tänu tehtud töö eest. Päeva viimases osas arutasid ettekandjad tehisintellekti tulevikku e-riigis ning selle õiguslikke küsimusi.

Komisjoni tegevuse materjalid leiab akadeemia [kodu-lehelt](#).

Hetki konverentsilt „Usaldusest ja usaldatavusest 2025: iseseisva e-riigi tulevikust“.

KESKKONNAKOMISJON⁷

Moodustatud 2023

Esimees akadeemik Urmas Kõljalg

Keskonnakomisjoni (KK) olulisemad tulemused ja tegevused olid alljärgnevad.

Konverents „Eesti looduse ühtne andmeruum II: harrastusteaduse andmed“.

„Eesti looduse ühtse andmeruumi“ konverentsil 2024. aastal keskenduti küsimusele, kuidas Eestis kogutud elurikkuse ja maapõue teadusandmed jõuavad ühtsesse avalikult kättesaadavasse andmeruumi – kasutuseks nii kodumaal kui ka rahvusvaheliselt. Üks olulisi algatusi on ülikoolide ja riigiasutuste koostöös loodud elurikkuse ja maapõue andmeruum, mis on seotud ülemaailmse elurikkuse andmevõrgustikuga GBIF (Global Biodiversity Information Facility). Olulise osa talletatavatest ja edastatavatest andmetest moodustavad harrastusuurijate poolt kogutavad andmed. 2025. aasta konverents toimus 4. novembril Tartu Ülikooli raamatukogus, tuues fookusesse

⁷ Akadeemia 2023. aastal loodud keskkonnakomisjon on 1955. aastal loodud akadeemia looduskaitsekomisjoni õigusjärglane.

Konverentsil avasõnadega esinenud akadeemia president Mart Saarma tervitab Eesti e-riigi digitaalsest suveräänsusest ettekande pidanud justiits- ja digiminister Liisa Pakostat.

harrastusteaduse rolli andmekorjes, käsitledes selle võimalusi, väljakutseid ja perspektiive. Just harrastajate osalemine võimaldab hankida ulatuslikke ja mitmekesiseid massandmeid, mida teadusasutused üksi ei suudaks koguda, kuid mis on hindamatu väärtusega keskkonnaotsuste tegemisel. Lisaks aitab harrastusteadus tuua teaduse inimestele lähemale: see populariseerib teaduslikke meetodeid, kujundab osalejate keskkonnateadlikkust ning hoiakuid. Vähem tähtis pole ka keskkonnahariduslik aspekt – harrastusteaduses osalemine annab noortele praktilise kogemuse teadustööga tutvumise näol. Lisaks ettekannetele andis Kliimaministeerium

Fotod: Krisjan Adojaan x 3

Konverentsi „Eesti looduse ühtne andmeruum II: harrastusteaduse andmed“ publik.

Ühtse andmeruumi konverentsi arutelu. Vasakult Monika Suškevičs, Lauri Mällo, Andres Kalamees, Veljo Runnel, Timo Kark ja akadeemik Urmas Kõljalg.

Kliimaministeeriumi esindajad Timo Kark ja Hanno Zingel annavad konverentsil Tormi Kallele üle noore looduskaitse märgi.

riim konverentsil üle 2025. aasta kaks noore looduskaitse märgi ja Eesti looduskaitsemärgi.

Eesti esindamine rahvusvahelistes organisatsioonides
KK esindab Eestit teadusorganisatsiooni Consortium of European Taxonomic Facilities (CETAF AISBL) töös. CETAF tegeleb bioloogilise mitmekesisuse ja maateadustega seotud arhiivide teadus- ja arendustöö koordineerimisega Euroopas. KK koordineerib Eesti loodusteaduslike teaduskogude ja seotud infosüsteemi alast tööd. Teaduste akadeemia tasub Eesti osalemise liikmemaksu CETAF-is.

Toimus kaks CETAF AISBL-i aastakoosolekut. 15.–16. mail toimus Luxembourgis CETAF-i 57. üldkoosolek, kus Eestit esindas KK esimees akadeemik Urmas Kõljalg. CETAF-i 58. aastakoosolek toimus 11.–12. novembril Berliini botanikaaias. Eestit esindas Tartu Ülikooli loodusmuuseumi ja botanikaaija direktor Sergei Põlme.

Eesti osaleb CETAF-i geoteaduste töörühma (CETAF Earth Sciences Group) tegevuses, mille olulisemaks ülesandeks on geoloogiliste kollektsioonide ja andmete võrgustiku Geocas-i arenduste koordineerimine. Komisjoni esindab selles töörühmas professor Olle Hints.

Eesti-sisene tegevus

KK teeb tihedat koostööd Eesti teaduse taristu teekaardi objekti NATARC partnerasutustega. NATARC-i nõukokku kuulub komisjonist akadeemik Urmas Kõljalg (Tartu Ülikool), Olle Hints (Tallinna Tehnikaülikool) ja Agu Leivits (Keskkonnaamet). KK liikmed osalevad Haridus- ja Teadusministeeriumi juures asuva humanitaar- ja loodusteaduslike kogude ekspertnõukogu töös. Nõukogu aseesimeheks on Olle Hints. Ekspertnõukogu ülesandeks on teha riigile ettepanekuid loodusteaduslike arhiivide töö parandamiseks ning rahastamiseks.

Komisjoni tegevuse materjalid leiab akadeemia kodulehelt.

GLOBAALMUUTUSTE KOMISION

Moodustatud 2025

Esimees akadeemik Ülo Mander

Gloobalmuutuste komisjoni tegevus lähtub järjest süvenevatest globaalsetest muutustest, eelkõige keskkonnamuutustest, aga ka sotsiaalpoliitilistest ning demograafilistest probleemidest.

Komisjoni üldeesmärk on toetada teaduspõhist poliitikakujundamist ning pakkuda teaduslikku nõu ja analüüsi-võimekust avalikule sektorile ning ettevõtlusele. Seejuures arvestatakse riiklike pikaajaliste arengusuundade ja jätkusuutliku arengu tagamise vajadusega. Komisjoni tegevuse keskmeks on keskkonnamuutuste leevendamise ja keskkonnamuutustega kohanemise ning tarkade sotsiaalmajanduslike ja rahvastikupoliitiliste lahenduste kujundamine eesmärgiga tagada Eesti rahva, kultuuri ja loodusväärtuste püsimine.

Komisjoni strateegilised ülesanded hõlmavad järgmist:

- globaalsete keskkonnamuutuste ja nende põhjuste selgitamine ning teaduspõhiste seisukohtade vahendamise valitsusele, avalikkusele ja ettevõtlussektorile, tuginedes rahvusvahelistele uuringutele ning kaasates rahvusvahelisi eksperte;
- koostöös valitsusasutustega keskkonnamuutustega kohanemise strateegia väljatöötamine, keskendudes eelkõige põllumajanduse, metsanduse ja üldise maa- kasutuse optimeerimisele muutuv keskkonnas;
- sotsiaalpoliitiliste ja rahvastikuprobleemide lahendamise toetamine muutuv ühiskonnas avalikkuse teadlikkuse tõstmise ja sotsiaalse dialoogi edendamise kaudu ning erinevate huvigruppide kaasamine otsustus- protsessidesse;
- keskkonnamuutuste, nagu kliimamuutused ja elu- rikkuse kadu, teaduspõhiste leevendusmeetmete selgitamine ja analüüs, edendamaks teaduspõhiste lahenduste rakendamist.

Eesmärkide saavutamiseks teeb komisjon tihedat koostööd teadus- ja riigiasutustega, et jagada teadmisi globaal- muutustest, nende leevendamisest ja nendega kohanemisest. Komisjoni ülesanne on analüüsida olemasolevaid probleeme, pakkuda välja võimalikke lahendusi ning tutvustada oma järeldusi ja soovitusi Eesti Teaduste Akadeemiale, riiklikele struktuuridele, erialaorganisatsioonidele ja teistele asjakohastele institutsioonidele.

Globaalmuutuste komisjoni tegevused 2025. aastal

I Üks olulisemaid tegevusi 2025. aastal oli globaal- probleemide kogumiku avaldamine teaduste akadeemia toimetiste sarjas „Teadusmõte Eestis“.

Kogumikus (168 lk, tiraaž 200 värvi- ja 200 mustvalges trükis) avaldati 18 populaarteaduslikku artiklit loodus- ja sotsiaalteaduste valdkonnas. Kogumiku toimetajad olid akadeemikud Ülo Mander ja Jüri Engelbrecht. Loe lähemalt.

Foto: Rene Riisalu

Globaalprobleemide kogumik.

II Rahvusvahelise konverentsi INTECOL Wetlands XII korraldamine 29. juunist 4. juulini Eesti Rahva Muuseumi hoones Tartus.

Konverentsi korraldus- ja teaduskomitee esimees oli akadeemik Ülo Mander, kaastegevad olid veel neli globaal- muutuste komisjoni liiget. Konverentsi avas ja sellel osales ka akadeemia president Mart Saarma.

Konverentsil oli 9 plenaarettekannet juhtivatelt märg- alateadlastelt üle maailma, 9 teadusessiooni, 15 süm- poosioni, 2 töötuba, 8 ekskursiooni erinevate märgalade ja Eesti kultuuriväärtuste külastamiseks, Tartu ja Tallinna linnatuurid ning kahepäevane Saaremaa ekskursioon. Konverentsil osales 300 teadlast ja praktikut 39 riigist. Vastu võeti Tartu deklaratsioon kahe resolutsiooniga, mida levitati COP 30 ülemaailmsel kliimafoorumil Brasiilias Belémis.

Konverentsi ettekannete põhjal on koostamisel kahe juhtiva erialajakirja erinumbrid (Topical Collections):

- Wetlands (Springer): INTECOL Wetlands 2025 Estonia, toimetajad Mikk Espenberg, Ülo Mander (Tartu Ülikool);
- Biogeochemistry (Springer): Understanding and Advancing Wetland Biogeochemistry: A Topical Collection of Research Presented at the INTECOL Wetlands 2025 Conference, Tartu, Estonia, toimetajad Mikk Espenberg, Ülo Mander (Tartu Ülikool), Klaus-Holger Knorr (Münsteri Ülikool, Saksamaa), Stephen Sebestyen (USDA Forest Service).

III Komisjoni koosolek 4. detsembril Tartus. Tutvustati globaalprobleemide kogumikku, arutati 2025. aasta tegevusi (nt INTECOL Wetlands 2025 konverentsi tulemusi) ning esi- tati esialgne kava 2026. aasta tegevusteks, mille hulgas on ettevalmistused juunikuus toimuvaks teaduste akadeemia ja Riigikogu globaalprobleemide teemaliseks kohtumiseks.

TEHISARU JA AJU KOMISJON

Moodustatud 2025

Esimees akadeemik Jaak Vilo

Komisjoni eesmärk on riigile strateegiliste võimaluste ja vajaduste sõnastamine tehisaru valdkonnas, sh vajalike tege- vuste kaardistamine, Eesti hetkeolukorra ning maailma suundumuste arvestamine ning sisendite pakkumine tege- vuskavade koostamiseks.

Komisjoni tööol oli 2025. aastal kaks suunda:

- **lai raamistav vaade** (andmed, arvutusressurs, kom- petentsid, rakendused; sh vajadus kohaliku võimekuse järele kriitilistes valdkondades) ning
- **temaatilised fookused** (haridus, tööstus, tervishoid, riigikaitse/siseturvalisus, eesti keel ja kultuur, riigi teenused), mida käsitleti kohtumiste kaupa.

2025. aasta peamised tegevussuunad ja arutelud Käivitamine ja fookuste seadmine (mai)

Komisjon sõnastas alustalad (andmed, taristu, inimesed, eesmärgid) ning määratles Eesti jaoks strateegilised rakendusvaldkonnad: haridus, tööstus, tervishoid, riigikaitse/siseturvalisus, eesti keel ja kultuur, riigi teenused. Rõhutati kohaliku võimekuse olulisust, eriti tundlike andmete korral.

Taristu, „tehisarutehased“, ühishanked ja turvaline kasutus (juuni)

Arutati Euroopa superarvutuse ja tehisarutaristu suundi (sh LUMI AI Factory loogika) ning Eesti vajadust tagada turvaline ligipääs arvutusvõimsusele ja andmete korrektne käitlemine. Samuti käsitleti ülikoolide ja asutuste ühishanke võimalusi ning nn liivakasti tüüpi lähenemist teenuste testimiseks privaatsus- ja infoturbenõudeid arvestades.

Eesti keel tehisarus ja tehisaru koolis (oktoober)

Keeleteemade puhul tõusis keskpunkti vajadus selgema õigusliku ja praktilise raamistiku järele keeleandmete kasutamisel, sh ühe ukse põhimõtte andmete koondamiseks ning juhendmaterjalide ja korduma kippuvatele küsimustele selgituste koostamise vajadus. Hariduses keskenduti TI-Hüppe sisulisele elluviimisele: rõhutati mõju mõõtmist, metoodikat ja uurimisvõimekuse kasvatamist (sh sihitud konkursid ja doktorantuurikohad).

Tehisaru tööstuses ja ülikoolides (november)

Tööstuse plokis käsitleti tehisaru rakendamist tootmises (nt kvaliteedikontroll, masinnägemine, protsessijuhtimine) ning rõhutati selliseid eeldusi nagu standardiseerimine, digiteerimine, kvaliteetsed andmed ja küberturbe praktikad. Ülikoolide vaates arutati tehisaru vajadust õppimise ümbermõtestamiseks, õppejõudude koolituseks ning koordineeritud lähenemiseks (sh litsentsid).

Tehisaru riigikaitse/siseturvalisuses ja tervishoius (detsember)

Kaardistati valdkondlikud vajadused ja kitsaskohad: riigikaitse ning kübervaldkonnas rõhutati eripärasid (salastatus, sõltuvused, pädevuste profiilid), siseturvalisuses praktilisi kasutusjuhtumeid (tekst, video, kõne, analüütika) ja piiranguid (õigus, turve, taristu). Tervishoius tõsteti esile vajadus usaldusväärsete, valideeritud tehisaruteenuste järele (sh patsiendinõustamine) ning andmekaitse ja turbe käsitlus.

Olulised järeldused 2025. aastast

- Kompetentsid ja järelkasv on suurim pudelikael: vaja on nii üldpädevusi (avalik sektor, koolid, ettevõtted) kui ka süvateadmisi (kaitse, tervis, taristu).
- Õiguslik ja praktiline raamistik peab tegutsemist võimaldama, mitte ainult piirama: selged reeglid, protsessid ja juhendmaterjalid (andmed, privaatsus, kasutuspoliitika) on eelduseks laiemale kasutusele.
- Taristu ja andmesuveräänsus (eriti tundlikes valdkondades) on strateegiline teema, mitte pelgalt tehisaru küsimus.

- Fookus liikus 2025. aasta jooksul küsimuselt „Kas tehnoloogia toimib?“ üha enam küsimuse „Kuidas kasutust juhtida, hinnata ja usaldada?“ suunas (mõõdikud, turve, kvaliteet, vastutus).

Komisjoni tegevuse materjalid leiab akadeemia [kodu-lehelt](#).

MAAPÕUERESSURSSIDE KOMISJON

Moodustatud 2025

Esimees akadeemik Kalle Kirsimäe

Maapõueressursside komisjoni eesmärk on teaduspõhise poliitikakujundamise toetamine ja teadusliku nõu ning analüüsivõimekuse pakkumine avalikule ja ettevõtlussektorile, et toetada riigi maapõuepoliitika kujundamist ja rakendamist, tagades otsuste tegemisel teaduspõhise lähenemise.

Komisjoni esimene koosolek toimus 16. mail, mil arutati komisjoni tööplaani ja tegevuste fookust lähimatel aastatel. Koosolek keskendus Eesti fosforiidi võimalikule evitamisele ja sellega seonduvatele keskkonnakaitselistele ja sotsiaalmajanduslike küsimustele arutelule, sest 2026. aasta suveks valmib Eesti Geoloogiateenistuse fosforiidiuuringute programmi FIONA projekti lõpparuanne, mille järel vabariigi valitsus otsustab, kas ja millistel tingimustel uuringutegevusi, sh tööstusliku skaala katseteid ja otsingu-uuringutegevusi jätkatakse.

Komisjon tegi ettevalmistusi 2026. aastal toimuvaks ümarlauaks võimaliku fosforiidikaevandamise hüdrogeoloogiliste mõjude tutvustamiseks ja aruteluks.

Komisjoni liikmed on väga aktiivselt esinenud maapõueressursside küsimustes, eriti kriitiliste toormete ja fosforiidi ressursside teemadel, paljudel avalikkusele suunatud konverentsidel, ajakirjanduses, aga ka Riigikogus ning omavalitsusjuhtide arutelukoosolekutel.

ETTEVÕTLUSE JA INNOVATSIOONI KOMISJON

Moodustatud 2025

Esimees akadeemik Margus Lopp

Komisjoni üldised eesmärgid on:

- rakendusuuringu kui ettevõtlust ning innovatsiooni toetava olulise komponendi teadvustamine ühiskonnas: rakendusteadustel on otsustav roll, sest ilma nendeta ei saa toimuda edukat innovatsiooni ega tehnoloogia-siiret;
- rakendusuuringu ja sellele järgneva arendustöö rahastamise üldise süsteemi arendamine ning teaduspoliitika suunamine rakendusuuringu ja innovatsiooni toetavaks;
- innovatsiooni tervikliku süsteemi loomise algatamine: rakendusuuringud – uued tehnoloogiad – innovatsioon;
- ülikoolide keskne roll rakendusuuringu arendamisel Eestile olulistes valdkondades.

2025. aastal toimus kolm komisjoni koosolekut

- 29. aprillil käsitleti komisjoni eesmärgi ning töökorda, 2025. aasta tööplaani, kahe teema valikut, juhtiva komisjoniliikme nimetamist ja tegevuste arutelu.
- 27. augustil arutati, milline on teaduspõhine innovatsioon, kuidas riik saab innovatsiooni toetada ning milline on ülikoolide ja avalik-õiguslike institutsioonide ja ettevõtete roll ja osa selles.
- 29. oktoobril arutati, mida on Eestil õppida Ühendkuningriigi innovatsioonisüsteemist, käsitleti erafondide ja -finantseeringu kasutamist ja Joakim Heleniuse kogemust.

Akadeemia üldkogul 3. detsembril toimus komisjoni liikmete aktiivsel osalusel teaduskonverents „Innovatsiooni ja rakendusteaduste rollist Eesti arengus“. Konverents tõi kokku ülikoolide, ettevõtete ja avaliku sektori esindajad ja poliitikud. Ettekanded käsitlesid akadeemilise kogukonna panust rakendusteaduste ja innovatsiooni edendamisse, ülikoolide ja teadusasutuste ning ettevõtete koostöö võimalusi ning avaliku sektori rolli teadusmahuka ettevõtluse arendamisel (vt ka lk 7).

Foto: Sven Tupits

Akadeemik Dan Bogdanovi (vasakul) juhitud paneeldiskussioonis arutlesid teadlaste kasvava rolli üle ettevõtluses ning Eesti süvatehnoloogiate potentsiaali teemadel Margus Lopp, Madis Unt, Mart Ustav, Mart Saarma, Ursel Velve ja Prit Alamäe.

Komisjonis arutlused olid teemade kokkuvõtavad teesid ja järeldused

- Teadus- ja arendustegevus ning innovatsioon (TAI) on riikide jaoks kõige olulisem tegur pikaajalise majandusliku kasvu ja konkurentsivõime saavutamiseks.
- Riikide värske raporti järgi on Eesti 2025. aasta innovatsiooniindeksi põhjal 139 riigi seas 16. kohal (Läti 41. ja Leedu 33. kohal). Võrreldes 2020. aastaga oleme tabelis tõusnud 11 kohta.
- Innovatsioon on väga keeruline kompleksne protsess – iga innovatsioon algab alati ideest, alles seejärel võib tulla innovatsioonitrepp.
- Kuigi Eestis kasutatakse kõrgtehnoloogiat aktiivselt, ei looda ega kaitsta seda piisavalt ning Eesti enda panus

kõrgtehnoloogiliste toodete ja lahenduste loomisse jääb tagasihoidlikuks.

- Oluline tegur on teadmussiire teadusest tootmisesse. Selles on tõsiseid puudujääke – kuigi teadusasutuste tase on kõrge, liigub teadustöö tulemusi edasi äri-sektorisse napilt.
- Kõige kiirem on areng ja innovatsioon kõrgtehnoloogilises tööstuses. Eestis on kõrgtehnoloogilise tööstuse osakaal väike ja sektor nõrk – kõrgtehnoloogiliste ettevõtete osakaal 5–7% SKP-st. **Soovitus:** riigi toetusmeetmed peavad soodustama uute kõrgtehnoloogiliste ettevõtete teket.
- Eestis osalevad ülikoolid riigi innovatsioonipoliitikas ebapiisavalt. Ühelt poolt ei pea toetusmeetmed sageli vajalikuks ülikoolide osalemist arendusprojektides; teisalt on ka ülikoolid passiivsed ja neil puuduvad oma teadussuunad. **Soovitus:** on vaja stimuleerida ülikoolide initsiatiivi TAI-s osalemiseks.
- Loomevara kaitsmisele ja sellelt tulu teenimisele ei pöörata ülikoolides piisavalt tähelepanu. **Soovitus:** soodustada ülikoolides teadmussiiret ja uute tulemuste patentimist.
- Üks võimalustest innovatsiooniks on riigis legaalselt toimiv ülikoolide ja ettevõtete ühiste iduettevõtete süsteem, mis soodustab teadmussiiret ja teeb ettevõtteid uute tehnoloogiate omanikuks juba väljatöötamise käigus. **Soovitus:** tuleb soodustada iduettevõtete, eriti ülikoolide ja ettevõtete ühisettevõtete teket.
- Eestis on ettevõtetele teadus- ja arendustegevuse (T&A) stimuleerimiseks antav toetus võrreldes arenenud riikidega väga tagasihoidlik: Eestis 2021. aastal 0,07% SKP-st, OECD riikide keskmine oli 0,21% SKP-st. Riigi 2022. aasta 30,1 miljoni eurosest erasektori T&A toetusest moodustas ettevõtete baasfinantseerimine 22% ehk 6,6 miljonit eurot, mis on tulemuslikuks innovatsiooniks ebapiisav.
- Eesti on üks väheseid OECD riike, mis ei rakenda maksu-erisusi toetamiseks erasektori T&A tegevuse kasvu. 2023. aastal rakendas seda 38-st OECD riigist 33.

TEADUSE JA KÕRGHARIDUSE KOMISJON

Moodustatud 2025

Esimees akadeemik Marek Tamm

Teaduste akadeemia teaduse ja kõrghariduse komisjon moodustati 2025. aasta mais eesmärgiga analüüsida Eesti teadus- ja kõrgharidussüsteemi strateegilisi probleeme ning pakkuda lahendusi tihedas koostöös ülikoolide, ministerriumide, Riigikogu ja teiste partneritega. Komisjoni esimees on akadeemik Marek Tamm ning komisjoni koosseisu kuulub 16 liiget, sh akadeemikud ja valdkondlike asutuste ning organisatsioonide esindajad.

Komisjoni töö põhineb probleemikesksel ja tulemusele orienteeritud lähenemisel, tuginedes erialasele ekspertiisile,

andmetele ja analüüsidele. 2025.–2026. aasta tegevuskavas on kesksed teemadeks kõrghariduse ja teaduse rahastamise reform, akadeemilise järelkasvu ja karjäärimudelite arendamine ning teaduse ja ülikoolide rahvusvahelistumise küsimused.

Komisjoni esimene koosolek toimus 5. detsembril 2025. Koosolekul käsitleti Eesti kõrghariduse ja teaduse plokkrastuse kontseptsiooni ning võrreldi seda Soome analoogse rahastusmudeliga. Ettekannetega esinesid Helsingi Ülikooli kantsler Kaarle Hämeri ning Haridus- ja Teadusministeeriumi asekanter Renno Veinthal. Aruteludes rõhutati rahastuse killustatuse ja suure halduskoormuse probleemi ning vajadust pikaajalise, stabiilse ja lisarahastusega toetatud reformi järele.

Koosoleku tulemusel sõnastas komisjon kaheksa avalikku soovitus valitsusele ja Riigikogule, milles toetati liikumist integreeritud plokkrastuse suunas, kuid rõhutati sealjuures lisarahastuse vältimatust, akadeemilise autonoomia tugevdamist ning teadlaste töötingimuste stabiilsuse parandamist. Komisjoni seisukohad pälvisid laiemat avalikku tähelepanu ning leidsid kajastamist mh Eesti Rahvusringhäälingus.

2025. aasta lõpuks kujunes komisjonist oluline arutelu- ja nõuandeplatvorm Eesti teadus- ja kõrghariduspoliitika kujundamisel, luues aluse sisuliseks ja mõjukaks tööks järgnevatel aastatel.

Komisjoni tegevuse materjalid leiab akadeemia kodulehelt.

NAISAKADEEMIKUTE KOGU

Moodustatud 2024

Esimees akadeemik Maris Laan

2025. aasta detsembris lisandus naisakadeemikute kogusse kaks uut liiget: Maarja Öpik (mullateadused) ja Veronika Kalmus (sotsioloogia) ning aasta lõpus oli kokku 12 naisakadeemikut.

Naisakadeemikud kogunesid aasta jooksul viiel korral ühistele aruteludele akadeemilistel ja ühiskondlikel teemadel.

- Kääriku talu, Heimtali, Viljandimaa (4.–5. jaanuar)
- Sayalonga, Hispaania (15.–22. aprill)
- Tallinn (3. juuli)
- Valgamaa (Pühaste, Truuta ja Karula; 11.–13. august)
- veebikoosolek kujundamaks seisukohti akadeemikute valimisel (19. november)

2025. aasta tegevus on olnud täies mahus naisakadeemikute endi poolt finantseeritud.

Fotod: erakogu x 2

Naisakadeemikud (vasakult) Mare Kõiva, Krista Fischer, Anu Raud, Anne Kahru, Maarja Grossberg-Kuusk ja Anu Realo Kääriku talus.

Naisakadeemikud (vasakult) Anu Raud, Anne Kahru, Tiina Randma-Liiv, Maris Laan, Anu Realo, Mare Kõiva, Maarja Kruusmaa ja Krista Fischer Sayalongas.

RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

TOETUS TEADLASTE RAHVUSVAHELISELE KOOSTÖÖLE

Eesti Teaduste Akadeemia koos partnerakadeemiatega toetab teadlaste rahvusvahelist koostööd

Eesti Teaduste Akadeemia alustas bilateraalse teaduskoostöö toetamist juba enne Eesti iseseisvumist. Esimene koostööleping sõlmiti Poola Teaduste Akadeemiaga 1987. aastal. Koostöö on aastate jooksul toimunud nii individuaalsete teadusvisiitide kui ka projektide vormis. 2025. aastal käis akadeemiatevaheliste lepingute raames Eestis kuue riigi 27 välisteadlast, kes olid siin kokku 165 päeva, umbes samas mahus külastasid meie teadlased partnerakadeemiaid. Individuaalvisiitidel käis 14 meie teadlast, viibides partnerite juures kokku 135 päeva. 2025. aastal lõppes üks Eesti ja Slovakkia ning neli Eesti ja Bulgaaria teadusasutuste koostööprojekti, milles Eestist osalesid Tartu Ülikooli, Tallinna Tehnikaülikooli, Eesti Maaülikooli ja Eesti Kirjandusmuuseumi teadlased. Mõlema riigi osavõtul toimus ka konkurss uute koostööprojektide valimiseks. 2026. aastal alustatakse koostööd kolme projektiga Slovakkia ja kahe projektiga Bulgaaria teadlastega.

Koostööprojektide olulisimaks tulemuseks on uued kontaktid, süvendatud koostöösuhted ja järgmiste teaduskoostööprojektide ettevalmistus. Lõppenud projektide raames korraldati perioodil 2024–2025 koos konverentse ja seminare, peeti teaduskonverentsidel ettekandeid ning avaldati teaduspublikatsioone. Koostöö tulemusena omandati uusi teadmisi ja tehnoloogiad, tehti välitöid jm ning saadi partnerriigist sisendit oma teadustööle. Koos töötati välja uusi andmeanalüüsi meetodeid, oluline oli oskusteabe jagamine kolleegidega, andmekogumise ja -analüüsi võimaluste laienemine, aga ka teadustaristu ja andmebaaside vastastikune kasutus. Vastastikku osaletakse doktorantide juhendamises ja ekspertidena teadusnõukogudes. Tekkis uusi

ideid edasiseks teaduskoostööks, aga on ka juba alustatud või peagi käivituvaid koostööprojekte ning koos kirjutatud taotlusi. Osalejad töid välja, et teaduste akadeemiate toetus lisas ühistegevustele kaalu ja prestiiži.

Arvestades, et Eesti Teaduste Akadeemia välisvahetuse fondi aastaeelarve on vaid 20 000 eurot, võib öelda, et tegevus on olnud kuluefektiivne. Nende vahendite eest katab Eesti Teaduste Akadeemia külalisteadlaste vastuvõtukulud Eestis. Meie teadlaste samad kulud välismaal rahastab partnerakadeemia. Programmi tööd suunab teaduste akadeemia välisvahetuse fondi nõukogu.

Nii lõppenud kui ka alustavate projektide loetelu leiab akadeemia [veebist](#).

RAHVUSVAHELISED ERIALALIIDUD

Akadeemia toetab Eesti teadlaskonna osalust rahvusvahelistes teaduslikes erialaliitudes (pidades prioriteetseks Rahvusvahelise Teadusnõukoja ISC-ga ühinenud erialaliite) ja rahvusvahelistes teadusorganisatsioonides, kattes Haridus- ja Teadusministeeriumi sihteraldistest organisatsioonide liikmemaksud. Eesti teadlasi esindavad neis valdkondlikud rahvuskomiteed ja teadusseltsid. Teaduste akadeemia [veebilehelt](#) leiab toetatavate erialaliitude loetelu.

Mis kasu on rahvusvaheliste organisatsioonide liikmesusest olnud meie teadlastele? Noppeid organisatsioonide esindajate mõtetest:

- see annab võimaluse osaleda oma valdkonna kogu maailma teadlasi koondavas erialavõrgustikus ja olla varakult kursis oma eriala arengutega;
- võrgustumise tulemuseks on kontaktid, mis annavad võimaluse osaleda rahvusvahelistes teadusprojektides, tuues kaasa otsese rahalise kasu meie teadusasutustele;
- liikmesus annab hääleõiguse organisatsioonis – võimaluse rääkida kaasa tegevuste ja uurimissuundade

kavandamisel, pakub abi foorumite ja oluliste erialakonverentside korraldamisel Eestis, aga võimaldab näiteks osaleda ka selliste otsuste tegemisel, mis puudutavad agressorriikide liikmesust organisatsioonis;

- liikmetel on juurdepääs laboritele, kogudele jm teadustaristule ning infole;
- võimaldab soodustingimustel publitseerida artikleid erialaliidu ajakirjades;

- annab juurdepääsu noorteadlaste ja kraadiõppurite programmidele – koolitused, konverentsi- ja reisigrandid;
- organisatsioon on andnud ka rahalist toetust regionaalsete ja rahvusvaheliste ürituste korraldamiseks ning liikmetel on väiksemad osalustasud ühingu konverentsidel;
- aitab kaasa Eesti rahvusvahelisele nähtavusele teadusmaailmas, võimaldab laiemale ringile tutvustada meie teaduslikku taset ja potentsiaali.

TEADUSTE AKADEEMIA KIRJASTUS

Asutatud 1994

Aadress: Kohtu 6, 10130 Tallinn

www.kirj.ee või www.eap.ee

Direktor: Piret Lukkanen, tel 512 3108

E-post: piret.lukkanen@eap.ee

Eesti Teaduste Akadeemia kirjastus (ETAК) jätkas 2025. aastal koostöös Eesti ülikoolidega seitsme rahvusvaheliselt eelretsenseeritava, täielikult avatud juurdepääsuga (*open access*) ja juhtivates rahvusvahelistes andmebaasides kajastatud teadusajakirja väljaandmist. Ajakirjadel on rahvusvahelised toimetuskolleegiumid ja Eesti teadusinfosüsteemis ETIS on kõik ajakirjad paigutatud kategooriasse I.1.

Kirjastuse ajakirjades ilmunud teadusartiklid on kättesaadavad ja indekseeritud mitmetes rahvusvahelistes referaat- ja tsiteerimisandmebaasides, sealhulgas Elsevieri andmebaasis Scopus, DOAJ-s (Directory of Open Access Journals) ning ICI (Index Copernicus International) Journals Master Listis. Clarivate Analyticsi andmebaasis Web of Science kajastuvad kuue teadusajakirja artiklid: [Acta Historica Tallinnensia](#), [Estonian Journal of Archaeology](#), [Estonian Journal of Earth Sciences](#), [Oil Shale](#), [Proceedings of the Estonian Academy of Sciences](#), [Trames. A Journal of the Humanities and Social Sciences](#).

Kirjastuse publikatsioonide rahvusvahelist levikut toetavad lisaks veel mitmed elektroonilised teadusportaalid ja

andmebaasid, sh EBSCO, The Gale Group Inc., ProQuest LLC, Airiti Inc. ja CNKI Scholar Oversea Journals. Euroopa humanitaar- ja sotsiaalteaduste andmebaasis ERIH Plus on kajastatud ajakirjad [Estonian Journal of Archaeology](#), [Linguistica Uralica](#) ja [Trames](#), andmebaasis CEEOL aga ajakirjad [Estonian Journal of Archaeology](#), [Linguistica Uralica](#), [Trames](#) ning [Acta Historica Tallinnensia](#).

2025. aastal ilmus 7 ajakirja 23 numbrit, kokku 166 kirjutist, millest 147 olid teadusartiklid. Lisaks teadusartiklile ilmusid ajakirjades retsensioonid, juubelikirjutised, nekroloogid ja muud teadaanded. Traditsiooniliselt ilmusid artiklite elektroonilised versioonid enne paberajakirja. Ajakirjade [Estonian Journal of Archaeology](#), [Estonian Journal of Earth Sciences](#) ja [Proceedings of the Estonian Academy of Sciences](#) artiklite elektroonilised versioonid avaldati jooksvalt kohe pärast artikli lõplikku küljendamist.

Avaldatud tööde autoreid oli 475, neist Eesti autoreid 237 ja välismaal töötavaid autoreid 238. Valdav osa artikleid ilmus inglise keeles. [Acta Historica Tallinnensia](#) artiklid ilmusid nii eesti kui ka inglise keeles. Ajakirjas [Linguistica Uralica](#) avaldati lisaks ingliskeelsetele artiklitele ka venekeelseid kaastöid.

Ukrainas jätkuva sõja tõttu kehtis endiselt otsus mitte avaldada Venemaa ja Valgevene teadusasutustega seotud autorite artikleid, välja arvatud ajakirjas [Linguistica Uralica](#), kus on tehtud erand soome-ugri vähemuskeelte uurijatele.

Ilmus kaks teemanumbrit:

- [Acta Historica Tallinnensia](#), 31(1), kus ilmunud artiklites uuriti digiajaloo minevikku ja tulevikku. Numbril koostasid Marek Tamm ja Krister Kruusmaa;
- [Proceedings of the Estonian Academy of Sciences](#), 73(3) koondas valiku artikleid 6.–7. novembril 2024 Tallinnas toimunud rahvusvaheliselt konverentsilt „Empowerment of Public Health, Health Care and Well-Being – Education, Research, and Practice“. Konverents toimus Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli eestvedamisel. Numbril külalisttoimetaja oli Jekaterina Steinmiller.

2025. aastal ilmusid ajakirjad järgmises mahus:

Nimetus (väljaandmise algusaasta)	Numbrite arv 2025. aastal	Kogumaht lehekülgedes	Ajakirja formaat, mm
Acta Historica Tallinnensia (1997)	2	296	168 × 240
Estonian Journal of Archaeology (1997)	2	185	168 × 240
Estonian Journal of Earth Sciences (1952)	2	171	210 × 297
Linguistica Uralica (1965)	4	308	168 × 260
Oil Shale (1984)	4	433	168 × 255
Proceedings of the Estonian Academy of Sciences (1952)	5	562	210 × 297
Trames (1997)	4	448	168 × 240
Kokku	22	2403	

Lisaks ilmus üks erinumber:

- [Proceedings of the Estonian Academy of Sciences 74\(2S\)](#), mis koondas valiku ettekannete põhjal valminud laiendatud artikleid konverentsilt „19th Biennial Conference on Electronics and Embedded Systems 2024 (BEC2024)“, mis toimus 2.–4. oktoobril 2024 Tallinnas. Erinumbri külalistoiimetajad olid Yannick Le Moullec ja Peeter Ellervee.

Teaduste akadeemia eestseisus pikendas Acta Historica Tallinnensia peatoimetaja Marek Tamme volitusi kuni 25. juunini 2030 ning ajakirja Proceedings of the Estonian Academy of Sciences peatoimetaja Jaak Järve volitusi kuni 30. aprillini 2026.

2025. aastal viis kirjastus ellu mitmeid olulisi arendusprojekte, mille eesmärk oli parandada väljaannete kvaliteeti ja suurendada nende rahvusvahelist nähtavust. Arendati kirjastuse infosüsteemi, mille kaudu edastatakse Crossrefi rikastatud, struktureeritud ja masinloetavaid XML-metaandmeid, ning valmistati ette Crossrefi plagiiaadivastusteenuse Similarity Check kasutuselevõtt, et tugevdada retsenseerimise ja kvaliteedikontrolli protsesse.

Sügisel käivitus pilootprojekt platvormiga SciFlow, mille eesmärk on ajakirjade artiklite tootmisprotsessi ümberkorraldamine ja automatiseerimine, rutiinsete tööetappide ning kasutatavate tarkvaralahenduste arvu vähendamine. Katseprojekt viiakse läbi ajakirjaga Estonian Journal of Archaeology ning eduka tulemuse korral plaanitakse SciFlow kasutuselevõttu järk-järgult ka teistes ajakirjades.

Lisaks täiendati ajakirjade veebis autorijuhendeid, sealhulgas juhiseid tehisaru kasutamise kohta. Ajakirja Proceedings of the Estonian Academy of Sciences sai uue sisu- ja kaanekujunduse, mille autor on Maria Muuk ning kaanepildi autor Peeter Laurits.

22.–23. mail toimus Viinis AEUP (Association of European University Presses) konverents „Sustaining the Flow: Keeping the Pages Turning in Scholarly Publishing“, mis keskendus teaduskirjastamise kestlikkusele ja arengusuundadele. ETAK-it esindas konverentsil AEUP liikmena kirjastuse juht Piret Lukkanen, kes osales paneeldiskussioonis akadeemiliste kirjastuste rollist ja arengusuundadest. Vestlusring tõi esile, et ka teiste riikide väikestel akadeemilistel teaduskirjastustel on sarnased murekohad, eeskätt rahastuse, tehnoloogiliste lahenduste ja kestliku tegutsemise valdkonnas.

30. septembril kogunes teaduste akadeemia kirjastusnõukogu, et arutada kirjastuse ja ajakirjade väljaandmisega seotud strateegilisi küsimusi, sealhulgas ajakirjade taseme tõstmist ja eelarveprobleemide lahendusvõimalusi. Kirjastuse jätkusuutlikkuse tagamiseks seati eesmärgiks laiendada kaasväljaandjate ringi ning leida täiendavaid võimalusi omatulude suurendamiseks. Kirjastusnõukogu tegi otsuse muuta ajakirjade Linguistica Uralica ja Trames ilmumissagedust: alates 2026. aastast hakkavad mõlemad ajakirjad ilmuma senise nelja korra asemel kaks korda aastas.

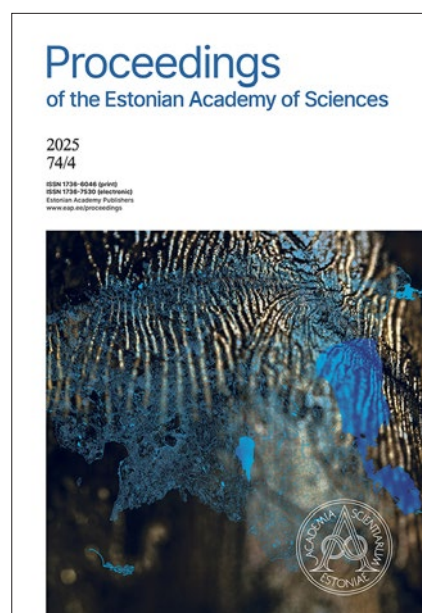
Kirjastus andis aasta lõpus välja [esseekogumiku](#) „Teadusmõte Eestis (XI). Globaalprobleemid“, mis koondab Eesti tippteadlaste ja mõtlejate käsitlusi üleilmsetest väljakutsetest. Väljaanne hõlmab 19 esseed, mis käsitlevad laia teemade ringi globaalprobleemide eri tahkudest. Kogumiku koostajad ja vastutavad toimetajad olid akadeemikud Ülo Mander ja Jüri Engelbrecht.

Traditsiooniliselt korraldas kirjastus Emakeele Seltsi aastaraamatu teadusartiklite DOI-de registreerimise ja elektroonilise publitseerimise ning andis DOI-d ka teaduste akadeemia [veebiväljaande](#) „Eesti Vabariigi teaduspreemiad 2025“ artiklitele.

Aasta lõpus koondati kirjastuses kolm töötajat ning tegevust jätkati kaheksa töötajaga.

Proceedings of the Estonian Academy of Sciences

Jaak Järv, peatoimetaja

Ajakirjas Proceedings of the Estonian Academy of Sciences 2025. aastal ilmunud artiklitest ühe silmapaistvaima – „Interdisciplinarity in modelling of biophysical processes“ („Interdistsiplinaarsus biofüüsikaliste protsesside modelleerimisel“) – kirjutasid Jüri Engelbrecht, Kert Tamm ja Tanel Peets.

Biofüüsikaliste protsesside matemaatiline modelleerimine on keerukas seetõttu, et selle tegevuse juures tuleb tugineda interdistsiplinaarsetele teadmistele, mis on eelkõige seotud füüsika ja keemiaga ning millest lähtudes tuletatakse protsesse kirjeldavad matemaatilised mudelid. Bioloogia avab lisaks sellele modelleeritava nähtuse konteksti ja sisulise mõistmise võimaluse.

Artiklis vaadeldakse biofüüsikalise protsessi näitena signaali ülekannet närvikius ehk aksonis. Seda protsessi saab elektrofüsioloogia meetodeid kasutades eksperimentaalselt jälgida ning seeläbi koguda mudeli kontrolliks vajalikke andmeid.

Töös võrreldakse varasemaid selle protsessi kirjeldamiseks loodud mudeleid, süstematiseeritakse nendega seotud hüpoteesid ning võrreldakse nende füüsikalist ja keemilist tagapõhja.

Artiklis analüüsitakse interdistsiplinaarse ja integreeritud lähenemisviisi olulisust. See muudab loodava mudeli keeruliseks, mis viitab asjaolule, et mitte kõigi aksoni struktuurielementide seostatus ja mõju signaalile pole veel selge. Sellest tulenevalt on hulk raskusi nii kontseptuaalsel kui ka matemaatilisel tasandil. Interdistsiplinaarsuse põhimõtte läbivat rakendamist komplitseerivad ka erinevused teadusvaldkondade terminoloogias ja mõttelaadis.

Linguistica Uralica

Gerson Klumpp, peatoimetaja

Linguistica Uralica 2025. aasta köite kahes artiklis on uue ja vana keele andmete põhjal heal tasemel käsitletud eesti sugulaskeelte grammatika kaht aktuaalset valdkonda, millel mõlemal on rikkalik ja pikk uurimisajalugu. Üks uurimustest keskendub partitsiibil põhinevate ja lauses öeldisena kasutatavate verbivormide aja ja aspekti tõlgendamisele, teine aga aktiivsete ja passiivsete konstruktsioonide selliste semantiliste rollide nagu agent ja patsient kodeerimisele korrelatsioonis teiste asjakohaste verbikategooriatega. Esimene artikkel keskendub Volga-Kama piirkonnale, teine Lääne-Siberile.

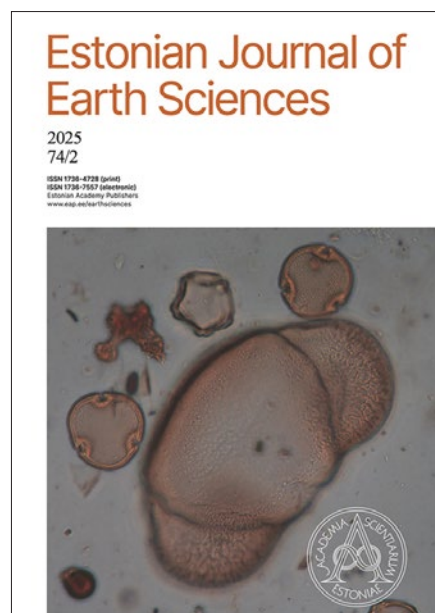
Oma artiklis „Udmurdi resultatiivsetest partitsiipidest grammatiseerunud passiivi, perfekti ja imperfekti vormid“ esitab Ungari Keeleteaduse Uurimiskeskuse teadlane Erika Asztalos udmurdi deverbaalsete (*e*)*mjn*-tunnuseliste koopulata predikatiivvormide uudse analüüsi. Ta võrdleb 19. sajandi rahvaluule andmeid tänapäevaste korpuseandmetega. Alates resultatiivsest tähendusest, nagu näites *ukno ustemjn* 'aken on avatud', on need vormid läbinud grammatikaliseerumisprotsessi esiteks passiivina kasutamiseni, näiteks *perepeč šiemjn anajen* 'udmurdi rahvustoidu söi ema' [sõna-sõnalt: 'udmurdi rahvustoit sai emal söödud'], ja edasi perfektini ja lõpuks imperfektini nagu näites *so 1959-eti arjn bjremjn* 'ta suri 1959. aastal'. Tema uurimistulemused osutavad, et kui kõik vanade andmete näited on analüüsivad resultatiivsetena, siis tänapäeva (*e*)*mjn*-konstruktsioonid on heterogeensed: nende hulgas on peale resultatiivsete ka mõningaid passiivi, perfekti ja imperfekti vorme. Niisugune selge sünkrooniline ja diakrooniline arusaam konkreetsest partitsiibipõhisest öeldisest tähendab selle teema uurimisel tugevat edenemist.

Nikita Muravjov (Hamburgi Ülikool) on avaldanud uurimuse „Põhjahandi hierarhilise joonduse tekkest: murde-korpuspõhine võrdlev uurimus“. Tuginedes põhjahandi

Obdorski, Šurõškari, Tegi ja Kazõmi murdest välitöödel kogutud väärtuslikele andmetele, vaatleb autor põhiargumentide (aluse, sihitise) morfosüntaktilist kodeerimist, pöörates erilist tähelepanu aktiivi ja passiivi kasutamisele ning subjektiivsele ja objektiivsele konjugatsioonile. Selline mõnesid handi murdeid hõlmav uurimus on uudne. Autor kirjeldab muutevormide kasutamisevõimaluste järjekorda, mis sõltub tuumargumentide suhtelisest kohast olulisuse hierarhias, arvestades isikut, elusat/elutut ja määratust/määramatust. Nagu artiklist selgub, on põhjahandi neljas murdes hierarhilist joondust erineval määral ja selle esinemus sageneb põhjast lõuna suunas, mille põhjuseks on mitmesugused keeleajaloolised arengud, mis nõuavad edasist uurimist.

Estonian Journal of Earth Sciences

Kalle Kirsimäe, peatoimetaja

Ajakirja Estonian Journal of Earth Sciences 2025. aasta esimeses numbris ilmus Oliver Koidu ja kaasautorite uurimus „Climate-driven hydrological sensitivity in Estonian catchments: a northern temperate perspective“ („Eesti jõgede (valglate) hüdroloogilise režiimi kliimaatiline tundlikkus“), mis käsitleb kliimamuutustest mõjutatud hüdroloogilisi muutusi Eesti jõgede veerežiimis.

Uurimistöö põhitulemused näitavad, et Eesti jõgede valglate hüdroloogiline tundlikkus on tugevalt mõjutatud nende hüdrogeoloogilisest ehitusest ja põhjaveevarudest ning reljeefist, mis kontrollivad voolurežiimi ruumilist varieeruvust. Uuringusse koondati 42 valglat hüdroloogilise käitumise andmereal aastatest 2012–2022.

Valglate hüdroloogilise režiimi muutlikkuse seaduspärasuste alusel on eristatavad neli hüdroloogilise käitumise tüüpi – valglad lavamaadel, liivakivituumaga kõrgustikel, karbonaatkivimite tuumaga kõrgustikel ja madalikel, mida iseloomustavad erinevalt skaleeritud pinna- ja põhjavee vastasmõjud ning reageerimine hüdroklimaatilisele varieeru-

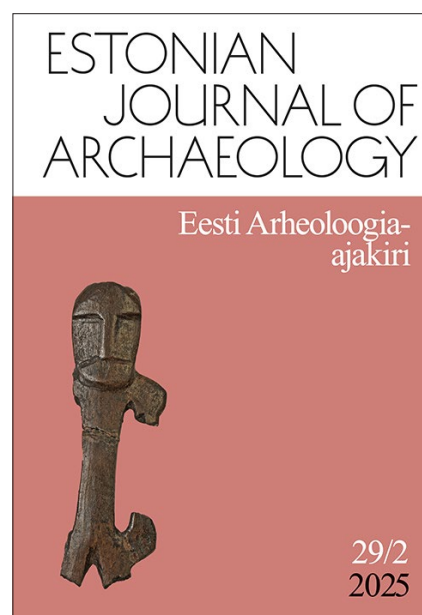
vusele. Liivakivi ja karbonaatkivimite tuumaga kõrgustike valglatele, mida iseloomustab suhteliselt suurem põhjaveevaru, on iseloomulik tugevam mälu efekt ja sellest tulenevalt pikem reageerimisaeg, mis omakorda tasandab kliimaatilisest varieeruvusest tulenevaid mõjusid jõgede käitumisele. Seevastu maapinnalähedase vabaveepinnalise põhjaveetasemega madalike valglates, kus on samuti suurem turbaalade osakaal, on põhjavee salvestusvõime piiratud ning domineerib pindmine äravool. Nendele jõgedele on iseloomulik suure amplituudiga vooluhulga varieeruvus ja need on oluliselt pöuatundlikumad võrreldes kõrgustike jõgede valglatega.

Uuringust selgus, et suurimat rolli hüdroloogilise režiimi muutlikkuses mängib kevadine lumesulamine, mille mõju on isegi suurem kui valglal aastasel sademete koguhulgal. See tähendab paraku ka seda, et kliima soojenemine ning järjest vähenev ja ebastabiilsem lumikate hakkavad üha rohkem mõjutama meie piirkonna jõgede hüdrodünaamikat, põhjustades suuremat ning raskemini prognoositavat vooluhulkade varieeruvust.

Kokkuvõtteks – Oliver Koidu jt uuring rõhutab põhjavee salvestusmahtude ja lumikatte paksusest ja kestusest sõltuvate protsesside keskset rolli parasvöötme jõgede hüdroloogilise režiimi kujundajatenä. Sellest tulenevalt toonitatakse uuringus vajadust rakendada veevarudele valgla-spetsiifilisi lähenemisviise kliimamuutuste mõju hindamisel ning leevendamisel nii Eestis kui ka muudel kliimaatiliselt sarnastel aladel.

Estonian Journal of Archaeology

Valter Lang, peatoimetaja

Estonian Journal of Archaeology 29. aastakäigu kaks numbrit sisaldasid kokku kuus artiklit neljateistkümnelt Eesti ja ühelt Soome autorilt. Oma sisult katavad avaldatud uurimistööd küllalt laia spektrit nii teemade valiku kui ka ajalise ulatuse osas, käsitledes kiviaegset kammkeraamika

kultuuri, muinasaja lõpu ja keskaja rinnalehti ja savinõusid, arheobotaanika seniseid saavutusi ja tuleviku väljavaateid ning strontsiumi Eesti aluskaardi loomist arheoloogilisteks ning paleoökoloogilisteks päritolu-uuringuteks.

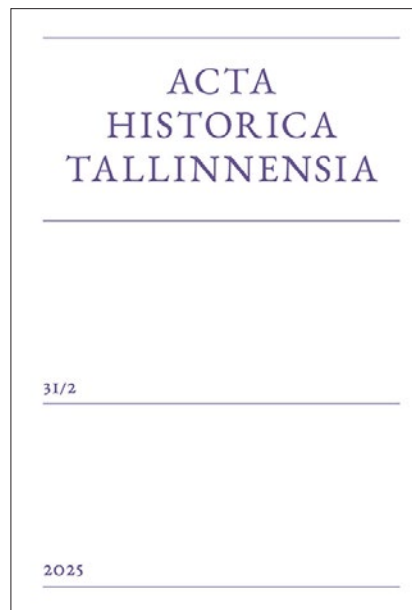
Seekord tahan esile tõsta lausa kahte artiklit, sest need on temaatiliselt omavahel tihedasti seotud. Ajakirja 2025. aasta esimeses numbris ilmus Irina Khrustaleva ja Aivar Kriiska [ühisartikkel](#) kammkeraamika kultuuri(de)st Läänemere idarannikul, teises numbris aga Kerikko Nordqvisti mõnevõrra kitsama fookusega [uurimus](#) kammkeraamika kultuuri vanuse määratlemisest Lätis. Kammkeraamika kultuuril on olnud märkimisväärne roll Eesti esiajaloo tõlgendustes, kuna just selle nähtuse levikuga seostati pikka aega läänemeresoomlaste esivanemate jõudmist tänapäeva Eestisse, Soome ja Läti. Kui 90 ja veel ka 40 aastat tagasi hinnati kõnealuse kultuuri vanust Eestis ligikaudu 5000 aastale – siit ka jutt meie 5000 aasta pikkustest juurtest oma kodumaal –, siis hilisemad uurimistööd, eriti radiosüsinikdateeringute kalibreerimine päikeseaastatesse on seda ajamäärangut kõvasti varasemaks nihutanud. Kui palju varasemaks just, see on uurijates tihti erimeelsusi põhjustanud, sest kaugelki mitte alati pole väljakaevamistel võimalik saada täit kindlust, mida üks või teine vanuseanalüüsiks võetud proov tegelikult dateerib. Lisaks sellele on dateerimistulemusi mõjutanud – teinekord üsna tugevasti – mõningad tehnilised kõrvalnähtused, nagu nn reservuaari- ja vana puidu efekt.

Mainitud kahes artiklis võetaksegi kriitilise vaatluse alla kammkeraamika kultuuride väljakujunemise aeg nii Läänemere idarannikul tervikuna kui eriti Lätis. Paljud Läti radiosüsinikdateeringud osutusid anomaalselt liiga varajasteks teiste piirkondadega võrreldes. Nende põhjalikum analüüs osutas aga olulistele probleemidele seoses proovide halva kvaliteedi, vastuoluliste andmete ja ebakindla infoväärtusega konkreetse inimtegevuse kohta, mistõttu objektiivsema pildi saamiseks tuli sellised kahtlased dateeringud kõrvale jätta. Alles jäi 32 usaldusväärset radiosüsinikdateeringut, mille kohaselt kammkeraamika kultuur kujunes Läänemere idarannikul välja u 3800. aasta paiku eKr. Kui valdav enamik dateeringuid langeb ajavahemikku u 3500–3000 eKr, siis kõige hilisemad kindlad dateeringud on perioodist 2450–2250 eKr. Tõsi, mõned ajamäärangud ulatuvad välja kuni u 1750 eKr, kuid need ei ole väga usaldusväärsed.

Khrustaleva ja Kriiska artiklis käsitletakse muidki kammkeraamika kultuuridega seotud probleeme, nagu migratsioon, vana DNA, assimileerumine varasema elanikkonnaga jne, samuti tulevase uurimistöö perspektiive. Etteruttavalt võib märkida, et see artikkel on esile kutsunud ka argumenteeritud väitluse teiste uurijatega, mille kohta avaldatakse artikkel meie ajakirja 2026. aasta esimeses numbris.

Acta Historica Tallinnensia

Marek Tamm, peatoimetaja

Acta Historica Tallinnensia 2025. aasta teises numbris ilmunud Kersti Markuse ja Kaarel Siku [artikkel](#) „Sakraalhoonete paiknemine ja kultuurmaastik: Vana-Läänemaa kirikud ja kihelkonnad 13. sajandil“ pakub põhjaliku ja metodoloogiliselt uuendusliku käsitluse Eesti keskaja ajaloo ühe keskse teema – kristianiseerimise, kirikuvõrgu ja kihelkondliku struktuuri kujunemise – kohta. Autorid lähtuvad Vana-Läänemaa näitest, et kriitiliselt ümber hinnata seni levinud üldistused kirikute tsentraalsest paiknemisest, muinaskihelkondade järjepidevusest ja sakraalhoonete rajamise ühtsetest printsiipidest.

Artikli keskne väide on, et 13. sajandi kirikute ja kihelkondade kujunemist ei saa seletada ühetaolise skeemi abil. Sakraalhoonete asukohalike sõltus konkreetsetest kohalikest oludest: varasemast asustumustrist, veeteedest ja sadamakohtadest, maastiku reljeefist, majanduslikest huvidest ning kohaliku eliidi võimusuhetest. Autorid näitavad veenvalt, et enamik Läänemaa kirikutest rajati algselt mitte kihelkonnakirikuna, vaid üksikute pühakodadena, ning kihelkondlik struktuur kujunes välja mitmes etapis. Esimene etapp seostub kümnise kogumisega, teine aga maavalduste ümberjaotamise ja kivikirikute ehitamisega.

Artikli oluline järeldus on, et isegi ühe maakonna piires võivad kristianiseerimise ja halduskorralduse protsessid kulgeda väga erinevalt. Ridala, Lääne-Nigula ja Martna näited osutavad, et kirikute rajamine ei toimunud tingimata varasemates võimukeskustes ega pühapaikades, vaid sageli kohtades, mis peegeldasid konkreetsete kogukondade, suguvõsade või majanduslike sõlmpunktide huve. See seab kahtluse alla mitmed varasemad ajalookirjutuses levinud eeldused ning rõhutab vajadust piirkonnapõhiste, detailsete analüüside järele.

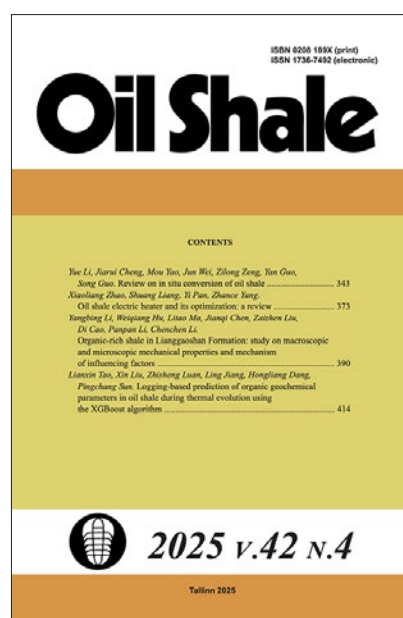
Artikli peamine tugevus seisneb selle interdistsiplinaarses metoodikas. Kirjalike allikate kõrval kasutatakse

süsteemiliselt arheoloogilist andmestikku, asustusmuurite rekonstruktsioone ning digitaalsetid kõrgusmudeleid, et taastada 13. sajandi kultuurmaastikku. Selline lähenemine võimaldab vaadelda kirikuid mitte üksikute arhitektuuriobjektidena, vaid osana laiemast sotsiaalsest ja ruumilisest muustrist.

Rohkete kaartidega varustatud artikli originaalsus seisneb eelkõige kultuurmaastiku analüüsi rakendamises Eesti keskajauringutes. Autorid näitavad, kuidas sakraalhoonete paiknemine avab uusi vaatenurki kohalike võimuhete, eliidi järjepidevuse ja kristluse vastuvõtu sotsiaalsete mehhanismide mõistmiseks. Tegu on arvestatava ja suunda näitava uurimisega, mis pakub olulisi impulsse nii Eesti keskaja uurimisele kui ka laiemalt Euroopa keskaegsete sakraalmaastike käsitlemisele.

Oil Shale

Andres Siirde, peatoimetaja

Aastast 1984 ilmunud Oil Shale on jätkuvalt maailma ainuke üksnes põlevkivi teemadele ja probleemidele pühendatud teadusajakiri. Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava (TAIE) kohalike ressursside väärindamise valdkond toetab põlevkiviresursi kasutuselevõttu keemiatööstuses, seda ennekõike kõrge lisandväärtusega peenkeemia toodete toorainena. Seega on Eestis põlevkivi jätkuvalt aktiivne uurimisvaldkond, hõlmates keemiat, tehnoloogiat ja keskkonnanuuringuid.

Paljud riigid liiguvad süsinikuneutraalsuse poole, mis seab fossiilkütuste arendusele piiranguid. See sunnib teadlasi oma uurimisteedes keskenduma CO₂ püüdmise ja heite vähendamise tehnoloogiatele. Rahvusvaheline teadus püüab tasakaalustada energia- ja toorainevajadust rangemate keskkonnanõuetega ning leida uusi väärtuslikke rakendusi põlevkivist saadavatele ainetele.

Põlevkivi jääb aga osaks ka energiaportfelligist, eriti riikides, kus on ressursid suured ja energiajulgeolek oluline. Sellest tulenevalt on näiteks ajakirjas Oil Shale 2025. aastal avaldatud Hiina teadlaste neli artiklit suunatud just uute tehnoloogiate väljatöötamise, sealhulgas *in situ* konversiooniprotsessidele, kus kivi kuumutatakse maa sees, et vähendada pinnakaevandamise mõju.

Samas on uued rakendused (nt keemiatööstuse tooraine, ringmajandus, süsiniku sidumine) viimas põlevkivi kasutust uutele tasanditele, kus mitte ainult energia, vaid ka keemija materjaliteadus toetavad põlevkivi või põlevkivitööstuse ladestatud jäätmete kasutuse jätkusuutlikkust.

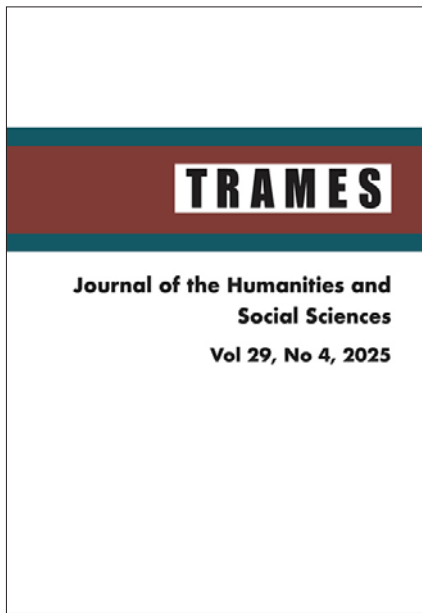
Esile tuleb tõsta 2025. aasta esimeses numbris ilmunud artiklit „Fly ash applications for mine workings backfilling – review of current practices and perspectives for oil shale industry residues“ („Lendtuha kasutamine kaevanduste täitematerjalina – ülevaade praegustest tavadest ja välja-vaadetest põlevkivitööstuse jääkidega töötamisel“), mille autorid on Eesti teadlased Madis Osjames ja Riho Mõtlep. Artiklis käsitletakse põlevkivi altkaevandatud alade stabiliseerimise tehnoloogiaid kaevanduskäikude katendi toetamise teel. Analüüsitakse võimalust – ringmajanduse eesmärkidest lähtuvalt – kasutada täitematerjaliks põlevkivitööstuses rohkelt tekkinud jäätmematerjali – tuhka.

Kaevandusliku vajumise ennetamise ei ole Eestis seni süsteemselt tegeletud. Hoolimata paljude madalate ja ohtlike vanade kaevanduste olemasolust, sealhulgas ka linnapiirkondades, on vaid üksikuid maapinna stabiliseerimise praktilisi näiteid. Artikkel annab ülevaate mujal maailmas levinud stabiliseerimismeetoditest. Arvestades Eesti madalate kaevanduste eripära ja olemasolevat taristut, pakutakse Eestis kõige sobivamaks maapinna stabiliseerimise meetodiks süstitava täitematerjali viimist töötlemispuuraukude kaudu. Täitematerjal koosneb tavaliselt kohapeal kättesaadavatest kõrval- või jäätmematerjalidest. Hinnatakse, kui võrd vastab Eesti põlevkivituhk, mis on elektri- ja õli tootmise jääkprodukt, tõhusa täitematerjali jaoks vajalikele omadustele. Mõned omadused, näiteks isetsementeerumine, muudavad selle täitematerjalina kasutamiseks sobivaks. Samas esinevad ka vähem soovitatavad tunnused – suur veevajadus ja kiire kivinemine. Artiklis esitatakse mitmeid soovitusi, mida on veel vaja analüüsida tuha nende omaduste juures, mis kriitiliselt mõjutavad selle kasutatavust täitematerjalina.

2026. aastasse vaatab ajakirja toimetuse optimistlikult. Laekunud ja juba positiivselt eelretsenseeritud artiklid täidavad kaks järgmist numbrit huvipakkuvate ja uudsete uurimisteedadega.

Tramese 2025. aasta säravaim artikkel

Urmas Sutrop, peatoimetaja

Ajakiri Trames avaldas 2025. aastal kõigis neljas numbris töid, mis paigutuvad Zbigniew Brzezinski suurele malelauale. Need artiklid käsitlevad Euraasia geopoliitikat ja muutuvat geopoliitilist maastikku nii ajas tagasivaatavana, vaatega praegusele ajahetkele kui ka tulevikule.

Geopoliitilisest vaatepunktist käsitleti seda, missugune oli Stalini geo- ja piiripoliitika; kuidas kujunes välja külm sõda; kuidas toimus Varssavi pakti sõjaline luure; uuriti inimõiguseid uue maailmakorra tingimustes; USA, Hiina, Venemaa ja Türgi rivaliteeti ja konkurentsi; kriitilise tähtsusega maavarade tarneahelate julgeolekut Kesk-Aasias; Venemaa rolli Pakistani terrorismivastases võitluses; Ukraina vastupanu Venemaale strateegilisest kultuuri-perspektiivist lähtudes ning sõjaliste reservide koostamist NATO eesliinil Baltikumis.

Eesti vaatepunktist pean kõige olulisemaks Toomas Alatalu põhjalikku ja väljapaistvat analüüsi „Stalin’s geopolitics and border policy 1944: from the heart of Asia (in full secrecy) to the Baltic Sea“ („Stalini geopoliitika ja piiripoliitika 1944: Aasia südamest (täiesti salajaselt) Läänemereni“). Autor alustab oma artiklit Churchilli 1944. aastal Stalinile tehtud Ida-Euroopa mõjusfäärideks jagamise ettepaneku analüüsiga. Churchill ei teadnud, et samal ajal vallutas ja annekteeris Nõukogude Liit Tõva Rahvavabariigi. Viiskümmend aastat hiljem avaldatud salastatud dokumendid näitasid, et Nõukogude juhtkond oli koordineerinud oma Teise maailmasõja eelset ekspansionistlikku poliitikat nii Läänemere ja Musta mere piirkonnas kui ka Aasia keskosas.

Churchilli ettepanekust ajendatuna kohandas Stalin Soomega peetavatel läbirääkimistel kiiresti oma geopoliitilist strateegiat, tehes Nõukogude Liidu sees territoriaalseid ümberkorraldusi. Mõned Karjala-Soome ja Eesti NSV territooriumid viidi kiiresti Leningradi oblasti koosseisu. Iroonilisel kombel lõpetas Molotov, kes oli üks Molotovi-Ribbentropi pakti arhitekte, oma karjääri hiljem, allkirjastades lepingu Nõukogude territooriumi (osa Tõvast) üleandmise kohta Mongooliale – žest, mille eesmärk oli säilitada Nõukogude-Hiina suhted 1958. aastal.

Niinimetatud salajane ja mitteametlik protsendileping sõlmiti Churchilli ja Stalini vahel 1944. aasta oktoobris. See leping kehtestas Ida-Euroopa riikide kontrolli protsentuaalse jaotuse mõjusfäärideks. Leping määras ka Eesti saatuse. Jäime Nõukogude Liidu orjusesse kuni iseseisvuse taastamiseni laulva revolutsiooni käigus. Artiklis on eriti huvitavalt käsitletud, kuidas Tõva ja Baltikumi saatused olid omavahel seotud ja mõjutasid vastastikku teineteist.

UNDERI JA TUGLASE KIRJANDUSINSTITUUT

Asutatud 1993. aastal (muuseum, endise nimega Friedebert Tuglase majamuuseum, asutatud 1971. aastal)

Töötajaid: 22, neist 17 teadustöötajat

Aadress: Kohtu 6, 10130 Tallinn

Muuseumi aadress: Väikese Illimari 12, 11623 Tallinn

Koduleht: instlit.ee

Direktor: Kristi Viiding, kristi.viiding@instlit.ee

Eesti Teaduste Akadeemia Underi ja Tuglase Kirjandusinstituut (kirjandusinstituut) on teadus- ja arendusasutus, mille ülesanne on eestikeelse ja Eesti ala mitmekeelse kirjakultuuri uurimine ja mõtestamine eesmärgiga tagada eesti keele ja kultuuri säilimine läbi aegade. Kirjandusinstituut toimib ühtlasi teadusliku mäluasutusena, hallates, uurides ja arendades unikaalseid rahvuslikku teadus- ja kultuuri-pärandisse kuuluvaid kogusid.

2025. aastal toimus kirjandusinstituudis palju muutusi. Eesti Teaduste Akadeemia üldkogu otsustas kaasajastada Eesti ainsa kirjanduse uurimisele pühendunud teadusasutuse nime ning muuta see Underi ja Tuglase Kirjanduskeskusest Underi ja Tuglase Kirjandusinstituudiks. Uus nimi viitab senisest selgemalt kirjandusteadusele kui asutuse kesksele tegevussuunale. Üldkogu võttis vastu ka kirjandusinstituudi uue põhimääruse, millega seati asutusele ülesandeks hoida alal ja arendada kõrgetasemelist eestikeelset humanitaarteaduslikku uurimistraditsiooni ning algatada ja kujundada innovaatilist kirjakultuurialast teadustegevust nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt. Selleks loodi kirjandusinstituudis kaks struktuuriüksust. Vanema kirjanduse osakonna põhiülesandeks on eestikeelse ja Eesti alal kuni 1860. aastani loodud saksa-, ladina- jm keelse kirjanduse uurimine. Loodud üksusel on Eestis ainulaadne pädevus kogu varasema kirjakultuuri interdistsiplinaarseks käsitlemiseks. Uuema kirjanduse osakonna põhiülesandeks on alates 1860. aastast loodud kirjanduse uurimine, hõlmates nii eestikeelset kirjandust Eesti alal ja võõrsil kui ka siinset mitmekeelset kirjandusloomet. Kirjandusinstituudi muuseum lõimitakse tihedamalt uuema kirjanduse osakonna teadustegevusega

ja ootab 2026. aastal – oma 50. tegevusaastal – tutvuma Underi ja Tuglase pärandiga.

Muutused toimusid ka kirjandusinstituudi juhtimises. Asutuse kauaaegne direktor akadeemik Jaan Undusk lahkus ametist ja jätkab vanemteadurina kirjandusinstituudi uuema kirjanduse osakonna koosseisus. Asutuse direktori kohusetäitjaks kinnitas Eesti Teaduste Akadeemia eestseisus Kristi Viidingu, kes on kirjandusinstituudis teadustööd teinud 2017. aastast, uurides peamiselt varauusaegset ladinakeelset kirjandust Läänemere regioonis. Kaasava juhtimise tugevdamiseks moodustati asutusele vanema kirjanduse osakonna juhatajast Kaarel Vanamöldrist ja uuema kirjanduse osakonna juhatajast Merlin Kirikalist ning arendusjuht Marin Jänesest koosnev juhtkond. Samuti kinnitas Eesti Teaduste Akadeemia eestseisus uue teadusnõukogu, kuhu kuuluvad lisaks kirjandusinstituudi juhtkonnale nii ülikoolide ja teadusasutuste kui ka riigiasutuste esindajad. Teadusnõukogu esimeheks nimetas Eesti Teaduste Akadeemia eestseisus akadeemik Marek Tamme.

Üheks nimetatud muutuste põhjuseks oli 2024. aastal toimunud teadus- ja arendustegevuse korriline evalveerimine, mis lõppes kirjandusinstituudi jaoks negatiivselt. Kuigi nii teaduslikus kui ka ühiskondlikus mõjukuses pälvis kirjandusinstituut väliseksperitidest koosnenud hindamis-

Foto: Jaanus Valk

Enam kui pool kirjandusinstituudi töötajaskonnast 2025. aasta suvel muuseumi aias.

komisjonilt positiivse hinnangu, jäi lävend ületamata jätkusuutlikkuses. Oma jätkusuutlikkuse parandamiseks ja 2027. aastal toimuvaks uueks evalveerimiseks valmistumiseks tuleb kirjandusinstituudil viia ellu mitmeid muutusi. Seega on 2025. aasta muutused osaks suuremast tegevuskavast, mis eeldab ka senisest tihedamat ja korrastatumat koostööd Eesti Teaduste Akadeemiaga. Kirjandusinstituudi edasiliikumine põhineb eeskätt selle asjatundlikul ja interdistsiplinaarsel teadlaskonnal, mida tõsteti tugevusena esile ka evalveerimisel.

TEADUSPUBLIKATSIOONID

Kirjandusinstituut teostab interdistsiplinaarseid ja innovatiivseid alusuuringuid eestikeelse ja Eesti ala mitmekeelse kirjanduse kohta keskajast kuni tänapäevani, paigutades selle Läänemere regiooni, Euroopa ja maailma kultuuri konteksti. 2025. aastal ilmus kirjandusinstituudi töötajatel 25 eesti-, inglisi- ja saksa keelset kõrgetasemelist teadusartiklit, millest 12 ilmus vanema kirjanduse ja 13 uuema kirjanduse uurimissuunal. Lisaks koostasid vanema kirjanduse uurimissuuna teadlased 5 teadusliku sisuga raamatut.

Vanema kirjanduse uurimissuuna fookuses oli varauusaegse Põhja- ja Kesk-Euroopa mitmekeelne kultuurilugu. Tulenevalt käimasoleva teadusprojekti „Kokkupuuted, üleminek, muutus: nobilitas haereditaria ac litteraria varauusaegse kirjanduse väljakujunemisel Poola ja Rootsi Liivimaal“ (PRG1926, projektijuht Kristi Viiding) uurimisteedest keskendus suurem osa artiklitest varauusaja aadlike loodud kirjandusele, aadlikirjanduse žanridele, seostele ühiskonnas toimunud muutustega. Uurimissuuna kahes ainsas eestikeelses artiklis leidis käsitlemist aadli positiivne ja negatiivne roll Academia Gustaviana tegevuses. Lisaks üksikartiklile ilmus teadusajakirjanduses ka uurimissuuna teemasid käsitlev ajakirja erinumber – ajakirja Central European Cultures number kriiside kujutamisest Põhja- ja Kesk-Euroopa varauusaegses kirjanduses (koostajad Lucie Storchová ja Kristi Viiding).

Raamatutest ilmus Saksamaal kirjastuse Lit-Verlag ja kirjandusinstituudi koostöös väljaantava raamatusarja „Baltische Literarische Kultur“ („Balti kirjakultuur“) 6. köitena juhtivteadur Martin Klökeri aastatepikkuse uurimistöö tulemusena valminud allikapublikatsioon „Caspar ja Catharina II. Eine Revaler Liebe in Dokumenten des 17. Jahrhunderts“ I–II. Põhjalik 906-leheküljeline kahest köitest koosnev teos on kommentaariks samas sarjas varem avaldatud sajale armastuskirjale kahe 17. sajandi keskel Tallinnas elanud isiku vahel. Käesolevates köidetes lisanduvad muud ajastu dokumendid, mille kaudu avaldub nende armastuslugu hoopis teises, aga sama põnevas valguses. Samas Saksamaa kirjastuses ilmus Martin Klökeri osalusel ka raamat Baltimaade varauusaja isikutest „Persönlichkeiten der Frühen Neuzeit in den baltischen Ländern“ (koostajad Norbert Angermann, Martin Klöker, Lea Kõiv ja Tilman Plath) ning Tallinna Ülikooli kirjastuses ilmus vanemteadur

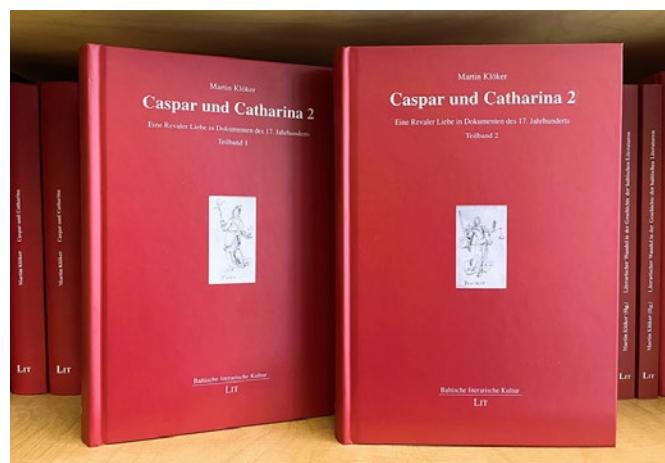

Foto: Martin Jännes

Martin Klökeri filigraanse uurimistöö viljana ilmus 2025. aastal Saksamaal kirjastuses Lit-Verlag kaheköiteline allikapublikatsioon „Caspar ja Catharina II. Eine Revaler Liebe in Dokumenten des 17. Jahrhunderts“ („Caspar ja Catharina II. Tallinna armastuslugu 17. sajandi dokumentides“).

Aira Võsa osalusel kolmeköiteline Eesti rahvusbibliograafia „Eesti võõrkeelse raamatu ja Estonica kronoloogiline nimestik“ (koostajad Helje-Laine Kannik, Kertu Maasik, Tiit Reimo ja Aira Võsa). Eesti rahvusbibliograafia pälvis Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastapreemia.

Uurimissuuna temaatikast tulenevalt nõuab publitseerimine põhjalikku uurimistööd mitte ainult Eesti, vaid ka välisriikide arhiivides ja raamatukogudes kohapeal, sest kuigi palju materjale on digiteeritud või on võimalik eri teid pidi Eestisse tellida, on ikka veel leidmist ja uurimist ootavaid materjale, mille olemasolust ei pruugi keegi teadlikki olla. 2025. aastal tehti palju tööd Rootsi Kuninglikus Raamatukogus ja Rootsi Riigiarhiivis (osaliselt Kultuurkapitali toel), Läti Riiklikus Ajalooarhiivis, Läti Rahvusraamatukogus ja Läti Ülikooli Akadeemilises Raamatukogus ning Wolfenbüttelis Hertsog Augusti Raamatukogus (kahekuulist uurimisreisi toetas Alamsaksi Liidumaa stipendium) ja Wittenbergi Reformatsiooniajaloolises Teadusraamatukogus (kahekuulist uurimisreisi toetas selle teadusraamatukogu eristipendium).

Uuema kirjanduse uurimissuunas andsid tooni kaks Eesti teadusajakirja erinumbrit: ajakirja Methis. Studia Humaniora Estonica number dekadentsist kirjanduses (koostajad kirjandusinstituudi teadlased Mirjam Hinrikus, Leo Luks ja Aare Pilv) ja ajakirja Kunstiteaduslikke Uurimusi number dekadentsist kunstis (koostaja Tiina Abel). Mõlemad erinumbri olid seotud kirjandusinstituudi käimasoleva teadusprojektiga „Tsiliseeritud rahvuse teke: dekadents kui üleminek 1905–1940“ (PRG1667, projektijuht Mirjam Hinrikus). Lisaks kümnele dekadentsiteemalisele artiklile avasid uuema kirjanduse uurimissuuna eestikeelsed artiklid muusikat ja heli eesti mälu teatris; rahvusvahelistes teadusväljaannetes ilmunud artiklites uuriti Uue Naise kujunemist 20. sajandi alguses, laste ja nende keskkonna käsitlemist eesti töökirjanduses samal ajal ning linnalinde ja linna- luulet keskkonnakriisi ajastul.

Täielik loetelu kirjandusinstituudi töötajate teaduspublikatsioonidest on leitav Eesti Teadusinfosüsteemis publikatsioonide alt, neist vaba juurdepääsuga artikleid saab lugeda kirjandusinstituudi tekstiaidast.

TEADUSÜRITUSED

Kirjandusinstituut korraldab nii kohalikke kui ka rahvusvahelisi teadusüritusi ning toetab oma teadlaste uurimistulemuste levitamist teaduskonverentsidel ja -seminaridel. 2025. aastal korraldas kirjandusinstituut 11 teadusüritust, samuti esitlesid kirjandusinstituudi töötajad oma teadustöö tulemusi arvukatel teistel Eesti-sisestel ja rahvusvahelistel konverentsidel ja seminaridel. Kokku peeti 46 ettekannet, neist 30 Eestis ja 16 välismaal. Lisaks ettekannetega esinemisele korraldati ja juhiti konverentside seksioone.

Kirjandusinstituudi korraldatud teadusüritustest oli suurima kandepinnaga koostöös Eesti Kunstiakadeemiaga aset leidnud rahvusvaheline interdistsiplinaarne konverents „Perifeersed dekadentsid ja rahvusluse vormid“ (peakorraldaja Mirjam Hinrikus), kus 29 ettekandes avasid teemat teadlased nii Balti- ja Põhjamaadest kui ka Inglismaalt ja USA-st. Konverents oli ühtlasi 15. Balti kirjandusteadlaste konverents.

Kaheksandat korda peeti kirjandusinstituudi muuseumi aias aiaseminari, mida kirjandusinstituut (instituudipoolne peakorraldaja Elle-Mari Talivee) korraldab koos Tartu Ülikooli semiootika osakonna ja Keskkonnaajaloo Keskusega KAJAK. Selle aasta seminaril avasid kaheksa esinejat uut, nii teaduslikke kui ka kunstidiskursuseid katvat teadusvaldkonda „sinihumanitaaria“, milles tõuseb esiplaanile vesi kõigis selle esinemiskujudes.

Palju kuulajaid tõi kokku juba 13. korda toimunud kirjandusinstituudi (instituudipoolne peakorraldaja Elle-Mari Talivee) ja Eesti Lastekirjanduse Keskuse ühisseminar „Laps kirjanduses“, mille alateemaks oli „Vete lood: sinihumanitaarne pilk lastekultuurile“. Kaheksa esinejat

kõnelesid ettekannetes, mil moel on vett ja suhteid veega esitatud mitte ainult laste ilukirjanduses, vaid lastekultuuris üldisemalt: rahvapärimeses, illustratsioonis, aimeraamatus, filmis, lauamängus jm.

Kirjandusinstituudi (instituudipoolne peakorraldaja Jaan Undusk) ja Heidelbergi Teaduste Akadeemia koostööna toimus Heidelbergis interdistsiplinaarne konverents „Recht und Religion im Baltikum aus historischer Perspektive“. Keskendudes eelkõige õiguslikele aspektidele, vaadeldi konverentsi 13 ettekandes Baltikumi religiooniajaloolisi arenguid ristiusustamisest kuni valgustusajani.

Kirjandusinstituut (peakorraldaja Kaarel Vanamölder), Eesti Raamatu Aasta ja Eesti Üliõpilaste Selts korraldasid sümposiumi „Tarbeigavik ehk väiketrukiste varjatud maailm“, mis käsitles Eesti raamatu ja trükisõna juubeli-aastal mitteraamatut ehk perioodikat, lendlehti ja -kirju, kalendreid, väitekirju, trükitud (juhu)luulet, plakateid jpt, mida trükikojad Euroopas tootsid lugematul hulgal alates 16. sajandist.

Mõlema kirjandusinstituudi käimasoleva teadusprojekti raames toimusid avatud teadusseminarid: juhtivteadur Martin Klöcker kõneles aadli ja kodanluse suhete peegeldusest kirjasonas, vanemteadur Merlin Kirikal Alma Ostra ja Sophia Vardi varajasest loomest, Göteborgi Ülikooli professor Katarina Leppänen Aino Kallase, Hella Wuolijoki ja Elin Wägneri loomingust ning nooremteadur-doktorant Rein Undusk dekadentsist, estetismist ja Karl Ristikivist. Käsmus toimus kahepäevane töötuba, kus soome ja eesti dekadentsi ja rahvusluse spetsialistid analüüsisid kirjanduse ja kujutava kunsti varal nii rahvuslikke stereotüüpe, rassi kunstilist kujutamist kui ka sugudevahelisi pingeid.

2025. aasta lõpus algatas kirjandusinstituut taas vahepeal soiku jäänud igakuise avatud teadusseminaride sarja. Esimese seminari pidas kirjandusinstituudi teadur Piret Kruuspere, kes kõneles A. H. Tammsaare näidendi „Juudit“ teatreretseptioonist dialoogis kirjandusuurimuslike vaatenurkadega.

Foto: Aina Vösa

Jaan Undusk pidamas plenaarettekannet Baltikumi ristiusustamisest Läti Henriku Liivimaa kroonika peeglis Eesti ja Heidelbergi Teaduste Akadeemia ühiskonverentsil „Recht und Religion im Baltikum aus historischer Perspektive“ („Õigus ja religioon Baltikumis ajaloolisest perspektiivist“) ajaloolise õigusteaduse instituudi raamatukogusaalis Saksamaal.

KULTUURIKOGU KUREERIMINE

Kirjandusinstituudi muuseumi kureerida on unikaalne eri aegadest pärit kultuurikogu, mis sisaldab aardeid Marie Underi ja Artur Adsoni pagulusaja pärandist, Tuglaste raamatu-, foto-, käsikirja- ja kunstikogust, Eesti Kultuurifondi Ameerika Ühendriikides kunstikogust ning kunsti- ja kirjanduskriitiku Paul Reetsi kultuurikogust.

Kirjandusinstituut kasutab oma kultuurikogu haldamiseks ja nii erialaspetsialistidele kui ka kõigile teistele huvilistele kättesaadavaks tegemiseks Eesti muuseumide infosüsteemi MUIS. 2025. aasta lõpuks oli tänu digiteerimispetsialistide mitme aasta tööle süsteemi sisestatud info üle 35 000 kirjandusinstituudi kultuurikogusse kuuluva raamatu, käsikirja, kunstiteose, foto jt museaalide kohta. Enamik neist kajastub infosüsteemis detailse kirjelduse ja pikaajaliseks säilitamiseks sobiva digikujutisega, mis lihtsustab museaalide leidmist ja uurimistöös kasutamist, ent osa museaale on veel digiteerimata, samuti jätkub kirjade täiendamine ja digikujutiste lisamine.

2025. aastal oli digiteerimistöde fookus väliseesti kunsti- ja kirjanduskriitiku Paul Reetsi kogul – Rahvusarhiivi väliseesti kultuuripärandi projekti (projektijuht Iris Eelmaa) raames digiteeriti Paul Reetsi arhiivraamatukogu säilikute esikaaned, tiitellehed ja sissekirjutused ning 500 tema kunstikogusse kuulunud säilikut, MUIS-is varustati teadusliku kirjeldusega 1000 säilikut, konserveeriti neli raamatut ja pakendati pikaajaseks säilitamiseks 100 kunsti- ja arhiivraamatukogu objekti.

Lisaks MUIS-ile on kirjandusinstituudi kogusse kuuluvad digiteeritud ja kirjeldatud museaalid osaliselt kättesaadavad Eesti E-varamu portaalis, digitaalraamatukogus ETERA, Eesti fotopärandi portaalis Ajapaik ja Euroopa digitaalse kultuuripärandi portaalis Europeana, samuti on museaalid peegeldatud kirjandusinstituudi kodulehele. Muidugi saab osa kogust näha ka näitustel. Muuseumis toimus neist üks – Eduard Rüga isikunäitus. Lisaks oli kirjandusinstituudi kogu esindatud kolmel näitusel: kunstinäitustel „Identiteedimaastikud. Eesti kunst 1700–1945“ ja „Suured teemad, väikesed formaadid. Õed Kristine, Lydia ja Natalie Mei“ Eesti Kunstimuuseumis ning pagulaskirjanduse näitusel „Kaotusest laotusesse“ Eesti Rahva Muuseumis.

POPULARISEERIMINE

Kirjandusinstituudi jaoks on oluline edendada eesti kirjanduse ja Eesti ala mitmekeelse kirjanduspärandi mõistmist ja väärtustamist ka ühiskonnas laiemalt. Sel eesmärgil avaldasid kirjandusinstituudi teadlased 2025. aastal lisaks teaduspublikatsioonidele 50 entsüklopeedia artiklit, populaarteaduslikku artiklit ja muud kirjutist ning 9 raamatu-aruust.

Laiemale üldsusele suunatud esinemisi, nagu näiteks osalemised kirjanduslikes vestlusringides, tõlkeseminaridel, raamatuesitlustel ja raadiosaadetes, oli aasta jooksul 32.

Kirjandusinstituut korraldas ka ise mitmeid üritusi laiemale avalikkusele. Kuuel korral kutsus kirjandusinstituudi muuseumi rändamise- ja kirjandusõhtute sari üles arutlema maailma eri paikade ja kirjanduse seoste üle. Muuseumis tähistati Marie Underi sünnipäeva, pakuti muuseumiöö võimalust võtta osa Nora Maria Londoni, Arthur Valdese ja Kaur Riismaa vestlusest tehisintellekti rolli üle kirjanduses, kaaskorraldati Koidula etluskonkurss jne. Regulaarselt viidi läbi muuseumiekskursioonid ja haridusprogramme. Muuseumi külastajaid oli 2025. aastal 800, haridusprogrammidest võttis osa 10 kooli ja 215 õpilast.

2025. aastal tutvustati kirjandusinstituudi muuseumis esmakordselt Nobeli auhindade saajaid. Üritus toimus koostöös Eesti Teaduste Akadeemiaga, kelle teaduspärandilõuna esimene osa tõi kõigile arusaadaval moel lähemale füsioloogia või meditsiini, füüsika- ning keemiaauhindade sisu. Teaduspärandilõuna II osa, mis toimus kirjandusinstituudi muuseumis – majas, kus elas vähemalt kaheksa korda Nobeli kirjandusauhinnale esitatud Marie Under –, tutvustas Nobeli kirjandus- ja rahuauhinna saanuid. Koostöös Eesti Teaduste Akadeemiaga on plaanis korraldada Nobeli auhinna tutvustamisüritusi ka järgmistel aastatel.

Friedebert Tuglase 139. sünniaastapäeval kuulutas kirjandusinstituut koostöös Eesti Kirjanike Liiduga 54. korda välja Friedebert Tuglase novelliauhinna võitjad. Žürii, kus kirjandusinstituuti esindas Jaanus Valk, otsustas seekord selle prestiižse auhinnaga tunnustada Brigitta Davidjantsi novelli „Vaikusesse“ ja Meiu Mündi novelli „Kuidas saada heaks“. Neid ja veel paljusid võidunovelle saab lugeda kirjandusinstituudi kodulehelt.

KOOSTÖÖ JA ÜHISKONDLIK MÕJUKUS

Kirjandusinstituut teeb koostööd ülikoolide, teiste teadus- ja arendusasutuste ning mäluasutustega nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt, et ühendada erialane kompetents, arendada kõrgetasemelist teadustööd ning edendada kirjanduspärandi uurimist, säilitamist ja kättesaadavust.

2025. aastal liitusid kirjandusinstituudi töötajad kolme temaatilise Euroopa Liidu võrgustikuprojektiga COST:

- projekt „Trükikultuur ja avalikkus Kesk-Euroopas 1500–1800“ (põhitäitjad Eestis Kaarel Vanamõlder ja Kristi Viiding). Innsbrucki ja Bonni ülikooli juhtimisel uuritakse projektis varauusaegse trükikultuuri ja demokraatliku avaliku sfääri kujunemise vastastikmõjusid Kesk-Euroopa mitterahvusliku mineviku näitel;
- projekt „Osadus läbi palve hiliskeskajees ja varauusaegses maailmas“ (põhitäitja Eestis Aira Vösa). Genti ja Leideni ülikooli juhtimisel uuritakse projektis palvet kui mitmetahulist osaluspraktikat ajavahemikus umbes 1250–1545 (Trento kirikukoguni).
- projekt „Kultuuripärand kriisis. Õiguslike ja regulatiivsete raamistike transdistsiplinaarne hindamine“

(põhitäitja Eestis Hegely Klaus). Opolski ja Viadrina ülikooli juhitud projekt keskendub interdistsiplinaarse uurimisvõrgustiku loomisele eesmärgiga suurendada teadlikkust kriiside mõjust kultuuripärandi sektorile ja töötada välja usaldusväärsed strateegiad kultuuripärandi kaitseks.

Kirjandusinstituudi töötajad osalesid Eesti Teadusagentuuri hindamiskomisjoni (Kristi Viiding), ühingu Balti Ajaloo Komisjon juhatus (Martin Klöker), Tallinna Ülikooli akadeemilise raamatukogu ja Eesti Rahvusraamatukogu teadusnõukogu ning Eesti Teatri- ja Muusikaakadeemia doktorinõukogu (Jaan Undusk), Eesti Ornitoloogiaühingu nõukogu (Elle-Mari Talivee) ja veel paljude teiste organisatsioonide töös. Kristi Viiding juhib jätkuvalt Rahvusvahelise Uusladina Uuringute Assotsiatsiooni IANLS-i tööd selle peasekretärina ning osaleb välisekspertina Bonni, Heidelbergi ja Trieri ülikooli teadusprojektis „Paul Flemingi ladina- ja saksakeelsete teoste tervikväljaanne ladinakeelsete tekstide tõlkega“.

Kirjandusinstituudi töötajad osalevad lisaks eelnimetatud mitme organisatsiooni ning kirjandus- ja keeleauhinna žürii töös. Liikmeiks ollakse teadus- ja kultuuriväljaannete kolleegiumeis: Keel ja Kirjandus (Jaan Undusk), Akadeemia (Jaan Undusk), Acta Semiotica Estica (Aare Pilv), Adriane Lõng (Mirjam Hinrikus), Loomingu Raamatukogu (Maria-Kristiina Lotman ja Elle-Mari Talivee), Estonian Literature Magazine EstLit (Elle-Mari Talivee); Kristi Viiding on Euroopa ühe juhtiva varauusajale pühendunud teadusajakirja Humanistica Lovaniensia toimetuse liige. Samuti osalevad kirjandusinstituudi töötajad ajakirjade kaastööde eelretsenseerimises.

Kirjandusinstituudi muuseum kuulub Eesti Kirjanike Muuseumide Ühingusse ja on liitunud 2023. aastal algatatud muuseumikaardi ettevõtmisega, millega saab külastada enam kui sadat Eesti muuseumi.

TUNNUSTUSED

2025. aastal pälvisid kirjandusinstituudi juhtivateadurid Kristi Viiding ja Martin Klöker riigi teaduspreemia viimase nelja aasta (2021–2024) jooksul valminud ja avaldatud teadustööde eest humanitaarteaduste ja kunstide valdkonnas. Neid tunnustati teadustulemuste eest Eesti- ja Liivimaa varauusaja mitmekeelse kirjanduskultuuri empiirilisel rekonstrueerimisel, kontekstualiseerimisel Euroopa varauusaja kirjakultuuris ning mõtestamisel. Oma teadustööd avavad nad lähemalt väljaandes „Eesti Vabariigi teaduspreemiad 2025“ (lk 124–130).

2025. aastal kuulutas ajakiri Keel ja Kirjandus välja eelmise aasta kaastööauhindade laureaadid. Kirjandus- teaduse kategoorias pälvis auhinna kirjandusinstituudi nooremteadur-doktorant Aare Pilv artikliga „Barbarus (ja Semper) ning „modernim ahvisugu““. Seda 20. sajandi esimese poole haritlasvasakpoolsuse estetistlikust aluspõh- jast kõnelevat artiklit saab lugeda ajakirjast Keel ja Kirjandus ning kirjandusinstituudi tekstiaidast.

Tallinn tunnustas 2025. aasta kevadel eelmisel aastal eeskujulikult restaureeritud ja korrastatud ajalooliste hoonete omanikke, arhitekte ja ehitusettevõtteid. Tunnustuse eeskujuliku restaureerimise eest pälvis ka kirjandusinsti- tuudi muuseumi renoveerimine, sest – nagu tõsteti esile preemiade üleandmisel – kirjandusinstituudi muuseumi- hoonesse tänapäevaste tehnosüsteemide paigaldamist ja

hoone interjöörü restaureerimist võib pidada kummituslikuks: harva, kui nii suuremahulised tööd nii vähemärgatavad on.

Foto: Arno Mikkor

Kristi Viiding ja Martin Klöker pälvisid 2025. aastal riigi teaduspreemia teadustulemuste eest Eesti- ja Liivimaa varauusaja mitmekeelse kirjanduskultuuri empiirilisel rekonstrueerimisel, kontekstualiseerimisel Euroopa varauusaja kirjakultuuris ning mõtestamisel.

Foto: Marin Jänes

2025. aasta kevadel pälvis kirjandusinstituudi muuseumihoone renoveerimine Tallinnalt tunnustuse, sest suuremahulised kütte-, ventilatsiooni- ja elektrisüsteemi ümberehitustööd sulandati ajaloolise hoonega kui valatult.

Muuseumihoone on riikliku ajaloomälestisena muinsuskaitse all. Seega nõudis renoveerimine nii head eri institutsioonide koostööd kui ka žongleerimist tänapäevaste lahenduste ja väärtusliku säilitamise vahel. Ülemisel vasakpoolsel fotol on renoveerimisaegne töökoosolek muuseumi nn Artur Adsoni kabinetis ja parempoolsel kabinet pärast renoveerimist.

Renoveerimise käigus sai muuseum tänu kütte paigaldamisele põrandasse ka uued soojad põrandad. All vasakpoolsel fotol on muuseumi elutuba renoveerimise ajal, parempoolsel pärast renoveerimist.

Foto: Marin Jänes

Foto: Hegely Klaus

Foto: Hegely Klaus

EESTI NOORTE TEADUSTE AKADEEMIA

ENTA liikmed Erik Abner, Kaur Alasoo, Mai Beilmann, Miina Norvik, Toomas Vaimann

ENTA roll

Eesti Noorte Teaduste Akadeemia (ENTA) on eri valdkondade noorteadlasi ühendav organisatsioon, mille keskne eesmärk on tugevdada teaduse rolli ühiskonnas, toetada teadlaskarjääri kestlikkust ning tuua noorteadlaste vaade teaduspoliitilistesse aruteludesse nii Eestis kui rahvusvaheliselt. ENTA tegutseb sillana teadlaskonna, otsustajate ja ühiskonna vahel, püüdes kujundada teadussüsteemi, mis oleks avatud, õiglane, jätkusuutlik ja väärtustaks teadlaste mitmekesiseid rolle.

2025. aasta oli ENTA-le edukas nii kohalikul kui ka rahvusvahelisel tasandil: ENTA oli esindatud Eesti-siseses teaduspoliitilises dialoogis, vedas eest mitut teaduse populariseerimise projekti, kuid ühtlasi panustas aktiivselt Põhja- ja Baltimaade ning Euroopa noorte akadeemiate koostöövõrgustikesse ja laiemaltki.

Noorteadlased ja Eesti teadussüsteem

ENTA üks peamisi eesmärke on seista hea noorteadlaste karjäärimudelite ja töötingimuste eest. Eesti teadussüsteemis on noorteadlased sageli samaaegselt nii teadlased, õppejõud, juhendajad, projektikirjutajad, administraatorid kui ka oma eriala populariseerijad. Aasta jooksul püüdis ENTA neid pingeid mitte ainult kirjeldada, vaid need ka otsustajateni tuua.

Novembris toimunud Eesti Teaduste Akadeemia hariduskonverentsil esitles ENTA noorteadlaste uuringu tulemusi. Ettekanne „Noorteadlane – tuhat rauda tules“ tõi esile süsteemsed probleemid, millega noorteadlased iga päev silmitsi seisavad: ajapuudus, ebastabiilsed töölepingud, kõrged ootused ja piiratud toetusmehhanismid. Uuring ja selle avalik esitus aitasid tõsta teadlikkust noorteadlaste olukorrast ning pakkusid sisendit poliitikasoovituste kujundamiseks.

Foto: Maarja Valkmaa

ENTA liikmed (vasakult) Mai Beilmann, vilistlane Helen Eenmaa ja Miina Norvik avasid teaduste akadeemia hariduskonverentsil noorteadlaste igapäevaprobleeme.

Foto: Krista Tamm

Konverentsi aruteluring.

3. jaanuaril toimunud konverents „Eesti noorteadlased välismaal“ avas põhjaliku arutelu rahvusvahelise mobiilsuse mõjust teadlaskarjäärile. Ettekannetes ja paneeldiskussioonides käsitleti välismaise kogemuse väärtust, tagasituleku takistusi ning küsimust, kuidas hoida sidet Eesti teadusega ka siis, kui karjäär viib ajutiselt või püsivalt Eestist eemale. Konverents rõhutas vajadust liikuda vastandumiselt („ajude äravool“) konstruktiivsema mõtteviisi suunas („ajude ringlus“).

Nordic-Baltic Meeting 2025 Tallinnas – aasta keskne verstapost

8.–9. mail 2025 toimunud Põhja- ja Baltimaade noorte teaduste akadeemiade kohtumine (Nordic-Baltic Meeting, NBM) oli ENTA jaoks aasta kõige olulisem rahvusvaheline sündmus. Juba 2023. aastal lepitati kokku, et 2025. aasta kohtumise võõrustajaks saab ENTA ning ettevalmistused algasid kohe pärast 2024. aasta Kopenhaageni kohtumist.

Kohtumise korraldusmeeskond koosnes ENTA liikmetest ja vilistlastest, tagades sellega nii institutsionaalse mälu kui ka värske vaate. Eesmärk oli korraldada sisukas, regionaalset tähenduslik ja strateegilise mõjuga kohtumine, mis ei oleks pelgalt formaalne võrgustumisüritus, vaid soodustaks ka pikemaajalist koostööd.

Kohtumisel osales 33 esindajat seitsmest noorte akadeemiast: Eestist, Soomest, Rootsist, Norrast, Taanist, Lätist ja Leedust. Märgilise tähendusega oli asjaolu, et tegemist oli esimese Põhja- ja Baltimaade noorte teaduste akadeemiade kohtumisega, mis toimus väljaspool Põhjamaid, rõhutades Balti riikide võrdväärset rolli regionaalses teaduskoostöös.

Osalejate suur arv ühest akadeemiast (kuni kuus ja mõnel juhul enam) eristab NBM-i paljudest teistest rahvusvahelistest üritustest, kus osalus on sageli piiratud paari liikmega. See võimaldab kaasata erinevate teadusvaldkondade esindajaid ning parandada arutelude kvaliteeti.

Kohtumisel oli kaks põhiteemat: noorteadlaste karjääri-rajad ning tehisintellekti eetika. Akadeemilise karjääri teemaplokk käsitles noorteadlaste teekonda süsteemis, kus traditsioonilised karjäärimudelid enam ei kehti. Ettekannetes analüüsiti akadeemilise tööturu paindumatust, vananevat akadeemiat, muutunud väärtusi noorema põlvkonna seas ning kasvavat mitmekesisust doktorantide hulgas. Arutelud tõid esile, et „üks lahendus kõigile“ ei ole enam toimiv ning vaja on mitmetasandilisi ja paindlikke lahendusi.

Tehisintellekti eetika teemaplokk avas küsimusi väärtuspluralismist, algoritmilisest kallutatusest, loovusest ja vastutusest. Arutelud sidusid filosoofilise refleksiooni praktiliste poliitikaküsimustega ning näitasid, kuidas noorte akadeemiade liikmed saavad olla sillaks teadlaskonna ja otsustajate vahel.

NBM 2025-l oli ka laiem mõju: kohtumisel esitles Rootsi Noorte Teaduste Akadeemia ideed koostada ühine dokument akadeemilise vabaduse kaitseks, mille allkirjastamiseni jõuti

Foto: Terje Tuisik

NBM-i kohtumisel osalejad teaduste akadeemia maja trepil.

detsembris. NBM-il loodud kontaktid tulid kasuks Kairos toimunud konverentsi InterAcademy Partnership paneeli kokkupanemisel. Samuti lepitati kokku, et NBM-i traditsioon jätkub ning tulevased kohtumised toimuvad vaheldumisi Balti- ja Põhjamaades. 2026. aastal on korraldajaks siiski Läti.

Koostöö Euroopas ja mujal maailmas

2025. aastal oli ENTA nähtav nii Euroopas kui kaugemalgi. Bernis toimunud Euroopa noorte akadeemiade võrgustiku ENYA (European National Young Academies) ja Euroopa Noorte Teaduste Akadeemiade Teadusnõukogu YASAS (Young Academies Science Advice Structure) kohtumised pakkusid võimalust arutada Euroopa noorte akadeemiade

Foto: erakogud

Eesti esindus ENYA kohtumisel Bernis. Vasakult: ENTA president Toomas Vaimann, liikmed Miina Norvik ja Tuul Sepp ning vilistlane Helen Eenmaa.

YASAS-i delegaadid ja vaatljad pärast õnnestunud koosolekut ja uue juhatuse valimist.

ENYA raames toimunud töötoa „Climate Fresk“ – From Greenhouse Gas Emissions to Geopolitical Instabilities“ tulemuste esitamine. Teiste hulgas on laval ka ENTA tegevliige Tuul Sepp.

ühiseid probleeme, sealhulgas teadlaskarjääri jätkusuutlikkust ja teaduse rolli poliitikakujundamises.

Detsembris Kairos toimunud konverentsil InterAcademy Partnership osalesid ENTA tegevliige Jaak Sikk ja toetajaliige Helen Eenmaa arutelus teaduse, ühiskonna ja poliitika suhete üle. Paneeli „Novel Discoveries and Meaning-Making: Risky and Challenging, but with a Transformative Potential“ ettevalmistamine ja videomaterjalide loomine näitas ENTA suutlikkust panustada ka rahvusvahelise teadusdiplomaatia teema käsitlemisse.

Teaduse populariseerimine

ENTA mahukad teaduse populariseerimise tegevused olid 2025. aastal suunatud sihtrühmadele, kes ise teadusuudiseid ei otsi ja kelleni tavapärane teaduskommunikatsioon ei pruugi seega jõuda. Kogu ENTA ajaloo suurima projektina

viisime koostöös Õhtulehega läbi kampaania „Fakt teadust päevas“, mille käigus ilmus aasta jooksul 370 teadusfakti ja -lugu. Projektis osales 161 teadlast ja eksperti, kes töid lugejateni selges keeles kirjutatud teadmisi eri teadusvaldkondadest. Artiklid jõudsid sadade tuhandete lugejateni ning projekt tugevdas teadlaste oskust oma tööst arusaadavalt rääkida. Praegu on käimas jätkuprojekt, mille tulemusena koondatakse sadakond parimat lugu raamatukaante vahele.

Lisaks viisime läbi ka mitmeid teisi projekte. Koostöös Raadio 2-ga valmis saatesari „Puust ja punaseks“, mis toob kuulajateni Eesti teaduslood. Sarja raames läks eetrisse kümme täispikka saadet sellistel teemadel nagu soolestiku mikrobioom, teedeehitus ja meediapädevus. Presidendi uudishimu päeva raames palusime Eesti lastel saata meile oma kõige põletavamad teadusküsimused ja andsime need Eesti teadlastele vastamiseks. Nii valmis videoseeria, kus lapsed küsivad ja teadlased vastavad arusaadavalt ja põnevalt. Teaduse populariseerimise tegevused viidi ellu Eesti Teadusagentuuri teaduse populariseerimise meetmete toel.

Kokkuvõte

2025. aasta kinnitas, et ENTA on küps ja mõjukas organisatsioon, millel on selge roll nii Eesti teadussüsteemis kui rahvusvahelises teadlaskonnas. Aasta keskne sündmus – Nordic-Baltic Meeting 2025 Tallinnas – sümboliseeris ENTA võimekust olla regionaalne eestvedaja ja sisuline partner.

2025. aastal valiti ENTA-sse üheksa uut liiget, mis tugevdas organisatsiooni valdkonnaülesust ja järelkasvu. Aasta jooksul pälvisid ENTA liikmed mitmeid kõrgetasemelisi tunnustusi, sealhulgas riiklikke preemiaid, mis kinnitavad ENTA liikmeskonna teaduslikku tiptaset.

ENTA jätkab tööd selle nimel, et noorteadlaste hääl oleks kuuldav, teadus oleks ühiskonnas nähtav ning Eesti teadussüsteem areneks kestlikult ja kaasavalt.

RIIGIÕIGUSE SIHTKAPITAL⁸

Kerdi Raud, riigiõiguse sihtkapitali tegevjuht

Käivitati riigiõiguse blogi

Eesti Teaduste Akadeemia riigiõiguse sihtkapitali Riigiõiguse blogi käivitus 21. veebruaril 2025. Blogi näol on tegemist platvormiga, kus käsitletakse päevakajalisi riigiõigusega seotud küsimusi ning avaldatakse ekspertide selgitusi ja arutluskäike, mis on loetavad ja arusaadavad ka juriidilist haridust omamata. Postitused avaldatakse algselt akadeemia veebilehel ja seejärel üldjuhul Eesti Rahvusringhäälingu arvamusportaalis. 2025. aastal avaldati kokku 16 postitust. Käsitleti isikuandmete kaitset, alistamatuse põhimõtet, usu- ja veendumusvabadust, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooni kohaldamispraktikat ebaseadusliku migratsiooni asjades, põhiseaduslikkuse kultuuri õigusloomes, põhiseaduse muudatust kohaliku omavalitsuse volikogude valimisõiguse piiramisel, kohtute ühendamist ja kohtuhaldust. Riigiõiguse blogi tegevtoimetaja on Liisa Ojangu. Blogi on avatud kaastöödeks valdkondade asjatundjatele avalikkuses parasjagu kõneainet pakkuvatel riigiõiguse teemadel.

Toimus Uno Lõhmuse mälestusele pühendatud riigiõiguse konverents

Uno Lõhmuse mälestusele pühendatud riigiõiguse konverents toimus 16. mail 2025 Tallinnas Eesti Teaduste Akadeemia saalis. Uno Lõhmus oli tunnustatud õigus-teadlane ja -praktik, kes töötas nii Riigikohtu esimehe kui Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Euroopa Kohtu kohtunikuna. Ta tegutses ka advokaadina ja õpetas Tartu Ülikoolis. Uno Lõhmus oli riigiõiguse sihtkapitali nõukoja esimene esimees, sihtkapitali välja antava riigiõiguse aastaraamatu esimese köite peatoimetaja ja järgnevate toimetaja. Tema viimaseks suureks tööks jäi peatoimetajana põhiseaduse kommentaaride väljaandmine.

Konverentsi avas riigiõiguse sihtkapitali nõukoja esimees, riigikohtunik Heiki Loot, videotervitustega esinesid

Riigikohtu esimees Villu Kõve ja Euroopa Kohtu president Koen Lenaerts. Esimest sessiooni juhtis riigiõiguse sihtkapitali nõukoja liige ja Tartu Ülikooli professor Marju Luts-Sootak ning seal esinesid ettekannetega riigiõiguse sihtkapitali nõukoja liige Rait Maruste, Tartu Ülikooli emeritprofessor Jaan Sootak ja endine riigikohtunik Eerik Kergandberg. Teist sessiooni juhtis riigiõiguse sihtkapitali nõukoja liige ja Tartu Ülikooli professor akadeemik Lauri Mälksoo. Videotervituse tegi endine Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtunik Paul Mahoney. Ettekannetega esinesid vandeadvokaat Hannes Vallikivi, riigiõiguse sihtkapitali nõukoja liige ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtunik Peeter Roosma ning Euroopa Kohtu Eesti tõlkeosakonna juhataja Liina Teras. Viimast sessiooni juhtis Heiki Loot ning ettekande tegid Tartu Ülikooli õigusteaduskonna direktor ja külalisprofessor Priit Pikamäe ning riigiõiguse sihtkapitali nõukoja liige, ringkonnakohtunik ja Tallinna Ülikooli külalisprofessor Madis Ernits. Lisaks tagasisaatele

Foto: Sven Tupits

Hetki konverentsilt. Vasakult: Hannes Vallikivi, Liina Teras, Peeter Roosma ja Lauri Mälksoo.

⁸ Ülevaade on koostatud Riigiõiguse aastaraamatu 6/2025 jaoks.

Foto: Sven Tupits

Hetki konverentsilt. Vasakult: Priit Pikamäe, Madis Ernits ja Heiki Loot.

Uno Lõhmuse teekonnale teadlase ja kohtunikuna käsitlesid esinejad oma ettekannetes karistusõiguslikke küsimusi, põhiõiguseid kriminaalmenetluses, vaenukõnet ja eraelu Euroopa Inimõiguste Kohtu uuemas praktikas, Euroopa Liidu kodakondsust, kohtuhaldusmudeli muutmise põhiseaduslikke probleeme ning põhiseaduse muutmist.

Konverentsi valmistas ette töögrupp koosseisus Madis Ernits, Heiki Loot, Marju Luts-Sootak, Lauri Mälksoo ja riigiõiguse sihtkapitali tegevjuht Kerdi Raud, sündmust jälgis kohapeal 75 osalejat. Konverents on järelvaadatav Eesti Teaduste Akadeemia Youtube'i [kanali](#) kaudu.

Valmis sai Põhiseaduse Assamblee allikakogu

Põhiseaduse Assamblee allikakogu täiendamise tööde käigus korrastati toimkondade protokollid ja muudeti need otsimootoris kasutatavaks. Iga toimkonna alamlehele lisati toimkondades väljatöötatud põhiseaduse peatükkide formuleeringud ja nende kohta tehtud muudatusettepanekute tabelid. Toimkonna istungite protokolle saab kõrvutada istungitel arutatud põhiseaduse eelnõude tekstidega, peatüki formuleeringute, põhiseaduse eelnõu redaktsiooni või muudatusettepanekute tabeliga. Veebilehele lisati Marge-Reet Uski läbiviidud intervjuud assamblee liikmete ja ekspertidega, samuti avaldati valiknimekiri liikmete ja ekspertide varem avaldatud intervjuudest, artiklitest ja muudest kirjutistest. Lisaks avaldati assambleele esitatud eksperdiarvamused. Eksperdiarvamused süstematiseeriti, muudeti otsimootoris kasutatavaks ning seoti arvamuse aluseks olnud põhiseaduse eelnõu või põhiseaduse redaktsiooni tekstiga. Täiendatud allikakoguga kutsuti huvilisi tutvuma põhiseaduse rahvahääletuse aastapäeva eel, 27. juunil 2025. Sellega on allikakogu valmis saanud, edaspidi jätkatakse selle jooksva täiendamise ja parandamisega.

Allikakogu täiendasid Marge-Reet Usk ja Kadri Krebstein. Marge-Reet Usk on Tartu Ülikooli õigusteaduskonna doktorant ja avaliku õiguse nooremteadur, riigiõiguse sihtkapital toetab tema Põhiseaduse Assamblee tegevust uuriva doktoritöö valmimist.

Ilmus viies aastaraamat

Riigiõiguse aastaraamatu 2024 koostasid peatoimetaja Lauri Mälksoo, toimetajad Madis Ernits, Heiki Loot, Marju Luts-Sootak ja Aaro Mõttus ning tegevtoimetaja Kristel Urke. Aastaraamat avaldati nii trükkis kui elektroonselt akadeemia [veebilehel](#). Aastaraamat sisaldab kaheksat artiklit, sealhulgas kolme originaalartiklit, kolme tõlkeartiklit, üht õigusajaloolist teksti ja selle juurde kirjutatud saatesõna. Lisaks sisaldab väljaanne järelehüüet Uno Lõhmusele ning Uno Lõhmuse esmakordselt 1988. aastal ilmunud artiklit õigusriigist. Samuti ilmusid raamatuarvustused, Põhiseaduse Assamblee allikakogu tutvustus ning ülevaade sihtkapitali tegevusest 2024. aastal. Kõik aastaraamatu artiklid avaldati ka elektroonselt vaba juurdepääsuga ajakirja Juridica [veebiväljaandes](#).

Riigiõiguse aastaraamatu 2024 esitlus toimus 10. juunil 2025 Tallinnas Eesti Teaduste Akadeemia saalis. Esitluse avas aastaraamatu peatoimetaja Lauri Mälksoo, aastaraamatu autoritest esinesid lühiettekannetega õigusteaduse doktor ja Tartu Ülikooli riigiõiguse kaasprofessor Paloma Krõõt Tupay, õigusteaduse doktor ja Tallinna Ülikooli Euroopa Liidu ja migratsiooniõiguse professor Lehte Roots ning Tartu Ülikooli õigusteaduskonna külalislektor, Vabariigi Presidendi õigusnõunik Hent Kalmo. Esitlus on järelvaadatav Youtube'i [kanalil](#).

Trükkis avaldati kogumiku „Eesti omariikluse põhidokumendid“ ingliskeelne versioon

Rait Maruste koostatud kogumiku „Eesti omariikluse põhidokumendid“ ingliskeelne täiendatud [versioon](#) avaldati trükkis 14. oktoobril 2025. Raamatud saadeti Justiits- ja Digi-ministeeriumile, Välisministeeriumile, Vabariigi Presidendi Kantseleile, Riigikogu Kantseleile, Riigikantseleile, Kaitseministeeriumile ja Siseministeeriumile. Lisaks saadeti raamatud 17 välismaisele teadusraamatukogule.

Anti välja Uno Lõhmuse nimelised riigiõiguse eripreemiad

Üliõpilaste teadustööde riikliku konkursi raames otsustas sihtkapital anda välja Uno Lõhmuse nimelised eripreemiad riigiõiguse valdkonnas tehtud teadustööde eest. Rakendus- kõrghariduse ja bakalaureuseõppe üliõpilaste teadustöö eripremia sai Karl Kristofer Alp ja magistriõppe üliõpilaste teadustöö eripremia pälvis Daniil Bardõbahhin (vt lk 19).

AKADEEMIAGA ASSOTSIEERUNUD ASUTUSTE TEGEVUS

Alates 1997. aastast on Eesti Teaduste Akadeemia seaduse kohaselt võimalik akadeemiaga assotsieeruda selle struktuuri mittekuuluvatel teadus-, arendus- ja kultuuriasutustel ning teadusseltsidel, mille tegevus ja eesmärgid on kooskõlas akadeemia tegevuse ja eesmärkidega. Assotsieerumine toimub kahepoolsete lepingute alusel, milles sätestatakse assotsieerumise eesmärgid, vastastikused ülesanded ja kohustused. 2025. aasta lõpu seisuga on akadeemiaga assotsieerunud 7 asutust ja 26 seltsi ning muud ühendust.

Assotsieerunud asutuste info ja kontaktid leiab teaduste akadeemia veebilehelt.

EESTI KEELE INSTITUUT

Eesti Keele Instituut (EKI) on Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatav riigi teadus- ja arendusasutus, mis uurib tänapäeva eesti keelt ja selle ajalugu, eesti keele murdeid ja soome-ugri sugulaskeeli ning arendab keeletehnoloogilisi lahendusi. EKI viib läbi alus- ja rakendusuringuid, millele toetuvad mitmed riiklikud ülesanded, mis on EKI kanda: rahvuskultuurile oluliste eesti keele sõnaraamatute koostamine, avalik tasuta keelenõuanne (sh nime- ja terminnõuanne), üleriigilise terminitöö koordineerimine, teenused erivajadustega inimestele (sh kõnetehnoloogia, viipekeele sõnastik), e-teenused keeleõppijatele (eri keeletasemetele mõeldud õppesõnaraamatud), samuti hoiab ja arendab instituut kelearhiive.

2025. aastal keskendus EKI keeletehnoloogia valdkond eesti keele kestlikkusele digiajastul ja tehisintellektil põhinevate lahenduste arenduse eelduste loomisele. Koguti enam kui 15 miljardit sõna eesti keele andmeid, korrastati õigusraamistikku nende kasutamiseks ning uuendati korpusepärangu süsteemi KORP. Käivitati viipekeele tõlkeroboti arenduskoostöö Tartu Ülikooli, STACC-i ja TEXTA-ga ning koguti 30 tundi viipekeele andmeid. Keeletehnoloogia programmis toetati uusi teadusprojekte üle 700 000 euro ulatuses ning korraldati rahvusvahelised konverentsid NoDaLiDa ja BalticHLT. Arendati edasi Tõlkevärava teenust, loodi automaatkorrektor ja hääldeabiline ning alustati keeleõppijate korpuse loomist.

Keeleajaloo, murrete ja soome-ugri keelte alal valmisid mitmed olulised väljaanded: „Eesti vanema piiblitõlke sõnastik 1600–1739“, veebisõnaraamatud „Saksa laensõnad eesti keeles“ ja „Eesti-liivi sõnaraamat“ ning kaks uut „Eesti murrete sõnaraamatu“ vihikut. Teema-aasta „Eesti raamat 500“ raames ilmus ajakirja Keel ja Kirjandus erinumber „Koloniaalkeelest rahvuskeeleks“ ja korraldati sügis-sümposium „Soome-ugri kirjakeelte lood“. EMSUKA arhiivi veebi jõudis üle kolme miljoni murde- ja sõnavarasedeli, mis muudavad ajaloolise keeleteabe laiemalt kättesaadavaks.

Ilmus uus „Eesti õigekeelsussõnaraamat õs 2025“, mis saab 2026. aastast kirjakeele normi aluseks ja on kättesaadav nii trükis kui veebis. Arendati keeleportaali Sõnaveeb, mille ühendsõnastik sisaldab 180 000 märksõna ja millel on ligi 100 000 igakuist kasutajat. Teadustöös uuriti suurte keelemudelite rakendamist leksikograafias ja terminitöös, et automatiseerida sõnastike koostamist. Avalikkusele tutvustati tehisintellektil põhinevat vestlusagenti Lummaja, mis seob varajase eesti kirjakeele tänapäeva digikeskkonnaga. Lisaks jätkati terminoloogia- ja eestikeelsete kõrgkooliõpikute programmi tegevusi, mis toetavad eesti teaduskeele ja erialasõnavara arengut.

Foto: Raigo Peajula

Uut õigekeelsussõnaraamatut esitleti 10. detsembril Eesti Teaduste Akadeemia saalis.

EKI üks olulisi missioone on keeleõppe arendamine, kus mh on EKI roll koordineerida valdkonna arenguks vajalikku teadustööd. 2025. aastal käivitus EKI toel ja Tartu Ülikooli juhtimisel projekt, mis uurib õpetajate, lapsevanemate ja koolijuhtide koostööd muu kodukeelega õpilaste eesti keele arendamisel ning loob teaduspõhise mudeli eestikeelse õppe toetamiseks. Samuti ilmus metoodiline materjal „Minu keelesammud“, mis toetab eesti keele kui teise keele õpet lasteaias ja esimeses kooliastmes, muutes Lotte-lugude abil keeleõppe mänguliseks ja igapäevaeluga seotuks.

Kokkuvõttes keskendus EKI eesti keele kestlikule arengule, ühendades teadustöö, digilahendused ja keelehoiu. Aasta jooksul loodi ja uuendati olulisi keeleressursse, arendati keeleõpet ja tehti arhiivimaterjali laiemalt kättesaadavaks, et toetada eesti keele rolli tehisintellekti ajastul.

EESTI KIRJANDUSMUUSEUM

Eesti Kirjandusmuuseum (KirMus) on Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatav rahvusvaheliselt tunnustatud riigi teadus- ja arendusasutus, mis ühtlasi täidab ka riigi keskse teadusliku mäluasutuse ülesandeid. Humanitaarteaduste keskusena on KirMus olnud Eesti kultuuriloo ja folkloristika tippkeskus (2000–2007), Eesti-uuringute tippkeskuse juhtasutus (2016–2023) ja jätkab aastail 2024–2030 Tartu Ülikooli genoomika instituudi juhtimisel tegutseva tippkeskuse „Eesti juured: rahvastiku ja kultuuri kujunemise transdistsiplinaarsete uuringute tippkeskus“ liikmena.

KirMuse sisutegevus toimub neljas osakonnas: arhiiviraamatukogu (AR), Eesti rahvaluule arhiiv (ERA), Eesti kultuurilooline arhiiv (EKLA) ja folkloristika osakond (FO). Sisuosakondi toetavad digikeskus, hariduskeskus ja EKM Teaduskirjastus.

KirMuse missioon on tagada eesti keele, kultuuri ja rahva püsimine ning elujõuline areng kultuuripärandi kogumise, säilitamise, kättesaadavaks tegemise ja uurimise kaudu, visioon on olla ühiskonnas hinnatud maailmatasemel Eesti kultuuri uurimise keskus, eestluse süda, mis pakub sillana ühendust keele ja kultuuri rikkaliku mineviku ning tuleviku vahel. KirMuse põhiväärtused on teaduspõhisus, järjepidevus, usaldusväärsus, avatus, loov rahvuslikkus, pädevus. 2025. aastal evalveeriti KirMus positiivselt humanitaaria valdkonnas.

Jätkus teadustöö eesti ja teiste väikerahvaste keele, folkloori ning kultuuri alal kõigis teadusstrateegias määratletud valdkondades ning tihedas koostöös teiste teadusasutustega nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt. Jätkusid uuringud kirjandusloo, elulugude ja argikultuuri teemadel. Eriti tugevaid rahvusvahelisi suundi ning silmapaistvaid tulemusi on andnud laulu- ja muusikakultuuri ning huumoriuuringute töerühmad. Läänemeresoome regilaulude uurimiseks koostöös Soome uurijatega loodud värsside ja laulude sarnasuse tuvastamise metoodikale tuginedes ja seda mitmes suunas edasi arendades on olnud võimalik selgitada laulude varieerumist motiivi- ja tekstiloomes, hinnata värsside

stereotüüpsust, aga ka tuvastada kirjakultuuri mõjusid suures tekstikorpuses. Huumoriuuringutes leiti, et mida lokaalsem on sündmus, millele reageeritakse, seda vähem on reaktioonides huumorit; mida globaalsem on sündmus, seda mängulisem ja huumorikam on selleteemaline veebidiskursus. Neis uurimustes ei ole ühiskond pelgalt kuulaja, vaid kaasautor. EKLA noorte elulugude analüüs näitas, et siirdeaja ärev ja muutlik ühiskondlik foon on jätnud sügava jälje siirdeaja noorte hoiakutele, emotsioonidele ja tulevikuootustele. Siirdeaja kirjanduse sidumine globaalsete teooriatega ning Madis Kõivu mõtte asetamine saksa-prantsuse vaimuruumi võimaldas taas kinnitada, et eesti kirjandus on maailmakirjanduse kaaslane, mitte selle ääremärkus. Oluline oli ka „Kalevipoja“ näitel saadud teadmine, et tüviteksti mõju ei liigu üksnes suurtes motiivides, vaid ka rändavates detailides ja väikekujundites.

Folkloristika on dünaamiline protsessiteadus, mitte vormide loend. Uuritakse mitte ainult seda, *mida* jutustatakse või praktiseeritakse, vaid *kuidas*, *kelle kaudu* ja *millise agentsusega* nähtused liiguvad. Muistend ja linnalegend ilmuvad siin kui kiired ja kohanevad meediumid – oma levikukiiruse, kujuvahetuse ja sotsiaalse toimega. Seetõttu on folkloristika uurimisteedad laiemad kui arhiividesse talletatud tekstid. Folkloristika osakonna fookuses olidki põlis- ja väikerahvaste ning valitud kogukondade-huvirühmade identiteet, eluviis ja väärtused. Erihuvina jälgiti loodussuhteid, maaelanikkonna kohanemist tänapäevases majandusmudelil hübriidkriiside raames ja linnaruumi looduslikustamist (sh suvilakooperatiivide ja rõduaianduse näitel).

Rahvaluulearhiivi teadustöö keskendub vanemale kultuuripärandile, rahvaluulekogude kujunemisele ja tänapäevasele kasutusele; teadlaste panus on oluline nii arhiivikogude arendamisel kui ka meie omakultuuri üdi puudutava ainese vahendamisel avalikkusele. Uurimistöö näitas, et Eesti ja lähialade pärimuskogusid on ajalooliselt kujundanud ebavõrdsed võimusuhted, milles koloniseerivad, rahvuslikud ja ideoloogilised raamistikud on mõjutanud nii kogumispraktikaid, kogude sisu kui ka ainese tõlgendusi, kuid samal ajal on pärimus osutunud paindlikuks ja elujõuliseks ressursiks, mille kaudu kogukonnad on loonud tähendusi, identiteete ja vastupanuvorme eri ajastute kriisides.

Haridus- ja Teadusministeeriumi programmi „Eesti keel ja kultuur digiajastul“ teadusprojekt „Emotsioonide arengustrid Eesti kultuuris“ (Anastasiya Fiadotava) laiendas algupärast emotsioonisõnastikku, mida on nüüd võimalik rakendada laiema andmestiku peal. Emotsioonisõnade ja -väljenduste tuvastamiseks kasutatakse generatiivseid suuri keelemudeleid, aga ka sõnastikupõhist lähenemist, mida toetavad teised korpuslingvistilised meetodid.

Digikeskuses arendati semantilist otsingut, mis võimaldab kasutajal leida arhiivimaterjalide sisu tähenduse, mitte märksõnade järgi. Töötati välja OCR- ja VLM-mudeleid arhiiviskaneeringute automaatseks tekstistamiseks, sh

Grupipilt parimate rahvaluulekogujatega. 11. aprillil 2025 kuulutas Eesti Vabariigi president Alar Karis välja 2025. aasta presidendi rahvaluule kogumise preemia laureaadiid.

ajalooliste ja keeruliste trükiviiside tuvastamiseks. Loomes unikaalseid ja ülimalt väärtuslikke treeningandmestikke, mis võimaldavad mudelitel tekstituvastust digiteeritud käsikirjadest. Uudne tehnoloogiline võimekus tekstide tuvastuse osas võimaldab pakkuda kvaliteetset semantilise otsingu teenust ja muuta majas peituv oluline aines lihtsamini leitavaks ja uuritavaks.

Aktiivselt panustati järelkasvu. Mais kaitses doktori-kraadi Lona Päll (väitekirj „Semiootiliste ühenduste taastamine: ökosemiootiline vaade kohapärimuse rollile keskkonnakonfliktides“). MOBILITAS 3.0 järeldoktorantuuri meetme raames töötas vanemteadur Olha Petrovych eesti ja ukraina rahvalaulude korpuspõhise analüüsiga. Teadussirde doktorantuuri meetme raames jätkame koostööd Tartu Ülikooliga viie doktorant-nooremteaduri koolitamisel. KirMuse arhiividest lõpetati ERA fotokogu digiteerimine (88 000 pilti), failihoidlasse Kivike lisati 4884 heli- ja 43 214 käsikirjafaili. EKLA-s jõudis lõpule kirjaniku ja ühiskonnategelase Jaan Kaplinski mahuka käsikirjakogu korrastamine (2222 säilikut), digiteeriti rohkem kui 15 000 faili käsikirju, fotosid ja kunstiteoseid. AR viis lõpule Lydia Koidula personaalkogu kataloogimise, tegi e-kataloogis ESTER kättesaadavaks juurdekasvu (ca 10 000 trükist) ning digiteeris 37 000 lk, mis on kättesaadavad infosüsteemis Kivike. Panustati raamatuaasta tegevustesse, valmisid

varasema raamatuloo tutvustamise videoklipid ja loodi osalusvõimalusega avatud sisukeskkond „Eesti raamat: loo lugu!“. Selle erinevate sisukihtidega interaktiivsel ajateljel saab teadmisi Eesti raamatuloo 1525–2025 ning on võimalik osaleda omapoolsete näituste ja õppematerjalide loomisega.

Programmi „Euroopa kultuuripealinn Tartu 2024“ raames pälvis KirMus Tartu 2024. aasta parima kultuurisündmuse korraldaja auhinna rahvusvahelise tehnoloogilise kunsti näitusega „Metsavaimud masinas“ (3000 külastajat). ERA emeeritus Aado Lintrop pälvis presidendi teenetemärgi, FO juhataja folklorist ja akadeemik Mare Kõiva pälvis veebruaris teenetemärgi Tartu Täht, sama osakonna vanemteadur Natalia Ermakov oli mais Haridus- ja Teadusministeeriumi hõimurahvaste programmi Ilmapuu auhinna laureaat ja pälvis detsembris Integratsiooni SA auhinna. Kultuuriloolise arhiivi juhatajale Kristi Metstele omistati PEN-klubi Tšehhi keskuse mälestusmedal Vladimir Macura käsikirjalise pärandi hoidmise ja tutvustamise eest.

Avaldati üle 300 publikatsiooni (sh üle 60 I.I artikli), EKM Teaduskirjastuses ilmus 2025. aastal 22 trükist, 13 e-väljaannet ja 3 koostööväljaannet. Ilmus 9 numbrit kõrgetasemelisi teadusajakirju: Folklore: EKF 95–97, Mäetagused 91–93. Koostöös Tartu Ülikooliga ilmus Methis. Studia humaniora Estonica 35–36. Koostöös Tartu Ülikooli

ja Eesti Rahva Muuseumiga ilmus *Journal of Ethnology and Folkloristics* 19 (1–2), Eesti, Läti, Leedu ja Bulgaaria rahvusvahelises teaduskoostöös *Yearbook of Balkan and Baltic Studies* 8 ning koostöös rahvusvahelise tööruhaga ajakirja *Incantatio* 13. number. Valmis „Monumenta Estoniae antiquae“ sarja regilaulude seeria „Vana Kannel“ XV: 1–2 „Muhu regilaulud“ (Kanni Labi, Janika Oras, Ingrid Rüütel). Sarjas „EKLA töid kirjandusest ja kultuuriloost“ (nr 12) ilmus Eve Annuki artiklikogumik „Elu kui tekst: Artikleid aastast 1995–2025“; sarjas „Litteraria. Eesti kultuuriloo allikmaterjale“ (nr 30) ilmus „Neiud kui Lutsud: Natalie Mei kirjad Karin Lutsule 1923–1928“, lisaks Raivo Kalle „Mesinike lood elust, loodusest, mesilastest ja mesindusest“, Marin Laagi, Kanni Labi ja Tiina Saluvere koostatud „Printsess ja trubaduurid. 1: Ivar ja Astrid Ivaski kirjavahetus Marie Underi ja Artur Adsoniga 1957–1979“.

Pea 100 ettekandega esineti rahvusvahelistel ja sise-maistel teadussündmustel. Mitmeplaanilise populariseerimistö tulemusena astuti rahva ette enam kui 200 loengu ja ettekandega, üle 50 raadio-, tele- ja filmiintervjuuga. KirMuse teadlaste (kaas)korraldusel toimus 15 teaduskonverentsi (vt sündmusi järele [KirmusTV-st](#)), 30 teadusseminari, 20 raamatuesitlust nii Tartus kui ka Eesti eri paigus. Rahvusvaheliste tähtsündmusena toimus 5.–7. märtsil Mari Väina peakorraldamisel Põhjamaade ja Balti riikide digihumanitaaria organisatsiooni konverents „[Digital Dreams and Practices](#)“.

Hariduskeskuses viidi läbi 60 õppekäiku, ekskursioonidel ja haridusprogrammides osales 1500 inimest, koostati 25 näitust ja väljapanekut, sh raamatuaastaga seotud näitused Vanemuise pargis, Poe tänaval jm linnaruumis. Kogukonnaliikmeid oodati igakuistele raamatuklubi, eluloo- ning rahvaluulekogujate rühma kokkusaamistele, uudistajatele avati ukсед eesti kirjanduse päeval jaanuaris ja maikuisel muuseumiööl. Raamatuaasta alguspäeval 30. jaanuaril toimus kirjandusmuuseumis Eesti Vabariigi Valitsuse väljastõidustung.

KirMus on 2025. aastal loodud Eesti teadus- ja kultuuriandmete digitaristu (ETKAD) juhtasutus. Taristu eesmärgiks on kümne partnerasutuse koostöös muuta teadus- ja kultuuriandmed lihtsamini kättesaadavaks, leitavaks ja kasutatavaks nii teadlastele kui avalikkusele, nii Eestis kui rahvusvaheliselt. Taristu raames loob KirMuse juhtimisel tegutsev humanitaarteaduslik andmelabor teenuseid, mis toetaks humanitaarteadlasi andmemahuka uurimistöö standardite ja praktikate omandamisel ja rakendamisel teadustöös.

EESTI KUNSTIMUUSEUM

Sihtasutus Eesti Kunstimuuseum (EKM) kogub, säilitab, uurib ja tutvustab avalikkusele Eesti ja rahvusvahelist kunsti. EKM ühendab viit eriilmelist kunstimuuseumi: Kumu kunstimuuseum, Kadrioru kunstimuuseum, Niguliste muuseum, Adamson-Ericu muuseum ja Mikkeli muuseum. EKM-i 2025. aasta näituseprogrammi keskmes olid rahvusvahelised suurnäitused, kunstnike isikunäitused, keskkonnale, aeglustumisele ja feminismile keskenduvad teemad. EKM-i filiaale, näitusi ja publikuprogramme külastas 2025. aastal 388 600 kunstisõpra.

Näitused

EKM-is avanes 2025. aastal 18 uut näitust. Mitmekesisest näituseprogrammist tõusevad esile rahvusvahelised koostöönäitused. Kumu kunstimuuseumi näitus „[Spiegel im Spiegel. Eesti ja Saksa kunsti kohtumised Lucas Cranachist Arvo Pärdi ja Gerhard Richterini](#)“ (24.10.2025–12.04.2026) on EKM-i ja Dresdeni Riikliku Kunstikogu (Staatliche Kunstsammlungen Dresden) suurejooneline koostööprojekt, mis viib külastaja rännakule läbi Eesti ja Saksa kunsti ja ajaloo.

Peegeldades ühelt poolt omavaheliste suhete keerukust ning koloniaalvõimu ja -vaimu küsimusi, toob näitus esile kultuurilised põimumised saksa, baltisaksa ja eesti kunsti vahel. Näitus oli esmalt avatud Dresdeni Lipsiusbau kunstihoones.

2025. aastal täitis 25 aastat Kadrioru kunstimuuseumi tegevusest EKM-i väliskunsti filiaalina. Juubeliaasta tähtsündmusena korraldas muuseum rahvusvahelise näituse

Foto: Karolin Köster

Eesti Kunstimuuseumi ja Dresdeni Riikliku Kunstikogu (Staatliche Kunstsammlungen Dresden) koostöös valminud näituse „[Spiegel im Spiegel. Eesti ja Saksa kunsti kohtumised Lucas Cranachist Arvo Pärdi ja Gerhard Richterini](#)“ avamine 31. oktoobril 2025 Kumu kunstimuuseumis.

Foto: Inna Danilova

Näituse „Bernardo Strozzi. Meister Caravaggio varjus“ avamine 28. märtsil 2025 Kadrioru kunstimuuseumis.

itaalia varabaroki suurmeistri Bernardo Strozzi (1582–1644) loomingust. Näitus „Bernardo Strozzi. Meister Caravaggio varjus“ (29.03.2025–06.07.2025) andis põhjaliku ülevaate selle andeka ja mitmekülgse Itaalia kunstniku loomingust, tuues vaatajani ligi 50 kunstiteost Euroopa muuseumidest ja erakogudest.

Kadrioru kunstimuuseumi näitus „Naudingute aed. Õitsev 17. sajand“ (30.08.2025–25.01.2026) keskendus looduse ja lillede kujutamisele Madalmaade kunstis (koostöös The Phoebus Foundationiga, Antwerpen, Belgia).

Niguliste muuseumi näitus „Dives Toletana. Toledo katedraali aarded keskajast El Greconi“ (22.11.2025–29.03.2026) tõi esimest korda Eestis vaatajate ette erakordse maalikunstniku El Greco originaalteosed ning haruldased kunstiväärtused Toledo katedraalist – Hispaania ühest olulisemast pühakojast (koostöös Toledo katedraali ja Hispaania institutsioonidega). Eesti raamatu juubeliaasta kõige olulisemaks näituseks oli Niguliste muuseumis avatud väljapanek „Eesti raamat 500. Reliikviad“, mis esitles eesti

raamatuloo kõige haruldasemaid reliikviaid ning andis ülevaate kirjakeele ja trükiste arengust 16.–19. sajandini.

Kunstnike isikunäitused keskendusid nii ajaloolistele kui kaasaegsetele loojatele. Kumu kunstimuuseumi näitus „Õed Meid. Avangard ja argielu“ kinnitas, et modernismi pärandi teadlik esiletõstmine loob tugeva dialoogi tänapäeva publikuga. Kristine, Lydia ja Natalie Mei positioneeruvad Eesti modernismi kaanonis kui olulised uuendusmeelsuse

Foto: Endel Apsalon x 3

Näituse „Eesti raamat 500. Reliikviad“ avamine 24. aprillil 2025 Niguliste muuseumis.

kandjad. 2025. aastal tõusid esile ka näitused „Mari Kurismaa. Videviku geomeetria“, „Enn Põldroos. Kinnismõtete muuseum“ ning „Ragnar Kjartansson. Poiss ja tüdruk ja põõsas ja lind“ Kumu kunstimuuseumis. Rahvusvaheline grupinäitus „Nad hakkasin kõnelema“ käsitles keha ja keskkonna põimitust järskude keskkonnamuutuste ja nendest tingitud ebavõrdsuse ajastul. Esile tuleb tõsta ka näitusi „Sooster 100. Vaade erakogudest“ Mikkel muuseumis ning „Azulejos. Portugali pärlid“ ja „Aegluse poliitika“ Adamson-Ericu muuseumis. Kumu kunstimuuseumis avanes esimene spetsiaalselt lastele loodud näitus, mänguline väljapanek „Tu ja Minakaru“, mis laiendab vanema Eesti kunsti püsiekspositsiooni „Identiteedimaastikud. Eesti kunst 1700–1945“.

Seminarid ja teadusüritused

EKM-i uurimusprojektide ja näitustega kaasnesid 2025. aastal mitmed seminarid ja teadusürituste sarjad.

Skandinaavia ja Baltimaade kunsti võrdleva uurimise võrgustiku „Rahvusülene vaade moderniseerimisele ja rahvusriigi ülesehitamisele“ (EKM-i, Eesti Kunstiakadeemia, University College Londoni, Iiri Moodsa Kunsti Muuseumi, Oslo Ülikooli ja Lillehammeri Kunstimuuseumi koostöös) raames toimusid seminarid, vestlusingid ja loengud: Lillehammeri Kunstimuuseumis seminar „Puuduv lüli kunstiajaloo. Esimesed rahvusliku kaasaegse kunsti erakolleksionäärid Põhja- ja Baltimaades“ (6. märtsil) ja Kumu kunstimuuseumis vestlusring „Rahvusliku enesemääramise rahvusvahelised ajalood. Kogemus, representatsioon ja mälu“ (27. veebruaril).

Ülo Soosteri loomingut käsitles seminar „Kosmose dimensioonid Ülo Soosteri loomingus“ (11. aprillil Kumu kunstimuuseumis), mis toimus EKM-i ja Eesti Kunstiteadlaste ja Kuraatorite Ühingu koostöös. Kadrioru kunstimuuseumi näituse „Bernardo Strozzi. Meister Caravaggio varjus“ raames toimunud rahvusvaheline seminar „Keegi pole saar. Võrdlev pilk varauusaja kunstnike ateljeepraktikatele Euroopas“ (9. mail Kadrioru kunstimuuseumis) heitis valgust nii kunstnike töökoja traditsiooni järjepidevusele kui ka uuendustele, paikkondlikele eripäradele ja ühisosale, samuti kunstihariduse ja -kaubandusega seotud küsimustele varauusaja Euroopas. Näitusega „Eesti raamat 500. Reliikviad“ kaasnes kuueosaline seminarisari „Raamatu lood“, milles ajaloolased, keele-, kultuuri- ja kirjandusteadlased avasid eesti raamatuloo olulisi teemasid.

Trükised

EKM kirjastas 2025. aastal kaheksa kataloogi ja uurimuslikku raamatut, sealhulgas Triin Kröönströmi ja Kadi Polli „Carl Sigismund Walther. Kunstniku elutoas“, Mari Laanemetsa koostatud „Mari Kurismaa. Videviku geomeetria“ ning Greta Koppeli ja Anna Orlando koostatud „Bernardo Strozzi. Meister Caravaggio varjus“. Ilmus ka ajakirja Eesti Kunstimuuseumi Toimetised vabanumber (peatoimetaja Greta Koppel).

Foto: Jere J. Aalto

Eesti Kunstimuuseumi teadusnõukogu juhataja ja Niguliste muuseumi direktor Merike Kurisoo oli peaesineja Põhjamaade suurimal kunstiajaloo konverentsil NORDIK 2025. Põhjala kunstiajaloolasi ühendav foorum toimub iga kolme aasta tagant. Helsingis 20.–22. oktoobril 2025 toimunud konverentsi teema oli „Why so Nordic? The 'Nordic' as fact and fiction in art history“.

2025. aastat iseloomustasid jätkuvad ühisprojektid Eesti ja välismaiste muuseumide ja partneritega. Laiemapõhjalisteks uurimissuundadeks on 20. sajandi alguse Eesti kunst, nõukogude perioodi kunst Baltimaades, EKM-i kogude provenientsiuuringud ning kesk- ja varauusaegne kunst Läänemere ruumis.

EKM-i töötajad osalevad aktiivselt erialasel teadusväljal, publitseerivad uurimuslikke ja populariseerivaid artikleid ja raamatuid ning esinevad ettekannete ja loengutega Eestis ja välismaal.

Samuti panustavad EKM-i töötajad erialasesse õppetöösse Eesti ülikoolides. 2025. aastal töötas muuseumis kaheksa doktorikraadiga ja viis doktorantuuris õppivat inimest.

EESTI RAHVA MUUSEUM

2025. aastal tähistati Eestis 500 aasta möödumist esimese eestikeelse raamatu ilmumisest. Eesti Rahva Muuseumi (ERM) programm oli aasta jooksul seotud mitmesuguste näituste, sündmuste ja muude ettevõtmistega, millega tähistati eestikeelse raamatu ning eesti kirjakeele sünnipäeva. Samuti olid olulised sündmused sel aastal osalemine laulu- ja tantsupeo korraldamises ning ERM-i hoone lisamine UNESCO tõhustatud kaitse nimekirja.

Olulisim näitus oli „Rannarootslased. Estlandssvenskar. Estonia-Swedes“, mis tutvustab rannarootslaste traditsioonilist materiaalselt ja vaimset kultuuri ning eestirootsi kultuuri käekäiku tänapäevani. Tegemist on kolme aasta pikkuse interdistsiplinaarse teadus- ja kaasamisprojektiga, mille käigus on koondatud rannarootslaste teemat uurivaid teadlasi ja rannarootsi kogukondade esindajad Eestist, Rootsist ja Soomest.

Mitmesugused näitused ja üle 300 sündmuse tõid ERM-i ligikaudu 180 000 inimest enam kui 75 riigist, korraldati üle 600 giidituuri ning üle 530 haridusprogrammi, millest võttis osa ligi 12 000 inimest.

Teadustegevus

ERM on pika uurimistraditsiooniga etnoloogia teaduskeskus, millel on lisaks rahvusvahelisel tasemel teadustööle Eestis ainulaadne kultuuriline ja ühiskondlik roll, esitledes uurimistulemusi avalikkusele näituste ja teiste populaarteaduslike meetodite kaudu. Teadustöö põhisuunad on määratletud vajadusest tõlgendada nüüdisaegses ühiskonnas toimuvaid kultuuriotsuseid ja muutusi nii ajaloolises kui ka globaalses ja kultuuriteoreetilises kontekstis.

2025. aastal evalveeriti ERM-i teadustegevus humanitaarteaduste ja kunstide valdkonnas positiivselt. ERM juhtis ühte välise rahastusega ja nelja täies mahus omafinantseeritud projekti ning osales kaheksas rahvusvahelises ja Eestiseses projektis. Aasta jooksul toimus 11 konverentsi ja seminari, mis keskendusid Eesti etnoloogiale, teadusajaloole, öökultuurile, tekstiiliajaloole, digihumanitaariale ja digikultuurile.

ERM-i teadustöötajad pidasid ligi 50 ettekannet teaduskonverentsidel, ilmus üle 40 teaduspublikatsiooni ja -artikli ning ligi 20 populaarteaduslikku artiklit. Samuti peeti populaarteaduslike ettekandeid, esineti meedias enam kui 30 korral ning täiendati muuseumikogusid tekstiiliajaloo, Nõukogude perioodi suvila- ja aianduskooperatiivide, taaskasutuse ja parandamise teemadel. Muuseumi teadlased osalesid ekspertidena programminõukogudes ja komisjonides, juhendasid uurimistöid, andsid sadu konsultatsioone ning pidasid enam kui 50 loengut nii ERM-is kui ka ülikoolides.

Eesti etnoloogia uurimissuund ühendab traditsioonilised uurimisteed nüüdisaegsete lähenemistega. Keskele kohale on tõusnud argikultuuri ja pärandi muutumise uurimine, kus igapäevapraktikaid käsitletakse kui kultuurilisi protsesse ja innovatsiooni. Teiseks tugevaks suunaks on diaspora- ja mälu kogukondade uuringud, kus on lisaks Eestile esil ka [baltisaksa](#) ja [diaspora](#) piirkonnad.

Eesti etnoloogia ajaloo töörühmalt ilmus 2025. aastal ERM-i aastaraamatu kaks numbrit värskete uurimustega ning jätkus Eesti etnoloogia bibliograafia koostamine ([ISE](#) teemabaas „Eesti etnoloogia“). Alustati kollektiivse monograafia „Eesti etnoloogia ajalugu 18. sajandi lõpust 20. sajandi lõpuni“ kirjutamist. Eesti-Taiwani koostööprogrammi raames sai alguse Eesti etnoloogia varase ajaloo ühe alateemana Paul Ibise Taiwani-retke (1875) uuringud.

Museoloogia töörühm keskendus digikogude ja digipärandi kasutuspotentsiaali uurimisele. Uurimistöökäsitles digipärandi protsessina, kus tehnoloogiad, institutsionaalsed praktikad ja kasutajad kujundavad ühiselt muuseumide digiküpsust, innovatsioonivõimekust ja osaluspraktikaid. Korraldati nii etnograafilisi välitöid, disainipõhist uurimist kui ka koosloomesekumisi, kaasates muuseumiprofessionaale, kogukondi, tavakasutajaid ja üliõpilasi. Uudsenä korraldati pärandipõhine [digiloomingukonkurss](#) ning katsetati [tehisaru pärandi interpreteerimises](#) ning need leidsid ka mäluasutustes ja rahvusvaheliselt suurt tähele-

Foto: Carmen Kurg

Koostöös Eesti Kirjandusmuuseumiga toimus Eesti Rahva Muuseumis 2025. aastal Põhja- ja Baltimaade digihumanitaaria organisatsiooni DGNB aastakonverents.

panu. Koostöös Eesti Kirjandusmuuseumiga korraldati Põhja- ja Baltimaade digihumanitaaria organisatsiooni [DGNB aastakonverents](#) Tartus.

ERM-i aastaraamat 100

2025. aastal tähistasime ka [ERM-i aastaraamatu](#) sajandat aastat. Teadustrükis ilmus esimest korda 1925. aastal ning selle algataja oli muuseumi direktor ja etnoloogiaprofessor Ilmari Manninen. ERM-i aastaraamatu väljaandmise sagedust ja sisu on ajalooliselt mõjutanud nii majanduslikud kui ka ideoloogilised tingimused. Sellegipoolest on tegemist pikima traditsiooniga eestikeelse etnoloogiaavaldkonna väljaandega, millest on ilmunud 66 köidet ja kus on avaldatud rohkem kui 700 teadusartiklit, mis sisaldavad hindamatuid teadmisi eesti kultuuri kohta ning keskenduvad aktuaalsetele etnoloogia uurimisküsimustele ja tulemustele.

Foto: Berta Jänes

2025. aastal tähistati Eesti Rahva Muuseumi aastaraamatu sajandat aastapäeva.

Tänu vabale juurdepääsule portaali Open Journal System kaudu on lugejate ring alates teadlastest kuni kultuuri- ja ajaloo huvilisteni laienenud Eestis ja ka kaugemale. Portaali külastatakse keskmiselt 1000 korral kuus. Kõige sagedamini laaditakse artikleid alla Eestis, järgnevad Ameerika Ühendriigid ja Euroopa riigid. Artiklid ilmuvad eestikeelsena, resümeed on aga traditsiooniliselt inglise ja vene keeles. Aastaraamat panustab suurel määral Eesti etnoloogiateaduse arengusse. Viimastel aastakümnetel on artiklite teemad laienenud rahvakultuurilt, etnoloogialt ja argikultuurilt mälu, museoloogia ja teadusajaloo valdkonda.

MAAELU TEADMUSKESKUS

Maaelu Teadmuskeskuse (METK) eesmärk on teadustegevuse, sh erinevate põld-, kasvuhoone- ja laborikatsete kaudu suurendada Eesti põllumajanduse efektiivsust, konkurentsivõimet ja keskkonnasäästlikkust ning aidata kaasa elurikkuse säilitamisele põllumajandusmaal.

METK-i teadlased jagavad praktilisi soovitusi sordiaretuses, mullateaduses ja taimekasvatuses, et edendada kohalikku toidutootmist ja anda oma panus Eesti toidujulgeolekusse. Teadustööd tehakse neljas struktuuriüksuses: sordiaretuse, taimebiotehnoloogia, taimekaitse ning põllumajandusuuringute osakondades.

2025. aastal juhtiti või oldi partneriks enam kui 50 teadusprojektis, millest 9 alustas sel aastal. METK osaleb partnerina kahes riikliku tähtsusega teadustaristu teekaardil olevas ning rahastuse saanud projektis – TAIM ja TOIT. Samuti ollakse partner kahes tippkeskuses Eesti Maaülikooli ja Tartu Ülikooliga.

Käivitus RITA+ programmi raames teostatav ning Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi ja Kliimaministeeriumi kaasrahastatav AGROMET2 projekt KIPPER, eesmärgiga integreerida ja analüüsida mitmetest allikatest pärinevaid agrometeoroloogilisi andmeid, loomaks põllumeestele praktilisi lahendusi.

Osaletakse koostööpartnerina TFTA-k-i juhitud KAVATECH-i projektis, mille eesmärk on arendada uusi tehnoloogiaid, tootmaks paremate maitseomaduste ja toiteväärtusega valgupulbrit.

Jätkus projekt MULD2, mille käigus tehakse Eesti ja WRB (World Reference Base for Soil Resources) klassifikatsioonisüsteemide vastavusanalüüs. Eesmärk on võimaldada üleminek rahvusvaheliselt arusaadavale süsteemile, mis on vajalik EL-i aruandluse, LULUCF-i⁹ ning globaalse teaduskoostöö jaoks.

Geenipank väljastas 133 seemne- ja mikrotaimede säilikut 15 riigi 28 teadus- ja sordiaretusasutusele, ülikoolile ja muuseumile. 2025. aastal jõustus taimede paljundamise ja sordikaitse seadus, millega lubatakse sordikaitse alla võtmata seemne ja paljundusmaterjali väikestes kogustes turustamine. See omakorda võimaldab geenipangal väljastada materjali ka hobiaednikele.

Foto: Ülle Jukk

Maaelu Teadmuskeskus korraldas koostöös Euroopa Sordiaretuste Assotsiatsiooniga Tartus rahvusvahelise rukkikonverentsi RYEST2025, kus keskenduti rukkiaretuse ja -geneetika tulevikule.

2025. aasta uued sordid on talinisu 'Pärlikee', suvioder 'Ilma' ning kartul 'Joosep'. 'Pärlikee' on siinsetesse kliimatilistesse tingimustesse aretatud keskvarajane ja väga hea talvekindlusega ning küpsetuskvaliteediga sort. 'Ilma' on aga esimene Eestis aretatud paljasteraline suviadra sort, mis on hea terasaagiga ning sõkalteraliste sortidega võrreldes suurema proteiinisisaldusega. Kartul 'Joosep' on keskvalmiv lauakartul, millel on mitmeid häid agronoomilisi ja kvaliteediomadusi.

Septembris korraldas METK koostöös Eesti Teadusagentuuriga Brüsselis ümarlõua teemal „Smart Agriculture: Science, Policy and Practice in Dialogue on Climate Adaptation“.

Talirukkisordi 'Sangaste' aretamise 150. ning selle aretaja krahv Fr. von Bergi 180. sünniaastapäeva puhul korraldas METK koostöös Euroopa Sordiaretusteaduste Assotsiatsiooniga (EUCARPIA) Tartus rahvusvahelise rukkikonverentsi RYEST2025, kus keskenduti rukkiaretuse ja -geneetika tulevikule.

Nooremteadurite tegevuste koordineerimine jätkus doktorikoolis ÄKE. Toimus suvekool, esineti seminarisarjas „Teadus taldrikul“ ning osaleti teadurite koosloome-seminaril. Doktoritööpinguid alustas kaks nooremteadurit (mõlemad koostöös Tartu Ülikooliga).

2025. aastal toimusid ligi 1500 osalejaga „Seemne-festival“, üle 500 osalejaga „Suur põllupäev“ Jõgeval, Eesti künnimeistrivõistluste kaaskorraldamine ja osalemised messidel. Jätkusid mitmed koostööprojektid lasteaedade ja koolidega. METK-i tegevusi tutvustati populaarteaduslikes ettevõtmistes, nagu „TeadusEst“, „Maaelu“ ning „METK selgitab“.

Et muld ei jääks nähtamatuks, startis 2026. aasta kevadel METK-i eestvedamisel mullateadust ja -teadlikkust populariseeriv videote sari „MullaAkadeemia“.

Alustati METK-i aretuskeskuse teise hoone ehitust, mis valmib 2026. aasta suvel. Aretuskeskuses keskendutakse

¹⁰ Maakasutus, maakasutuse muutus ja metsandus – toim.

uute lahenduste arendamisele põllumajandusteaduses alates köögiviljade ja heintaimede sordiaretusest kuni agro-tehnoloogia ja tootearenduseni.

TALLINNA ÜLIKOOLI AKADEEMILINE RAAMATUKOGU

Tallinna Ülikooli Akadeemiline Raamatukogu (TLÜ AR) on avalikkusele suunatud Tallinna Ülikooli asutus, mille ülesandeks on inforessursside kogumine, digiteerimine, säilitamine ja kättesaadavaks tegemine. Raamatukogu toetab teadus-, arendus- ja õppetegevust ning aitab säilitada rahvuslikku kultuuripärandit, edendades seeläbi hariduse ja teaduse arengut.

2025. aastal korraldati raamatukogus mitmeid raamatuja kunstinäitusi. Jaanuarist märtsini oli esimese korruse galeriis eksponeeritud Kati Müüripeali esimene suur isikunäitus pealkirjaga „Vihma pisarad, mis ei langenud ussilaka lehel“. Näitusel sai näha kunstniku aastatel 2020–2025 valminud õlimaale, mis kõnelevad abstraktsionismi, detailide ja värvide dialoogis. Märtsist maini toimus esimese korruse galeriis näitus „Omaaegsed katseriistad tänapäeva teenistuses“. Muinsuskaitsekuu raames avas Eesti Muinsuskaitse Selts esimese korruse galeriis roll-up-näituse „Eesti NSV KGB esimees sõpru võitmas ja inimesi mõjustamas“, mida sai uurida aprillist maini. Näitus „Arheoloogilised välitööd Eestis 2024“ oli avatud maist augustini ning viis vaataja rännakule läbi maa kihistuste ja meie mineviku. Oktoobrist märtsini on läbi kolme korruse avatud suurnäitus „Tõlkes sündinud: Eesti kultuuri ajalugu tõlkekirjanduse peeglis (1525–2025)“, mis tutvustab eesti tõlkeloo 500 aastat.

Baltika stipendium on Tallinna Ülikooli uuringufondist rahastatav teadusprojekt, mis võimaldab välismaistel uurijatel töötada TLÜ AR-i kultuuriloolise Baltika ja haruldaste raamatute koguga. 2025. aastal töötas meil kolm stipendiaati:

- PhD Aleksander Gogun (Saksamaa) uuris teemat „Vorarbeiten zur Stalin’s Militärbiographie, Bände 2, 3, 4“ („Eeltööd Stalini militaarbiograafiaale, kd 2, 3, 4“);
- MA Julius Ertle (Saksamaa), uuris teemat „Militärische Männlichkeitsbilder in der literarischen Produktion der deutschbaltischen Minderheit in der Zwischenkriegszeit“ („Militaarsed mehelikkusekujutused sõdadevahelise aja baltisaksa vähemuse kirjanduslikus toodangus“);
- PhD Iveta Leitane (Läti), uuris teemat „Die Rechtsparadigmen in Livland und Estland im 18. Jahrhundert“ („Õigusparadigmad Liivi- ja Eestimaal 18. sajandil“).

Jätukub Euroopa Komisjoni poolt rahastatud DIGHT-Neti projekt (01.10.2024–31.09.2027), mis keskendub Juri Lotmani ja Umberto Eco teadusliku arhiivipärandi digiteerimisele ja kättesaadavaks tegemisele. TLÜ AR vastutab Juri Lotmani ja Zara Mintsi arhiivimaterjalide digiteerimise ja üleslaadimise eest ETERA keskkonda.

Rahvusarhiivi programmist rahastati projekti „TLÜ AR Väliseesti Kirjanduse Keskuse teaduskogusse kuuluvate sepaatide ning Eesti Raadio Pressibüroo stenogrammide digiteerimine ja kättesaadavaks tegemine läbi e-raamatukogu ETERA“.

Raamatuaasta raames tutvustati raamatukogu kodulehel ja ETERA-s Eesti varase trükikultuuri paremaks mõistmiseks inkunaableid – haruldasi raamatuid, mis trükiti enne 1500. aastat. 3. aprillil esitleti raamatukogus pidulikult kolmeköitelist bibliograafilist suurteost „Eesti võõrkeelne raamat ja Estonica 1494–1830“, mis on osa ligi 50 aastat kestnud Eesti retrospektiivse rahvusbibliograafia programmi tööst. 17. oktoobril toimus Baltika saalis konverents „Kotzebue-kõnelused XIV“, kus pidas ettekande ka vanaraamatu peaspetsialist Kairit Kaur. Välis-Eesti Ühing korraldas Uno saalis 3. juulil IX korralise kongressi „Välis-Eesti raamat“ ning 29. novembril Välis-Eesti päeva raames sümposiumi „Valik Eesti diasporaaga seonduvaid kirjandusteoseid“. 22. oktoobril osales e-raamatukogu peaspetsialist Jaana Tõnisson Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu XVIII teadus- ja erialaraamatukogu päeval ettekandega „Me ei aimanud, et meie enda klassikaaslased seda meile teeks“. Raamatukogus võõrustati Erasmus+ programmi kaudu külalisi Kreekast ja Türgist, samuti viidi läbi ekskursioone kolleegidele Sloveeniast ja huvilistele Eestist.

TARTU OBSERVATOORIUM

2025. aasta näitas taas, et Tartu observatoorium ei ole ainult vaatlustorn Tõraveres, vaid aktiivne teaduse, hariduse ja innovatsiooni keskus, mis tegutseb rahvusvahelisel areenil ja panustab Eesti ühiskonna arengusse nii täna kui tulevikus.

Jätukvate ja uute rahvusvaheliste koostööprojektide kaudu tugevdati observatooriumi rolli globaalses teadus-

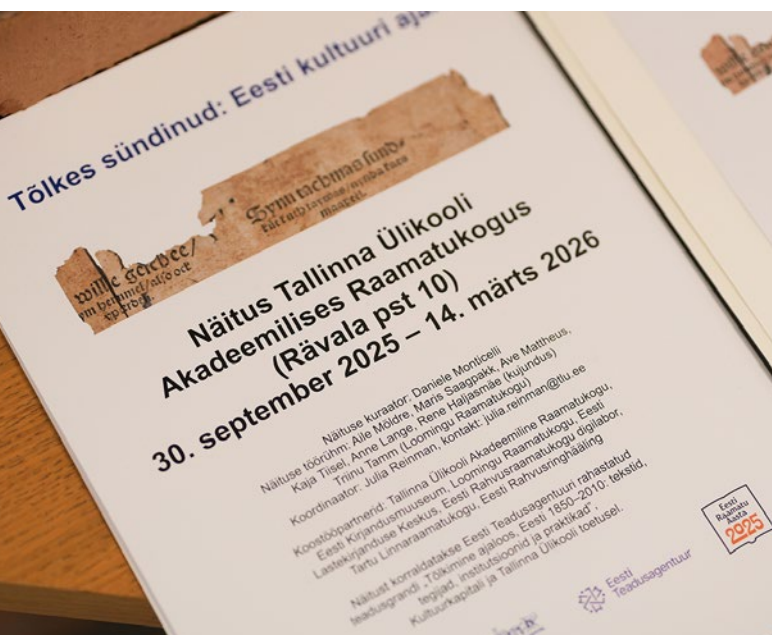

Foto: Tallinna Ülikool

Tõlkenäituse avamine 30. septembril 2025.

võrgustikus. Observatoorium on juhtpartneriks Euroopa Horisoni toetuse abil käivitatud doktorantide koostööprogrammis E-Sailors, mis kaasab doktorante Eestist ja mitmest Euroopa partnerinstituudist elektrilise päikesepurje tehnoloogia uurimisse ja arendamisse ning tugevdab koostöös ettevõtetega kosmosetehnoloogia kompetentsi ja järelkasvu. Kodumaises satelliidiarenduses keerati uus lehekülg ESTCube-3 eeluuringute alustamisega koostöös Euroopa Kosmoseagentuuriga (ESA). Eesmärgiks on luua platvorm satelliidi opereerimise ja küberturbe väljaõppeks ja katsetusteks ülikoolidele ja ettevõtetele.

Kosmosealase küberturbetehnoloogia edendamiseks ESA vajadustest lähtuvalt löödi aasta alguses käed ettevõtetega Spaceit, CybExer Technologies ja CGI Eesti; ESA toel alustati ka kosmosealase küberturbekursuse väljatöötamist. ESA komeedimissiooni Comet Interceptor tarbeks valmiva Eesti esimese süvakosmoseinstrumendi OPIC arendus jõudis laborikatsetusteni.

Astronoomia valdkonnas lõppes Euroopa Horisoni *twinning*-meetme projekt EXOHOST, mille teaduslik sisu keskendus eksoplaneetide ematahtedele. Lõpukonverentsil osales ligi 200 teadlast ja inseneri nii Euroopast kui kaugemalt. Algas sama meetme projekt EXCOSM galaktikate tekke ja evolutsiooni uurimiseks koostöös Potsdami, Lorraine'i ja Groningeni astronoomiakeskustega.

EXCOSM suvekool „Large-scale structure of the Universe: from galaxies to cosmology“ tõi juulis Haapsallu kosmoloogiaalaseid teadmisi arendama tudengeid ja teadlasi mitmelt poolt Euroopast. Aasta lõpus algasid tehnilised vaatlused võimsa spektraalinstrumentiga 4MOST Euroopa Lõunaobservatooriumis Tšiilis; selle vaatlusprogrammi liikmed on ka Tartu observatooriumi kosmoloogid.

Observatooriumi kaugseireinstrumentide alane kompetents leidis järjekordselt kinnitust ja väljundi Euroopa Liidu maavaatlusprogrammi Copernicus ja EUMETSAT ühisprojekti FRM4SOC-2 töötoa korraldamisega, kus osalesid erialaspetsialistid juhtivatest veekaugseirekeskustest üle maailma.

2025. aastal liitus observatooriumiga seitse uut doktoranti, kellest mitmed osalevad rahvusvahelistes teadusvõrgustikes ja -projektides. Doktoritöö kaitses Aditya Savio Paul.

Observatooriumi külustuskeskus jätkas tegevusi reaalteaduste ja tehnoloogia populariseerimisel kooliõpilastele: viidi läbi Euroopa Kosmoseagentuuri haridusprogrammi ESERO koolituse õpetajatele üle Eesti ja pakuti süvendatud kosmoseteadusprogrammi 15 väljavalitud koolinoorele teadusmalevas; ESERO õpilasväljakutse „MISSION X: treeni nagu astronaut“ tõi lõppuritusele Tartu observatooriumisse ligi 180 last. Kosmosevaldkonna karjäärpäev viidi läbi Tartu Ülikooli Maarjavälja linnakus, kaasates erinevaid ülikooli

institute. Jätkus Eesti CanSat purksatelliidi ehitamise võistlus; finaali pääsenud võistkondadega lennutati purksatelliite alla Tallinna teletornist.

Kosmoseteaduse tutvustamiseks laiemale avalikkusele korraldati kuus tähtede õhtut ja viis Barlova teadusõhtut, võõrustati huvilisi teadlaste ööl ning pandi Tartu Ülikooli raamatukogus välja näitus observatooriumi töötajate kirjutatud raamatutest.

Foto: Aron Urb

Tartu Ülikooli Tartu observatooriumi külustuskeskuse töötajad vastu võtmas 2025. aasta hariduse sõbra tiitlit haridusprojekti ESERO-Eesti vedamise eest. ESERO-Eesti kasutab kosmosevaldkonda, et populariseerida õpilaste seas loodus- ja täppisteaduseid ning inseneeriat.

Foto: Karin Pää

Tartu observatooriumi korraldatud CanSat väljakutse 2025. aasta lõppvõistlus. Euroopa Kosmoseagentuuri haridusprojekti ESERO raames toimuva väljakutse käigus ehitavad õpilastiimid nn purksatelliidi ja peavad sellega lennu kestel raadiosidet. Seekord lennutati satelliidid alla Tallinna teletornist.

AKADEEMIAGA ASSOTSIEERUNUD ORGANISATSIOONIDE TEGEVUS

Assotsieerunud organisatsioonide info ja kontaktid leiab teaduste akadeemia veebilehelt.

Akadeemiaga assotsieerunud organisatsioonide hulka kuuluvad teadusseltsid ja ühendused, millest mitmed esindavad oma valdkonda rahvusvahelistes organisatsioonides. Lisaks valdkondlikule tegevusele ja ürituste korraldamisele annavad mitmed teadusseltsid välja ka eelretsenseeritavaid teadusajakirju. Nendeks on põllumajandusteaduslik ajakiri Agraarteadus, teoloogiale ja religiooniuuringutele spetsialiseerunud Usuteaduslik Ajakiri, muusikateaduslik aastaraamat Res Musica, semiootilisi ja kultuurianalüütilisi uurimusi koondav Acta Semiotica Estica, orientalistika eri valdkondadega seonduvat kajastav aastaraamat Idakiri, Eesti Geograafia Seltsi aastaraamat ning teadusajaloo ja teadusfilosoofia ajakiri Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum.

2025. aasta seltside kokkutulek toimus Tartus 25. novembril. Kokkutuleku põhikorraldajaks oli Hannes Rohtsalu Eesti Looduseuurijate Seltsist. Arutelu all olid võimalused seltside noorendamiseks, aga samapalju räägiti ka omavahelise koostöö olulisusest ning koostööst teaduste akadeemiaga.

AKADEEMILINE PÕLLUMAJANDUSE SELTS

Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi (APS) liikmeteks on peaaesjalikult teaduskraadiga eri valdkondade põllumajandusteadlased. Seltsi tegevuse põhieesmärk on oma ettevõtmistega kaasa aidata Eesti maaelu, põllumajanduse, eriti põllumajandusteaduste arengule. Seltsi tegevust juhib 13-liikmeline eestseisus. Eestseisus arutas 2025. aastal jooksvaid küsimusi kahel korral, peamisteks teemadeks olid ürituste korraldamine, osalemine seltside ümarlauas, finantsolukord ja muud jooksvad küsimused.

2025. aasta algas kurvalt, 11. jaanuaril saadeti viimsele teele seltsi auliige president Arnold Rüütel.

15. jaanuaril toimus seltsi möödunud aasta tegevust kokkuvõttev pidulik koosviibimine Tartus, millele eelnes

Foto: Eesti Põllumajanduse Selts

Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi liikmed Ugala teatrimajas.

Tartu Linnamuuseumi külastus, kus seltsikaaslased tutvusid giidi juhtimisega „Meie Tartu“.

19. veebruaril toimus Baeri maja saalis seltsi Eesti Vabariigi 107. aastapäevale pühendatud aktus. Seltsi presidendi tervituse järel esines pidupäevakõnega Lõuna prefektuuri politseijaoskonna juht Andrus Reimaa.

APS-i konverents koos üldkoosolekuga toimus 30. juunil Maaülikooli tehnikamajas. Teaduskonverentsil räägiti riskitegurite tajumisest põllumajandusettevõtetes, kartuli *in vitro* geenipangast Eestis, vahekuultuuridest külvikorras, umbrohtumusest erinevates viljelussüsteemides ning teistel teemadel. Üldkoosolekul kuulati eestseisuse tegevusaruannet, kinnitati revisjonikomisjoni aruanne ning diskuteeriti edasise üle.

18. augustil tehti seltsi suvine väljasõit Viljandisse. Külastati Viljandi linnamuuseumi ning tehti ringkäik Ugala teatrimaja kullside taha.

26. novembril toimus seltsi väljasõit Ülenurmele Põllumajandusmuuseumisse. Muuseumi juhataja Kadri Valner

rääkis valminud püsinäitusest MUHK 2 (Maaelu Uudis-himukeskus) ning seltsikaaslastel oli võimalus uudistada peanäituse maja.

Seltsi esindajad võtavad võimalusel osa akadeemiliste seltside ühisüritustest ning ümarlauakohtumistest.

AKADEEMILINE RAHVALUULE SELTS

Akadeemiline Rahvaluule Selts (ARS) on folkloristide, üliõpilaste ja kõigi rahvaluulest huvitatute ühendus, mis aitab kaasa rahvaluule uurimisele ning uurimistulemuste tutvustamisele. ARS asutati Tartu Ülikooli juures Matthias Johann Eiseni eestvedamisel 1925. aastal – seega tähistas ARS 2025. aastal saja aasta täitumist oma asutamisest. Siiski pole ARS-i tegevus selle saja aasta jooksul olnud katkestus-teta. Selts tegutses aktiivselt kuni 1940. aastani, mil nõukogude võimu kehtestudes selts suleti. 1960-ndatel hakkasid mitmed folkloristid kõnelema neid ühendava organisatsiooni vajalikkusest ning 1966. aastal asutati Ema-keeke Seltsi juurde rahvaluuleseksioon. 1996. aastal taastati Akadeemiline Rahvaluule Selts.

2025. aasta kevadhooajal korraldas ARS neli üritust. Veebruarikuistel koosolekutel kõnelesid Piret Paal, Daniel Sävborg ning Kärrri Toomeos-Orglaan. Märtsis toimunud üldkoosolekul pidas ettekande Liina Saarlo ning valiti uus juhatus. Mai koosolekul kuulutati välja 2025. aasta Eesti folkloristika aastapremia laureaat. Žürii otsusel pälvis preemia valdkonna pikaage ja mitmekülgse arendamise eest Marju Kõivupuu. Laureadi väljakuulutamisele eelnes möödunud aasta laureadi Taive Särje ettekanne. Märtsis osales ARS koostöös Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahva-luule osakonna, Eesti Akadeemilise Usundiloo Seltsi ja Kodavere Pärimuskeskusega Eesti folkloristide talve-konverentsi „Paralleelmaailmad ja paralleelpärimused“ korraldamises.

ARS-i 2025. aasta sügishooaeg oli täidetud pidulike sünd-mustega – lisaks ARS-i enda 100 aasta juubelile tähistasime

akadeemiliste üritustega ka mitmete ARS-i praeguste ja endiste liikmete sünni(aasta)päevi. Oktoobris korraldasime koostöös Emakeele Seltsi, Eesti Kirjandusmuuseumi folklo-ristika osakonna ja Tallinna Ülikooli humanitaarinstituudiga teeneka folkloristi ja ARS-i auliikme Pille Kippari 90. sünni-päeva puhul kuue ettekandega seminari. Novembri kesk-paigas toimus ARS-i kaaskorraldamisel ARS-i asutajaliikme Oskar Looritsa 125. ja Emakeele Seltsi rahvaluule sektori asutajaliikme Paul Ariste 120. sünniaastapäevale pühenda-tud konverents „Mida Loorits ja Ariste alustasid, seda meie uurime edasi“. 2025. aasta tipp-sündmuseks oli 2. ja 3. detsembril toimunud ARS-i 19. sügiskonverents „Inim-uuringute eetika humanitaarteadustes. Anu Korb 75. ARS 100“ (koostöös Eesti Kirjandusmuuseumi ja Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonnaga), mis lähtus tõde-musest, et teaduseetika aruteludes kipub humanitaarteadlaste töö eripära varju jääma. Konverentsi 14 ettekannet ja kaks vestlusringi vaagisid uurimiseetikaga seotud ambivalent-sust humanitaarteaduste kontekstis nii institutsionaalsest kui ka kogukondlikust aspektist.

Eesti Teaduste Akadeemia toetust kasutasime nii Pille Kippari juubeliseminari kui ka sügiskonverentsi korralda-miseks.

AKADEEMILINE TEOLOOGIA SELTS

Akadeemiline Teoloogia Selts on usuteadlaste erialaorgani-satsioon, mis taastati 1999. aastal ja tegutseb 1921. aastal asutatud Akadeemilise Usuteadlaste Seltsi õiglusjärglasena. Selts on vabatahtlik mittetulundusühing, mille eesmärk on evangeelse teoloogia arendamine ja kõrgema evangeelse teoloogilise hariduse toetamine.

Selts annab välja avatud juurdepääsuga Usuteaduslikku Ajakirja, mis on Eesti ainus teoloogiale ja religiooniuurin-gutele spetsialiseerunud kõrgetasemeline ja eelretsenseeritav ajakiri. Ajakiri on rahvusvahelise toimetuskolleegiumiga ning seda indekseeritakse andmebaasides EBSCO, CEEOL,

Konverentsi „Inimuuringute eetika humanitaarteadustes. Anu Korb 75. ARS 100“ vestlusring „Institutsioonid ja eetika“.

Foto: Alar Madisson

Foto: Urmas Nõmmik

12. detsembril toimunud seminari „Riigi ja kiriku suhted Eestis 1925–2025“ arutelu teaduste akadeemia saalis.

SCOPUS ja Google Scholar. Ajakiri viidi 2024. aastal üle uuele platvormile, artikleid avaldatakse jooksvalt (*e-pub first*) ja mitmes keeles ning neist moodustuvad ajakirjanumbrid. Aastanumbri 2025 on praegu ilmunud üks terviknumber (88).

2025. aastal oli põhjust meenutada kahte olulist sündmust ning korraldada neile pühendatud konverents ja seminar. Koostöös Tartu Ülikooli usuteaduskonna, Eesti Kirikute Nõukogu ja Eesti Kirikuloo Seltsiga korraldati 5. juunil Nikaia kirikukogu 1700. aastapäevale pühendatud ja kuue esindusliku ettekandega konverents „Ühine tunnistus“ Tartu Ülikooli senati saalis. Seoses 100 aasta möödumisega riigi ja kirikute suhteid tänini mõjutavast usuühingute ja nende liitude seaduse vastuvõtmisest peeti 12. detsembril teaduste akadeemia saalis koostöös Kirikuloo Seltsiga seminar „Riigi ja kiriku suhted Eestis 1925–2025“, kus kuulati nelja prominentset esinejat ja arutleti praeguse keeruka olukorra üle.

Mõlema ürituse kandepind oli lai ja aktuaalne. Lisaks rääkisid seltsi esindajad kaasa Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku teoloogilise arutelu protsessis, kuna selts on olnud üks selle ellukutsujatest. Sügise jooksul toimus neli esmakordselt EELK ajaloos vaimulikke ja ilmikuid ühendavat avalikku arutelu, teemaks piiblihermeneutika ja luterlik identiteet. Arutelud jätkuvad veel neli aastat ja need moodustavad kahtlemata mõjukaima protsessi ühiskonnas, milles selts osaleb.

Tavapärase seltsi üldkoosolek toimus 11. aprillil Tallinnas. Selle tähelepanuväärseim osa oli avalik ettekanne „Kirjakoht 1Kr 11:2–16 kui Pauluse reaktsioon rooma rituaalse peakatmisega seotud konfliktile“, mille pidas värskest Stockholmis doktorikraadi kaitsnud Aldar Nõmmik. Rõõm oli teda tervitada Eesti teoloogilise avalikkuse ees.

EESTI AKADEEMILINE ORIENTAALSELTS

Eesti Akadeemiline Orientaalselts (EAO) ühendab Idamaade uurijaid ja orientaliste-loovisikuid. Seltsi eesmärk on Idamaade kultuuride tutvustamine ja vahendamine Eestis, mida ta teeb teoks oma liikmete uurimis-, tõlke-, õppe- ja muu loometöö kaudu.

Selts loodi 1935. aastal Tartu Ülikooli juures.

2025. aastal tähistas EAO oma 90. aastapäeva.

09.–11. mail korraldati koostöös Umbusi budismi keskselga Tartu Ülikoolis professor Stéphane Arguillère'i avalik loeng ja seminar Tiibeti religioossete ja filosoofiliste tekstide tõlkimisest.

22. mail toimus EAO aastaraamatu 2023/2024 topeltnumbri ja EAO liikme Kadri Raudsepa tõlgitud „Virgumistee astmete suur traktaat I“ esitlus. Idakiri 2023/2024 pühendati varasemate aastaraamatute tegevtoimetaja Indrek Ude mälestusele. Topeltnumber sisaldab üheksat artiklit, üht tõlget, kaht tähtpäevalugu, nelja järelehüüet ning aastatel 2023–2024 eesti keeles ilmunud Ida-teemaliste raamatute

Foto: Ermistu puhkeküla toimikond

VI orientalistika suvekooli osalejad Ermistu puhkekülas.

ülevaadet. Idakiri ilmus Eesti Teaduste Akadeemia rahalisel toetusel.

15.–17. juulil toimus Tõstamaal VI orientalistika suvekool „Kas „Ida“ ja „Lääs“ on olemas? Kultuuride piirid ja piirideta kultuurid“. Teema oli inspireeritud Tõstamaal sündinud ja üles kasvanud orientalistikateadlase, indoloogi ja budoloogi Alexander Staël von Holsteini uurimistöödest ja elukäigust. Suvekoolis pidasid ettekanded suvekooli korraldajad Märt Läänemets ja Mart Tšernjuk, Andres Herkel, Kadri Raudsepp, Vivian Puusepp ja Riin Sirkel, Toomas Lott, Laura Viidebaum, Katrin Kubber, Kristina Viin, Teet Toome ning Jaan Lahe. Samuti toimus suvekooli pealkirjas püstitatud küsimuse üle arutlev vestlusring ning käidi ühiselt vaatamas Tõstamaa mõisas etendunud Holsteiniga seotud suvelavastust „Ottabeth“.

26.–27. septembril toimus EAO aastakonverents, XXXVII orientalistikapäevad. Tartu Ülikooli ruumides toimunud konverentsil pidasid ettekanded Priit Rohtmets, Laur Järv, Erika Ader, Märt Läänemets, Vivian Puusepp, Ivo Mõik, Ene Selart, Urmas Hõbepappel, Mart Tšernjuk, Henn Käärik, Tarmo Kulmar ja Roomet Jakapi. EAO juhatuse liikmete eestvedamisel toimus orientalistikapäevade raames ka ümarlaud, arutamaks osalejatega EAO seniste saavutuste, väljakutsete ja tuleviku üle; Elo Süld, Helen Haas ja Helen Geršman tutvustasid värskest ilmunud raamatut „Islam, islamid ja Eesti“; kunstnik Ilmar Kruusamäe esitles professor Tarmo Kulmari portreed.

Esimese konverentsipäeva lõpus kogunesid seltsi liikmed EAO üldkoosolekule, kus lisaks muudele päevakorrateemadele võeti vastu otsus asutada Indrek Ude nimeline stipendium ning moodustada stipendiumitaotlusi hindav komisjon. Stipendium loodi EAO liikme ning EAO aastaraamatu ühe algataja ja pikaajalise tegevtoimetaja Indrek Ude mälestuseks tema pärandi põhjal ning selle eesmärk on toetada orientalistika uurimist ja arendamist Eestis.

EESTI AKADEEMILINE USUNDILOO SELTS

Erinevatel teadusaladel akadeemiliste religiooniuringutega tegelejaid ühendav Eesti Akadeemiline Usundiloo Selts (EAUS) on eriala juhtivate katusorganisatsioonide – International Association for the History of Religions (IAHR) ja European Association for the Study of Religions (EASR) – liige. EAUS-i põhiline töövorm on ettekandekoosolekute ja konverentside läbiviimine nii akadeemilises kui ka populariseerivas vormis. Seltsi tegevus toimub peamiselt Tartus.

Seltsi korraldusel toimus kaks konverentsi, kaks laiemale publikule suunatud vestlusringi eesti keeles ilmunud erialase kirjanduse teemal ning iga-aastased Paulsoni loengud.

4. märtsil toimus EAUS-i, Tartu Kirjanduse Maja ja kultuuriklubi Salong koostöös Tartu Kirjanduse Majas akadeemiline vestlusring 2024. aasta lõpus eesti keeles ilmunud Wendy Donigeri raamatu „Mõista antud ämblik: poliitika ja teoloogia müütides“ teemadel. Donigeri raamatu üle arutlesid Erki Lind ja Teet Toome. Vestlust juhtis Indrek Peedu. Ürituse videosalvestus on leitav Youtube'is.

30. mail toimus EAUS-i korraldusel akadeemiline aruteluring teemal „Kuhu pöörab ontoloogiline pööre?“. Erki Linnu põhjalikuma sissejuhatava ettekande järel arutlesid

probleempüstituse üle Erki Lind, Margus Ott, Reet Hiimäe ja Ott Puumeister. Vestlust suunas Indrek Peedu.

14. juulil toimus EAUS-i, Tartu Kirjanduse Maja ja kultuuriklubi Salong koostöös Tartu Kirjanduse Majas akadeemiline vestlusring Eric J. Sharpe'i raamatu „Võrdlev usundilugu: ajalooline käsitlus“ teemadel. Raamatu üle arutlesid Jaan Lahe ja Atko Remmel. Arutelu vedas Indrek Peedu. Ürituse videosalvestus on leitav [Youtube'is](#).

4.–7. novembril toimusid neljandat korda Paulsoni loengud religiooniuringutes. Loenguid pidas Appalachian State University religiooniuringute professor Kevin Schilbrack teemal „Religioon ja keha“. Toimus kolm loengut ning neile lisaks pidas Schilbrack ka eraldi seminari religiooni valdkonnas uurimistöid tegevatele doktorantidele. Loengute videosalvestused on leitavad Youtube'is.

12. detsembril toimus Eesti Kirjandusmuuseumis EAUS-i ja MEDICA ühiskonverents „Meditsiin ja religioon“. Konverentsi tõi kokku terve hulga uurijaid ja huvilisi erinevatest teadusvaldkondadest, arutamaks religiooni ja meditsiini kokkupuudete ja haakumiste üle. Konverentsi raames peeti II ettekannet.

Lisaks eelnevale väärrib märkimist Eesti religiooniuurijate osalus ülemaailmse katusorganisatsiooni IAHR-i maailmakongressil Krakowis. IAHR-i kongressid toimuvad korra viie aasta tagant. Sel korral oli seal Eestist kokku 12 osalejat, mida on rohkem kui ühelgi varasemal kongressil. Sündmus leidis eraldi [artiklina](#) kajastust ka Sirbi 2025. aasta 24. oktoobri numbris.

EESTI AKADEEMILINE ÕIGUSTEADUSE SELTS

Eesti Akadeemiline Õigusteaduse Selts (EAÕS) on mitmetulunduslik vabatahtlik juristide ühendus, mille eesmärk on heategevuslik õigusteaduse, õiguskultuuri ja õigushariduse toetamine avalikes huvides.

2025. aastal jätkas EAÕS oma põhitegevusaladena sponsorite abil õigushariduse toetamist ning ettekandekoosolekute ja konverentside korraldamist.

25. märtsil toimus ettekandekoosolek teemal „Kohus kui valitsuse käepikendus? Koroonapiirangud kohtutes“. Esinesid Allar Jõks (Sorainen) ja Ants Nõmper (Ellex Raidla), juhatas Andra Laurand (Tartu Ülikool, EAÕS).

6. mail toimus paneeldiskussioon „Halduskohtumenetlus finantssektoris: kitsaskohad ja lahendused“. Esinesid Kilvar Kessler (Finantsinspeksioon), Karolin Soo (Tallinna Halduskohus), Kristjan-Erik Sooväli (Venturebeam Markets AS) ja Rauno Ligi (COBALT) ning juhatas Monika Koolmeister (COBALT).

6. juunil toimus koostöös Tartu Ülikooli õigusteaduskonnaga konverents „Karistusõigus (tudengi)teaduses“.

13. juunil toimus koostöös Tartu Ülikooli õigusteaduskonna ja Riigikohtuga rahvusvaheline konverents „Riigiabi: Eesti õiguskontekst ja Euroopa perspektiiv“.

9. septembril toimus arutelukoosolek, mis põhines Madis Ernitsa artiklil „Kohtuhalduse reformikavast põhiseadus-

Fotod: Edgar Saar x 2

30. mail toimunud akadeemilise aruteluringi publik ja akadeemiline aruteluring. Vasakult: Erki Lind, Ott Puumeister, Reet Hiimäe, Margus Ott, Indrek Peedu.

Foto: Timo Aabeiter (ARTIMO)

Eesti Vabariigi president Alar Karis koos Eesti Akadeemilise Õigusteaduse Seltsi juhatuse liikmetega seltsi üldkoosolekul.

likkuse vaatevinklist“. Arutelu juhtis Hannes Vallikivi (WALLESS).

22. septembril toimus koostöös Tartu Ülikooli õigus-teaduskonnaga professor Hans Petter Graveri (Oslo Ülikool) loeng „How Autocrats Dismantle the Rule of Law“. Arutelu juhtis Priit Pikamäe (Tartu Ülikool).

14. oktoobril toimus koostöös Justiits- ja Digiministeeriumiga konverents „Kaamerad korrakaitse teenistuses“.

4. novembril toimus ettekandekoosolek „Eesti keeleandmete kasutamine tehisintellekti treenimisel – võimalused ja väljakutsed“. Esinesid Arvi Tavast (Eesti Keele Instituut) ning Alex Luik (Justiits- ja Digiministeerium).

5. detsembril toimus EAÕS-i üldkoosolek. Üldkoosolekule järgnes arutelu Eesti Vabariigi presidendi Alar Karisega. Arutelu juhtisid Ivo Pilving (Riigikohus, EAÕS) ja Hannes Vallikivi (WALLESS).

EAÕS toetas Tartu Ülikooli võistkonna osalemist Teldersi rahvusvahelise õiguse harjutuskohtuvõistlusel. 2025. aasta võistkonda kuulusid Ekke Julius Hellat, Liisa-Maria Jürilo, Annabel Võerahansu ja Gregor Pihlak.

EAÕS toetas Tartu Ülikooli võistkonna osalemist Rahvusvahelise Kriminaalkohtu harjutuskohtuvõistlusel. 2025. aasta võistkonda kuulusid Robert Soidla, Keete Puidak, Moon Lokk, Anna Vähi ja Emma Abermann.

EAÕS toetas Eesti Õigusteaduse Üliõpilaste Liidu ja Vlaams Rechtsgenootschap Genti koostöös korraldatud Tartu Ülikooli ja Genti Ülikooli üliõpilaste vahetusprogrammi „Law Journey 2025“.

EAÕS toetas Tartu Ülikooli õigusteaduskonna üliõpilaste August Marius Kuke, Elisabeth Lauri, Robin Tiigiste, Iris Inki ja Iris Rebase osalemist Euroopa eraõiguse suvekoolis Salzburgis.

EESTI BIOKEEMIA SELTS

Eesti Biokeemia Seltsi (EBS) eesmärk on biokeemiaalase teadus- ja õppetöö toetamine ning arendamine. Selle saavutamiseks teeb selts koostööd sösarseltsidega Eestis ja välismaal ning osaleb katusorganisatsiooni Euroopa Biokeemia Seltside Föderatsiooni (FEBS) tegevustes.

Koostöös Leedu, Läti ja Soome biokeemiaseltsidega korraldati aprillis Vilniuses biokeemia konverents FEBS3+. Ettekannetega esinesid nii Balti riikide ja Soome teadlased kui ka mitmed rahvusvaheliselt tunnustatud esinejad. Eesti oli konverentsil esindatud suuliste ja posterettekannetega; osalejaid oli nii Tartust kui ka Tallinnast. FEBS3+ konverentside regulaarne korraldamine Balti riikides on pälvinud FEBS-i märkimisväärse tähelepanu ja toe.

EBS korraldas ka traditsioonilise biokeemia kevadseminari, kus nii nooremad kui ka kogenumad teadlased tutvustasid oma värskemaid teadustulemusi. Oluline roll on sellel üritusel ka mitteametlikumas õhkkonnas suhtlusvõrgustike loomisel. Sel aastal oli külalisesineja Karmen

Fotod: Eesti Biokeemia Selts x 2

Tartu Ülikooli biokeemikud FEBS3+ konverentsil Vilniuses.

Tallinna Tehnikaülikooli biokeemikud FEBS3+ konverentsil.

Reinpõld (PHD), kes käsitles füüsilise aktiivsusega seotud biokeemilisi protsesse. Nagu varasematelgi aastatel said ka tudengid võimaluse tutvustada oma uurimistöid laiemale publikule ning saada mitmekesist tagasisidet.

Juulis oli EBS esindatud FEBS-i aasta kõige olulisemal kongressil Istanbulis, kus osaleti nii FEBS-i nõukogu töös kui ka teaduskonverentsil. Eestit esindas suulise ettekandega Viljar Jaks Tartu Ülikoolist; lisaks aitas Ly Villo koos FEBS-i hariduskomitee teiste liikmetega läbi viia sessiooni tehisintellekti rollist õppimises ja õpetamises.

Jätkus EBS-i osalemine FEBS-i kongressi korraldamisel 2027. aastal Riias, mis viiakse läbi Balti riikide biokeemiaseltside koostöös. Kongressile eelneb Pärnus toimuv traditsiooniline noorte teadlaste foorum. Lisaks korralduskomitee liikmele Ly Villole osaleb teadusprogrammi koostamises professor Ago Rinke ning noorte teadlaste foorumi korraldamist juhivad Eesti poolt Tõnis Laasfeld.

EBS panustab FEBS-i tegevustesse ka muudes valdkondades, sealhulgas iga-aastase kongressi teaduskomitees ning FEBS-i hariduskomitees. Hariduskomitee raames on seltsi liikmetega osaletud mitmetes töötubades, näiteks Norras ja Marokos, kus viimases oldi ka koolitaja rollis tehisintellekti abil aktiivõppe toetamise teemal. Helike Lõhela esindas EBS-i FEBS-i korraldatud sündmusel Women's Careers in Science, mille eesmärk on naiste teadlaskarjääri populariseerimine. EBS aitas korraldada FEBS-i hariduskomitee aastakoosolekut Tallinnas, mille lõpetas matk hommikusse Viru rappa.

EESTI FÜÜSIKA SELTS

Eesti Füüsika Seltsi (EFS) tegevuse eesmärk on füüsika ja sellega seotud valdkondade tutvustamine laiemale avalikkusele, füüsikute kogukonna ühendamine ja füüsikahariduse arendamine ja toetamine Eesti haridussüsteemis, korraldades selleks muu hulgas füüsikaõpetajate võrgustiku tööd.

EFS-is on kaks osakonda: füüsikaõpetajate osakond (juhatuse esimees Eveli Raudla) ja füüsikatudengite osakond (EFS-i füüsikaüliõpilaste selts, juhatuse esimees Oscar Moretti). EFS-i füüsikaõpetajate osakond on ühtlasi füüsikaõpetajate aineliiit Eestis. Lisaks sellele tegutseb seltsi juures ka Teadusbuss (pealik Roosi Riin Leht). EFS-i juhatusse kuulusid 2025. aastal Kaido Reivelt, Rauno Neito, Moorits Mihkel Muru ja Riina Murulaid.

Koostöös Tartu Ülikooli teaduskooliga jätkasime füüsika, keemia ja bioloogia õpikodade programmi, kus 35 Eesti koolis viidi korra kuus läbi töötubasid.

Jätkus füüsika e-õpikute arendus ning eestikeelsete õpematerjalide väljatöötamine ja avaldamine.

Teadusbussi kursuses Tartu Ülikoolis koolitati füüsika, keemia ja materjaliteaduse üliõpilaste seast välja järjekordne lend noori teaduse populariseerijaid.

Füüsikaõpetajate osakond korraldas füüsikaõpetajate sügisseminari 14.–15. novembril Voore puhkekeskuses, kus osales 79 füüsikaõpetajat ning ülikoolide esindajat. Osakond

Fotod: Kaido Reivelt x 2

Füüsikaõpetajate suvelaager Orissaare Gümnaasiumis.

Tudengite, füüsikaõpetajate ja gümnaasistide delegatsioon külastamas Soomes firmat IQM Quantum Computers.

panustas aktiivselt eesti hariduselu puudutavatesse aruteludesse.

EFS-i füüsikaüliõpilaste selts korraldas erinevaid loodusteaduslikke teemasid käsitleva EFS-i loodus- ja täppisteaduste sügiskooli 24.–25. oktoobril Voore puhkekeskuses Jõgevamaal, kus osales 63 teadlast ja üliõpilast. Selts korraldas 2025. aastal ka arvukalt üritusi: persooniõhtud, mälu-mängud, jõulupidu, teadusseminarid, kõrgharidust ja teadust populariseerivad üritused ning spordiüritused.

EESTI GEOGRAAFIA SELTS

Eesti Geograafia Selts (EGS) on geograafe ja geograafiahuvilisi ühendav organisatsioon. Seltsi tegevuse põhisuunad on erialaste trükiste avaldamine, teadustöö, teadusürituste korraldamine ja geograafiateadmiste levitamine.

2025. aastal täitus EGS-il 70. tegevusaasta. Selts tähistas oma sünnipäeva 15. novembril lühikonverentsiga Lennusadamal, kus koos Eesti Geograafiaõpetajate Ühingu

Foto: Mirjam Uuskari

Noored geograafid räägivad oma tegemistest ja jagavad kogemusi.

arutlesime geograafia ja geograafiahariduse teemadel meie kooli- ja ülikoolisüsteemis.

EGS-i põhiülesanne on esindada Eesti geograafiat Rahvusvahelises Geograafiaunioonis IGU ja selle allharudes. Septembris pidas Viinis oma kongressi Euroopa Geograafiaseltside Assotsiatsioon EUGEO. Konverentsil osales ettekannetega kümnekond Eesti geograafi. Oleme uurimas võimalusi tuua see konverents lähiaastatel (ehk aastal 2030) ka Eestisse.

EGS-il on tava korraldada kevaditi seltsi üldkoosolek koos akadeemilise ettekandega. Seekordne toimus taas teaduste akadeemia saalis 13. aprillil 2025. Teadusliku ettekande pidas Helen Geršman Tallinna Ülikoolist. Ta tutvustas värskelt (2024) ilmunud Üllar Petersoni ja Helen Geršmani raamatut „Jalutuskäik maailma äärealadele: Eesti ja selle naabrid al-Idrīsī „Rogeri raamatus““ ning rääkis, mida Idrīsī kaartidel Eesti alade kohta tegelikult leida võib.

Ilmus järjekordne EGS-i aastaraamat (nr 48), toimetajateks Arvo Järvet, Jaak Jaagus, Taavi Pae ja Hannes Palang. Seekordne aastaraamat oli pühendatud akadeemik Viktor Masingule tema 100. sünniaastapäeva puhul. EGS-i aastaraamatu puhul on tegemist praktiliselt ainukese järjepideva eesti keeles ilmuva geograafiaalase teaduskogumikuga. Nagu tavaks, sisaldab aastaraamat nii uurimisartikleid kui ka seltsi ja selle liikmeid puudutavat kroonikat.

Suvine traditsiooniline bussiekskursioon külastas Marju Kõivupuu ja Taavi Pae eestvedamisel Lääne-Võrumaad.

EESTI INIMESEGENEETIKA ÜHING

Eesti Inimesegeneetika Ühing (EIGÜ) jätkas 2025. aastal tavapärase tegevusega, mille eesmärk on edendada geneetika ja siduserialade teadlaste koostööd, populariseerida oma eriala ning arendada geneetika-alast eestikeelset teaduskeelt.

EIGÜ juhatusse kuulusid 2025. aastal Ana Rebane (president 2022–2025), Triin Laisk (asepresident 2023–2025), Pirjo Spuul, Laura Mauring, Mikk Tooming,

Kristiina Tambets, Tambet Tõnissoo ning Annela Avarlaid. 2025. aasta teises pooles toimus juhatuses ka uuendus, lahkus Laura Mauring, asemele valiti ettevõtete esindajana Lauri Peil ja meditsiinigeneetika residentide esindajana Krõõt Aab. Uueks presidendiks valiti Pirjo Spuul ja asepresidendiks Kristiina Tambets. Ühingu sekretäri tööd teeb Maarja Kõiv. EIGÜ aktiivsete liikmete arv oli umbes 160, liitus 19 uut liiget. Ühing on assotsieerunud Euroopa Inimesegeneetika Ühinguga (ESHG). Ühingu infot jagatakse ühingu odulehel ning Facebooki ja LinkedIni profiilidel.

EIGÜ 2025. aasta suurimaks ettevõtmiseks oli eestikeelne aastakonverents Haapsalus 30.–31. oktoobril. Esinesid Allen Kaasik, Kärt Mätlik, Lehti Saag, Kaarel Krjutškov, Mari Sepp, Hanna Vihma, Elin Org, Sirlu Rosenvald, Tanel Laisaar, Kadi-Liis Veiman, Urmo Võsa, Este Leidmaa, Triin Laisk, Olga Tšuiiko ja Radko Avi. Parima noorteadlaste ettekande teinud Lisette Haug nomineeriti ESHG aastakonverentsi stipendiumile. Ühingu elutööpreemia laureaadiks 2025 kuulutati Aleksander Žarkovski. Lisaks tutvustasid oma tegemisi meditsiinigeneetika taskuhäälingu „See on mul geenides“ tegijad Laura Mihkla ja Laura Roht. Konverentsi toetasid mitmed sponsorid, peasponsoriks oli Lanmer. EIGÜ toetas ka seekord konverentsi toimumiskoha gümnaasiumi taseme õpilaste ja õpetajate osalemist ning osalusvõimaluse laiendamiseks toimus konverentsist ülekanne päevalehe Postimees kaudu.

Jätkasime ka geneetikateadmiste populariseerimist laiemalt. Ühingu juhatus liikmed avaldasid artikli „2024. aasta inimgeneetikas“ ajakirjas Eesti Arst. Jätkasime Eesti Kirjanduse Instituudi platvormile geneetikasõnastiku loomist. Tegevust veab juhatusse liige dr Tambet Tõnissoo.

Foto: Siiri Sarv

Eesti Inimesegeneetika Ühingu juhatus aastakonverentsil.

EESTI INSENERIDE LIIT

Eesti Inseneride Liit (EIL) on avalikes huvides tegutsev Eesti Vabariigi inseneriühenduste, akadeemiliste insenerikoolitajate ja inseneeriaga seotud äriühingute vabatahtlik ühendus. EIL-i missioon on Eesti tehnikateaduste ja arendustegevuse, innovatsiooni ja valdkondliku hariduspoliitika edendamine. EIL-i visioon on teadmiste- ja innovatsioonipõhine ühiskond. Liikmeskonda kuulusid 31. detsembri 2025 seisuga kümme inseneride valdkondlikku organisatsiooni, kaks ülikooli, kaks rakenduskõrgkooli ja viis ettevõtet. EIL on alates 1996. aastast Euroopa Rahvuslike Inseneriühenduste Föderatsiooni (Engineers Europe) liige. EIL-i asepresident Enn Kerner on Engineers Europe'i juhatuse liige.

Organisatsiooni juhtimises toimus 2025. aastal muudatus: 1. juunil alustas tegevjuhina Indrek Orav, kes võttis üle ka järelkasvu projektijuhi ülesanded. Muudatused toimusid ka EIL-i juhatuses: Eesti Mäeseltsi esindajana on juhatuse liikmeks Henri Olavi Suomalainen, Tallinna Tehnikakõrgkooli esindajana Raul Kütt ja Eesti Ehitusinseneride Liidu esindajana Andres Piirsalu. EIL määras uued esindajad järgmistesse kutsenõukogudesse: Arhitektuuri, Geomaatika, Ehituse ja Kinnisvara Kutsenõukogu; Energeetika, Mäe- ja Keemiatööstuse Kutsenõukogu; Hariduse Kutsenõukogu; Tehnika, Tootmise ja Töötlemise Kutsenõukogu.

EIL-i 2024–2026 tegevuskava kohaselt on liidu strateegilised eesmärgid suurendada inseneride rolli Eesti majanduskasvu ja majandusliku julgeoleku tagamisel, tagada inseneride järelkasvuks soodne keskkond ning arendada organisatsiooni. Neist lähtudes on üles ehitatud EIL-i tegevus. Koostöös koolidega jätkus inseneride infopäevade korraldamine, sealjuures alustati koos Energia avastuskeskusega inseneride infopäevade korraldamist ka põhikooli astmele. EIL on aktiivselt esindatud Inseneriakadeemia juhtkomitees. Koostöös Tartu linna, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumi, Haridus- ja Noorteameti ja Masinatööstuse Liiduga viidi edukalt läbi avatud tehaste päev. Toimusid mitmed külalastused ja arutelud inseneria huvialaringides ja -organisatsioonides ning ettevõtetes.

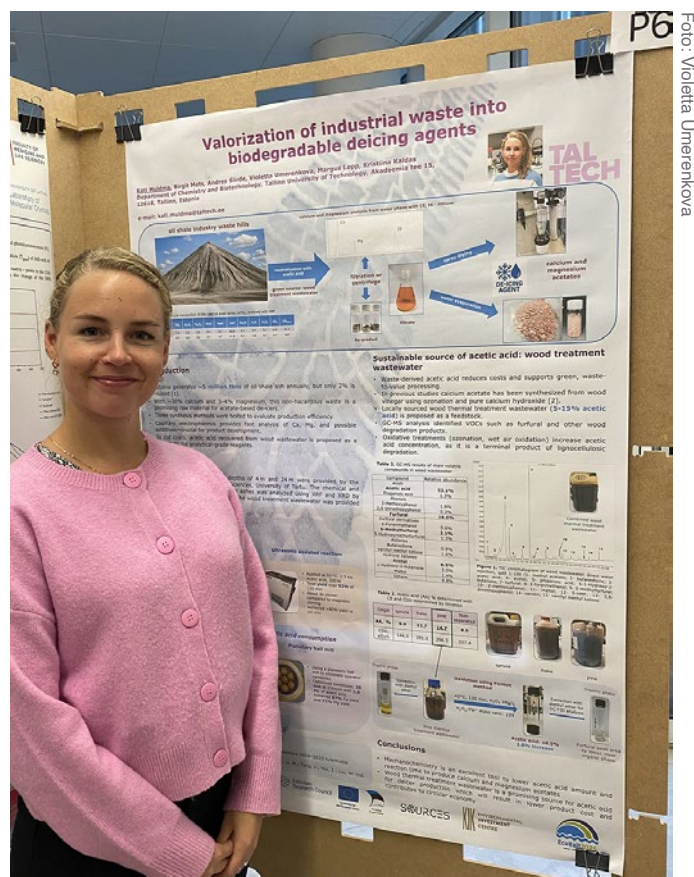
Inseneriameti nähtavuse tõstmiseks tunnustati aasta inseneri ja aasta tehnikaüliõpilast. 4. detsembril Tartus toimunud Haridus- ja Noorteameti organiseeritud galal andis EIL üle aasta inseneri 2025 tiitli Cathy-Liis Põlluveerile, kogenud soojusenergeetikainsenerile, kes on üle kümne aasta panustanud Eesti tööstuse energiatõhususe arendamisele. Aasta tehnikaüliõpilane 2025 on Vladislav Musakko, TalTechi elektroenergeetika tudeng ja vesinikutehnoloogia eestvedaja, kes on loonud ülikooli vesinikuorganisatsiooni TIVO ning kaasanud valdkonda märkimisväärse hulga tudengeid. Inseneri tunnustas ka Eesti Vabariigi president, andes koostöös AuveTechi ja Vabariigi Presidendi Kultuurirahastuga noore inseneri preemia ehitiste energiatõhususega tegelevale TalTechi vanemteadurile Tuule Mall Partsile.

EESTI KEEMIASELTS

Eesti Keemiaselts (Eesti Keemikute Seltsi õigusjärglane, loodud 1919. aastal) koondab keemiaspetsialiste eri valdkondadest, et arendada keemiateadust ja -haridust ja propageerida rohelist keemiat ja ringmajanduse põhimõtteid ühiskonna arengu ja heaolu hüvanguks.

Eesti Keemiaselts on Euroopa Keemiaseltsi EuChemS (European Chemical Society) liige. 2025. aastal võeti selts vastu ka Rahvusvahelise Puhta ja Rakenduskeemia Liidu IUPAC (International Union of Pure and Applied Chemistry) liikmeks. IUPAC-i astumine käivitati juba 2024. aastal ja see läbis mitu etappi. IUPAC-i liikmesus avab Eesti teadlastele võimaluse osaleda mitmesugustes IUPAC-i kogudes, komiteedes ja konverentsidel ning seeläbi ka ise kaasa rääkida otsuste kujundamisel. See organisatsioon on väga heaks kanaliks kõrgetasemeliste rahvusvaheliste kontaktide loomisel ning projektides osalemisel. Sellest aastast osaleb Tartu Ülikooli professor Miia Rannikmäe IUPAC-i keemiahariduse töögrupis.

2025. aastal osalesid seltsi liikmed mitmel konverentsidel nii Eestis kui ka välismaal, sh XXII Euroopa analüütilise keemia konverentsil Hispaanias (XXII European Conference on Analytical Chemistry, Barcelona, Spain), XI rahvusvahelisel mehhanokeemia ja mehaanilise legerimise konverentsil Saksamaal (XIth International Conference on Mechanochemistry and Mechanical Alloying, Berlin, Germany), 24. iga kahe aasta tagant toimuval konverentsil EcoBalt2025 Leedus (The 24th biennial conference Eco-

Eesti Keemiaseltsi liige Kati Muldma EcoBalt2025 konverentsil.

Balt2025, Vilnius, Lithuania), konverentsil Tartus (Tulevikupiirid: Doktorikraadide konverents uute tehnoloogiate alal, Future Frontiers: PhD Conference on Emerging Technologies) jne.

Seltsi president Margus Lopp esines 7. novembril ettekanedega Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumis teemal „Põlevkivi väärdamine – kukersiit kui potentsiaalne kemikaalide allikas“.

Keemiaselts osaleb aktiivselt rahvusvahelise konverentsi BOS 2026 Tallinn ettevalmistamisel ja finantseerimise tagamisel.

EESTI KIRJANDUSE SELTS

2025. aasta oli Eesti Kirjanduse Seltsi (EKS) ajaloo üks sisukamaid ja mahukamaid – seltsi koordineerida on olnud eestikeelse raamatu 500. sünnipäevale pühendatud Eesti Raamatu Aasta, mis sai ametlikult alguse 30. jaanuaril 2025 ning kestab 14. märtsini 2026. Raamatuaasta kannab motot „Rahvas algab raamatust“ (Hando Runnel) ning selle erakordse kultuurilise tähtsündmuse patrooniks on vabariigi president Alar Karis. Lisaks EKS-is töötavale tegevtoimkonnale on strateegilise juhtimisega tegelenud Eesti Raamatu Aasta peakomitee, kuhu kuuluvad ministeeriumide, kultuuri- ja mäluasutuste ning kirjandusorganisatsioonide esindajad; peakomitee esimees on kultuuriminister Heidi Purga ning aseesimehed Mart Jagomägi (kirjastus Ilmamaa / Eesti Kirjastuste Liit) ja Toomas Kiho (ajakiri Akadeemia).

Raamatuaasta jooksul on tehtud koostööd paljude asutustega üle Eesti ning ellu viidud väga mitmekesine programm, mis on hõlmanud nii kirjandust populariseerivaid

ettevõtmisi, haridusprogramme, näitusi kui ka teaduskonverentse. Koostöös Tartu Ülikooli Raamatukoguga toimus raamatuaasta avapäeval konverents „Eesti raamat 500“, aprillis korraldati koostöös Tartu Ülikooliga konverents „Eesti kirjanduse leksikon“, kus käsitleti ülikooli erialade ja raamatute seoseid. Aasta jooksul toimus mitu suurnäitust, sealhulgas näitus „Eesti raamat 500. Reliikviad“ Niguliste muuseumis, mis tõi vaatajate ette meie kirjasõna ajaloo reliikviad algusaegadest kuni rahvusliku ärkamiseni ning millega kaasnes avalike seminaride programm. Teekonda mööda raamatukogusid ja koole jätkas 2024. aastal valminud rändnäitus „500 aastat eestikeelseid raamatuid“. Sellele lisandus 2025. aasta sügisel eesti luuleraamatutele pühendatud rändnäitus „57 708 päeva märgilist eesti luulet“, mille on koostanud noored kirjandusteadlased Rahel Ariel Kaur, Katrinka Josephine Savimägi ja Kerstin Vestel.

Eelnimetatut on vaid mõni näide raamatuaastal toimunud, kokku sai teoks sadu sündmusi ja projekte, raamatuaasta veebikanalites on vahendatud infot kirjanduseluse toimuva kohta, samuti jagatud kirjandust, raamatulugu ja kirjandusteadust populariseerivaid materjale. Praegu on ettevalmistamisel raamatuaasta suur lõpukonverents, mis keskendub eesti raamatu, kirjanduse ja lugemise tulevikule ning toimub Rahvusraamatukogus 13. ja 14. märtsil 2026.

Samal ajal jätkus tegevus UNESCO kirjanduslinna Tartu koordineerimisel, sealhulgas ettevalmistused kirjanduslinnade aastakonverentsiks, mida 2026. aastal võõrustab Tartu. Toimusid ka traditsiooniks saanud sündmused, nagu näiteks kirjanduse žanriülevaadete kõnekoosolek ja koostöös Tartu Ülikooliga korraldatud Tartu Ülikooli kirjandusringi Ellips kevadkool.

Foto: Johanna Roos

Eesti Raamatu Aasta patroon, peakomitee ja tegevtoimkond raamatuaasta avamisel.

EESTI LOODUSEUURIJATE SELTS

1853. aastal asutatud Eesti Looduseuurijate Selts (ELUS või LUS) on Baltimaade vanim pidevalt tegutsenud teaduslik selts. LUS-i põhiülesandeks on kaasa aidata Eesti looduse uurimisele ja kaitsmisele. Oma eesmärgi täitmiseks koondab selts loodusteadlasi ja -huvilisi, korraldab regulaarseid koosolekuid ning toetab allüksuste tööd.

2025. aastal peeti LUS-is kümme üldkoosolekut koos ettekannetega. 18. detsembril peeti seltsi 1400. üldkoosolekut, mis märgib seltsi järjepidevat tegutsemist alates 19. sajandist. Sedavõrd suure järjekorranumbriga üldkoosolek on haruldane ka rahvusvahelises võrdluses, peegeldades Eesti teadlaskonna püsivat pühendumust looduse uurimisele, dokumenteerimisele ja hoidmisele ja on oluline verstapost nii seltsi enda kui ka kogu Eesti teadusajaloo jaoks.

Foto: Urmas Kõljalg

Eesti Looduseuurijate seltsi liikmed 1400. üldkoosolekul.

2.–4. mail toimus Kauksis 42. looduseuurijate päev, mille raames pandi kirja lendorava elupaikades vaadeldud liike. Osalejad jagunesid viieks rühmaks ning registreerisid ühe päeva jooksul 90 erinevat liiki kottseeni (nende hulka kuulub ka enamik samblikke), 32 liiki kandseeni, 83 liiki soontaimi, 10 liiki sambलाई ja 61 liiki linde. 16. oktoobril toimus LUS-i seksioonijuhtide kohtumine, kus vahetati infot ja arutati järgmise looduseuurijate päeva toimumist.

LUS veab eest akadeemiliste seltside kooskäimist. 26. novembril toimus Tartus Vilde galeriisaalis akadeemiliste seltside ümarlaud. Täiendati teadusseltside arendamise juhendit ning arutati teadusseltside rahastamisega seonduvaid küsimusi.

2025. aastal teostasid LUS-i eksperdid mitmeid riiklikke eluslooduse seireid, millele lisandusid inventuurid erinevatel kaitse- ja hoiualadel, nt kaitstavate taimeliikide inventuur Vormsi saarel. LUS-i erialaraamatukogu on lugejatele avatud ning LUS-i saali on oodatud kasutama ka teised akadeemilised seltsid.

2025. aastal asutati Eesti eDNA Selts, mis võeti vastu LUS-i koosseisu. Eesti eDNA seltsi juhataja ja Tartu Ülikooli mükoriisauuringute professor Leho Tedersoo tõdes, et tege- mist on olulise sammuga teaduspõhise tuleviku suunas.

LUS-i koosseisu kuuluvate erialaseltside ja -ühingute tegevused 2025. aastal.

Eesti botaanikaühingus oli 2025. aastal 127 liiget ja tegevus oli aktiivne. Keskmiselt osales igas ettevõtmises 20–30 huvilist.

5. märtsil külastasime Tallinna Botaanikaeda, kus tutvusi- me vastrenoveeritud külastuskeskuse, talveaia, herbaariumi ja teaduslaboriga.

6. aprillil toimus Oecologicumis kivisammalde töötuba Nele Ingerpuu, Kai Vellaku ja Tiit Kupperi juhendamisel. Osalejad said määrata liike mikroskoobi all ja vaadelda samblanäitust.

11. aprillil tähistasime Viktor Masingu 100. sünniaasta- päevale pühendatud seminaripäeva näituse ja lavastusega Oecologicumis. Päev algas mälestushetkega haul ja lõppes tudengiteatri etendusega „Reis mandri teise serva“.

6. mail käis botaanikaühingu juhatus Läti rahvuslikus botaanikaaias Salaspilsis, kus kohtuti Läti botaanikaühingu esindajatega ja arutati koostöö võimalusi.

22. mail toimus traditsiooniline kevadine botaaniline jalutuskäik Raadi kalmistul, kus täideti liigiloend 76 liigiga. Samuti külastati tuntud botaanikute haudu.

7.–8. juunil korraldati 27 osalejaga samblasõprade kevadmatk Lahemaa idaosa metsadesse.

28.–30. juulil toimus suvine taimeretk Lääne-Eestisse. Osales rekordarv (36) taimehuvilisi, sealhulgas 7 tudengit. Ööbiti Laelatu bioloogiajaamas ja uudistati Nätsi-Võlla raba, Laelatu ja Karuse puisniite, Kesselaidu ja Kunila metsa.

4. septembril tutvusime Tartu Ülikooli botaanikaaias kodumaiste ja eksootiliste sooneostaimedega, mida tutvus- tas vanemaednik Sten Mander.

20. novembril külastasime Eesti Maaülikooli, kus tutvus- tati botaanilisi kogusid, sealhulgas Karl Ernst von Baeri

Foto: Ain Päär

Eesti botaanikaühingu taimeretkelised Laelatu bioloogiajaamas 2025. aasta juulis.

herbaariumi ja Russowi ning Giergensohni samblakogusid.

Detsembri lõppu märgib traditsiooniline samblasõprade kogunemine.

Botaanikaühingu juhatuses jätkavad Meelis Pärtel (esimees), Kai Vellak, Silvia Pihu, Toomas Kukk, Jaak Pärtel, Tiit Kupper ja Ene Kook. Liikmetega peetakse ühendust e-kirja loendi abil. Tegevust tutvustatakse laiemale avalikusele ka [Facebooki](#) kaudu.

Botaanikaühing on Eesti Keele Instituudi koostööpartner, võttes osa valdkondlike terminite loomisest ja korrastamisest. **Botaanika terminoloogia komisjon** pidas 2025. aastal viis koosolekut, neist neli kevadhooajal ja ühe sügisel. Komisjoni hallatava eestikeelsete taimenimetuste kogu toomine Ekilexi/Sõnaveebi keskkonda on käimas. Nimede andmebaasi lisandus 329 rida ning muudeti või täiendati 1024 andmebaasi rida. Aasta lõpuks on nimede andmebaasis ridu 23 181, sealhulgas nii liike, perekondi, sugukondi kui ka liigist madalamaid taksoneid. Jätkati nimede ja terminite lisamist Ekilexi andmebaasi, aga lisaks ka nimekomisjoni praegusele [kodulehele](#). Eesti terminoloogiatöö juhtkomitee toetas botaanika terminoloogia komisjoni tegevust tänavu 3500 euroga.

Mükoloogiaühing korraldas 2025. aastal tegevusi oma liikmete harimiseks ja Eesti seente uurimiseks ning tutvustamiseks. Seenehooaeg algas matkaga 29. märtsil Kavilda orus Tartumaal, kus 12 osalejat tutvustas 68 seeneliiki. Tavalised seenelaagrid korraldati Lääne-Virumaal Kunda kandis. 15. veebruaril viis Tšehhi külalisdoktorant Aleš Jirsa läbi töötoa lehternahkiseliste mikroskopeerimisest ning 24. mail juhendas Piret Lõhmus jalgsamblike ja varjusamblike mikrotöötuba. Sügisel korraldasid ühingu liikmed mitmeid seenenäituseid ja juhatasid retki ning töötubasid üle Eesti. Osaleti looduskaitsele oluliste seeneliikide viljakahade kogumisel Euroopa mükoloogide ühisprojekti FunDive.

6. detsembril tõi aastakoosolek Actiones Tartusse kokku 30 inimest, et pidada ettekandeid, võtta kokku seeneaasta ja arutada uue aasta plaane ning 27. Põhjamaade mükoloogide kongressi korraldamist Eestis.

Foto: Veiko Kasstani

Sügisese seenelaagris osalejad Uljastel 27. septembril 2025.

Nüüdseks on mükoloogiaühingu nimekirjas koos 2025. aastal liitujatega liikmeid 59. Põhiline infokanal on e-kirjade loend. Juhatusse kuuluvad Kadri Pärtel, Ave Suija ja Anne-Liia Maido.

Eesti Terioloogia Selts (ETS) viis 2025. aastal läbi traditsioonilised sügiskooli ja kevadkoosoleku, kus peeti ettekandeid ja arutati imetajatega seotud päevakajalisi probleeme. Lisaks vedas ETS tänavu ka looduseuurijate päeva korraldamist. Muude teemade hulgas oli ETS 2025. aastal kaasatud imetajate kaitsekategooriate revideerimisele, konsulteeris loomade märgistamise regulatsiooni muutmist (vajab looduskaitseaduse muudatust), ulukipääsude regulatsiooni täiendamist jm. Aasta alguses viisime läbi aasta loomale – põdrale – pühendatud avavõistluse ning mitmed ETS-i liikmed osalesid aasta jooksul aktiivselt selle looma tutvustamisel. Koostöös huvigruppidega valis ETS 2026. aasta loomaks Eestis esinevad siilid (Eestis elab kahte liiki siile – harilik siil *Erinaceus europaeus* ja lõunasiil *Erinaceus concolor*) ning töötab siiliaasta korraldamise kallal.

Antropoloogiasektsioon tähistas 23. aprillil LUS-i majas oma 86. sünnipäeva. Professor Andero Uusberg tutvustas headluteaduste tippkeskust ja professor Kristiina Tambets Eesti Juurte tippkeskust. Tutvustati väljapanekut antropoloogiasektsiooni liikmete tööd.

29. oktoobril tähistati professor Juhan Auli 128. sünniaastapäeva traditsioonilise nn Auli päevaga, kus peetud ettekannete hulgas tutvustas Maie Toomsalu Tartu Ülikoolis õppinud ja töötanud Oswald Schmiedebergi pärandit kaas-aegse farmakoloogia rajajana. Aasta jooksul külastati antropoloogiasektsiooni asutaja ja kauaaegse juhataja professor Juhan Auli ja pika-aegse liikme dr Helje Kaarma haua Raadi kalmistul.

Eesti Meteoroloogia Selts korraldas 2025. aastal suvise ilmahuviliste ja äikesevaatlejate kokkutuleku, mis tõi kokku 40 osalejat. Kokkutulek toimus 19.–20. juulil Püha külas Saaremaal. Kahe päeva sisse mahtusid nii põnevad ettekanded, päikesevarjutuse reisi meenutused kui ka tutvumine kohalike vaatamisväärsustega. Kokkutuleku raames toimus ka seltsi aastakoosolek.

Foto: Kai Rosin

Kliimakompassi teise päeva ettekanded joonistas üles kunstnik Piret Räni.

Juba teist korda korraldati aasta ilmasündmuse valimine, et juhtida tähelepanu erilisematele Eestis aset leidnud ilmasündmustele ja tuua ilma ning kliimaga seotud teemasid inimestele lähemale. Hääletuses osales 13 silmapaistvat ilmasündmust 2024. aasta jaanipäevast kuni 2025. aasta jaanipäevani. Kõige rohkem ehk 173 häält sai sündmus nimega „Mõõtmisajaloo kõige soojem septembrikuu ja sügis tervikuna 2024. aastal“. Kokku andis hääletusel oma eelistuse 698 inimest, mis on siiani kõrgeim tulemus.

Eesti Meteoroloogia Selts osales 27.–28. novembril Tartus toimunud konverentsi „Kliimakompass 2025: Kohanemise kunst teaduse valguses“ korraldamises ning esitas seltsi tegevuse kohta posterettekande. Konverents tähistas 160 aasta möödumist mõtestatud ilmamõõtmiste algusest Eestis ning lõpetas terve aasta kestnud ürituste sarja. Seltsi liikmed osalesid ka juubelile pühendatud orienteerumisraja ettevalmistamisel, mis tutvustab meteoroloogia uurimisega seotud kohti Tartus.

Seltsil on kodeleht, kust muu hulgas leiab soovitusi hobiilmajaamade kohta, ning Facebooki leht. Loomisel on varasemate kokkutulekute arhiiv.

Eesti Meteoroloogia Seltsi terminitoimikond on alates 2019. aastast osa võtnud Eesti Keele Instituudi poolt korraldatavatest Eesti terminitöö iga-aastastest konkurssidest ja saanud meteoroloogia ja klimatoloogia terminibaasi arendamiseks ka toetust. Kokku on seitsme tööaastaga toimikonna poolt läbi vaadatud ja Sõnaveebis laiale avalikkusele kasutatavaks tehtud 2980 ilmateadustes kasutatavat terminit. Need on varustatud eesti-, inglis- ja venekeelse vastega ning maa-keelse definitsiooniga. Lisaks klassikalistele Maailma Meteoroloogiaorganisatsiooni terminitele on viimasel paaril aastal terminibaasi lisandunud kliimamuutuste leevendamist ja kliimamuutustega kohanemist puudutav sõnavara.

Teoreetilise bioloogia sektsioon liikus juubeliaastast edasi ja korraldas 51. teoreetilise bioloogia kevadkooli pealkirjaga „Tervikute teooria“. See leidis aset 25.–27. aprillil Jõgevamaal Änkküläs asuvas Mokko maahotellis.

Kevadkooli organiseerimisel löid uute inimestena kaasa Hans Vellama Tartu ülikoolist ja Richard Tamme Tallinna Tehnikaülikoolist.

Seekord arutati tervikute ja terviklikkuse üle elussüsteemides. Seda kõikidel organiseerituse tasanditel nagu ikka – alates molekulaar-, raku-, arengu- ja neurobioloogiast kuni eri tasandite ökosüsteemide süsteemibioloogiani. Kevadkoolis mõtiskleti tervikute käsitlemise teooria ja ajaloo, organismi käsitlemise erinevate tasemetega, terviklike ja mitte-terviklike ökosüsteemide ning determinismi üle. Juttu tegid Silver Rattasepp, Mario Plaas, Toivo Maimets, Ülo Maiväli ja paljud teised. Lisaks sellele sai iga osaleja mahuka Schola Biotheoretica kogumiku, kus leidub nii algupäraseid tekste tervikutest, aga ka tõlkeid nt Walter Elsasser ja Stephen Jay Gouldi töödest.

Metsandussektsiooni liikmed osalesid aasta jooksul traditsioonilistel metsateemalistel sündmustel. 21. veebruaril kuulati kaasprofessor Kalev Jõgiste ettekannet teemal „Põder metsaökosüsteemis: erinevate huvigruppide, kaasa arvatud teadlaste, vaated teemale“. 29. augustil kohtuti ürituse „Metsameeste jälgedes“ raames Riigimetsa Majandamise Keskuse Kiidjärve külastuskeskuses teeneka metsamehe Urmas Rohuga, kes andis ülevaate oma tegusast metsamehe eluteest ja näitas Ihamaru kauneid kodumetsi.

1. detsembril osaleti Eesti Maaülikooli audoktori ja külalisprofessori John A. Stanturfi avalikul loengul pealkirjaga „Forest Restoration Should be Based on Science, Not Ideology“. 12. detsembril toimunud metsanduse aastakonverentsil „Metsateaduselt praktikale 2025“ esinesid ettekannetega metsandussektsiooni liikmed Hardi Tullus ja Rein Drenkhan.

Paleontoloogiaühing käis 21. veebruaril sektsiooni esimese sünnipäeva puhul külas Tartu Ülikooli loodusmuuseumi geoloogiakogudes. Meid võttis vastu kogude lahke peavara-hoidja Mare Isakar, kes tutvustas meile Kalana karjäärist leitud imefossiile ja palju muud põnevat. Meie seltskonnas oli ka Tartu Ülikooli kaasprofessor Oive Tinn, kes on ise

Foto: Lemmari Lemmari

Grupipilt 51. teoreetilise bioloogia kevadkooli osalistest.

Foto: Hannes Rohtsalu

Karin Truuver vaatleb Kalana karjäärist leitud vetikafossiili.

Kalana fossiile uurinud ja kes jagas nende kohta põhjalikke selgitusi.

Järvekomisjon tähistas 24. oktoobril oma 120. aasta-päeva piduliku koosviibimisega Eesti Maaülikooli limnoloogiakeskuses. Järvekomisjon on looduseuurijate seltsi vanim allüksus, mis loodi 5. mail 1905. aastal tingituna vajadusest süsteemsema siseveekogude uurimise järele. Koosviibimisel tutvustas LUS-i auliige Tarmo Timm järvekomisjoni rikkalikku ajalugu.

Järvekomisjoni liikmed tegid 2025. aastal mitmeid järvede seisundi hindamisega seotud riiklikke töid. 4.–5. aprillil toimunud kümne karstijärve suurselgrootute seisundi hindamise raames leiti Eestis uus liik *Branchipus schaefferi* (väike vähk).

2025. aastal anti LUS-is välja järgmised trükised:

- Degtjarenko, P. (toim) 2025. *Folia Cryptogamica Estonica* 62. Tartu Ülikool ja ELUS, Tartu
- Ingerpuu, N., Vellak, K. (toim) 2025. *Samblasöber nr 28*. ELUS Botaanikaühing, Tartu
- Kull, K., Tamme, R., Vellama, H., Laanisto, L. (toim) 2025. *Schola Biotheoretica LI. Tervikute teooria*. Eesti Looduseuurijate Selts, Tartu

EESTI MAJANDUSTEADUSE SELTS

Eesti Majandusteaduse Selts (EMS) on majandusteadlasi ühendav teadusselts, mille eesmärk on edendada nüüdisaegse majandusteaduse levikut ja diskussiooni aktuaalsete majandusteamade üle, aidata kaasa siinse majandushariduse taseme tõstmisele ning toetada majandusuuringute ja -õppega seotud institutsioonide koostööd. Selts korraldab aastakonverentsi, annab välja professor Vello Venseli nimelist seltsi teaduspreemiat ja vahendab infot seltsi liikmesinstitutsioonide ürituste kohta.

Seltsi 20. aastakonverents toimus 23.–24. jaanuaril 2025 Pärnus. Üritusel olid tähelepanu all organisatsioonikultuuriga seotud teemad. Konverentsi peaettekande tegi Müncheni Bundeswehri Ülikooli professor Sonja Sackmann, kes käsitles tänapäeva organisatsioonide ees seisvaid väljakutseid, nagu tööjõu muutumine mitmekesisemaks või kitsamalt Z-põlvkonnale iseloomulikud omadused ja nende ootused töökorraldusele ning juhtimisele. Sackmann arutles selle üle, kuidas muutused mõjuvad juhtidele, organisatsioonidele ja organisatsioonikultuurile, ning pakkus välja viise, kuidas uudses olukorras hakkama saada. Konverentsil toimus ka paneelarutelu sellest, kuidas tuleb juht kui kultuurimudija toime tänapäeva välis- ja sisekeskkonna pingeväljas. Muutused väliskeskkonnas nõuavad ettevõtetele ja asutustele kiiret kohandumist, kuid oma olemuselt stabiilne organisatsioonikultuur võib kohandumisprotsessi aeglustada või seda koguni takistada. Igapäevaselt organisatsiooni juhtimisega tegelevad praktikud Tiina Käsi (Nordea Eesti), Anu Einberg (IOT), Sander Poks (Tartu Ülikooli Kliinikum) ja Külli Kurvits (Maksu- ja Tolliamet) arutlesid selle üle, millised on niisugustes oludes juhtide võimalused ja väljakutsed. Arutelu

Foto: Anneli Kaasa

Eesti Majandusteaduse Seltsi aastakonverentsi paneeldiskussioon.

juhtisid Marko Rillo Estonian Business Schoolist ja Krista Jaakson Tartu Ülikoolist.

Kuna seltsi tegevuse koordineerimine roteerub selle liikmesinstitutsioonide – Tartu Ülikooli, Tallinna Tehnikaülikooli, Estonian Business Schooli, Eesti Maaülikooli ning Eesti Panga – vahel, siis andsid Tartu Ülikooli esindajad Kadri Ukrainski, Anne Reino ja Kerttu Lääts jaanuarikuisele aastakonverentsil EMS-i juhtimise üle Eesti Pangale. Seltsi tegevust koordineerib aastatel 2025–2027 EMS-i presidendina Ülo Kaasik ning juhatusse kuuluvad veel panga rahapoliitika ja majandusuuringute osakonna töötajad Martti Randveer ja Tairi Rõõm.

EMS annab igal aastal välja ka Vello Venseli nimelist teaduspreemiat, mis on mõeldud doktoriõppes õppivale üliõpilasele, kes teeb oma uurimistöö põhjal ettekande majandusteaduse ja innovatsiooni doktorikooli raames korraldatavas rahvusvahelises suvekoolis ning kelle uurimistöö tunnistatakse preemiakomisjoni poolt preemia vääriliseks. 2025. aastal anti kõnesolev teaduspreemia välja 11. korda. Preemia võitis EBS-i nooremteadur Nilay Rammul.

EESTI MATEMAATIKA SELTS

Eesti Matemaatika Selts (EMS) on vabatahtlik ühendus, mis aitab igakülgsele kaasa matemaatiliste teaduste ja matemaatilise hariduse arengule Eesti Vabariigis. Seltsi allorganisatsioonid on koolimatemaatika ühendus (KMÜ) ja olümpiaadimatemaatika ühendus (OMÜ). EMS on Euroopa Matemaatika Seltsi liige.

KMÜ on Eesti õpetajate ühenduste koostöökoja liige. Ta osales mitmes Haridus- ja Teadusministeeriumi töögrupis (hindamine, seaduseelnõude tagasisidestamine, e-rehkenduse korraldamine), samuti reaali- ja loodusteadusliku hariduse konverentsil Tallinnas (12.–13. september). Aastal 2025 lülituti programmi „Lae end“ ning KMÜ eestvedamisel algatati uus programm „Matemaatikatark Eesti“ eesmärgiga tõsta matemaatikahariduse kvaliteeti koolides. Traditsiooniliselt viis KMÜ läbi mitmeid koolitusi: matemaatikas võimekas õpilane, keskkooliõpilaste ettevalmistamine olüm-

Koolimatemaatika ühenduse liikmed õppereisil Tšehhimaal.

Koolimatemaatika ühenduse suvekool Hiiumaal.

piaadiks, suvekool Hiiumaal, õppereis Tšehhimaal. KMÜ organiseerib ka matemaatikaõpetajate päevi, mis 2025. aastal toimusid Tallinnas (7.–8. november).

EMS (eelkõige läbi OMÜ ja KMÜ) koostöös Tartu Ülikooli Teaduskooli ja Tallinna Tehnikaülikooliga osales järgmiste olümpiaadide ja matemaatikavõistluste korraldamises: Nuputa (eelvoorud ja lõppvoor), Känguru (üle 20 000 osaleja), matemaatikaolümpiaadi piirkonnavorud, matemaatikaolümpiaadi lõppvoor 7.–8. klassile (49 õpilast), rahvusvaheline koolidevaheline matemaatikavõistlus Náboj (Tartus, 64 koolivõistkonda), rahvusvaheline Euroopa matemaatika karikavõistlus. Samuti korraldas OMÜ Balti riikide ühise Euroopa tüdrukute matemaatikaolümpiaadi (EGMO) treeninglaagri ning Eesti EGMO võistkonna treeninglaagri. OMÜ organiseeris Eesti noorte matemaatikute ja nende juhendajate osalemise järgmistel rahvusvahelistel

võistlustel ja treeninglaagrites: EGMO (Kosovo, Eestist neli õpilast), rahvusvaheline võistlus Romanian Master of Mathematics (põhivõistlus ja valikvõistlus), Pekingsis toimunud III rahvusvaheline matemaatika suvelaager.

EMS-i üldkoosolek toimus 26. aprillil Tartu Ülikooli Delta õppehoones.

EMS-i osalusel organiseeriti mitmed akadeemilised üritused: rahvusvaheline minikonferents „Tartu Workshop on Markov Modelling“ (Tartu, 28.–29. november); seminar „Matemaatika ja statistika kõrgharidus Eestis: väljakutsed, võimalused ja ootused“ (Kääriku, 9.–10. jaanuar); seminar „Matemaatikateaduste ja -hariduse olukord ning strateegia kõrghariduses“ (21.–22. august).

EMS annab välja mitmeid preemiaid ja autasusid. Laureaadid 2025:

- EMS-i üliõpilaspreamia silmapaistva bakalaureusetöö eest – Birgit Veldi „Gloobalsete moodulite kategooria osaliste moodulite kategoorias“ (Tartu Ülikool)
- EMS-i publikatsioonipremia noorteadlasele ainu-isikulise publikatsiooni eest – Urmas Luhaäär artikli „Globalizations of strong partial acts over monoids“ (ajakiri Semigroup Forum)
- Olaf Printsa nimeline preemia matemaatika õpetajakoolituse magistritöö eest – Mirjam Süvari „Keelendamise meetodi rakendamine 9. klassi trigonomeetria tundides“ (Tallinna Ülikool)
- Gerhard Rägo nimeline mälestusmedal silmapaistvate teenete eest õpetaja- või õppejõuetöös – Kaire Kivistik, Tiia Järve, Heli Järve, Sirje Pöder, Tiina Vilberg, Anu Rannama, Tõnu Kollo

EESTI MUUSIKATEADUSE SELTS

Eesti Muusikateaduse Selts (EMTS) toetab kõigi muusikateaduse suundade edendamist Eestis. Lisaks teadlastele kuuluvad seltsi ka teised muusikakultuuri valdkonna spetsialistid – muusikaõpetajad, -ajakirjanikud, raamatukoguspetsialistid, heliloojad. EMTS kuulub Eesti Muusikanõukogusse ning Euroopa sõsarorganisatsioonide koondavasse NEMS-i (Network of European Musicological Societies).

Kõige olulisema tegevusena annab EMTS koos Eesti Muusika- ja Teatriakadeemiaga (EMTA) alates 2009. aastast välja muusikateaduslikku I. I kategooria teaduslikku aasta-raamatut Res Musica, mille 2025. aastal ilmunud 17. number on pühendatud muusikateatri uurimisele. Värske Res Musica sisaldab kümmet uuringuartiklit ning muid artikleid (mälestusartikkel, intervjuu, raamatuarvustused ja muusikateaduslik kroonika). Res Musica on *Open Access* väljaanne, st artiklite täistekstid võib leida kodulehelt www.resmusica.ee kohe pärast numbrilise ilmumist.

EMTS korraldab 26. aprillil koostöös Eesti Loodusuurijate Seltsiga teadusliku ürituse „Muusika looduses, loodus muusikas“, mis käsitleb üldhuvitavaid teemasid alates muusikateooria ja looduse seostest kuni muusikapsühholoogia rollini tänapäevaste globaalsete keskkonnaprobleemide lahendamisel. Lisaks ettekannetele toimus ka ekskursioon Tartu Ülikooli Raamatukogu muusikaosakonda. Samuti osales selts partnerina 8. mail EMTA-s toimunud noortele suunatud muusikauuringute kevadkonverentsil, kus

ettekannetega esinesid gümnaasiumiõpilased ja tudengid. Lisaks toimus 28. novembril iga-aastane üldkogu ehk Leichterit päev (meenutamaks muusikateadlast Karl Leichterit), kus tutvustati ka uut Res Musicat ning toimus raamatuklubi kohtumine.

Akadeemiline raamatuklubi on alates septembrist 2025 seltsi poolt ellu kutsutud uus avalikkusele suunatud sündmuste seeria, kus kord kuus arutletakse eestikeelsete muusikateaduslike tekstide üle. Raamatuklubi korraldamist toetavad Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia (EMTA) ning Eesti Kultuurkapital. Raamatuklubi esimesed kohtumised on olnud pühendatud äsjailmunud „Eesti muusikaloo“ esimese köite arutelule. Muusikaloo ilmumine on märgiline kogu Eesti kultuuriloo kontekstis ning enamik autoreid (Toomas Siitan, Anu Schaper, Anu Kõlar, Kristel Pappel, Heidi Heinmaa, Tiiu Ernits ja Aleksandra Dolgoplova) kuulub ka EMTS-i. 2026. aastal koostab EMTS raamatu juurde ka avatud veebikursuse. Raamatuklubi kohtumised on osutunud väga populaarseks, tuues kokku EMTS-i liikmed, EMTA töötajad ja tudengid, õpilased MUBA-st ja Heino Elleri Muusikakoolist ning muud huvilised. Raamatuklubi on tunnustanud ka Eesti Raamatu Aasta liikumise, lubades meil oma kommunikatsioonis kasutada „Eesti raamat 500 aastat“ logo. Raamatuklubis saab osaleda füüsiliselt kohapeal või üle veebi. Igal kohtumisel on kohal ka autorid. Raamatuklubi jätkab tegevust 2026. aastal.

EESTI SEMIOOTIKA SELTS

Eesti Semiootika Seltsi (ESS) ülesandeks on kujundada dialoogiruumi, mis lubaks koos olla kultuuril ja teadusel, huvilisel ja professionaalil, noorel ja vanal, kultuuriloojal ja -analüütikul. ESS arendab erinevaid dialoogivorme alates suulisest suhtlemisest seminaridel, konverentsidel, koosolekutel ja veebilistides kuni kirjaliku lävimiseni ühiste kogumike kaante vahel. ESS annab välja jätkukogumikku Acta Semiotica Estica ning haldab elektroonilisi teabevahendeid, nagu seltsi infolist ning veebilehed <https://semiootika.ee/> ja <http://misonsemiootika.ee/>. Rahvusvahelise Semiootika Assotsiatsiooni liikmena on ESS ka oluline sild kohaliku ja rahvusvahelise semiootikaelu vahel. ESS-i liikmete seast leiab nii semiootika üliõpilasi, erinevate teadusalade teadureid ja õppejõude kui ka lihtsalt semiootikahuvilisi haritlasi.

Olulisemad tegevused 2025. aastal

ESS-i asutajaliikme Peet Lepiku 90. juubeli puhul korraldas selts 20. märtsil Tartu Ülikooli kunstimuuseumis sümposiumi „Peet Lepik 90“. Pärast juubilaritervitussõnu pidasid sümposiumil ettekanded Marju Lauristin, Peeter Torop, Silvi Salupere ja Märt Läänemets, kelle sõnavõttudes heideti pilk Eesti semiootika ajalukku, räägiti kultuuriuniveraalidest ning Tartu-Moskva koolkonnast; vaadeldi semiootika ja orientalistika viljastavaid kokkupuuteid ning meenutati kuldsete kuuekümnendate kultuurimaastikku.

TULE SÜGISEL
Eesti Muusikateaduse Seltsi
RAAMATUKLUBISSE!

Loeme ja arutleme koos raamatu „Eesti muusikalugu 1“ teemadel. Kohtumistel teevad lühiettekandeid ja vastavad lugejate küsimustele peatükkide autorid.

29.09.25 kell 16.15–17.45 / A-402
Raamatuklubi – Muusikakultuur Eestis kristliku misjoni algusest
Põhjasõjani
Kohtumist juhivad Toomas Siitan ja Anu Schaper

27.10.25 kell 16.15–17.45 / A-402
Raamatuklubi – Vene võimu kehtestamisest 19. sajandi keskpaigani
Kohtumist juhivad Heidi Heinmaa ja Kristel Pappel

24.11.25 Leichterit päev / D-511
16.15 EMTSi üldkoosolek (liikmetele)
17.00 Uue Res Musica tutvustus
17.30 Raamatuklubi – Muusikateater läbi sajandite
Kohtumist juhivad Kristel Pappel

15.12.25 kell 16.15–18.30 / D-511
Raamatuklubi – Ühiskondlike muutuste aeg 19. sajandi keskpaigast omariikluseni
Kohtumist juhivad Toomas Siitan, Tiiu Ernits ja Anu Kõlar

Osaleda on võimalik ka Zoomi kaudu. Registreerumine: marju.raju@eamt.ee

EESTI MUUSIKA- JA TEATRIAKADEEMIA
EESTI KULTUURIKAPITAL
KULTUURIMINISTERIUM
eesti raamat 500 aastat

Kutse Eesti Muusikateaduse Seltsi raamatuklubisse.

XXIV semiootika sügiskoolis osalejad.

26. mail kogunesid seltsi liikmed Tartusse Jakobi 2 õppehoonesse ESS-i üldkoosolekule. Päevakorrapunktidele järgnes ettekandeprogramm, mille raames ESS-i esimees Martin Oja pidas vestluse zoosemiootiku Laura Kiirrojaga, Madis Ligema rääkis seltsilistele filmitegemisest ja Tiit Kuuskmäe rakendussemiootikast. Üldkoosolekul anti üle ka Semiootilise Jälje auhind – 2024. aasta tunnustuse pälvis kultuurisemiootika professor Peeter Torop.

15.–16. novembril toimus Tartus Aparaaditehase Armastuse saalis XXIV semiootika sügiskool „Õrn ja õudne: armastus ja hirm“. Traditsiooniliselt semiootikatudengite poolt ESS-i toel korraldatavas ja tudengitele suunatud sügiskoolis sooviti sel korral avada armastust ja hirmu uuest vaatenurgast – nende seotusest – ning lahata järgmisi küsimusi: Kuidas ja miks armastus ja hirm omavahel seotud on – nii eraldiseivate afektidena kui ka üksteisega põimudes? Kuidas leiavad õud ja õrnus kohti kultuuriruumis? Sügiskoolis esinesid kirjanik Jan Kaus, keeleteadlane Ene Vainik, näitleja ja lavastaja Maria Peterson, kvääriloolased Rebeka Põldsam ja Aet Kuusik, filosoofiatudeng Aleksander Koppel, semiootik Lona Päll ning jungiaanlik psühhoanalüütik Monika Luik. Lisaks toimus armastuse ja hirmu teemaline semiootika õppejõudude ja tudengite paneelarutelu, milles osalesid Maarja Ojamaa, Kalevi Kull, Ott Puumeister ja Indrek Jalasto. Õhtusesse võõndisid jäi mälumäng ja disko, publikust mõtles kaasa ligikaudu 60 pead.

EESTI SOTSIoloogIDE LIIT

Eesti Sotsioloogide Liit (ESL) on sotsioloogiaga tegelevaid teadlasi ja üliõpilasi ühendav erialaliit, mille eesmärk on edendada teaduspõhist arusaama ühiskondlikest protsessidest, toetada sotsioloogilise uurimistöö kvaliteeti ning seista sotsiaalteadusliku teadmise rolli eest Eesti avalikus ja poliitikakujundamise ruumis. Liit tegutseb akadeemia seadusest ja põhikirjast tulenevalt teadus- ja teadmis põhise maailma-vaate kandjana ning arendajana.

2025. aasta keskseks akadeemiliseks sündmuseks oli Eesti sotsiaalteaduste aastakonverents (ESAK), mis toimus Tallinna Tehnikaülikoolis. Konverents tähistas ESL-i pikaajalise aastakonverentsi traditsiooni jätkumist ning koondas eri sotsiaalteaduste distsipliinide teadlasi Eesti ülikoolidest ja teadusasutustest. ESL osales konverentsi peakorraldajana, akadeemilise partnerina, panustades nii programmi kujundamisse kui ka sessioonide teadusliku kvaliteedi tagamisse.

Konverents keskendus inimese, tehnoloogia ja keskkonna vastastikustele mõjudele ning nendega seotud ühiskondlikele murrangutele. Aruteludes käsitleti muu hulgas tehnoloogiliste muutuste mõju igapäevaelule, tööle ja valitsemisele, sotsiaalset ebavõrdsust, usaldust ja riskitaju, samuti sotsiaalteaduste rolli nende protsesside mõtestamisel. Olulisel kohal olid interdistsiplinaarsed lähenemised ning andmepõhised, sh digitaalsed ja arvutuslikud uurimismeetodid.

Foto: Arno Mikko

Eesti sotsiaalteaduste aastakonverentsi peaesinejate Tarmo Soomere, Marju Lauristini ja Laur Kangeri paneel-diskussioon teemal „Inimene ühiskondlike murrangute kurvis“. Diskussiooni juhtis Joonas Hellerma.

Konverents toimus olulise teadmussiirde ja distsiplinaarse dialoogi platvormina, tugevdades sotsiaalteaduste nähtavust ning nende panust ühiskondlike probleemide kriitilisse analüüsi. Konverentsi raames toimunud arutelud toetasid sotsiaalteadusliku ekspertiisi lõimimist nii avalikku debatti kui ka poliitikakujundamisse.

Lisaks konverentsitegevusele jätkas ESL 2025. aastal erialase võrgustiku hoidmist ning rahvusvahelise akadeemilise koostöö edendamist, sh osalemist rahvusvaheliste sotsioloogiaorganisatsioonide tegevuses. Liidu üldkoosolekutel käsitleti organisatsiooni toimimisega seotud küsimusi ning arutati sotsioloogia rolli ja vastutuse üle muutunud teadus- ja ühiskondlikus keskkonnas.

ESL jätkab oma tegevuses sotsiaalteadusliku teadmise kvaliteedi, eetilise ja ühiskondliku relevantuse edendamist, olles akadeemilise mõtte ja kriitilise analüüsi kandja Eesti teadusruumis.

EESTI TEADUSLIK SELTS ROOTSIS

Eesti Teaduslik Selts Rootsis (ETSR) on asutamisaastast (1945) saadik katkematult tegutsenud selts, mis ühendab eesti teadlasi ja teadushuvilisi Rootsis. Regulaarselt toimuvad eestikeelsed teaduslikud ettekandeõhtud, samuti korraldatakse külastusi ja ekskursioone ning detsembris tähistatakse emakeelse ülikooli aastapäeva. Selts annab välja ka teadusartiklite kogumikku, ETSR-i aastaraamatut. Seltsi üritused on tasuta ja üldsusele avatud, infot täiendatakse jooksvalt ETSR kodulehel www.etsr.se. Ettekandeid on võimalik kuulata ka Zoomi vahendusel.

ETSR-i liikmeskonda kuulub üle 50 aktiivset liikmemaksu tasuvat liiget ning kolm auliiget – Tallinna Tehnikaülikooli emeriitprofessor, Eesti Teaduste Akadeemia liige ja endine president Jüri Engelbrecht, Uppsala Ülikooli

emeritprofessor ja akadeemia välisliige Raimo Raag ning Tallinna Tehnikaülikooli professor ja akadeemia endine president Tarmo Soomere. 2025. aastal valitud ETSR-i juhatusse kuuluvad Piret Villo (esimees), Helena Faust (abiesimees ja sekretär), Sirle Sööt (abiesimees), Kristiina Rajaleid (laekur) ning Katrin Uba. Revidendina tegutses Thomas Niit, valmiskomisjonis Olav Vahtras ja Piret Villo.

2025. aasta ürituste kronoloogia

15. veebruaril toimus ETSR-i aasta üldkoosolek ja ETSR-i 80 aasta juubeli tähistamine. Oma muljeid seltsi arengust ja oma ajast esimehena jagas Ants Anderson.

19. märtsil kuulati Uppsala Ülikooli eesti keele ja kultuuri lektori Eva Velskeri ettekannet teemal „Eestlane ja tema keeled: pildikesi 19. sajandi lõpu proosast“.

9. aprillil esines Stockholmi Ülikooli järel doktorant Eliise Tammekivi teemal „Ligniini analüüs ja väärindamine: kuidas analüütiline keemia toetab jätkusuutlikkust?“.

8. mail esines ettevõtte Symcel tootejuht Madle Sirel ettekandega „Biokalorimeetria – nähtamatu elu mõõtmine soojuse kaudu“.

31. augustil toimus väljasõit Uppsalasse, kus Katrin Uba ja Eva Velsker tutvustasid Uppsala Ülikooli eesti ja soomeugri õppetooli ning politoloogia osakonda.

17. septembril kuulati Karolinska Instituudi neuroteaduste järel doktorandi Kelli Somelar-Duraczi ettekannet „Aju plastilisus, uute närvirakkude teke täiskasvanueas ja neid mõjutavad faktorid“.

22. oktoobril toimus noorte teadlaste sümposium, kus ettekannetega esinesid Maarja Andaloussi Mäe, Lee Ann Madisson, Tarvi Teder, Kirsti Viljaste, Ilmatar Rooda, Kristina Kiisholts ja Mihkel Jesse.

Foto: Kristian Jättenfeldt

Eesti Teadusliku Seltsi Rootsis juhtliikmed ja külalised emakeelse ülikooli aastapäeva aktusel. Pildil vasakult: Piret Villo, Margus Laidre, Mart Saarma, Katrin Uba ja Sirle Sööt.

12. novembril esines Örebro Ülikooli järel doktor Rudolf Aro ettekandega „PFAS – igavesed kemikaalid – kui palju me kahe silma vahele jätame?“.

10. detsembril toimus emakeelse ülikooli 106. aastapäeva aktus. Ettekande pidas teaduste akadeemia president professor Mart Saarma.

Aasta 2025 oli seltsile eriline, kuna tähistati juba 80. aktiivset tegutsemisaastat. Seda olulist tähtpäeva peeti mees 15. veebruaril, mil oma kogemusi ja meenutusi olid kutsunud jagama seltsi endised esimehed. Ants Anderson, kauaaegne seltsi liige ja endine esimees, jagas muljeid oma esimeheajast. Samal päeval peeti ka seltsi aasta üldkoosolek, kus arutati seltsi tegemisi ning võeti vastu uus tegevuskava.

Emakeelekuul rääkis Uppsala Ülikooli eesti keele ja kultuuri lektor Eva Velsker eestikeelse proosa tekkest. Kevadel järgnesid ettekandeõhtud ligniini väärimisest Eliise Tammekivi ning biokalorimeetriast bakterite kasvu kiiruse mõõtmisel Madle Sireli esituses. Suve lõpus, vastu uue kooliaasta algust, toimus väljasõit Uppsala Ülikooli, kus eesti ja soome-ugri õppetooli tutvustas Eva Velsker ning Katrin Uba juhatusel külastasime politoloogias osakonda ja riigiteadlase Johan Skytte maja Skytteanumit. Toredale väljasõidule järgnes septembris põnev ettekanne närvirakkude arengust Kelli Somelar-Duraczi esituses ning oktoobris said huvilised kuulata noori teadlasi ja tudengeid Uppsalast ja Stockholmist – sümposiumil keskenduti biomeditsiini, andmetöötuse ja korrosiooni teemadele. Novembrikuu ettekandeõhtul toonitas Rudolf Aro polüfluoreeritud ühendite (PFAS) detekteerimise ja uurimise olulisust. Aasta lõpetasime traditsiooniliselt, tähistades emakeelse ülikooli aastapäeva piduliku aktusega. Külalised olid akadeemia president Mart Saarma, Eesti Vabariigi suursaadik Rootsist Margus Laidre ning seltsi liikmed ja sõbrad. Muusikaga esinesid Triin Veissmann, Hanna Semper ja Eva Ausmees.

EESTI TOKSIKOLOOGIA SELTS

Eesti Toksikoloogia Seltsi (ETS) koosseisus on nii toksikoloogia valdkonna teadustööga seotud rakendusvaldkondade esindajaid, arste ja teisi meditsiinitöötajaid kui ka toksikoloogia- ja keskkonnaalaste tegevustega seotud ministriumide ja nende allasutuste töötajaid. Seltsi eesmärk on arendada ja populariseerida toksikoloogia suunitlusega uurimistööd, täiendkoolitust ja rahvaharidust. Oma eesmärkide elluviimiseks vahendab selts informatsiooni ja tõhustab sidemeid seltsi liikmete vahel, kavandab valdkondlike seminare ning konverentse ja panustab toksikoloogiaga seotud küsimuste lahendamisse ühiskonnas laiemalt. ETS kuulub ka Euroopa Toksikoloogide Ühendusse EUROTOX (liige alates aastast 1998), mille vahendatud infot seminaride ja konverentside kohta jagatakse regulaarselt seltsi liikmete vahel. 2025. aastal leidis Ateenas toimunud EUROTOX-i konverentsi raames aset ka selle ühenduse tulevikuvisioni arutelu, milles ETS aktiivselt kaasa lõi ning juhtis tähelepanu

Foto: Eesti Toksikoloogia Selts

Eesti Toksikoloogia Seltsi seminar koos Sadala Agro esindajatega 8. mail 2025.

vajadusele EUROTOX-i võimaluste laiemale tutvustamisele ka väikestes rahvusseltsides.

2025. aastal jätkati kahel korral aastas seltsi infokirja väljaandmist. Kõik infokirjad, mis sisaldavad nii uudiseid kui ka seltsi liikmete tutvustusi, leiab ETS-i kodulehelt <https://ets.kbfi.ee/et/>.

ETS-i 2025. aasta seminar toimus koostöös Sadala Agro, Maaelu Teadmuskeskuse ning Põllumajandus- ja Toiduametiga Jõgevamaal. Seminari teemad olid nüüdisaegsed tehnoloogiad põllumajanduses ning alternatiivsed biotõrjevahendid. Aastaseminari kava ning seltsi tulevikku puudutava arutelu tulemusi on võimalik vaadata ka seltsi uudiskirjast.

EMAKEELE SELTS

Emakeele Seltsi eesmärk on kaasa aidata eesti keele, sugulaskeelte ja etnoloogia teaduslikule uurimisele, eesti keele kasutamisele riigikeelena ning ülemaalse suhtluskeelena, äratada avalikku huvi eesti keele ja sugulaskeelte vastu, edendada filoloogide akadeemilist suhtlemist ja ühisüritusi, samuti nende koostööd eesti keele huvilistega.

Emakeele Selts (kaas)korraldab 2025. aastal kümme ettekandekoosolekut, konverentsi ja seminari, kolm konkurssi ja keelepäeva koolides, ühe väliskeelepäeva, koolinoorte keelelaagri, üliõpilaste õppekäigu ning aasta koosoleku.

8. mail toimus Tartu Ülikoolis Oma Keele seminar, kus anti esimest korda välja Oma Keele parima artikli auhind, mille pälvis toimetuse kolleegiumi otsusega Tiit Hennoste artikli „Pealkirjade kirju maailm“ eest. Koos Haridus- ja Teadusministeeriumi, Väike-Maarja vallavalitsuse, gümnaasiumi ja seltsimajaga korraldati 3. mail Väike-Maarjas F. J. Wiedemanni keelepäev. Eesti Keele Instituudis toimus

30. mail etümoloogide Enn Ernitsa ja Lembit Vaba juubelisünnipäevade ning Julius Mägiste 125. sünniaasta-päeva puhul kõnekoosolek „Sõnade radadel“. 27. juunil toimus Tartus LVIII J. V. Veski päev „Rahva keel ja raamatu keel: eesti kirjakeele lugu“ Tartu Ülikoolis. Koos Laurensiuse Seltsiga ja Kuusalu vallavalitsuse toel korraldati 10. augustil Kuusalu rahvamajas XI Eduard Ahrensi konverents „Enne ja pärast Ahrensit“. 3. oktoobril toimus koostöös Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudiga Euroopa keelte päeva üliõpilaskonverents. 24. oktoobril toimus Eesti Keele Instituudis Pille Kippari 90. aasta juubelile pühendatud pidulik seminar. Seminari korraldasid Akadeemiline Rahvaluule Selts, Emakeele Selts, Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakond ja Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituut ning toetasid Eesti Teaduste Akadeemia ja Eesti Keele Instituut. 14. novembril 2025 toimus Tartu Ülikoolis vana kirjakeele päev, mis oli pühendatud eesti raamatu ja kirjakeele aastale ning kahe teeneka vana kirjakeele uurija Valve-Liivi Kingisepa ja Kristiina Rossi juubelisünnipäevale. Teemakonverentsil esitleti ka Kristiina Rossi artiklikogumikku „Kingitud kirjakeel“ ja Valve-Liivi Kingisepa „Kirjakeel südames“. Üritust korraldasid Emakeele Selts, Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut ja Eesti Keele Instituut. 19. novembril toimus koostöös Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudiga Tartu Ülikoolis kõnekoosolek „Vastavuste võrgustikud ja põline parallelism“, millega tähistati Emakeele Seltsi esimehe Helle Metslangi raamatu „Vastavuste võrgustikud: eesti regilaulu värsiparallelismi süntaktiline ehitus“ ilmumist ja autori 75. sünnipäeva. 25. novembril korraldasid Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristid, Emakeele Selts ja Akadeemiline Rahvaluule Selts Tartus konverentsi „Mida Loorits ja Ariste alustasid, seda meie uurime edasi“.

Koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga korraldati 2024. aasta keeleteo konkurssi. Seltsi juhatus vaagis jaanuaris konkursile esitatud tegusid. Laureaadid tehti teatavaks tänuüritusel 14. märtsil Tartus Haridus- ja Teadusministeeriumis.

Emakeelepäeval kuulutasid Emakeele Selts, Eesti keelenõukogu, Haridus- ja Teadusministeerium, Keeleamet, Eesti Interneti Sihtasutus ja Patendiamet välja ettevõtte-nimevõistluse „Ehe Eesti – Eesti ettevõttele eesti nimi 2025“, mille võitjad selgusid 29. oktoobril Eesti Keele Instituudis.

31. oktoobril kuulutati Tartu Ülikoolis eesti keele õpetajate sügiskonverentsil välja kuus eesti keele ja kirjanduse õpetajaks õppivate üliõpilaste stipendiumi saajat. Kord aastat välja antavaid 400-euroseid stipendiume rahastab Haridus- ja Teadusministeerium.

Koolikeelepäevad leidsid aset 12. märtsil Tallinna Laagna Lasteaed-Põhikoolis ning 25. novembril Narva Põhikoolis ja Narva Vanalinna Põhikoolis.

Väliskeelepäev toimus 7. märtsil Leedus, kus peeti Eesti suursaatkonnas Vilniuses eesti keele päeva.

20.–21. septembril korraldati Eesti Teaduste Akadeemia ja Wiedemanni fondi rahalisel toel koos Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudiga Luua Metsanduskoolis koolinoori emakeeolümpiaadiks ettevalmistav keelelaager „Tekstist sünnib tähendus“.

21. novembril käisid Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudi eesti filoloogia bakalaureuse- ja eesti keele õpetaja magistriõppe üliõpilased Tartus õppekäigul.

Emakeele Seltsi aastakoosolek toimus 28. märtsil Tartus.

Emakeele seltsi keeletoimkond võttis vastu kaks otsust ja ühe seisukohavõtu.

Jätkusid koos Tartu Linnavalitsuse ja Tartu Ülikooliga ettevalmistused Lauri Kettuse mälestusmärgi rajamiseks Tartusse.

2025. aastal ilmus Eesti Teaduste Akadeemia toel Emakeele Seltsi aastaraamat 70 (2024; Eesti Teaduste Akadeemia Kirjastus). Lisaks anti välja kolm toimetist: Helle Metslangi „Vastavuste võrgustikud: eesti regilaulu värsiparallelismi süntaktiline ehitus“ (Emakeele Seltsi toimetised 85), Kristiina Rossi „Kingitud kirjakeel. Kirjutisi aastaist 1995–2024“ (Emakeele Seltsi toimetised 86) ja Valve-Liivi Kingisepa „Kirjakeel südames. Valik kirjutisi 1967–2025“ (Emakeele Seltsi toimetised 87). Ilmus keeleajakirja Oma Keel kaks numbrit. Avaldati koos Juhan Liivi Muuseumiga Jüri Valge koostatud „Lauri Kettunen ja Kodavere“.

Emakeele Seltsi raamatukogu täienes 25 trükisega, arvel on 6895 inventeeritud trükist.

Foto: Martti Alas

Emakeele Seltsi koolinoorte keelelaagris „Tekstist sünnib tähendus“ osalejad 20.–21. septembril 2025 Luua Metsanduskoolis.

TEADUSAJALOO JA TEADUSFILOSOOFIA EESTI ÜHENDUS

Teadusajaloo ja Teadusfilosoofia Eesti Ühendus (TTEÜ) tegutseb nii Tallinnas kui Tartus ja on Teadusajaloo ja Teadusfilosoofia Balti Assotsiatsiooni ja ühtlasi teadusajaloo ja teadusfilosoofia maailmaühenduse mõlema autonoomse haru liige, millest üks (DHST) hõlmab teaduse ja tehnoloogia ajalugu ning teine (DLMPST) teaduse ja tehnika loogikat, metodoloogiat ja filosoofiat.

TTEÜ üldkoosolek toimus 25. märtsil elektrooniliselt. Lisaks kohustuslikele protseduuridele valiti ühenduse juhatuse liikmeks täiendavalt Tartu Ülikooli teadusfilosoofia teadur Edit Talpsepp. Koosoleku raames esines ettekandega Itaalia matemaatikaajaloolane Michele Mele, kes pimedaaurijana käsitles teise nägemispuudega matemaatiku Nicholas Saundersoni teaduslikku ja hariduslikku panust matemaatika arengusse.

2025. aastal jätkus SCOPUS-e andmebaasi kuuluva ajakirja Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum väljaandmine. Ilmusid ajakirja 13. aastakäigu kaks korralist numbrit. Ajakiri kuulub SCOPUS-e klassifikatsioonis teise kvartili (Q2). Ühtlasi jätkus „Eesti teaduse bibliograafilise leksikoni“ digiteerimine ja Vikipeediasse sisestamine, millega tegeleb TTEÜ liige Raul Veede.

TTEÜ esimees Peeter Mürsepp jätkas tööd Rahvusvahelise Tehnoloogiaajaloo Komitee (ICOHTEC) ajakirja ICON peatoimetajana, kuuludes jätkuvalt ka komitee juhatusse.

Juhatuseliige Lea Leppik jätkas tegevust Tähetorni ringi juhatajana, korraldades populaarseid loenguid astronoomiast.

Peeter Mürsepa kaasjuhendamisel kaitses doktoritöö Al-Farabi nimelise Kasahhi Rahvusülikooli doktorant Aisana Dusipova, kes õpingute käigus stažeeris Tallinna Tehnikaülikoolis.

TTEÜ juhatuse liikmed Peeter Mürsepp ja Lea Leppik esinesid ettekannetega Dunedinis Rahvusvahelise Teaduse ja Tehnika Ajaloo Ühenduse (DHST) 28. maailmakongressil. Kongressi peaassamblee käigus esitas Peeter Mürsepp taotluse viia järgmine kongress 2029. aastal läbi Tallinna Tehnikaülikoolis TTEÜ kaaskorraldusel. Pärast kolme hääletusvooru valiti nabi hääleteenamusega järgmise kongressi paigaks siiski Pariis, kus toimus 1929. aastal esimene teadusajaloo maailmakongress. Samas valiti Peeter Mürsepp DHST nõukogu liikmeks, teadaolevalt esimese Balti riikide esindajana. Mürsepp jätkab ka Rahvusvahelise Teaduse ja Kultuurilise Diversiteedi Ühenduse (IASCUD) nõukogu liikmena.

Aasta lõpus esitasid Eesti teadusfilosoofid TTEÜ juhatuse liikmete eestvõttel taotluse Euroopa Teadusfilosoofia Ühenduse (EPSA) järgmise korralise konverentsi läbiviimiseks Tartus 2027. aastal. EPSA juhtkond teeb taotluse osas otsuse 2026. aasta jaanuaris.

Tallinn University of Technology

Tallinn University of Technology (TalTech) is the only flagship in engineering and a leading one in IT science and education in Estonia, providing higher education at all levels in engineering and technology, information technology, economics, science, and maritime. TalTech's mission is to be a promoter of science, technology, and innovation and a leading provider of engineering and economic education in Estonia.

✓ TalTech has a long tradition of doing research in history of science and technology. Numerous research papers and voluminous monographs have been published

Peeter Mürsepp esitleb Tallinna kandidatuuri järgmise Rahvusvahelise Teaduse ja Tehnika Ajaloo Ühenduse maailmakongressi läbiviimiseks Tallinnas. Väljavõte salvestusest XXVII maailmakongressil Dunedinis 2025. aasta suvel.

ÕPETATUD EESTI SELTS

Õpetatud Eesti Selts (ÕES) on rahvusteaduste esindajaid koondav selts, mille eesmärk on edendada teadmisi eesti rahva minevikust ja olevikust, keelest ja kirjandusest ning eestlaste asustatud maast. Aastal 2025 oli seltsi esimeheks Mihkel Mäesalu, aseesimeesteks Marju Luts-Sootak ja Heiki Valk ning juhatuses Andres Andresen, Reet Bender, Brita Melts, Taavi Pae ja Tõnu-Andrus Tannberg. Seltsi sekretäri ametikohuseid täitis Kristo Oks.

Aastakoosolekul pidas ettekande seltsi esimees Mihkel Mäesalu. Aasta jooksul korraldas selts 13 ettekandekoosolekut, mille seas oli ka saksa õigusajaloolase Peter Oestmanni ingliskeelne ettekanne. Ülejäänud 12 eestikeelse ettekande esinejate seas oli tunnustatud teadlaste kõrval ka viis doktoranti ja noorteadlast. Mari Nõmmela, Mait Sepp, Kaarel Vanamõlder ja Kristi Viiding, Mihkel Truman, Anti Selart, Kadi Käär-Peterson, Linda Kaljundi, Kerli Kraus, Kristo Oks, Kaarina Rein, Uku Tooming ning Mihkel Braun kõnelesid lisaks õigusajaloole kliimaterminoloogiast, ajalookirjutusest varauusajast kuni 20. sajandini, 17.–19. sajandi mõteloost, Eesti identiteedi teisenemisest ajas, eksperimentaararheoloogiast, eestikeelse filosoofia mõttest ja mõttetusest ning Betti Alveri sissetulekutest.

ÕES korraldas koostöös Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituudiga konverentsi „Võimuvahetused ja ränded Eesti ajaloos“. Tartu Ülikooli muuseumi (Lossi 25) valges saalis 11. oktoobril toimunud konverentsil peeti 12 ettekannet. Esinejateks olid Kristjan Oad, Mihkel Mäesalu, Erki Russow ja Arvi Haak, Enn Küng, Mati Laur, Linda Vilumets ja Ülle Agurauja-Lätti, Eero Medijainen, Hanna-Riin Karu, Aigi Rahi-Tamm, Kaja Haukanõmm ning Tõnu-Andrus Tannberg. Ajaloolaste kõrval esines konverentsil ka neli arheoloogi. Lisaks juba tunnustatud teadlastele astus konverentsil üles ka üks magistrant ja kaks doktoranti. Konverentsi

Foto: Edgar Saar

Tartu Ülikooli doktorant Linda Vilumets pidamas ettekannet Õpetatud Eesti Seltsi konverentsil „Võimuvahetused ja ränded Eesti ajaloos“.

korraldamist toetasid Eesti Teaduste Akadeemia ja uurimisprojekt „Külma sõja kodanikud: Eesti pagulaskond Rootsis kahe maailma vahel“ (PHVAJARENG21).

Jaanuaris 2025 ilmus Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamat 2023, peatoimetajaks Tõnu-Andrus Tannberg. Aasta jooksul valmistati publikatsiooniks ette aastaraamat 2024. ÕES osales ka arheoloogiaajakirja Tutulus 2025. aasta numbril väljandmisel.

JUUBELID

Akadeemik Arvo Pärt 90

Foto: Birgit Püve

11. septembril 1935. aastal Paides sündinud Arvo Pärt on Eesti Teaduste Akadeemia tuntuim liige, olles nüüdisaegse klassikalise muusika enim mängitud autor maailmas. Arvo Pärdi looming on oluliselt avardanud muusikast arusaamise piire. Tema muusika ajatu ilu ning sügav vaimne sõnum puudutab ja mõjutab paljusid kuulajaid hoolimata nende rahvusest, kultuuritaustast või vanusest.

Arvo Pärt on paljude muusikaakadeemiade ja ülikoolide audoktor või -liige. Eesti Teaduste Akadeemia liikmeks valiti ta 2011. aastal. [Loe lähemalt.](#)

Akadeemik Jaan Eha 75

Foto: Maris Krünavald

Akadeemik Jaan Eha tähistas oma sünnipäeva 12. juunil.

Jaan Eha on radikaalselt muutnud südameinfarkti ravi ja on tänapäeval aktsepteeritud meetodite praktikasse juurutamise üks liidreid Eestis ja kogu maailmas. Eesti Teaduste Akadeemia liikmeks loodusteaduste ja meditsiini erialal valiti Jaan Eha 2016. aastal.

Südamekliiniku endise juhataja ja praeguse õppejõuna vastutab Jaan Eha kardioloogia õpetamise eest Tartu Ülikoolis. Ta on nüüdisaegse ja Euroopas aktsepteeritud kardioloogia õppekava ja väljaõppesüsteemi rajaja ning arendaja Eestis, olles pikka aega ka selle eriala residentuuri juhendaja. Tema juhitud kardioloogia uurimisgrupp on tõusnud arvestatavaks rahvusvaheliseks partneriks Euroopa tippülikoolide teadlastele. Jaan Eha on üks enim tsiteeritud Eesti arstiteadlasi. Tema käe all on õppinud arvukalt silmapaistvaid teadlasi ja arste, tänu temale on peale kasvanud uus põlvkond kardiolooge. Jaan Eha juhendamisel on kaitsitud üksteist doktoritööd, praegu juhendab ta kuut doktoranti. [Loe lähemalt.](#)

Akadeemik Anne Kahru 70

Foto: Ingel Lilienberg

17. veebruaril tähistas sünnipäeva akadeemik Anne Kahru, eesti ökotoksikoloogia uurimissuuna rajaja. Tema labor Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudis (KBFI) hakkas ühena esimestest maailmas uurima nanomõõdus metallioksiidide keskkonnaohtlike omadusi.

Eesti Teaduste Akadeemia liikmeks valiti Anne Kahru 2018. aastal, ta kuulub bioloogia, geoloogia ja keemia osakonda. Alates 2025. aastast on ta akadeemia peasekretär.

Oma valdkonnas on Anne Kahru üks enim viidatud teadlasi maailmas. Portaali [Estonian World](#) valis ta 2021. aastal Eesti seitsme silmapaistvaima naise hulka.

[Loe lähemalt.](#)

Akadeemik Lauri Mälksoo 50

Foto: Peeti Kook

28. jaanuaril tähistas akadeemik Lauri Mälksoo oma 50. sünnipäeva.

Akadeemik Mälksoo on õigusteadlane, Tartu Ülikooli õigusteaduskonna rahvusvahelise õiguse professor ja teaduste akadeemia liige alates 2013. aastast. Temast sai esimene õigusteadlasest akadeemik pärast 1946. aastal valitud Juhan Vaabelit, aga ka Eesti kõigi aegade noorim akadeemik (38-aastaselt).

Akadeemik Mälksoo on aktiivselt tegev mitmetes rahvusvahelistes ühingutes, näiteks Ameerika ja Saksamaa rahvusvahelise õiguse ühingutes. Ta kuulub Rahvusvahelisse Avaliku Õiguse Ühingusse (International Society of Public Law) ning Leibnizi Ida- ja Kagu-Euroopa Uuringute Instituudi (Leibniz Institute for East and South-east European Studies, IOS Regensburg) teaduslikku nõukotta. Ta on Euroopa Nõukogu Veneetsia komisjoni liige ja alates 2023. aastast sama komisjoni rahvusvahelise õiguse alakomisjoni aseesimees. Samuti on ta Rahvusvahelise Õiguse Instituudi (Institut de Droit International) ja Haagis asuva Alalise Vahekohtu (Permanent Court of Arbitration) liige ning väljaande Max Planck Yearbook of United Nations Law teadusliku nõukoja liige. Lauri Mälksoo kuulub teaduste akadeemia riigiõiguse sihtkapitali nõukotta ja Eesti Mälu Instituudi nõukogusse. [Loe lähemalt.](#)

IN MEMORIAM

Akadeemik Jaan Ross
05.04.1957–18.01.2026

Foto: Vallo Kruuser / Delfi, Meedia/Scampix Baltics

Akadeemik Ain-Elmar Kaasik
02.08.1934–30.01.2026

Foto: Eesti Teaduste Akadeemia fotoarhiiv

2026. aasta alguses lahkus akadeemik Jaan Ross. Akadeemia liikmeks valiti Jaan Ross 2003. aastal. Ta oli muusikapsühholoog, kelle peamiseks uurimisvaldkonnaks olid muusika taju ja tunnetuse ning muusikahelide objektiivse kirjeldamisega seotud probleemid. Akadeemia järelehüüet Jaan Rossile saab lugeda [siit](#) ja järelehüüet Sirbis [siit](#).

2026. aasta jaanuari lõpus lahkus akadeemik Ain-Elmar Kaasik. Ta valiti Eesti Teaduste Akadeemia liikmeks 1993. aastal ning aastatel 2004–2009 oli ta akadeemia asepresident. Akadeemik Kaasiku peamised uurimisvaldkonnad olid vereringe ja ainevahetuse patoloogia akuutsete ajukahjustuste korral, peaaju vaskulaarne patoloogia, närvihaiguste levik, diagnoosimine ja ravi ning intensiivravi probleemid. Akadeemia järelehüüet Ain-Elmar Kaasikule saab lugeda [siit](#) ja järelehüüet Sirbis [siit](#).

FINANTSTEGEVUS

LIIK	Üldkogu kinnitatud eelarve *	HTM-i eraldisest lähtuv eelarve **	Eelarve täitmine
	2025	2025	2025
AKADEEMIALE RIIGIEELARVEST	2 121 123	2 156 183	2 156 183
Akadeemia põhitegevuseks (sh uurija-professori tasudeks)	1 516 910	1 554 470	1 554 470
Akadeemikutasudeks	293 090	293 090	293 090
Teaduspreemiate väljaandmise korraldamiseks	37 300	37 300	37 300
Rahvusvaheliste teadusorganisatsioonide liikmemaksudeks	38 000	38 000	38 000
Balti riikide „Naised teaduses“ stipendiumide konkursi korraldamiseks ja kolme stipendiumi väljaandmiseks	32 000	30 000	30 000
Eesti Noorte Teaduste Akadeemia	10 500	10 000	10 000
Hoone energiatõhususe kasvatamiseks 2024. aasta kasutamata osa arvelt	168 928	168 928	168 928
Evakuatsioonitee väljaehitamiseks 2024. aasta kasutamata osa arvelt	24 395	24 395	24 395
MUUD TULUD	65 000	65 000	114 722
Laekumised ruumide rendist ja teenuste müügist	10 000	10 000	40 633
Ajakirjade müük, tellimustööd ja muud tulud (kirjastus)	55 000	55 000	74 090
Eraldised Underi ja Tuglase Kirjandusinstituudile	765 697	765 697	670 331
KOKKU TULUD	2 951 820	2 986 880	2 941 236
Akadeemia põhitegevuseks (sh uurija-professori tasudeks)	1 291 910	1 329 470	1 367 936
Akadeemikutasudeks	293 090	293 090	293 090
Teaduspreemiate väljaandmise korraldamiseks	37 300	37 300	29 467
Rahvusvaheliste teadusorganisatsioonide liikmemaksudeks	38 000	38 000	38 000
Balti riikide „Naised teaduses“ stipendiumide konkursi korraldamiseks ja kolme stipendiumi väljaandmiseks	32 000	30 000	30 000
Eesti Noorte Teaduste Akadeemia	10 500	10 000	10 000
Hoone energiatõhususe kasvatamiseks ***	168 928	168 928	168 928
Evakuatsioonitee väljaehitamiseks ****	24 395	24 395	24 395
Akadeemia kirjastuse kuludeks	290 000	290 000	313 919
Underi ja Tuglase Kirjandusinstituudi kuludeks	765 697	765 697	670 331
KOKKU KULUD	2 951 820	2 986 880	2 946 066

Kommentaar eelarve juurde

* Veerg „Üldkogu kinnitatud eelarve“ kajastab 2025. aasta aprilli üldkogus vastu võetud konservatiivset eelarvet.

** Veerg „HTM-i eraldisest lähtuv eelarve“ kajastab Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt 2025. aastal eraldatud toetusest lähtuvat eelarvet.

*** 2024. aastal laekus Haridus- ja Teadusministeeriumist energiatõhususe kasvatamiseks 195 000 eurot, millest 26 072 eurot kasutati 2024. aastal ja 168 928 eurot kasutati 2025. aastal.

**** 2024. aastal laekus Haridus- ja Teadusministeeriumist evakuatsioonitee väljaehitamiseks 325 000 eurot, millest 300 605 eurot kasutati 2024. aastal ja 24 395 eurot kasutati 2025. aastal.

INIMESED JA KONTAKTID

Kohtu 6, 10130 Tallinn
Administraator: 5348 1020
akadeemia@akadeemia.ee

PRESIDENT	Mart Saarma		mart.saarma@akadeemia.ee
ASEPRESIDENT	Marek Tamm		marek.tamm@tlu.ee
ASEPRESIDENT	Jaak Vilo	504 9365	jaak.vilo@ut.ee
PEASEKRETÄR	Anne Kahru	521 0963	anne.kahru@akadeemia.ee
VÄLISSUHETE NÕUNIK	Jüri Engelbrecht	505 8177	je@ioc.ee
AKADEEMIA OSAKONNAD			
ASTRONOOMIA JA FÜÜSIKA OSAKOND			
JUHATAJA	Marco Kirm	5342 7170	marco.kirm@ut.ee
INFORMAATIKA- JA TEHNIKATEADUSTE OSAKOND			
JUHATAJA	Maarja Grossberg-Kuusk	528 1730	maarja.grossberg@taltech.ee
BIOLOOGIA, GEOLOOGIA JA KEEMIA OSAKOND			
JUHATAJA	Kalle Kirsimäe	5344 3145	kalle.kirsimae@ut.ee
HUMANITAAR- JA SOTSIAALTEADUSTE OSAKOND			
JUHATAJA	Tiina Randma-Liiv	620 2670	tiina.randma-liiv@taltech.ee
AKADEEMIA KANTSELEI			
KANTSELEI JUHATAJA	Piret Suurväli	504 8219	piret.suurvali@akadeemia.ee
PERSONALIJUHT, KANTSELEI REFERENT	Silja Kala	516 6174	silja.kala@akadeemia.ee
HALDUSJUHT	Kalev Lehing	5848 6332	kalev.lehing@akadeemia.ee
DIGIARENDUSTE JUHT, VEEBIHALDUR	Margit Lehis	520 3270	margit.lehis@akadeemia.ee
RIIGIÕIGUSE SIHTKAPITALI TEGEVJUHT	Kerdi Raud	529 6276	kerdi.raud@akadeemia.ee
PRESIDENDI ABI	Kerlin Rimmel	516 1308	kerlin.remmel@akadeemia.ee
VASTUTAV KOORDINAATOR TARTUS	Ülle Sirk	511 6987	ylle.sirk@akadeemia.ee W. Struve 1-364, 50091 Tartu
KOMMUNIKATSIOONIJUHT	Krista Tamm	5343 3341	krista.tamm@akadeemia.ee
FINANTSJUHT, PEASEKRETÄRI ABI	Kristi Toomson	5345 3305	kristi.toomson@akadeemia.ee
ARENDUSJUHT, VÄLISSUHETE KOORDINAATOR	Terje Tuisk	511 0356	terje.tuisk@akadeemia.ee

